

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УДК:159.98;343.344;351.753

ВЕЛИЧЕНКО ЛІЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА

ДИСЕРТАЦІЯ

**ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО
ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО
ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ**

08 - Право

081 - Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **Л. О. Величенко**

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор **Кудерміна Олена Іванівна**

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Величенко Л. О. Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2023.

Дисертація присвячена комплексному юридико-психологічному дослідженню проблемних питань незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також формуванню шляхів та напрямів удосконалення психолого-правових засад протидії вказаному виду злочину.

Дослідження генези, розбудови та розвитку незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дало змогу запропонувати періодизацію становлення правового розуміння появи цього феномену та виділити такі історичні етапи: 1 етап - зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку Х ст.); 2 етап - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від Х до початку ХХ ст.); 3 етап - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.); 4 етап - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

Вивчено та проаналізовано міжнародне законодавство у сфері регулювання кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. На основі зарубіжного досвіду (таких країн як: Японія, Китай, Німеччина, Великобританія, Сполучені Штати Америки (США), Бразилія) проведено аналогію із законодавством України та запропоновано рекомендації щодо удосконалення психолого-правових засад протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Здійснена доктринальна характеристика соціально-психологічних детермінант, що характеризують світові проблеми злочинності, у тому числі й злочинності в Україні та, які породжують незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Наголошено на появі нових детермінантів злочинності на світовому рівні: підвищення агресивності серед населення; трансформацію злочинності у зв'язку з поширенням Covid-19; проблеми урбанізаційних процесів; поширення зразків жорстокої поведінки; демонстрація антисуспільної поведінки серед підлітків, а також на рівні України: виражену соціальну нерівність верств населення; економічну нестабільність у державі; воєнні дії на території України; безкарність криміналітету, не ефективна діяльність державних органів, що відповідають за обіг та контроль незаконної зброї, бойових припасів та вибухових речовин; пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України; поширення ЗМІ викривленої чи недостовірної інформації та відсутність продукування інформації превентивного характеру.

На основі наявних судових рішень виокремлено психологічні складові об'єкта та форм об'єктивної сторони складу злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Визначено суб'єкт злочину, передбаченого ст. 263 КК України та здійснено психологічну та кримінологічну характеристику особистості злочинця який його вчиняє враховуючи період часу з 2016 по 2022 роки. Проаналізовано психологічну складову суб'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та доведено, що цей злочин вчиняється виключно з прямим умислом.

Аргументовано необхідність у створенні для відомств, які забезпечують права та свободи громадян, окремої спільної стратегії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Наголошено, що вказана діяльність повинна здійснюватися на основі спільної інформаційно-аналітичної роботи, прогнозуванні, розвитку та оцінці результатів ефективності діяльності.

З метою вдосконалення законодавства України у сфері протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами запропоновано: створення та прийняття спеціального закону про зброю, який регулюватиме діяльність пов'язану з її обігом, власниками, правилами поводження, розмежуваннями по видах та правами її користування; прийняття закону про заходи запобігання та протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; забезпечення функціонування єдиного державного реєстру зброї, із внесенням усіх даних щодо зброї та її власників, тощо; розширення співпраці між органами, що здійснюють протидію у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин (Національна поліція, СБУ, Міністерство оборони, Прикордонна служба) з метою виявлення правопорушення, їх ефективного та якісного розслідування.

Наголошено на зміні мотивів вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України. До початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України (24.02.2022), це були в багатьох випадках корисливі мотиви, або ж «спортивний інтерес», то після нього збільшилась кількість «трофейної» зброї, а також зброї для самооборони, які використовуються для вчинення більш тяжких злочинів.

Доведено, що успішне розкриття злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї і покарання винних залежить від своєчасного відкриття кримінального провадження, а також від швидкого, повного та неупередженого досудового розслідуванням злочину із якісним проведенням слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Запропоновано ґрунтовні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності проведення огляду місця події та допиту підозрюваного слідчими при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК України.

Ключові слова: обіг зброї, особистість злочинця, протидія, соціально-психологічні детермінанти, тактика розкриття, досудове розслідування.

SUMMARY

Velychenko L. O. Legal and psychological characteristics of illegal handling of weapons, ammunition or explosives. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 - Law - National Academy of Internal Affairs. - Kyiv, 2023.

The dissertation is devoted to a comprehensive legal and psychological study of the problematic issues of illegal handling of weapons, ammunition or explosives, as well as the formation of ways and directions for improving the psychological and legal principles of combating this type of crime.

The study of the genesis and development of illegal handling of weapons, ammunition or explosives made it possible to propose a periodization of the formation of the legal understanding of the emergence of this phenomenon and to distinguish the following historical stages: 1st stage - the birth of weapons as an element of social relations (from the earliest times to the beginning of the 10th century); 2nd stage - formation, development and formation of legislation related to weapons issues (from the 10th to the beginning of the 20th century); 3rd stage - codification of the criminal legislation of the Ukrainian SSR, which regulates the circulation and use of weapons (1922, 1927, 1960); 4th stage - the modern period of legal interpretation and qualification of crimes related to weapons (2001 - present time).

International legislation in the field of regulation of criminal liability for illegal handling of weapons, ammunition or explosives was studied and analyzed. Based on foreign experience (such countries as Japan, China, Germany, Great Britain, the United States of America (USA), and Brazil) an analogy with the legislation of Ukraine was made and recommendations were offered to improve the psychological and legal foundations of combating the illegal handling of weapons, ammunition or explosives substances

A doctrinal characterization of the socio-psychological determinants characterizing the global problems of crime, including crime in Ukraine, which

gives rise to the illegal handling of weapons, ammunition or explosives, has been carried out. The emergence of new determinants of crime at the global level is emphasized: increasing aggressiveness among the population; the transformation of crime in connection with the spread of Covid-19; problems of urbanization processes; dissemination of examples of violent behavior; demonstration of antisocial behavior among teenagers, as well as at the level of Ukraine: pronounced social inequality of the population; economic instability in the state; military actions on the territory of Ukraine; impunity for criminality, the inefficient activity of state bodies responsible for the circulation and control of illegal weapons, ammunition and explosives; propaganda of the Russian Federation regarding the domestic and foreign policy of Ukraine; dissemination of distorted or unreliable information by mass media and lack of production of information of a preventive nature.

Based on the available court decisions, the psychological components of the object and forms of the objective side of the composition of the crime in the form of illegal handling of weapons, ammunition or explosives are distinguished. The subject of the crime provided for in Article 263 of the Criminal Code of Ukraine was determined and the psychological and criminological characteristics of the criminal who committed it were carried out, taking into account the period from 2016 to 2022. The psychological component of the subjective side of illegal handling of weapons, ammunition or explosives was analyzed and it was proved that this crime is committed exclusively with direct intent.

The need to create a separate joint strategy for combating the illegal handling of weapons, ammunition and explosives for the departments that ensure the rights and freedoms of citizens is argued. It was emphasized that the specified activity should be carried out based on joint information and analytical work, forecasting, development and evaluation of the results of activity efficiency.

In order to improve the legislation of Ukraine in the field of combating the illegal handling of weapons, ammunition or explosives, it is proposed: the creation and adoption of a special law on weapons, which will regulate activities related to their circulation, owners, rules of handling, distinctions by types and rights of their

use; adoption of the law on measures to prevent and counter illegal handling of weapons, ammunition or explosives; ensuring the operation of a unified state register of weapons, with the entry of all data on weapons and their owners, etc.; expansion of cooperation between the bodies carrying out countermeasures in the sphere of illegal circulation of weapons, ammunition and explosives (National Police, Security Service of Ukraine, Ministry of Defense, Border Guard Service) to detect offenses and their effective and high-quality investigation.

Emphasis is placed on the change in the motives for committing the crimes provided for in Art. 263 of the Criminal Code of Ukraine. Before the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine (February 24, 2022), these were in many cases self-interested motives, or "sporting interest", then after it the number of "trophy" weapons, as well as weapons for self-defense, which are used to commit more serious crimes

It has been proven that the successful disclosure of crimes related to illegal arms trafficking and the punishment of the guilty depends on the timely opening of criminal proceedings, as well as on a quick, complete and impartial pre-trial investigation of the crime with high-quality investigative (detective) actions and operative and investigative measures.

Thorough recommendations aimed at increasing the efficiency of the inspection of the scene of the incident and the questioning of the suspect by investigators during the investigation of crimes provided for in Art. 263 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: weapon circulation, personality of the criminal, countermeasures, socio-psychological determinants, disclosure tactics, pre-trial investigation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Величенко Л. О. Сучасний стан правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Юридична психологія*. 2020. № 2 (27). С. 103-110, URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20099/1/doc ment%20%2816%29.pdf>

2. Величенко Л. О. Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (118). С. 41-49, DOI: <https://doi.org/10.33270/01211181.41>

3. Величенко Л. О. Детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 80-93.

4. Величенко Л. О. Психологія особистості злочинця як суб'єкта незаконного обігу зброї та боєприпасів. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 74-84. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1530/1524>

5. Величенко Л. О. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поводження зі зброєю, як суспільно-небезпечного та протиправного явища. *KELM*. 2021. № 5 (41) С. 99-103 (Республіка Польща). URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/7077>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Величенко Л. О. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 263 КК України. *The 8th International scientific and practical conference "Modern research in world science"* (October 29-31, 2022) Lviv, Ukraine. 2022. С.1482-1485.

7. Величенко Л. О. Деякі особливості огляду місця події під час розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 101-104 URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/14808/Suchasni%20tendentsii%20rozvytku_KhNUVS_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y

8. Величенко Л. О. Окремі аспекти розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї під час дії воєнного стану в Україні. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану*: тези доп. Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25. листоп. 2022 р.) / МВС України, Кривор. Нац. ун-т, Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг, 2022. С. 39-42.

9. Величенко Л. О. Поліція як суб'єкт запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 132-135 URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22620>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	12
ВСТУП.....	13
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ...23	
1.1. Генеза та сучасний стан правового розуміння незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	24
1.2. Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	54
1.3. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами як суспільно небезпечного та протиправного явища.....	76
Висновки до розділу 1.....	105
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ У ВИДІ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....110	
2.1. Психологічні складові об'єкта та об'єктивної сторони злочину у виді незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	110
2.2. Психологічна характеристика суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....	141
Висновки до розділу 2.....	170

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГО- ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІІ НЕЗАКОННОМУ ПОВОДЖЕННЮ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....175

3.1. Організаційно-правові та психологічні основи превенції злочинів у виді незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....171

3.2. Психологічні особливості тактики розкриття та розслідування злочинів у виді незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.....199

Висновки до розділу 3.....227

ВИСНОВКИ.....231

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....237

ДОДАТКИ.....268

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
- КК – Кримінальний кодекс
- МВС – Міністерство внутрішніх справ
- НП – Національна поліція
- НАВС – Національна академія внутрішніх справ
- КПК – Кримінально-процесуальний (Кримінальний процесуальний) кодекс
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- США – Сполучені Штати Америки
- КНР – Китайська Народна Республіка
- ФРН – Федеративна Республіка Німеччина
- РФ – Російська Федерація
- УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка
- АРК Крим - Автономна Республіка Крим
- ЄДРСРУ - Єдиний державний реєстр судових рішень України
- КМУ - Кабінет Міністрів України
- СБУ – Служба безпеки України
- ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
- УНР – Українська Народна Республіка
- ЗУНР - Західноукраїнська Народна Республіка
- ОБСЄ - Організація з безпеки і співробітництва в Європі
- ДСНС - Державна служба України з надзвичайних ситуацій
- ЄС – Європейський Союз
- ОМП – огляд місця події
- СОГ – слідчо-оперативна група

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Тема обігу зброї тривалий час залишається однією з найпроблемніших в Україні, адже незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами несе загрозу національній безпеці та національним інтересам.

Загрозливі масштаби поширення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засвідчують і дані офіційної статистичної звітності Офісу Генерального прокурора, відповідно до яких питома вага кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України, серед усіх облікованих кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки за період 2016 - 2022 рр. становила: 2016 року – 57,9 %, 2017 року – 68 %, 2018 року – 69,7 %, 2019 року – 60,2 %, 2020 року – 64,8 %, 2021 року – 62,6 %, 2022 року – 64,6 %. Питома вага незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами становить 64 % від загальної кількості кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки, регламентованих розділом IX Кримінального кодексу (КК) України.

Сучасний стан протидії правоохоронними органами злочинам, пов'язаним із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, відображається в статистичних показниках кількості засуджених осіб від кількості зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 263 КК: у 2016 році засуджено 2076 осіб, що становлять 32,9 % від кількості зареєстрованих злочинів передбачених цією статтею; у 2017 засуджено 2663 (33,3 %); у 2018- 2857 (38,3 %); у 2019 – 2530 (40,8 %); у 2020 – 2017 (25,5 %); у 2021- 1645 (40,4 %); у 2022 – 1456 (30,7 %). Наведене свідчить про необхідність більш якісного досудового розслідування зазначених видів злочинів, а також законодавчого регулювання обігу зброї та протидії незаконному поводженню з нею.

З часів незалежності України питанню захисту та безпеки держави, її громадян та територіальній цілісності приділяли недостатньо уваги, що наразі призвело до військового вторгнення сусідньої держави на нашу

територію. Історично так склалося, що українці століттями борються за незалежність, за справедливість, за краще майбутнє, за ефективну діяльність державних інститутів та дієве законодавство. Так, за понад 30 років незалежності нашої держави відбулось дві революції (Помаранчева та Гідності), після останньої, Російська Федерація скориставшись слабким державним урядом нашої держави у 2014 році розпочала війну на Сході України, при цьому нею незаконно анексовано наші території (АРК Крим у 2014 р., Луганську та Донецьку області у 2014 р.). У 2022 році РФ розпочала повномасштабне вторгнення – війну на всій території України, з масовими ракетними обстрілами, при цьому нею окуповано Херсонську та Запорізьку області.

Викладене свідчить про те, що розвинена справедливість українців до правди та свободи, а також боротьба за незалежність, виживання та власне майбутнє має аргументований запит та потяг до особистого озброєння вогнепальною зброєю. Однак, збройна агресія РФ наростила в Україні масу незаконної зброї, бойових припасів та вибухових речовин, про що свідчать офіційні дані державних органів влади, що унеможлиблює дієве та своєчасне попередження та розкриття злочинів, які стосуються незаконного обігу зброї. Натепер вирішення будь яких питань, стають частіше за допомогою незаконної зброї, адже щоб дістати її на території України не потрібно докладати занадто багато зусиль.

Дослідження сучасного стану проблем злочинів проти громадської безпеки, в тому числі незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, зокрема відповідальності за вказані діяння, є надважливими в умовах сьогодення. Існує потреба в розробці на основі міжнародного досвіду теоретичних пропозицій та впровадження їх у практичну діяльність відповідних органів.

Питання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та їх протидії приділяється чимало уваги, що і стало поштовхом до дослідження вказаної тематики багатьох науковців. Так, різні аспекти проблем злочинів проти громадської безпеки досліджували такі

науковці як: Д. В. Андреев, П. Д. Біленчук, І. В. Васильєв, А. О. Волобоев, С. В. Діденко, О. В. Кириченко, О. С. Клименка, А. В. Кофанов, Л. М. Кулик, В. М. Кучера, Є. В. Кізіменко, М. М. Майстренко, В. Д. Малков, Н. Є. Міняйло, О. О. Пащенко, А. С. Подшибякін, М. Г. Пінчук, В. І. Рибачук, М. В. Савчук, О. М. Сарнавський, В. Л. Соколовський, О. Ф. Сулява, О. С. Тарасенко, О. С. Фролов, М. Г. Щербаковський, та ін.

Проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки досліджували такі науковці як: В. В. Бедь, Ю. М. Береза, А. А. Вознюк, К. Ю. Гаврилова, В. В. Голубош, М. М. Єфімов, В. П. Кононець, П. П. Михайленко, А. С. Новосад, І. В. Пиріг, К. В. Плева, С. А. Риб'янець, А. В. Савченко, О. С. Скок, О. І. Соболев, В. В. Сташис, В. І. Тимошенко, В. П. Тихий, К. О. Чаплинський, А. П. Черненко, В. І. Шақун, С. А. Шалгунова, Т. В. Шевченко, А. Г. Шиян, В. А. Якушкін, та ін.

Значний внесок у дослідження проблеми в контексті з іншими питаннями кримінального права та криминології внесли такі вчені, як: Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Ю. М. Антонян, Л. І. Казміренко, Ю. Ю. Калиновський, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький, О. І. Кудерміна, Є. М. Моїсєєва, О. Ф. Скақун, В. Я. Тацій, Н. М. Тужеляк, О. Л. Христук, та ін.

Попри вагомий науковий доробок учених, існує недостатнє наукове опрацювання з точки зору юридичної психології незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Дотепер не встановлено психологічну складову особистості озброєного злочинця та мотивів вчинення ним вказаного діяння, не визначено психологічну сутність детермінант вказаного протиправного діяння, не встановлена необхідність використання спеціальних психологічних знань під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК, що і зумовлює актуальність обраної теми та потреби у її дослідженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.
Дисертацію виконано відповідно до: Цілей сталого розвитку України на

період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр., затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 року; Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021). Тематика дисертації відповідає: Наказу МВС України від 11 червня 2020 року № 454 «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 рр.»; Розпорядженню Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року», Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки й основним напрямом наукових досліджень НАВС на 2021–2024 роки.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в аналізі теоретичних положень їх обґрунтуванні, а також визначенні психолого-правових характеристик незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, дослідженні сучасного стану вітчизняного та зарубіжного нормативно-правового забезпечення, а також надання рекомендацій щодо використання спеціальних психологічних знань під час розслідування цього злочину.

Для досягнення мети у дисертаційній роботі передбачалось визначення таких *завдань*:

- виявити історичні витоки появи та розвитку зброї, боєприпасів та вибухових речовин;
- проаналізувати та узагальнити зарубіжний досвід застосування кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- окреслити та охарактеризувати соціально-психологічні детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- визначити психологічні складові об'єкта та об'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- розглянути психологічні особливості суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

- означити організаційно-правові та психологічні основи превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- розробити психологічні рекомендації щодо тактики розслідування злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що порушуються при вчиненні злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Предмет дослідження – юридико-психологічна сутність незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

Методи дослідження. Мета й завдання дисертаційної праці зумовлюють використання відповідних методів дослідження: *проблемно-хронологічного методу* при дослідженні юридико-психологічної характеристики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами дав змогу розглянути сутність вказаного явища на різних історичних проміжках часу, у тому числі й прогноз існування цього явища у майбутньому; причини і наслідки цієї проблеми, а також соціально-психологічних чинників його учинення (підрозділи 1.1, 1.3). Реалізація *порівняльно-правового методу* наукового пізнання дозволив виділити подібні та відмінні риси застосування відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами у зарубіжних

країнах та Україною, виділити позитивні тенденції протидії цьому явищу та імплементацією у національне законодавство (підрозділи 1.2, 3.1). *Системно-функціональний метод* використано під час здійснення психолого-правової характеристики об'єкта й об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 2.1), аналізу психологічних особливостей суб'єкта та суб'єктивної сторони зазначеного діяння (підрозділ 2.2). Застосовано *формально-логічний метод* для визначення засад використання спеціальних психологічних знань у процесі розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 3.2). Використано *методи математичної статистики* – під час кількісного порівняльного оцінювання та якісного аналізу одержаних результатів (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1). Використання методу конкретно - соціологічних досліджень, дав змогу проаналізувати думки респондентів (практичних працівників органів Національної поліції (слідчі)) про ефективність відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 1.1); про детермінанти які зумовлюють вчинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (підрозділ 1.3); про потерпілих від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, боєприпаси та вибухові речовини (підрозділ 2.1); про дієвість методів протидії вказаному явищу (підрозділ 3.1);

Нормативно-правову основу та емпіричну базу дослідження становлять результати аналізу офіційних даних Державної служби статистики України, офісу Генерального прокуратура України, Міністерства внутрішніх справ України, Судової статистики, статистичний аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень за 2016–2022 рр., узагальнені дані вивчених 178 кримінальних проваджень щодо вчинених упродовж 2016–2022 рр. злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами; результати анкетування працівників

Національної поліції України (157 слідчих) м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Полтавської та Івано-Франківської областей.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним дослідженням, у якому надано характеристику незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами з позиції юридичної психології, визначено психологічну сутність детермінант вказаного протиправного діяння, обґрунтовано низку теоретико-прикладних положень і висновків, які охарактеризують перспективи використання спеціальних психологічних знань під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України. До найосновніших положень роботи належать такі:

вперше:

- виокремлено та сформульовано історичні періоди виникнення зброї, динаміку правового розуміння злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та становлення кримінальної відповідальності за їх вчинення: 1 етап - зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку X ст.); 2 етап - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від X до початку XX ст.); 3 етап - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.); 4 етап - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

- охарактеризовано та виокремлено три групи детермінант, які впливають на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: перша – зумовлена актуальними світовими проблемами розповсюдження злочинності (макрівимір); друга – пов'язана з національними особливостями поширення злочинності в Україні (мезовимір); третя – обумовлена негативним впливом певних атрибутів правової культури, зразків правової поведінки, елементів кримінально зараженої субкультури референтного для особистості оточення (мікрівимір).

- розмежовано форми об'єктивної сторони незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які виражаються у наступних діяннях: за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв; за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї;

удосконалено:

- психологічна сутність суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- психологічне розуміння об'єкта та об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- організаційно-правові та психологічні заходи, пов'язані із протидією незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами;

- психологічна характеристика потенційних потерпілих від злочинів, знаряддям вчинення злочину яких є зброя, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої;

дістали подальшого розвитку:

- напрями державної політики у сфері протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв;
- психологічна сутність тактики розкриття та розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України;
- компаративістський аналіз сутності незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами у зарубіжній та вітчизняній кримінально-правовій науці;
- розуміння психологічних механізмів учинення злочинів, які пов'язані із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні висновки та пропозиції мають теоретичне та практичне значення та можуть бути використанні в:

– *практичній діяльності* – використання отриманих результатів дозволить покращити практичну діяльність органів і підрозділів Національної поліції щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю (акт впровадження Деснянського управління поліції ГУНП в Київській області від 11 серпня 2023 року № 24472/125/49-2023);

– *освітньому процесі* – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Актуальні проблеми кримінальної психології», «Юридична психологія», «Теоретико-методологічні проблеми юридичної психології», «Професійно-психологічна підготовка», «Психологія девіантної поведінки», «Психодіагностика» (акт впровадження НАВС від 14 березня 2023 року);

– *науково-дослідній діяльності* – для проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки юридичної психології (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 04 квітня 2023).

Апробація матеріалів дисертації. Теоретичні та емпіричні результати дослідження опубліковано в збірниках матеріалів всеукраїнських та

міжнародних конференцій: The 8th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (м. Львів, 29-31 жовтня 2022 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 24 листопада 2022 р.); «Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану» (м. Харків, 25 листопада 2022 р.); «Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану» (м. Кривий Ріг, 25 листопада 2022 р.).

Публікації. Основні положення та висновки в дисертації знайшли своє відображення у дев'ятох наукових публікаціях, зокрема у п'ятох статтях, чотири з яких включено МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), а також чотирьох тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (285 найменувань на 31 сторінці) та дев'яти додатків (на 17 сторінках). Повний обсяг дисертації становить 284 сторінки, з них обсяг основного тексту – 224 сторінки.

РОЗДІЛ 1.
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ,
БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

За останні роки в Україні відбулися істотні зміни, що торкнулися абсолютно всіх сфер життя. Цілеспрямовано проводяться економічна, політична, соціальна, правова, медична та інші реформи. Всі ці перетворення дадуть змогу підвищити рівень життя населення України. Важливим фактором є створення кардинально нового та посилення вже діючого регулюючого правового поля, яке дійсно буде поширюватися на всі сфери життя, відповідати належному соціально-економічному рівню та захищати законні права та свободи людини.

З розвитком держави коливається рівень життя громадян та певним прошаркам населення потенційно стає складніше жити в теперішніх канонах суспільства. У зв'язку з вищенаведеним та багатьма іншими факторами збільшується криміногенна обстановка, зростає злочинність, яка у своїй діяльності застосовує незаконну зброю, бойові припаси, інколи навіть вибухові речовини та вибухові пристрої. Вказані предмети суттєво впливають на нормальне існування в державі, оскільки їх використання несе реальну загрозу безпеці громадян та національній безпеці.

Проблема безпеки завжди була, є і буде актуальною для людини і суспільства в цілому. Людина постійно захищає свої права і свободи незалежно від того, з якими небезпечними явищами вона стикається. Громадянин будь якої правової держави потребує та прагне безпеки, бо це благо є вічною природною необхідністю, без якого існування в суспільстві залишається під питанням. Продукування безпеки для громадянина не повинно зупинятися ні на мить, оскільки в Україні життя людини (а отже і його безпека) - це найвища соціальна цінність згідно з Конституцією України.

Як трактує академічний тлумачний словник української мови: «безпека – це стан, коли кому, - чому-небудь ніщо не загрожує» [225]. І це дійсно так, адже відсутність загроз життєво важливим інтересам людини: її життю, здоров'ю і добробуту продукує нормальне існування у суспільстві, а також відчуття соціальної захищеності.

У теперішній складний час для України, час її розвитку та відстоювання суверенітету, важливими питанням стає національний та індивідуальний захист громадян, державного, колективного та особистого майна, відстоювання інтересів громадян та захист їх основоположних цінностей, закладених в Конституції України, захист від збройних конфліктів чужоземних агресорів, самостійних злочинців та злочинних формувань. Також через низький економічний рівень у державі, зменшення спроможності громадян забезпечити власні потреби, розвивається низький рівень забезпеченості населення, що в певних випадках призводить до вчинення злочинів. Так, збройні напади, терористичні акти, убивства та розбої з використанням зброї, бойових припасів або вибухових речовин посилюють страх серед населення та відчуття незахищеності [32, с. 1044].

1.1. Генеза та сучасний стан правового розуміння незаконного поведіння зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Злочини проти громадської безпеки належать до загально небезпечних діянь, які створюють загрозу життю і здоров'ю людей, власності, довкіллю, нормальній діяльності підприємств, установ та організацій. Без забезпечення громадської безпеки немає гарантії належного захисту прав людини і громадянина, основи яких закріплені у ст. 3 Конституції України [89].

З метою ефективного дослідження та виокремлення суттєвих висновків щодо причин незаконного поведіння зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, слід проаналізувати історичні аспекти їх виникнення та розвитку. Розглядаючи шляхи виникнення зброї, потрібно здійснити хронологію зачаткування такого поняття як зброя, методи та

причини її використання, а також відношення до неї в різні історичні епохи. Емпіричним дослідженням встановлено, що 33,8 % опитаних працівників слідчих підрозділів Національної поліції у загальних рисах орієнтуються в історії розвитку злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Зазначене свідчить у необхідності дослідження вказаного питання, задля покращення ефективності досудового розслідування злочинів у сфері громадської безпеки.

На сьогодні зброя є невід'ємною складовою людського існування, що органічно вписана в контекст культури всіх народів світу. Філософія як спосіб пізнання світу дає декілька інтерпретацій виникнення зброї в людському середовищі. Скажімо, видатний австрійський етолог К. Лоренц у главі 13 «Ессе homo [Се людина (лат.)]» своєї монографії «Так зване зло. До витоків агресії» (*Das sogenannte Böse. Zur Naturgeschichte der Aggression*, 1963) формулює таку логіку виникнення зброї: більша частина небезпек, які загрожують людині, походить від того, що за натурою вона порівняно нешкідлива всеїдна істота; у неї немає природної зброї, що належить її тілу, а тому очевидно, що зброя виникла під селекційним тиском відповідних функцій, що зберігають людину як вид [124; 22]. Згодом дещо схоже положення з'являється у військового філософа В. Гамова: поява зброї була детермінована невикоріненістю людини в природі, малою пристосованістю людської істоти до виживання в умовах реального світу [49; 22].

В дисертаційній роботі ми вирішили дослідити та проаналізувати одні з перших згадок виникнення зброї, аби відтворити об'єктивну картину подій та першопричин появи зброї. Розпочнемо ми з періоду до початку нашої ери, адже уже в ті часи зброя виникла як засіб для забезпечення власних потреб істоти.

В основу археологічної періодизації покладено домінуючу роль того чи іншого матеріалу при виготовленні знарядь праці: каменю, міді, бронзи та заліза. Згідно з цим археологи виділяють «Кам'яний вік», «Мідно-кам'яний вік», «Бронзовий вік», «Залізний вік» [15, с. 5; 137, с. 611].

Палеоліт це найдавніший період розвитку людства (від 1,5 мільйонів до 10 тисяч років тому), який пройшов значний розвиток матеріальної культури. Цей час почався з виникнення найдавнішої людини та знарядь праці, які виготовлялися нею з каменю. Вчені поділяють палеоліт на три етапи відповідно до техніки обробки кам'яних знарядь праці, особливостей господарської діяльності первісної людини та її фізичного розвитку - це ранній, середній та пізній етапи. Що стосується знарядь праці, які були в той час, то прикладом є віднайдені у Житомирській області археологами проколки, ножі скребачки, гостроконечники, рубила, колуни, які служили знаряддям праці близько 150-110 тисяч років тому. Рубило - універсальне знаряддя праці раннього палеоліту - використовували для рубання дерева, розколювання кісток, копання землі, як зброю на полюванні. У часи середнього палеоліту, який тривав від 110 до 40-35 тисяч років тому, давня людина удосконалювалася фізично та стала на ступінь розумово вищій. Людина навчилася добувати вогонь за допомогою двох шматків кременю, завдяки чому могла зігрітися, захиститися від звіра та вживати більш якісну смажену їжу. Неандерталець далі удосконалив знаряддя праці. Гостроконечник і скребло витіснили рубило. Гостроконечник використовувався як сокира, зброя та предмет різання і проколювання. У побуті і надалі використовувалися рубила, проколки, долота, різці. З'явилися загострені з двох боків листоподібні наконечники. Виготовлялися набори кам'яної зброї для різних робіт [78].

До перших видів, що застосовувався в ранньому палеоліті (у стародавньому кам'яному столітті, приблизно 1 млн. 800 тис. - 35 тис. років тому) відносились примітивна палиця, дерев'яний спис, каміння. З переходом до пізніх років палеоліту (приблизно 35-10 тис. років тому) кардинальних змін зазнала і техніка обробки каменю. З'явилися списи дротики з крем'яними і кістяними наконечниками, праця. Наприкінці цієї епохи використовувалися списометалки, що значно покращили дальність польоту списа. Таким чином в палеоліті вже існувала ударна і металеві зброя. У мезоліті (перехідній епосі від палеоліту до неоліту) почали поширюватися лук і стріли - один з

найважливіших винаходів людства в епоху родового суспільства. У неоліті (новому кам'яному столітті) з'явилися нові види зброї - кам'яна сокира, кинджал з каменю та кістки, булава з кам'яною головкою. Розвиток зброї призвів до створення захисного озброєння [155, с. 124].

Мідно-кам'яний вік - енеоліт, який тривав від IV до III тисячоліття до нашої ери, вважається переходом від епохи каменю до епохи металів. У цей період ще переважали кам'яні знаряддя праці, але вже з'явилися нові – мідні [134].

В епоху енеоліту (мідно-кам'яний вік, IV–III тис. до н. е.) людьми освоюється гаряча обробка міді. Це пов'язано з поширенням гончарного виробництва, які дали потужні печі і природно сприяли освоєнню техніки гарячого кування, а надалі і лиття [4; 137, с. 611].

Відкриття властивостей міді в енеоліті (мідно кам'яному столітті) та виготовлення бронзи (у бронзовому столітті), що збіглося з формуванням ранньокласових суспільств, започаткувало новий етап в історії зброї. Стала виготовлятися спеціалізована військова зброя - бронзові (пізніше залізні) мечі, чекани (бойовий молот, молоток), списи та ін. (холодна зброя). Основна роль у бойових сутичках переходить до меча, вирішальне значення якого для війн епохи варварства Ф. Енгельс зіставив з участю лука для епохи дикості і вогнепальної зброї для епохи цивілізації [155, с. 124].

З II тис. до н. е. відбувається витіснення міді бронзою. Бронзові знаряддя відрізнялися більшою корозійною стійкістю, пружністю, твердістю, гостротою леза [4; 137, с. 611]. З бронзи виготовлялися кинджали, вислообухові сокири, трохи пізніше –втульчаті наконечники списів. Знаряддя включають плоскі сокири з напівкруглим лезом, провушні сокири, ножі. В кінці середнього бронзового століття з'являються перші бронзові мечі потужна зброя, яка досягає високої досконалості в пізньому бронзовому та ранньому залізному століттях [74; 137, с. 611].

Починаючи з II тис. до н.е. з'являються і перші залізні вироби, але як матеріал для знарядь залізо значно поступалося бронзі. Сиродуте залізо було м'яким – виготовлені з нього знаряддя швидко затуплялись, гнулися, не

піддавалися загартуванню. Але досягнутий технологічний рівень металургії в епоху бронзи дозволив підняти металургію заліза на таку висоту, що в I тис. до н.е. була освоєна технологія одержання вуглецевих сталей і загартування. Це дало можливість виготовляти знаряддя з більшою твердістю. За часів Римської імперії зброю вже виготовляли із заліза і сталі. А це вже початок нового, залізного віку [4; 137, с. 611-612].

Важливим аспектом в нашому дослідженні посідає ознайомлення з першими законами, які містили в собі питання незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами тощо. Вже на початку X століття закони, які існували на той час мали згадки про зброю.

Один із дослідників історичного аспекту незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами, П. М. Мітрухов провів власне дослідження законів, які стосувалися зброї в давні часи. Він стверджує, що найдавнішим джерелом права є звичай, який санкціонується державною владою (а не лише думкою, традицією), він стає нормою звичаєвого права. Ці норми можуть існувати як в усній, так і в письмовій формі. Важливим на його думку закон який певною мірою стосувався питання зброї став «Закон Російський», що частково відображений в договорах Русі з Візантією в 911 і 944 роках, адже у договорі 911 року записано: «Аще ли ударить мечем или бьетъ кацем либо сосудом, за то ударение или бьенье да вдасть литр 5 сребра по закону Рускому» [73; 137, с. 614-615]. З XI ст. відповідальність за вчинення злочинів зі зброєю передбачалась «Правдою Руською», яка діяла на всій території Київської Русі. «Правда Руська» – перший кодифікований збір давньоруських законів, куди увійшли норми Закону Руського, Правда Ярослава Мудрого, Правда Ярославичів, Статут Володимира Мономаха та інші [176; 137, с. 614-615]. Ці норми діяли у Княжий період, який існував з середини IX століття до 1340 року [222; 137, с. 614-615]. В різні часи діяли різні редакції «Руської правди»: коротка – XI ст., поширена – сер. XII – поч. XIII ст. та скорочена – XIV–XV ст. [176; 137, с. 615].

Науковець П. М. Мітрухов зазначає, що у козацько-гетьманській державі вперше відповідальність за вогнепальну зброю передбачена у «Соборному укладенні» 1649 року. Глава III «Про государів двір» зазначає, що: «На государевому дворі заборонялося ходити з пищалями і луками». Джерелами Уложення послужили: 1) «Кормчая книга», 2) Литовський Статут (в редакції 1588 р.), 3) «Судебник» 1550 р. і «Стоглав»; 4) царські укази; 5) вироки Боярської думи [231; 137, с. 616]. У 1743 складено Звід українського права – «Права, за якими судиться малоросійський народ». Це була спроба провести кодифікацію діючих на той час в Україні окремих законів. Про незаконне поводження зі зброєю у розділі III, артикулі 16 розповідається, що всякий хто вибирається у військовий похід, повинен мати свого коня, рушницю. Кого при огляді буде виявлено з чужим, штрафувати і карати на розгляд [175, с. 71; 137, с. 616]. Проект цієї збірки у 1744 році було подано до сенату. Він складався з 3 книг (статуту Литовського, Зерцала саксонського і збірки Магдебурзького права [175, с. 32-55; 137, с. 616-617].

Мітрухов П. М. вказує, що з 1781 до 1917 Україна перебувала в складі Російської та Австро-Угорської імперій [222; 137, с. 617]. У ці часи відповідальність за зброю була передбачена у зводі Законів Кримінальних: Статуту про попередження і припинення злочинів [257; 137, с. 617]. Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями [256; 137, с. 617], й Уложення про покарання [255; 143, с. 617]. Носіння, виготовлення без потреби будь-якої зброї було заборонено статтями 243, 248 Статуту про попередження і припинення злочинів 1876 року [257; 137, с. 617]. Відповідальність за незаконне зберігання, носіння, без потреби, будь-якої зброї; необережність і безпечність при поводженні з порохом було передбачено статтями 117, 118 Статуту про покарання, що накладаються мировими судьями [256; 137, с. 617]. Ці статті діяли до 1917 року, а відповідальність за виготовлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин передбачала ст. 986 «Уложения о наказаниях» 1866 року [255]. Але з часом дані нормативно-правові акти і вищезазначені статті змінювалися та доповнювалися. Так, в «Уложении о наказаниях уголовных и

исправительных» з 1985 по 1910 рік з'являються такі статті, які передбачають відповідальність за: ст. 986-1 торгівлю порохом [219], ст. 986-2 зберігання пороху [219], ст. 987 вироблення, зберігання у себе забороненого законом або у великій кількості зброї, пороху, бомб, гранат чи інших снарядів артилерійських знарядь, якщо викритий мав на увазі мету протиправну державної безпеки або спокою; ст. 987-1 виготовлення, придбання, зберігання, носіння та збут, без належного дозволу, вибухових речовин або снарядів, якщо підозрюваний не доведе відсутності злочинної мети [219]. З 1903 року Кримінальне Уложення передбачало відповідальність у: ст. 222 за виготовлення, придбання, зберігання або збут вибухової речовини або снаряда за обставин, які доводять, що така речовина або снаряд завідомо призначені для вчинення тяжкого злочину [219], ст. 223 за виготовлення, без встановленого законом або обов'язковою постановою дозволу, вогнепальної, вибухової речовини, вогнепального, вибухового снаряда або інших частин; ст. 225 за зберігання, без належного дозволу, вогнепальної, крім пороху, речовини, вибухової речовини, снаряда або зберігання інших, хоча і після отримання дозволу на їх придбання, але поза влаштованого для цих речовин чи снарядів складу або хоча і в складі, але більше дозволеної кількості; за створення складу пороху або іншої вогнепальної або вибухової речовини без належного дозволу; за придбання вибухових речовин або снаряда хоча б і для дозволеного складу, але без особливого дозволу на їх придбання; за продаж або інший збут вибухових речовин, снаряда, особі, яка не має дозволу на їх придбання; за торгівлю порохом або іншими вогнепальними, вибуховими речовинами, снарядами без належного дозволу; ст. 226 за зберігання пороху за межами складу в кількості понад тридцять фунтів або хоча і в складі, але в більшій ніж дозволено кількості [219], ст. 230 за зберігання або носіння забороненої зброї; недотримання належної обережності: при поводженні з зарядженою вогнепальною чи іншою небезпечною зброєю при виставленні, вивішуванні, киданні, складанні або перевезенні твердих предметів і т.п. [219; 137, с. 618].

В радянській літературі вперше завдяки правнику П. П. Михайленку здійснено огляд основних напрямків розвитку кримінального законодавства УРСР за період з 1917 по 1967 роки. Вчений зазначав, що Радянська Україна, складова частина Союзу Радянських Соціалістичних Республік, народилася в дні Великої жовтневої соціалістичної революції, в дні запеклої класової боротьби з поміщиками і капіталістами, різного роду інтервентами і українськими буржуазними націоналістами - найлютішими ворогами українського народу. В ході пролетарської революції були знищені всі атрибути буржуазно-поміщицької держави, в тому числі і такі органи старої влади, як суд і поліція. До архіву було відправлено і експлуаторське кримінальне право з його казуїстичністю і догматизмом. Період підготовки та проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції з точки зору зародження і розвитку радянського соціалістичного права, зокрема й кримінального права, характеризується широкою творчістю революційних народних мас [19, с. 5].

Описуючи закони, які застосувались в Україні в 1918 році професор П. П. Михайленко зазначав, що майже одночасно з Маніфестом Тимчасовий робітничо-селянський уряд України видав ряд законодавчих актів, що встановлюють систему каральних органів і норм, за допомогою яких молода радянська республіка боролася зі своїми ворогами і їх пособниками [19, с. 14].

Вже в той час серед законів, які містили в собі кримінальну санкцію був закон під назвою «Про облік і здачу зброї, наявної у населення України». Як вказував вчений, цей та інші закони – плід досвіду робочих, солдатів і трудового селянства Росії і України в боротьбі за радянську владу [19, с.14].

У витягу з Декрету Тимчасового робітничо-селянського уряду України (не пізніше 3 грудня 1918 року) закон «Про облік і здачу зброї, наявної у населення України» звучав так: «З метою правильної організації захисту Радянської влади на Україні і сприяння відновленню її в місцевостях, які перебувають ще під ярмом поміщиків і капіталістів, тимчасово робітничо-селянський уряд постановив:

1. Вся зброя, як вогнепальна, так і холодна, яка знаходиться на території України, оголошується власністю Української Радянської Соціалістичної Республіки.

2. Всі громадяни, які мають зброю, зобов'язані заявити про це в комітет бідноти і революційний комітет свого району, з точним зазначенням роду наявної у них зброї, а у відповідних випадках також номери її.

7. Купівля та продаж зброї приватними особами на території України безумовно забороняється.

8. Всі громадяни зобов'язані на першу вимогу революційних комітетів здавати всю наявну в них зброю, або ж зброю особливо позначеного роду своїм революційним комітетам.

10. Громадяни, які не виконують справжнього декрету, підлягають під суд революційного трибуналу як за дію, направлену проти робітничо-селянської революції» [19, с. 128].

В 1922 році вперше прийнято кодифікований акт, який систематизував норми радянського кримінального права. У Кримінальному кодексі УРСР, в главі VIII під назвою «Порушення правил, що охороняють народне здоров'я, громадську безпеку і публічний порядок» виокремлено 220 статтю в якій зазначено, що зберігання вогнепальної зброї без належного дозволу караються – примусовими роботами [19, с. 495].

Кримінальний кодекс УРСР 1927 р. – кодифікований законодавчий акт УРСР, затверджений ВУ ЦВК УРСР 08.06.1927 та введений у дію з 01.07.1927, як складові включав загальносоюзні кримінальні закони. Так само, як і КК 1922, КК 1927 був побудований на принципах радянського соціалістичного права, класових засадах та посиленні репресивної функції радянської держави [13, с. 279]. У вказаному кримінальному кодексі УРСР питання про зброю було виокремлено в розділ 8 який мав назву «Порушення правил, що охороняють народне здоров'я, громадську безпеку і публічний порядок», окремі статті щодо зброї мали наступну редакцію: ст. 195 «Пересилання поштою та іншими способами вогнепальної зброї (не мисливської) вибухових та легкозаймистих речовин і предметів таких як:

пороха, патронів і т. ін., - карались позбавленням волі на строк до 5 років з конфіскацією відправлення; (Звід законів УРСР 1933 р.) ст. 196 «За виготовлення, зберігання, збут, купівлю вибухових пристроїв або патронів вогнепальної (крім мисливської) зброї без відповідного дозволу, а також за виготовлення, зберігання, збут і носіння кинджалів, фінських ножів та іншої холодної зброї без дозволу Народного комісаріату внутрішніх справ в установленому порядку – карається позбавленням волі на строк до 5 років з конфіскацією названих предметів, патронів та зброї; (Звід законів УРСР 1935 р.) [252].

У роки Великої Вітчизняної війни також приділялась велика увага боротьбі зі злочинами проти громадської безпеки. Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 22 червня 1941 року "Про воєнний стан" передбачалось передавати військовим трибуналам справи про незаконне придбання, продаж, зберігання зброї в місцевостях, що знаходились на воєнному стані. Відповідно до Постанови Державного комітету оборони СРСР від 16 січня 1942 року "Про здачу трофейного майна" усі громадяни, які проживали у населених пунктах, звільнених Радянською Армією, зобов'язані були протягом 24-х годин здати всю зброю [200].

У Кримінальному кодексі Української РСР 1960 року, питання про зброю висвітлювалось у низці статей, одна з яких має назву «Незаконне носіння, зберігання, придбання, виготовлення та збут вогнепальної або холодної зброї, бойових припасів і вибухових речовин» (ст. 222), - носіння, зберігання, придбання, виготовлення або збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської бойових припасів або вибухових речовин без відповідного дозволу – каралась позбавленням волі на строк до 5 років. Особа, яка добровільно здала вогнепальну зброю, бойові припаси або вибухові речовини, що зберігалися в особи без відповідного дозволу, звільняється від кримінальної відповідальності. Носіння, виготовлення, або збут кинджалів, фінських ножів або іншої холодної зброї без відповідного дозволу – караються позбавленням волі на строк до 3 років, або виправними роботами на строк о одного року, або штрафом в розмірі до ста рублів

(редакція Указа від 14 жовтня 1974 відомості Верховного Ради УРСР, 1974, № 14, ст. 445) [214].

Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати, що на сьогодні наша держава має неповну й суперечливу нормативно-правову базу з регулювання виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин. Замість комплексного основного закону, ухваленого Верховною Радою, наявна правова база складається з численних різнорідних постанов, наказів, прийнятих різними відомствами. Законодавчі акти України, які регулюють обіг зброї, не містять визначення цього поняття, в них відсутня і класифікація, яка б охоплювала усе коло предметів, на яке має поширюватися обмежений (спеціальний) правовий режим. Це ускладнює навіть розмежування законного й незаконного обігу вогнепальної зброї в країні, що, у свою чергу, заважає реалізовувати заходи з контролю та блокування незаконних потоків зброї [114].

Яскравим прикладом необхідності у створенні єдиного закону, який повинен регулювати питання щодо усіх видів зброї її частин, бойових припасів та вибухових речовин є скарга адвоката засудженого до Верховного суду України. Причиною дій адвоката є відсутність закону, який регулює відносини у сфері обігу зброї та призначення покарання (згідно зі статтею 263 КК України).

Кримінальний кодекс України 2001 року передбачає відповідальність за носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КК), а також за носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу (ч. 2 ст. 263 КК). Не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої [115].

У зв'язку з тим, що у ст. 263 КК України перераховані дії характеризуються незаконністю, тобто здійснюються як зазначено у статті без передбаченого законом дозволу, маємо на практиці судові процеси, які урегульовують та пояснюють питання щодо існування закону, яким могли б передбачатись вказані дії.

Зважаючи на вищезазначене, ми опрацювали постанову Верховного суду України від 04.12.2018 по справі № 161/3885/16-к, в якій висвітлено позиції Верховного суду щодо касаційної скарги захисника засудженого за ч. 1 ст. 263 КК України. У скарзі захисник, посилаючись на пункти 1 та 2 частини першої статті 438 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК), просить скасувати оскаржені судові рішення, звільнити засудженого від кримінальної відповідальності відповідно до частини третьої статті 263 КК (редакція ч. 3 вказаної статті до внесених у 2022 році змін), і закрити кримінальне провадження на підставі пункту 1 частини другої статті 284 КПК. На переконання захисника, відсутність спеціального закону, який регулює правовий режим права власності на зброю, виключає наявність у діянні засудженого об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого частиною першою статтею 263 КК [172].

Для достовірних даних, та правового розуміння питань, які висвітлені у ст. 263 КК України, ми виділили для нашого дослідження декілька основних тверджень Верховного суду щодо касаційної скарги одного із захисників обвинуваченого, де вказується: *«10. На обґрунтування відсутності в діянні засудженого складу злочину, передбаченого частиною першою статті 263 КК, сторона захисту посилається на те, що диспозиція цього положення є бланкетною нормою, яка відсилає за своїм змістом до іншого закону, оскільки згадує «передбачений законом дозвіл». Позаяк закон, який регулює питання власності на зброю і її обігу, відсутній, це положення кримінального закону не може застосовуватися через свою невизначеність.*

11. Доводячи відсутність «закону», сторона захисту посилається на те, що постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року з додатками №№ 1 та 2, втратила чинність одночасно з втратою чинності Законом України «Про власність» 1991 року. Відповідно до статті 92 Конституції України та статті 178 ЦК України об'єкти, вилучені з цивільного обороту, мають бути прямо встановлені у законі, а види об'єктів цивільних прав, які можуть

належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти, обмежено оборотоздатні), також встановлюються законом. Оскільки такого закону немає, то право власності на зброю не обмежене законом, і, відповідно, особа не може бути притягнена до кримінальної відповідальності за діяння, передбачені частиною першою статті 263 КК» [172]. з такими доводами суд не погодився, та визначив ті питання, які суд повинен вирішувати у вказаній справі.

Згідно з доводами суду, питання, які входять до їх компетенції, полягають у тому, чи визначає диспозиція частини першої статті 263 КК склад злочину достатньо чітко, щоб будь яка особа розуміла, за які дії або бездіяльність вона може бути притягнута до кримінальної відповідальності. Відповідно, аргументуючи доводи Верховний суд звертається до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), в якого щодо передбачуваності закону, неодноразово виявлено твердження, що особа має розуміти з формулювання відповідного положення, за потреби - за допомогою судового тлумачення або отримавши відповідну пораду від фахівця, - які його дії та/або бездіяльність можуть потягнути кримінальну відповідальність [172].

Крім того, суд не погоджується з доводами сторони захисту стосовно того, що диспозиція частини першої статті 263 КК не відповідає вимозі якості закону, оскільки є бланкетною, тобто відсилає за своїм змістом до інших законів, через відсутність яких зміст диспозиції цього положення неможливо визначити. У вирішенні цього питання, суд, також посилається на практику ЄСПЛ та виносить свої доводи: «22. Диспозицію частини першої статті 263 КК не можна вважати бланкетною, оскільки вона не посилається на інші закони чи нормативні акти у визначенні заборонених діянь, а визначає їх у своєму тексті. Відповідно до цього положення забороняються: «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Власне ця заборона і є диспозицією частини першої статті 263 КК, яка супроводжується визначеними в цьому ж положенні санкціями. 23. Відсилка до іншого «закону» міститься не в диспозиції цієї норми, а у формулюванні умови, яка визначає, коли її диспозиція може бути застосована: «без передбаченого законом дозволу». Якщо «дозвіл» відсутній - умова виконана, і діє

диспозиція частини першої статті 263 КК, тобто заборона «носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв». Навпаки, наявність відповідного дозволу свідчить про відсутність передбаченої законом умови, за якої диспозиція цього положення може бути застосована. 24. Умови, що визначають застосування диспозиції норми, в теорії права відносять до гіпотези норми. Таким чином, слова у частині першій статті 263 КК «без передбаченого законом дозволу» визначають один із елементів гіпотези норми, який - поряд із загальними елементами умов настання кримінальної відповідальності, що містяться в Загальній частині Кримінального кодексу України, - визначає можливість застосування диспозиції і, відповідно, санкції частини першої статті 263 КК. 25. В цій частині положення частини першої статті 263 дійсно відсилає за своїм змістом до інших законів, вимагаючи, щоб дозвіл, який виключає кримінальну відповідальність за дії зі зброєю, був передбачений законом. Аналогічні конструкції норм, які містять визначену диспозицію і бланкетну гіпотезу норми, містяться також в інших статтях КК (див. наприклад, статті 265, 267-1, 268, 290, 321 КК), що є поширеним в кримінальному законодавстві прийомом конструювання складу злочину» [172].

Аналізуючи постанову Верховного суду, що стосується застосування ст. 263 КК України у практичній діяльності правників, маємо порушення законів логіки, про це вказують адвокати М. Ореховський та В. Коломієць. Так, на думку останніх: «У пункті 23 Постанови Верховний Суд зробив висновок, що в ст. 263 КК України відсилка до іншого «закону» міститься не в диспозиції цієї норми, а у формулюванні умови, яка визначає, коли її диспозиція може бути застосована. Нібито відсутність дозволу є виконаною умовою для диспозиції (визначення), а відтак і для санкції (покарання), а наявність «відповідного» дозволу свідчить про відсутність умови. Тут відбулася звичайна підміна поняття «дозвіл, передбачений законом» на ширше поняття «дозвіл» і з цього припущення зроблено висновок, що за відсутності «дозволу» виконана умова. При цьому умовою Верховний Суд називає саме словосполучення «без передбаченого законом дозволу», а не просто «без дозволу» чи «без відповідного дозволу». Очевидно, свідомо упущено, що такий дозвіл має бути передбачений саме законом. Проте, керуючись таким загальним розумінням поняття, дозвіл на зброю може

виготовити та надати сама собі будь яка особа, адже законом не встановлено іншого. Тож, відсутність «закона», який передбачає дозвіл на зброю, робить невизначеною, а відтак і відсутньою умову взагалі. За відсутності «умови», диспозиція і санкція не можуть бути застосовані» [153].

У зв'язку з вищевикладеним можемо сказати, що недосконалість нормативно-правової бази з регулювання обігу зброї призводить до неправильного розуміння диспозиції статті 263 КК України, а також до апеляційних, касаційних та інших скарг захисників засуджених або підозрюваних. Крім того, емпіричним дослідженням встановлена необхідність вдосконалення законодавчого регулювання обігу зброї та боєприпасів, про це зазначають 93,6 % опитаних респондентів з числа працівників слідчих підрозділів Національної поліції.

Детальніше варто зупинитись на ч. 3 ст. 263 КК України, оскільки цей пункт зазнав змін у 2022 році. До прийняття закону № 2150-IX від 24.03.2022 «Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв» [180], який набрав чинності 3 квітня 2022 року, за ч. 3 ст. 263 КК звільнялася від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами першою або другою цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

До 3 квітня 2020 року особа, яка вчиняла незаконні дії, передбачені ч. 1 ст. 263 та ч. 2 ст. 263 КК України у разі їх добровільної здачі підлягала спочатку притягненню до кримінальної відповідальності, а потім звільненню від неї відповідно до визначеної законом процедури та за клопотанням прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності, визначеним ст. 287 КПК України [26, с.1484]. На цей час, положення ч. 3 ст. 263 КК діє в такій редакції: «Не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення дій, передбачених частиною першою або другою цієї статті, особа, яка добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої" [180].

Нове положення фактично означає, що у відповідних діяннях особи ніби відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 263 КК. З цього приводу Головне науково-експертне управління Верховної Ради у своєму висновку на проект Закону (реєстр. № 7181 від 20.03.2022 р.) зазначило: «Змінами до ч. 3 ст. 263 КК встановлено, що особа не підлягає кримінальній відповідальності попри те, що в її діяннях наявні усі елементи складу кримінального правопорушення. Це суперечить ч. 1 ст. 2 КК, згідно з якою вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого цим Кодексом, є підставою кримінальної відповідальності. Факт добровільної здачі особою органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв є нічим іншим, як одним із особливих різновидів дійового каяття, про яке йдеться у ст. 45 КК та у зв'язку із яким особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності». Таким чином, склад кримінального правопорушення в діях особи є, але він «зникає», як тільки особа добровільно здала органам влади зброю, боєприпаси тощо. Законодавцем застосовано фікцію – прийом юридичної техніки, який для цілей правового регулювання визнає недійсними ті юридичні факти, що наявні в реальному житті, і навпаки [262].

Ми вважаємо, що така норма з'явилась у зв'язку з підвищеними ризиками обігу незаконної зброї в умовах воєнного стану, причиною якого стала військова агресія Російської Федерації проти України. До зазначеної дати, санкція статті передбачала звільнення від кримінальної відповідальності особу, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. Однак, таке звільнення здійснювалось виключно судом за клопотанням прокурора і лише стосовно особи, якій попередньо було повідомлено про підозру. В такому випадку особа обов'язково набувала статусу підозрюваної. На цей час, юридична конструкція «звільняється від кримінальної відповідальності» втратила свою актуальність, оскільки потрібно викорінювати незаконний обіг будь якими способами, в рамках чинного законодавства, тому ми цілком

погоджуємось з думками народних депутатів, що конструкція «не підлягає кримінальній відповідальності», може сприяти збільшенню кількості осіб, які добровільно здають органам влади зброю, боєприпаси, вибухові речовини або вибухові пристрої.

Слід зазначити, що базовим нормативно-правовим актом, на який посилаються органи досудового розслідування при здійсненні розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами, який регулює правила поводження зі зброєю, є Наказ МВС України від 21.08.1998 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» [184].

Ще одним законом, який регулює питання, що вивчаються у нашому дослідженні є Закон України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення» [190]. Цей закон визначає правові, організаційні засади поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення та спрямований на охорону життя та здоров'я людини під час поводження з ними, забезпечення національної безпеки, публічної безпеки і порядку та охорони довкілля. У зазначеному законі визначено терміни - вибухові матеріали та вибухові речовини.

Вибухові матеріали згідно із законом - це вибухові речовини, засоби їх ініціювання, вироби та пристрої, які містять вибухові речовини. Вибухові речовини - це хімічні речовини, здатні під впливом зовнішніх дій до швидкого хімічного перетворення, що відбувається з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів [190].

Згідно з постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» встановлено перелік видів майна, що не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних

організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до яких належать зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї), вибухові речовини й засоби вибуху [191].

Відповідно до Порядку поводження із певними видами зброї затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Положення про дозвільну систему», до предметів, матеріалів і речовин, на які поширюються вимоги дозвільної системи, належать вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали і речовини [168].

Крім того, в Законі України від 18 серпня 2015 року «Про Національну поліцію» детально виписана соціальна мета застосування зброї для здійснення правоохоронної діяльності [186].

На теперішній час в українському суспільстві досить часто постає питання щодо внесення змін до законодавства України, а також надання громадянам дозволу на вільне володіння вогнепальною нарізною та автоматичною зброєю. Однак, на нашу думку вказане питання досить суперечливе та має ще дуже багато невирішених питань. Нагальною потребою та необхідністю є спочатку дії відповідних органів влади, завдяки яким можна побороти незаконний обіг зброї, який ще залишився з часів розпаду Радянського Союзу. Відомо, що з того часу залишилось багато не облікованої зброї [32, с. 105]. Не менш важливим є закінчення збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася у 2014 році та триває по цей час. З початку 2022 року військова агресія РФ перейшла у наступальну та критичну для України стадію, силами російських військових-загарбників здійснюється насильницьке та збройне захоплення територій, вбивства цивільного населення, катування, збільшується кількість трофейної та залишеної зброї. Ці факти свідчать про те, що при вирішенні питання

щодо володіння короткоствольною вогнепальною зброєю цивільному населенню, органам державної влади необхідно ретельно розглянути та в кінці кінців вирішити це питання. Більше того, прийняття загального закону про зброю є необхідністю, адже регулювання такого важливого питання, повинно здійснюватися на рівні закону, а не наказів, інструкцій чи розпоряджень.

Ще одним не вирішеним питанням залишається перевірка військовослужбовців та добровольців, які проходили службу у Збройних силах України та мали доступ до зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв. Сотні тисяч військовослужбовців, які проходили контрактну службу, або були в якості добровольців під час військових дій на Сході України, та, які повернулись до мирного життя здебільшого вирішують питання, які стосуються критики з боку інших щодо їхньої попередньої діяльності за допомогою зброї. Все через те, що вони використовували зброю у своїй професійній діяльності щоденно, а повернувшись до буденного життя інколи так трапляється, що виникають певні суперечки, спірні питання чи непорозуміння, при яких військовослужбовець із закоренілим почуттям справедливості не може вирішити питання словесно чи, до прикладу бійкою. Вони звикли, що зброя, це їхні «друзі» чи «помічники», можливо навіть «рятівники». Зброя для них стала засобом вирішення будь яких проблем, що у них трапляється. Одночасно зауважимо, що такі випадки не є систематичними, та ми не намагаємось зрівняти всіх військовослужбовців та добровольців до тих, хто для власного користування взяв зброю з фронту, або знайшов так звану «трофейну» зброю та використовує її не за військовим призначенням.

Щодо обігу зброї, то – це дії, що полягають у виготовленні зброї, торгівлі зброєю, продажу, передачі, придбанні, колекціонуванні, експонуванні, обліку, зберіганні, носінні, перевезенні, транспортуванні, використанні, вилученні, знищенні, ввезенні зброї на території України та вивезення з неї. Таким чином, всі вказані діяння складають форми незаконного обігу зброї, які можна назвати аналогічними злочинами, тобто,

злочинами, вчиненими щодо зброї, або з її використанням чи застосуванням [100, с. 56].

В проекті ЗУ «Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї» від 24.11.2020 представлено визначення вогнепальної зброї, як будь-якої переносної ствольної зброї, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що перебуває на визначеній відстані, за винятком старовинної вогнепальної зброї в незарядженому стані, яка виготовлена до 1899 року включно та яка не призначена для стрільби патронами з металевими гільзами центрального бою та кільцевого запалення. Достатньою для ураження цілі є кінетична енергія, величина якої на відстані одного метра від дульного зрізу зброї має бути рівна чи більша за $0,5 \text{ Дж/мм}^2$, та охарактеризовано визначення бойових припасів – спеціально виготовлені вироби одноразового використання, призначені для проведення пострілу із вогнепальної зброї снарядом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії, що утворюється при згорянні порохового метального заряду чи спеціальних горючих сумішей, та має достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані [187]. Вказаний законопроект не прийнятий Верховною Радою, тому ми залишались і надалі без дієвої та результативної боротьби з незаконним обігом зброї. Звісно, ми не стверджуємо, що законопроект був досконалий, а лише наголошуємо про необхідність чіткого регулювання обігу зброї.

В подальшому, 25.06.2021 на 5 сесії ВРУ IX скликання зареєстровано проект Закону № 5708 «Про право на цивільну вогнепальну зброю», який 23.02.2022 прийнято за основу із скороченням строку підготовки, наразі законопроект готують до другого читання.

В сучасній державі відсутність закону про зброю є кричущим порушенням засад побудови правової держави. Україна станом на 2023 рік залишається однією з небагатьох держав в Європі, яка не має власного

закону, який би регулював обіг цивільної вогнепальної зброї, та і обіг зброї загалом. У зв'язку з цим, залишається вагомий обов'язок держави законним та дієвим способом забезпечити належний публічний порядок в країні. На сьогоднішній день виникла потреба у прийнятті Закону України «Про зброю», звісно, за структурою та своєю сутністю він не повинен вносити повністю нові стандарти. Вказаний закон, на нашу думку, повинен систематизувати та вдосконалити ті правові норми, які діють на цей час в законодавстві України - це типові положення, відомчі інструкції, стандарти інші нормативно-правові акти. Крім того, виникла необхідність у запозиченні деяких правових норм, які діють на території зарубіжних країн та мають позитивні зміни у протидії злочинам, які пов'язані із неправомірним використанням зброї та вчиненням кримінальних правопорушень з її використанням. Що стосується аналізу та запозичення правових норм зарубіжних країн, то ми їх проаналізуємо у наступних питаннях нашого дослідження.

Важливу роль у правовому розумінні незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами відіграють наукові дослідження, які були проведені та захищені до часів Незалежності України, а також після прийняття кримінального кодексу України 2001 року, адже вони набувають особливого значення на теперішній час.

До часів Незалежності України, з початку дії КК УРСР 1960 року фактично і розпочались детальні дисертаційні дослідження проблематики незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Одним із перших дослідників злочинів, пов'язаних з вогнепальною зброєю є В. Д. Малков, який у 1969 році захистив дисертацію за темою «Розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин» [129]. Слід за вченим, у 1972 році свою наукову працю «Відповідальність за розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин за радянським кримінальним правом», представив В. П. Тихий [245]. У своїх роботах науковець дослідив та назвав прогалини, які були в розділі X кримінального кодексу УРСР 1960 року, який на той час

мав назву «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку і народного здоров'я». В одній із своїх статей він вказує, що в судовій практиці була відсутня єдність в застосуванні закону. З огляду на зазначене, 20 вересня 1974 року Пленум Верховного Суду СРСР вперше прийняв ухвалу «Про судову практику у справах про розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин, незаконному носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні або збуті зброї, бойових припасів або вибухових речовин і недбалому зберіганні вогнепальної зброї» [244]. Науковець один із перших всебічно дослідив кваліфікації розкрадання зброї завдяки Пленуму Верховного Суду. Крім того, слід акцентувати увагу, що вже в той час В. П. Тихий пропонував визнати гладкоствольну мисливську зброю предметом досліджуваного злочину.

Автор підручника під назвою "Холодное оружие. Уголовно правовое и криминалистическое исследование" А. С. Подшибякін, поєднав кримінально-правове дослідження із криміналістичним. Він зміг досить повно охарактеризувати холодну зброю, представив визначення поняття холодної зброї, поділив її на види та здійснив детальну класифікацію [166].

У галузі адміністративного права уваги заслуговує дисертаційне дослідження О. С. Фролова, яке присвячено теоретичним і практичним аспектам застосування комплексного чинника "сила" (вогнепальна зброя, спеціальні засоби, заходи фізичного впливу) працівниками органів внутрішніх справ. Автором досліджено сутність, поняття та місце державного примусу, проаналізовано механізм правового регулювання застосування сили та виділено його алгоритм [261].

З моменту набрання чинності КК до кінця 2021 року в Україні захищено понад 15 дисертацій за темами пов'язаними із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Це наукові роботи досвідчених та молодих вчених: В. І. Рибачук «Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби з незаконними діями при поводженні зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» (2001 р.) [200]; О. О. Пащенко «Кримінальна відповідальність за порушення

правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину» (2004 р.) [160]; Л. М. Кулик «Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї» (2006 р.) [118]; М. Г. Пінчук «Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами» (2007 р.) [165]; О. М. Сарнавський «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (2009 р.) [211]; М. М. Майстренко «Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини» (2010 р.) [128]; К. Ю. Гаврилова «Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами» (2011 р.) [47]; О. С. Клименко «Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (2012 р.) [84]; Н. Є. Міняйло «Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження» (2012 р.) [136]; С. В. Діденко «Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні» (2016 р.) [63]; В. Л. Соколовський «Громадська безпека як об'єкт злочину» (2017 р.) [226]; [55, с. 34]; І. В. Васильєв «Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні» (2017 р.) [22]; О. С. Тарасенко «Розслідування незаконного поводження з вогнепальною, що вчиняються злочинними об'єднаннями» (2017 р.) [236]; Є. В. Кізіменко «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України)» (2019 р.) [83]; М. В. Савчук «Організаційно-тактичне забезпечення розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв» (2019 р.) [210]; В. В. Голубош «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської

безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)» (2019 р.) [55]; А. О. Волобоев «Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами» (2020 р.) [46]; В. М. Кучер «Запобігання незаконному заволодінню вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами» (2021 р.) [120]; та інших дослідників.

Опрацювавши вказані дисертаційні роботи, ми виявили, що жодного дослідження за тематикою нашої роботи в сфері юридичної психології проведено та захищено не було. Ми розглянули більш детально певні дослідження, стосовно їх внесків та доробків у вирішенні проблемних питань по боротьбі із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Так, у 2001 році науковець В. І. Рибачук в своєму дисертаційному дослідженні під назвою «Кримінально-правові та кримінологічні проблеми боротьби з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами» розглянув історію криміналізації незаконного поводження зі зброєю. Автор дослідив поняття вогнепальної та холодної зброї, боєприпасів і вибухових речовин, їх види, соціальну і правову значимість у боротьбі з незаконним поводженням із вказаними предметами. Вже на той час, дослідник зробив висновок про необхідність детальної регламентації поняття і видів вогнепальної і холодної зброї в законодавстві України (ст. 263 КК України 2001 р., проект Закону України "Про зброю"). На думку автора під родовим поняттям зброї, слід розуміти пристрої і предмети, конструктивно призначені для ураження живої цілі, а також знищення чи ушкодження навколишнього середовища. До зброї не слід відносити вироби, сертифіковані як вироби господарського, побутового та виробничого призначення, спортивні снаряди, конструктивно подібні до зброї, оскільки вони мають своє пряме призначення, і заборонити їх обіг буде недоречним. Під вогнепальною зброєю автор розуміє зброю, яка конструктивно призначена для механічного ураження цілі на відстані кулею (снарядом), що одержує спрямований рух за рахунок енергії порохового чи

іншого заряду. Залежно від цілі використання зброї, а також її параметрів і характеристик, зброю слід поділяти на: цивільну, службову та бойову стрілецьку. Холодна зброя автором класифікується: за призначенням - бойова та мисливська; за вражаючою дією - ударно-подрібнююча, колючо-ріжуча, колючо-рублячо-ріжуча; за способом тримання і дії - неклінкова, клінкова, комбінована; за типом виготовлення - заводська, перероблена, кустарна, саморобна; за конструкцією - стандартна, нестандартна, нетипова; за місцем виготовлення - вітчизняна, іноземна [200].

Колектив авторів криміналістів у складі П. Д. Біленчука, А. В. Кофанова, О. Ф. Суляви значну увагу присвятили дослідженню правового регулювання обігу зброї в Україні, аспектам зброєзнавства, балістиці та криміналістичні експертизі [17], що на цей час є важливим для розслідування злочинів, пов'язаних зі зброєю.

В 2006 році Л. М. Кулик захистила дисертацію на тему «Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї». В своєму дослідженні автор згрупувала злочини, вчинені з використанням зброї таким чином: 1) за кримінально-правовою характеристикою (вбивство, розбій, бандитизм, хуліганство, статеві злочини тощо); 2) за ознаками, які характеризують суб'єкта злочину (повнолітній, неповнолітній, службова особа, чоловік, жінка тощо); 3) за сферами суспільного життя, в яких вчинено злочин (виробництво, торгівля, сфера побуту тощо); 4) за мотивами вчинення злочину (користь, помста, неповага до особистості людини тощо) [118].

Актуальним і до тепер є дослідження М. Г. Пінчука під назвою «Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами». В своїй роботі автор вказує, що він вперше дослідив загальнотеоретичні та практичні аспекти специфіки предмета доказування та особливостей судового розгляду справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами. Крім того, в своїй дисертації науковець уперше обґрунтовує доцільність розділити зброю на два основних види, а саме: 1)

зброя з невисоким ступенем уражаючої здатності; 2) особливо небезпечна зброя (з високим ступенем, що впливає з великої убійної сили, можливості застосування зі значної відстані, стрільби чергами і т.п.), що зумовлює специфіку предмета доказування в справах даної категорії. Автор наголошує, що на підставі аналізу норм чинного законодавства та практики його застосування запропоновано в Законі України «Про зброю» дати таке визначення вогнепальної зброї: «Зброя це пристрої, прилади і предмети, які спеціально виготовлені, конструктивно призначені і технічно придатні для ураження живої або іншої цілі і не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення; основні частини зброї- це прилади, що визначають її функціональне призначення, підлягають клеймуванню та нумеруванню на виробництві; вогнепальна зброя - це зброя, призначена для ураження цілі на віддалі металевим снарядом, що приводиться в рух миттєвим вивільненням саме: хімічної енергії заряду пороху чи іншої речовини» [165].

Варто відзначити, що у 2009 році О. М. Сарнавський у роботі «Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» [211], поглиблено розглянув питання кримінально-правової кваліфікації злочину за ст. 262 КК України й особливості його відмежування від суміжних злочинів.

У 2010 році М. М. Майстренко, у своїй роботі на тему «Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини» пропонує за власним дослідженням портрет особистості винного у вчиненні злочинних діянь проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини. Автор роботи описує портрет особи винного так: «зазвичай це неодружений чоловік середнього віку (30-50 років), без вищої освіти, працездатний, але на момент вчинення злочину не працював та не навчався, характеризується наявністю специфічних інтересів,

навичок, вмінь користування предметами озброєння чи власник зброї. Мотиваційна сфера характеризується нейтральним за своєю природою цільовим мотивом, суть якого – бажання володіння предметами озброєння, що додають відчуття сили, впевненості, безпеки. У певних випадках особам, що вчинили аналізовані злочини, притаманне зацікавлення у зброї, виключно як у засобі знищення перешкод на шляху до реалізації потреб, як правило, протиправним шляхом» [128].

Будь-яка зброя, чи то вогнепальна, колюча, рубаюча або ріжуча, існує для того, щоб вражати ціль, а не лежати на полиці в шафі або висіти на стіні, і ця сутність змушує власника застосовувати зброю за її призначенням. Зброя в цьому випадку стає елементом культурної деструктивної і азартної гри. Спочатку власник пістолета стріляє по мішенях, потім по тваринах (воронах, голубах, бродячих кішках або собаках) і, врешті-решт, в людину. Такий часто, на жаль, підсумок придбання вогнепальної зброї морально невідповідною людиною [207, с. 15].

У своїй праці «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України)», науковець Є. В. Кізіменко приділив увагу соціально-економічним, культурно-психологічним, правовим та організаційно-управлінським факторам поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими. У дослідженні наведено авторську типологію особи злочинця за переважаючим мотивом вчинення злочину [83]. Також власне дослідження провів В. В. Голубош на тему: «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)» [55], в якому він доводить доцільність необхідності зниження віку кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК України, з 16 до 14 років.

В слід за автором М. М. Майстренко науковець М. В. Савчук в 2019 році в своєму дослідженні під назвою «Організаційно-тактичне забезпечення розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових

пристроїв» [210], та А. О. Волобоев у своєму дослідженні 2020 року під назвою «Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами» [46], визначили та охарактеризували особу злочинця, причетного до злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Автор дослідження «Запобігання незаконному заволодінню вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами» [120] В. М. Кучер також представив власну типізацію осіб, які причетні до злочинів, пов'язаних зі зброєю.

Аналізуючи велику кількість дисертаційних досліджень за тематикою нашого дослідження у різних галузях права, ми хочемо акцентувати увагу в першу чергу на важливому питанні. Що ж собою представляє незаконне поводження зі зброєю? Звернувшись до українського тлумачного словника ми дізнались, що термін незаконний - це той, який забороняється законом, порушує закон [225], а поводження – це певна поведінка, спосіб або характер дій [225]. Отже, можна сміливо сказати, що у нашому випадку незаконне поводження - це певна поведінка людини, спосіб або характер дій, який заборонений законом.

Аналіз наявних першоджерел [155;4; 214; 176; 175; 19; 252], та інших дозволив нам дослідити історію виникнення зброї, злочинів які пов'язані зі зброєю, а також боротьбу з ними. Завдяки вказаному аналізу нам вдалося виявити та виокремити декілька етапів становлення кримінального законодавства загалом та в окремій частині тематики нашого дослідження, а також запропонувати їх власну періодизацію. Здійснене зумовило диференціацію її на декілька основних етапів:

1 - зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку X ст.);

2 - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від X до початку XX ст.);

3 - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.);

4 - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

Відповідно до наданої динаміки кожному з етапів притаманні наступні характеристики:

Перший етап - виникнення зброї безпосередньо пов'язане з історичним розвитком людства, з появою біологічної істоти з'явилися знаряддя праці для існування та виживання в соціумі. Вказані знаряддя праці були як засіб для полювання, а також як знаряддя нападу та захисту в процесі добування їжі та одягу. У подальшому зброя ставала засобом для озброєнь та боротьби у зв'язку з виникненням приватної власності на засоби виробництва. З проходженням цивілізаційних процесів, можна побачити, як здійснювалась трансформація етапів створення та винайдення зброї. Цей етап має велике значення для всіх поколінь в історії людства, адже в ньому започаткувалась і законотворча діяльність. Так і розпочався *другий етап* - правове розуміння незаконного поводження зі зброєю у вказаному періоді відображались першими прояви законів, які стосувались зброї. Ці два періоди відзначаються великими змінами у розумінні незаконного поводження зі зброєю, адже увесь процес зазнав докорінних змін, від початку людини яка використовувала зброю як знаряддя праці, до того моменту, як незаконне поводження зі зброєю визначалось як злочин.

Третій етап – це етап в якому розпочалась суттєва кодифікація законів. В цей період з'явилися кримінальні кодекси 1922, 1927 та 1960 років, які були поділені залежно від видів злочинів та міри покарання за їх вчинення на глави, а також статті залежно від об'єкта посягання. Крім того, вказаний етап має свою особливість, яка стосується розуміння людьми обігу зброї. Із суттєвими змінами державного правління та систем влади у вказані періоди, зброю почали масово використовувати як знаряддя для захоплення влади, інших територій, країн тощо. Виготовлення зброї у вказаний період було своєрідним, адже в цей час зброя почала масово використовуватись у військових цілях. Процес вдосконалення та виготовлення зброї відбувався наввипередки, оскільки війни сприяють розвитку старих видів зброї і появи

нових. До прикладу, дослідники О. О. Попельницька та О. В. Шевченко вказували у своєму дослідженні, що у 1917-1921 рр. за часів Української революції національні збройні формування (легіон Українських січових стрільців, війська Української держави, УНР та ЗУНР) озброювались: гвинтівки систем Мосіна та Манліхера; пістолети систем Штаєра, Люгера («Parabellum») та Маузера (з дерев'яною кобурою-прикладом); російська драгунська шашка та німецька артилерійська шабля, це були взірці російської, австро-угорської та німецької зброї [159, с. 22; 170, с. 48]. У роки Другої світової війни Українська повстанська армія озброювалась наступною зброєю: гвинтівки систем Мосіна та Токарева (СВТ-40); пістолети-кулемети систем Судаєва, Шпагіна, Дегтярьова (ППС-43, ППШ-41, ППД-40) та Фольмера; револьвер системи Нагана; пістолети «ГТ» (Тульський-Токарева), «Вальтер» та «Parabellum» [269]. Вказані приклади застосування зброї свідчать про те, що в період цього етапу стрімко використовувалась стрілецька зброя.

Четвертий етап - це етап, який характеризується суттєвими змінами по відношенню людей до зброї. В сучасній державі велика кількість громадян бажають отримати дозвіл на вогнепальну зброю для самозахисту. Однак, питання володіння вогнепальною зброєю в Україні цивільним громадянам залишається відкритим, оскільки є велика кількість невирішених надважливих питань в державі. Це такі питання як: війна РФ проти України; велика кількість необлікованої зброї часів Радянського Союзу; контрабанда зброї в Україну; велика кількість озброєних злочинців; зміна конструктивних властивостей газової, гладкоствольної мисливської та іншої зброї в результаті яких, створюється вогнепальна зброя або виготовлення саморобної зброї в кустарних умовах. Крім того, населення не розуміє державної політики в узагальненому напрямку по відношенню до зброї, що в свою чергу є дуже суттєвим соціальним чинником незаконного поводження зі зброєю. Відсутність суворого контролю обігу зброї, перевірки осіб у яких уже є зброя, відсутність закону, який регулює відносини у сфері обігу зброї, відсутність єдиної окремої бази даних осіб які володіють будь якою зброєю

та банку даних наявної в громадян зброї зумовлюють безперервне незаконне поводження з нею.

1.2. Компаративістський аналіз законодавчих норм, щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами

Важливою складовою нашого дисертаційного дослідження є аналіз досвіду, висвітленого в законодавчих нормах зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності за злочини, що нами досліджуються та їх практичної складової. Нами встановлено, що вивчення міжнародного досвіду є корисним у практичному та теоретичному аспектах щодо удосконалення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, так вважають 157 опитаних респондентів з числа працівників слідчих підрозділів НПУ.

Головним завданням у підході до вивчення вказаного питання є виявлення та обґрунтування необхідності у створенні закону про зброю, ефективних методів та способів боротьби з незаконним обігом зброї, тощо. У вказаному законі на нашу думку потрібно систематизувати та вдосконалити норми, що на сьогодні містяться у різних нормативно-правових актах, відомчих інструкціях, які по'язані із використанням зброї, бойових припасів та вибухових речовин враховуючи зарубіжний досвід інших країн.

Крім того, необхідно виявити чинники протидії незаконному обігу зброї, завдяки досвіду висвітленого у нормативно-правовій базі зарубіжних країн. Вивчення кримінального законодавства на основі міжнародного досвіду у межах нашого дослідження спрямовано на розгляд законодавчих норм, що передбачають відповідальність за злочини вищевказаної групи, їх відмінність та схожість із законодавством нашої держави, а також можливість застосування основних положень зарубіжного законодавства щодо відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойових припасів та вибухових речовин в українському кримінальному законодавстві. Не менш

важливим елементом є фільтрація отриманих даних, оскільки не завжди міжнародний досвід позитивно впливає на зміни в законодавстві України, тим паче, коли це стосується зброї. Поведінка людей в тій чи іншій країні, кардинально відрізняється щодо специфіки застосування зброї та відповідальності за дії, які вчиняли з її використанням.

Зазвичай незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами викликають широкий резонанс у суспільстві, породжують у населення почуття страху та шоківий стан, невпевненості у майбутньому, незахищеності свого життя та близьких людей, власного майна. Питання володіння зброєю громадянами, одне з найгостріших у суспільстві, адже наслідки такого володіння, як свідчить практика, досить різноманітні, а іноді жахливі. При неконтрольованому поширенні небезпечних предметів, в тому числі і вибухових, є імовірність потрапляння їх до дітей, злочинців, психічно хворих людей, осіб, які не мають навиків із володінням зброї. Крім того, не слід забувати, що великий відсоток вчинення злочинів за допомогою зброї вчиняються під дією алкогольних та наркотичних препаратів [27, с. 42].

Як зазначає в своєму дослідженні В. В. Голубош забезпечення громадської безпеки має надзвичайно важливе значення, оскільки її ефективність сприяє стабільності суспільства та задоволенню життєвих потреб громадян [55].

У структурі сучасної злочинності нелегальний обіг зброї набув якісно нових властивостей, які, на жаль, не отримали достатнього висвітлення ні в науковій літературі, ні в нормативному регулюванні, що в підсумку призводить до проблем у правозастосовчій практиці [79].

Вивчаючи міжнародний досвід щодо відповідальності за злочини пов'язані зі зброєю, ми маємо на меті також ознайомитись з міжнародними договорами ратифікованими Україною, які пов'язані зі зброєю. Так, 07.02.2019 Верховна Рада України прийняла Закон України № 2680-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі

та в Організації Північноатлантичного договору)» [89]. Згідно з внесеними змінами в преамбулі Конституції після слів «громадянської злагоди на землі України» доповнено словами «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України», а також зі змінами п. 5 ст. 85 в якому визначено засади внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави та набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору». Вказані зміни свідчать про те, що Україна вже взяла зобов'язання щодо своєчасного та всебічного наближення національного законодавства до десятків нормативно-правових актів ЄС, перелічених у додатках до Угоди про асоціацію та в інших міжнародних договорах між Україною та ЄС і політичних документах.

Так, підписаною 21 березня 2015 року Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони, зокрема статтею 12 Угоди, передбачено, що: «сторони розвивають подальше співробітництво з роззброєння, зокрема зменшення надмірних запасів стрілецької і легкої зброї, а також, подолання наслідків покинутих боєприпасів, що не вибухнули, для цивільного населення та навколишнього природного середовища; співробітництво в галузі роззброєння включає контроль над озброєннями, експортний контроль та боротьбу з незаконною торгівлею зброєю, зокрема стрілецькою і легкою; сторони сприяють загальному дотриманню і відповідності міжнародним документам та прагнуть забезпечити їхню ефективність, зокрема шляхом імплементації відповідних резолюцій Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй» та інше [251].

25 жовтня 2017 року Кабінет Міністрів України постановою «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» затвердив План заходів з виконання Угоди про асоціацію з ЄС українською стороною [251], однак,

вказаний План не містить конкретних заходів щодо організації співробітництва із питань, які безпосередньо пов'язані з протидією незаконного обігу зброї.

Інструментом підтримки і зміцнення міжнародного миру та безпеки на основі спільних дій держав, стала створена у 1945 р. Преамбула Статуту ООН, яка закріпила основи міжнародного миру такі як: «позбавлення прийдешні покоління від лиха війни; затвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй; сприяти соціальному прогресу і поліпшенню умов життя при більшій свободі – і визначила, що для цих цілей необхідно виконувати такі умови: виявляти терпимість і жити разом у мирі один з одним, як добрі сусіди; об'єднати сили для підтримання міжнародного миру і безпеки; забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили застосовувалися не інакше як у спільних інтересах, і використовувати міжнародний апарат для сприяння економічному і соціальному прогресу всіх народів» та інші [229].

Як відомо Україна шляхом прийняття Закону України № 159-VII від 02.04.2013 [192], приєдналась до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [197], який затверджено Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001. В Преамбулі вказано, що Держави-учасниці вищевказаного протоколу повинні усвідомлювати невідкладну необхідність недопущення й припинення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діяннями, оскільки такі дії завдають шкоди безпеці кожної держави, регіону та світу в цілому, створюючи загрозу для благополуччя народів, їхнього соціально-економічного розвитку та права на мирне життя. Мета Протоколу полягає в сприянні, полегшенні та зміцненні співробітництва між Державами-учасницями для недопущення, боротьби й викорінення незаконного

виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діями.

Положення Протоколу затвердженого Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001 регламентують правила міжнародних експортно-імпорتنих операції, систем ліцензування та видачі дозволів, особливостей маркування вогнепальної зброї тощо.

Міжнародні документи щодо обігу вогнепальної зброї багато у чому схожі між собою, у деяких моментах навіть ідентичні. Але з огляду на те, що для кожної конвенції чи іншого документа, які приймаються в цій царині, застосовуються різні, хоч і схожі, визначення та поняття, можна зробити висновок, що єдності поглядів немає всередині самої міжнародної спільноти. Як держави-виробники та постачальники зброї, так і їхні покупці не зацікавлені у встановленні собі кабальних умов для вигідної і прибуткової справи [204].

Для того, щоб побачити дієвий приклад протидії незаконному обігу зброї, який закладений у нормативно-правових актах, ми у власному дослідженні звертаємось до досвіду таких країн як: Сполучені Штати Америки (далі – США), Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФРН), Китайська Народна Республіка (далі - КНР), Японія, Великобританія, Бразилія. Ми припускаємо, що вказаний міжнародний досвід зможе втілитись у нових законах нашої країни, а також допоможе вдосконалити вже діючі нормативно-правові акти, постанови та інструкції, які безпосередньо пов'язані зі зброєю.

США одна з небагатьох держав, де право на носіння зброї захищене конституцією. Проте стосунки Америки зі зброєю унікальні ще і в іншому ключовому аспекті: серед розвинених країн США, без сумніву, мають найвищий рівень насильства — великою мірою через легкість доступу багатьох американців до вогнепальної зброї. Америка обганяє інші розвинені країни у кількості вбивств із застосуванням вогнепальної зброї. США вирізняються рівнем збройного насильства через те, що там набагато більше зброї, ніж в інших розвинених країнах.

В Америці скоюють вшестеро більше вбивств вогнепальною зброєю, ніж у Канаді, і майже в 16 разів більше, ніж у Німеччині. Щороку в державі продається до 5 млн одиниць зброї, хоча здебільшого її купують колекціонери, які зібрали цілі арсенали. За статистикою, на руках у населення США є близько 150 млн одиниць зброї [21].

Найбільш ґрунтовну правову регламентацію обігу вогнепальної зброї надано у 6 федеративних законах: національний закон «Про вогнепальну зброю» (National Firearms Act - NFA (1934)), суть якого полягає у забороні володіння окремими видами зброї; закон «Про контроль над злочинністю і забезпечення безпеки на вулицях» (1968), що посилює правоохоронні органи для боротьби зі злочинністю; закон «Про контроль над вогнепальною зброєю» (Gun Control Act - GCA (1968)), що зробив жорсткішим обмеження обігу зброї; закон «Про захист прав власників вогнепальної зброї» (1986), який є доповненням до положень Gun Control Act; закон «Про попередження злочинів, пов'язаних з ручною вогнепальною зброєю» (1994), де визначено систему перевірки покупців вогнепальної зброї на просторах усєї держави; закон «Про заборону наступальної зброї» (1994–2004). Крім федеральних, діє безліч законів лише на рівні штатів, міст, округів та муніципальних утворень. Загалом у сфері обігу зброї на території Сполучених Штатів зараз застосовуються близько 2500 законодавчих та нормативних правових актів[154].

Ще у 1791 році у США постало право мати та володіти зброєю, так вказане право було закріплено другою поправкою до Конституції держави, яка увійшла до числа перших десяти поправок відомих під назвою "Білль про права". Уряд США постійно намагається обмежити право на володіння та носіння зброї громадянам. Друга Поправка до Конституції США проголошує, що право народу на зберігання та носіння зброї не повинно обмежуватися. Ще засновники Америки вбачали в озброєному населенні гарантію захисту проти тиранії. Чотирнадцяту Поправку було прийнято вже для захисту цього права проти порушення його штатами. Верховний Суд США справедливо

вважав, що особи мають основоположне право володіти тими типами зброї та зберігати їх, які зазвичай використовує законослухняний народ для самозахисту та полювання, а також для інших законних цілей [21].

Крім того, ще в 1968 році в США приймають два важливих закони, що спрямовані на боротьбу із злочинністю, в тому числі і на боротьбу з незаконним обігом зброї: Закон щодо контролю за вогнепальною зброєю (Gun Control) і Загальний закон про контроль за злочинністю і безпекою на вулицях (Omnibus Crime Control and Safe Streets Act). Відповідно до Закону щодо контролю над вогнепальною зброєю було визначено види ліцензій залежно від виду зброї і вибухових речовин. Всі учасники такої угоди повинні мати відповідний дозвіл. В Законі визначено, що учасники угоди зобов'язані реєструвати свої ділові операції відповідно до положення, що встановлено міністерством фінансів. Якщо володілець ліцензії порушує правові умови здійснення підприємництва, пов'язаного з вогнепальною зброєю, міністр фінансів має право достроково припинити дію його ліцензії. Ліцензія на підприємницьку діяльність не надається, а зброя не продається наступним категоріям громадян: засудженим за вчинення тяжкого злочину; звинуваченим у вчиненні тяжкого злочину, і які переховуються від кримінального судочинства; хворим на психічну хворобу, і які визнані такими судом; тим, хто знаходиться на лікуванні у психіатричній лікарні, наркоманам. Відповідно до цього закону заборонено продавати ручну короткоствольну вогнепальну зброю особам молодше 21 року; гвинтівки і карабіни – особам молодше 18 років; вогнепальну зброю – особам, звільненим з озброєних сил США за вчинки, що їх ганьблять; особам, які відмовилися від американського громадянства, іноземцям, які незаконно проживають на території США. Законом щодо контролю над зброєю передбачено достатньо жорсткі санкції. Так, надання неправдивої інформації у заяві на придбання зброї карається позбавленням волі строком до 5 років і/або штрафом до 5 тис. долл. Особа, яка придбала чи здійснює перевезення вогнепальної зброї з наміром вчинити за її допомогою тяжкий злочин, карається позбавленням волі строком до 10 років у додаток до того

покарання, що передбачено за вчинення ним конкретного злочину [100, с. 197-198].

Відповідно до іншого нормативного акту – Федеральним законом США про озброєних професійних злочинців (Armed Career Act) від 1984 р. – особа, що вчинила злочин з використанням вогнепальної зброї і має до цього три і більше судимості за грабіж або крадіжку із проникненням, карається позбавленням волі строком 15 років без права на умовно-дострокове звільнення. За вчинення злочинів у сфері незаконного обігу зброї застосовуються суворі санкції. Так, у США особа, яка вчинила викрадення вогнепальної зброї, вибухових речовин, карається позбавленням волі на строк до 10 років і / або штрафом (ст.ст.844, 924 розділу 18 Зводу законів США). Більш суворе покарання встановлено для особи, що вступила у зговір з іншими особами для вчинення злочину, пов'язаного з імпортом або ввезенням вогнепальної зброї або бойових припасів. Така особа карається позбавленням волі на трок до 20 років і / або штрафом (ст.924 розділу 18 Зводу законів США). Варто відзначити, що законодавство ряду штатів США встановлює достатньо жорстокі санкції на вчинення злочинів, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї. Такі санкції передбачені законодавством 18 штатів, наприклад, Арізони, Мічигану, Флориди, Південної Кароліни [100, с. 197-198].

Відповідальність за злочини, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку на федеральному рівні у США передбачається нормами Федерального кримінального кодексу, серед яких: глава 39 «Вибухові та інші небезпечні речовини», глава 40 «Ввезення, виготовлення, розповсюдження і зберігання вибухових речовин», глава 44 «Вогнепальна зброя», глава 53 «Кулемети, руйнівні пристрої та аналогічна вогнепальна зброя» розділу 18 Зведення законів США [208, с. 408]. Відповідно до положень вказаних норм, злочином визнається незаконний обіг зброї, що передбачає їх незаконні придбання, зберігання, використання, перевезення, передачу, переробку, продаж, розповсюдження, виробництво, імпортування, заволодіння різними способами, а також

порушення умов виробництва, збереження, торгівлі та володіння викраденою зброєю. Відповідальність за незаконні імпортування, виробництво, збут або зберігання вибухових речовин, їх заволодіння, порушення умов поводження з ними встановлена у § 841–848 глави 40 розділу 18 Зведення законів США. Подібні дії стосовно вогнепальної зброї зазначені в главі 44 розділу 18 Зведення законів США. Холодна зброя охоплюється поняттям «небезпечна зброя» (§ 930 глави 44 Зведення законів США). У § 5801–5872 глави 53 розділу 26 Зведення законів США подано норми, що передбачають відповідальність за незаконні діяння при виробництві, реєстрації або сплаті податків щодо вогнепальної зброї [208, с. 409; 83].

Якщо особа вчинила злочин, пов'язаний із застосуванням зброї в штаті Флорида, то вона підлягає додатковому строку позбавлення волі від п'яти до п'ятнадцяти років позбавлення волі. Дослідники вважають, що така санкція є одним з тих факторів, що зменшує рівень озброєної злочинності. Наприклад, у штаті Арізона із введенням такої санкції кількість грабежів із застосуванням вогнепальної зброї зменшилась на 20%. Однак, як показує практика, багатьом злочинцям вдається уникнути відбування додаткового строку позбавлення волі. Це викликано різними причинами, наприклад, погіршенням стану здоров'я, наявністю пом'якшуючих вину обставин, участю у судочинстві досвідчених адвокатів тощо. Враховуючи ці та інші обставини, у штаті Каліфорнія у 1976 році був прийнятий Закон про контроль за розповсюдженням вогнепальної зброї, положення якого передбачають додатковий строк не до п'ятнадцяти, а від одного до двох років. У 90-ті роки в багатьох західних країнах стали прийматися заходи щодо збільшення суворості законодавства, що стосується продажу вогнепальної зброї населенню, з одного боку і вилучення його шляхом добровільної видачі, в тому числі за грошову винагороду – з іншого. Зазначимо, що у переважній більшості зарубіжних країн злочини, що вчинюються із використанням вогнепальної зброї і вибухових речовин, законодавством віднесені до особливо тяжких [100, с. 197-198].

Бразилія – одна з найбільш проблемних країн регіону та світу, яка попри високий туристичний потенціал та певні успіхи в економіці залишається країною з надвисоким рівнем злочинності, в тому числі за індексом вбивств із застосуванням вогнепальної зброї [265, с. 99].

Першим правовим актом про зброю в країні став президентський указ 1934 року, що зачіпав лише виробництво зброї, але не стосувався використання зброї населенням. Цей указ розширили актом від 28 січня 1965 року: у ньому з'явилася вимога щодо здійснення продажу зброї лише після пред'явлення дозволу з місцевого відділення поліції; від громадян, своєю чергою, потрібно реєструвати придбане в поліції. 17 жовтня 1980 року було запроваджено перші серйозні обмеження, що стосувалися кількості стволів у володінні громадян. Так, громадянин мав право володіти не більше двома пістолетами або револьверами, а також двома нарізними та гладкоствольними мисливськими рушницями. Також для придбання зброї встановлювався мінімальний вік у 21 рік та деякі інші обмеження.

Професор Олена Шелковнікова у своєму дослідженні вказує, що у 2003 році у Бразилії виникла необхідність вживання жорстких та невідкладних заходів щодо обмеження поширення незаконного обігу зброї у зв'язку з великою кількістю смертності від зброї. Новий закон в Бразилії «Про статус зброї» № 10826 набрав чинності з 23 грудня 2003 року. Він складається з 37 статей і регулює порядок реєстрації зброї, її зберігання та торгівлі на території країни фізичними та юридичними особами, а також її застосування. Закон також стосується зброї, що відноситься до повноважень Збройних Сил. Всю зброю в країні поділено на 3 види: заборонене, дозволене та обмежене користування. Єдина державна система контролю за обігом зброї засновано у Міністерстві юстиції Бразилії, а також входить до компетенції Федеральної поліції. Законом встановлено обов'язковість реєстрації двох видів вогнепальної зброї – дозволеної та обмеженого користування – в органах Федеральної поліції та штабі армії. На Федеральну поліцію Бразилії покладено право на видачу дозволів на ввезення в країну вогнепальної зброї невоєнного призначення, реєстрацію та контроль за його обігом. Право на

ввезення в країну та придбання вогнепальної зброї Законом дозволено особам, які досягли 25-річного віку. Даний дозвіл видається лише органом Федеральної поліції після того, як заінтересована особа надасть документи, які підтверджують її дієздатність; довідку про відсутність судимості та не знаходженні під кримінальним слідством та судом; документи, що підтверджують його законну діяльність та місце проживання, а також технічну можливість та психологічну готовність до користування зброєю. Причому ці вимоги повинні підтверджуватися кожні три роки. Сертифікат реєстрації вогнепальної зброї дозволеного користування дозволяє його власнику зберігати вогнепальну зброю тільки за місцем постійного проживання, а для підприємств, що торгують зброєю – в межах їхнього приміщення. При цьому дозвіл на носіння вогнепальної зброї, видане органами Федеральної поліції, автоматично стає недійсним у разі арешту або затримання особи у стані алкогольного сп'яніння, або під впливом хімічних або наркотичних препаратів. Будь-яка вогнепальна зброя заноситься в єдиний реєстр вогнепальної зброї, створений у 2004 році на основі реєстрів федеральної поліції, Секретаріатів з безпеки та Збройних Сил Бразилії. При цьому носіння вогнепальної зброї на території Бразилії Законом заборонено. За винятком випадків, передбачених законодавством категорій громадян: військовослужбовців; співробітників міської та муніципальної охорони; співробітників Бразильського розвідувального агентства та охорони Кабінету безпеки адміністрації Президента; робітників поліції; тюремних та портових охоронців; співробітників приватних охоронних фірм; членів спортивних організацій), які перелічені у ст. 6 Закону про статус зброї. Зокрема, виняток становлять жителі сільських районів, які підтвердять, що отримання засобів їх існування та харчування залежить від використання ними вогнепальної зброї з метою полювання. Професор зазначає, що Законом категорично заборонено виробництво, продаж, торгівля та імпорту іграшок та підробок вогнепальної зброї, яку можна сплутати зі справжньою. Особливістю Закону «Про Статус зброї Федеративної республіки Бразилія» є і те, що він містить главу IV «Про злочини і покарання», в яку включено 9 статей, що

передбачають сувору кримінальну відповідальність за незаконний обіг зброї. Кримінальна відповідальність за нелегальне володіння вогнепальною зброєю дозволеного користування – карається на строк від 1 до 3 років і штраф. А ось кримінальна відповідальність за незаконне володіння або носіння зброї обмеженого користування ще більше суворіша – позбавлення волі від 3 до 6 років та штраф. Незаконне міжнародне ввезення в країну зброї тягне за собою кримінальну відповідальність із позбавленням волі від 4 до 16 років [271]. Указом від 12 лютого 2021 року № 10628 внесли поправки до Указу № 9845 від 25 червня 2019 року, який регулює Закон № 10826 від 22 грудня 2003 року, який передбачає придбання, реєстрацію, реєстрацію та зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів[280].

За даними Генерального секретаріату Бразилії від 2021 року, Федеральний уряд опублікував у додатковому випуску Федерального офіційного вісника (DOU) пакет поправок до декретів № 9845, 9846, 9847 та 10030 від 2019 року, які регулюють Закон № 10826 від 22 грудня 2003 року також відомий як Статут про роззброєння. Виходячи із необхідності дотримання обмежень, встановлених Законом № 10826 від 2003 року, укази пропонують низку заходів, спрямованих на скорочення бюрократії; підвищити ясність правил, що регулюють зберігання та носіння вогнепальної зброї, а також діяльність колекціонерів, стрільців та мисливців (САС); обмежувати свободу дій органів державної влади при передачі зброї та володінні нею; розширити суперечливі гарантії та повний захист адміністрованих; та скоригувати кількість зброї, боєприпасів та перезарядки до кількості, необхідної для здійснення індивідуальних прав та для виконання інституційної місії категорій, якою дозволено володіти та носити зброю згідно із законом. Пакет поправок направлений на реалізацію права осіб, уповноважених законом, на придбання та носіння вогнепальної зброї, а також на діяльність колекціонера, стрільця та мисливця у межах дозволених законом. Указом № 9845 запропонована поправка до Указу № 9845 від 2019 року переважно дозволяє особам, уповноваженим Законом № 10826 від 2003 року, купувати до шести одиниць зброї для дозволеного використання,

причому кар'єра залежить від володіння та носіння зброї для виконання своїх функцій, оскільки Збройні сили, поліція та члени магістратури та прокуратури (МП) набувають ще дві зброї обмеженого використання[283].

Беручи до уваги законодавство **Великобританії** виявлено, що воно не кодифіковано. Відповідальність за незаконний обіг предметів озброєння у Великобританії регламентується великою кількістю нормативних актів, частина із яких має відношення до всієї держави, а інша – до окремих її територій. Причому деякі акти прийняті парламентом і мають рівень законів, а інші – видаються виконавчими органами за попередньою санкцією парламенту (так зване делеговане законодавство). Особливість цих актів полягає в тому, що вони, як правило, носять комплексний характер, тобто включають норми різних галузей права, найчастіше кримінального та адміністративного [100, с. 194].

Слід зазначити, що досліджуючи законодавство стосовно зброї у Великобританії, ми виявили, що в країні діє ретельно регламентована дозвільна система обігу зброї. Нормативна база чітко розроблена з точки зору опису параметрів різних категорій вогнепальної зброї і боєприпасів, фіксації повноважень, обов'язків володільців предметів озброєння і державних органів, а також відповідальність за вчинені діяння. В цивільному обігу на підставі виданих поліцією сертифікатів може знаходитися зброя чітко визначених модифікацій і параметрів, це мисливська, оборонна та спортивна. Основним актом, що регламентує кримінальну відповідальність за незаконний обіг вогнепальної зброї та бойових припасів до неї є закон «Про вогнепальну зброю 1968 року» (Firearms Act 1968) [282].

Прийнятий у 1972 році закон Великобританії «Про кримінальну юстицію» (Criminal Justice Act 1972) [279], вносить зміни до деяких статей закону «Про вогнепальну зброю 1968 року» (Firearms Act 1968), щодо відповідальності за вчинений злочин. Так, за правопорушення, які пов'язані із володінням вогнепальної зброї з наміром загрози життю - зміни полягають у відповідальності за вчинення злочину з 14 років відбуття покарання на довічне ув'язнення. За правопорушення, які пов'язані з фальсифікацією

свідоцтва з метою придбання вогнепальної зброї, підвищується сума штрафу у два рази. В 1996 році Закон Великобританії «Про наступальну зброю» (Offensive Weapons Act 1996) посилив покарання за носіння зброї, що може бути використана для нападу, збільшився при цьому максимальний розмір санкції з 2 до 4 років позбавлення волі. Кримінальна відповідальність за носіння холодної зброї в громадських місцях збільшена до двох років позбавлення волі. З 1 липня 1997 року у Великобританії введено в дію Закон «Про стрілецьку зброю» в особистому користуванні із відповідним доповненням, яким забороняється володіння особистою стрілецькою зброєю великого калібру всім громадянам країни. Прийняття такого ж закону про особисту зброю малих калібрів очікувалось пізніше після розгляду в англійському парламенті. У теперішній час будь-які види зброї, за виключенням духових та дробових потребують придбання спеціального дозволу, що видається у поліції терміном на три роки. У дозволі зазначаються види операцій із зброєю та боєприпасів до неї. Для отримання такого дозволу, особа повинна навести достатні підстави для поліції щодо придбання зброї і зобов'язатися стосовно того, що придбана нею зброя буде використовуватися без загрози миру та громадській безпеці. Достатніми підставами вважається членство у мисливському клубі або намір використовувати зброю для стрільби у місцях закритих для суспільного використання, але не для самооборони. Якщо порушуються умови використання зброї, вона вилучається (із матеріальною компенсацією) і особа може понести кримінальну відповідальність і бути засуджена до позбавлення волі, штрафу або одночасно позбавлення волі із штрафом [100, с. 195-196].

У 1883 році 10 квітня у Великобританії прийнято закон «Про вибухові речовини» (Explosive Substances Act 1883) [281], в якому зазначено відповідальність за певні діяння з вибуховими речовинами. Так, за вибух, який може загрожувати життю чи майну будь-яка особа, яка незаконно та злісно спричиняє вибухонебезпечною речовиною вибух природи, що може загрожувати життю чи завдати серйозної шкоди майну, повинна, незалежно від того, чи були ті чи інші пошкодження особи чи майна насправді чи ні,

винна у скоєнні тяжкого злочину тощо, визначено покарання, яке полягає у засудженні до довічного ув'язнення, або на будь-який менший строк (не менше мінімального строку, передбаченого законом), або до позбавлення волі з примусовою працею або без неї на строк не більше двох років. Покарання за спробу викликати вибух, або за виготовлення, або зберігання вибухонебезпечного матеріалу з наміром поставити під загрозу життя чи майно, підлягають покаранню на строк, що не перевищує двадцяти років, або до позбавлення волі з каторжною працею або без неї на строк, що не перевищує двох років, а вибухонебезпечну речовину конфіскують. Згідно з вищевказаним законом, особа яка обвинувачується за виготовлення або зберігання вибухової речовини за підозрілих обставин підлягає відбуванню покарання на строк до чотирнадцяти років або до позбавлення волі на строк не більше двох років з каторжною працею або без неї, а вибухова речовина підлягає конфіскації. Основними особливостями законодавства Великобританії про кримінальну відповідальність за незаконний обіг предметів озброєння є:

- а) відносно сувора караність більшості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом предметів озброєння;
- б) градація відповідальності в залежності від того, чи дозволений предмет у цивільному обігу чи ні;
- в) широке коло предметів, незаконний обіг яких тягне кримінальну відповідальність і відповідно прагнення не допустити помилок у регламентації;
- г) поєднання кримінальної та адміністративної відповідальності з безумовним пріоритетом першої; д) значне число складів злочинів розглянутої групи [100, с. 197].

У **Німеччині** перший закон про зброю прийнятий у 1891 р. Офіційно громадянам Німеччини можна мати при собі і носити зброю з 1928 р. – саме тоді законодавство про зброю було лібералізовано. Нині будь-який громадянин має право володіти зброєю з 18 років – при пред'явленні довідки про психічне і фізичне здоров'я. Додаткову ліцензію влада видає на носіння

зброї при собі, якщо громадянин зумів довести, що йому це дійсно потрібно для самозахисту. Неприховане носіння в громадських місцях зброї заборонено [21].

У Німеччині діє одна з найсуворіших у Європі систем контролю за обігом зброї. Лідер консервативної партії євроскептиків «Альтернатива для Німеччини» (AfD) Ф. Петрі висловила на підтримку вільного носіння громадянами ФРН зброї та спеціальних засобів самооборони після серії збройних нападів в країні. За її словами, дедалі більше людей не відчувають в безпеці. Кожен законослухняний громадянин повинен бути в змозі захистити себе, свою сім'ю і друзів: «Усі ми знаємо, як багато часу минає, поки поліція може дістатися до місця події, особливо в малонаселених пунктах» [250]. Носіння зброї для самозахисту у громадських місцях в Німеччині отримати важко, за виключенням охоронців та детективів, які можуть довести цю необхідність, також видаються дозволи у крайніх випадках громадянам, котрі можуть довести реальну загрозу власному життю. Охоронці та інкасатори мають право на зброю виключно в момент виконання службових обов'язків, в решті випадків громадяни Німеччини мають право тільки на газову зброю для самозахисту [265, с. 113].

У Федеративній Республіці Німеччині порядок придбання, зберігання та використання вогнепальної зброї громадянами регламентувався Законом про зброю від 6 березня 1976 р. (Steindorf, 1995). Згідно з цим законом вся зброя поділяється на вогнепальну і механічну. Такі поняття, як «короткоствольна зброя», «довгоствольна зброя», «мисливська зброя», «гладкоствольна зброя», «нарізна зброя», «пістолети» та «револьвери» з чинного законодавства Німеччини вилучені як такі, що не мають юридичного значення і не вживаються. Тобто для законодавця байдуже, чи то мисливська гладкоствольна рушниця, чи револьвер, чи карабін – усі вони охоплюються єдиним поняттям «вогнепальна зброя». Кількість легально зареєстрованої в Німеччині зброї оцінюється приблизно в 10 млн одиниць. Разом з тим чорний ринок зброї у Німеччині приблизно в два рази більше легального. Так, ще кілька років назад поліцейською профспілкою була зроблена заява про те, що

кількість незареєстрованої зброї в Німеччині досягає 20 млн одиниць. А це означає, що в Німеччині на двох повнолітніх мешканців країни приходится одна одиниця вогнепальної зброї [12, с. 362].

Слід зазначити, що сьогодні Закон Німеччини про зброю серед країн Європи за заборонними властивостями поступається тільки Британському. Вогнепальну зброю у ФРН можуть придбати тільки мисливці і члени офіційно зареєстрованих спортивно-стрілецьких товариств. Правила продажу зброї стали суворішими після сумних подій в Ерфурті в 2002 р., коли 19-річний Роберт Штайнхойзер, озброєний помповою рушницею та пістолетом, розстріляв у одній школі Ерфурта 16 вчителів і учнів та офіцера поліції. Він був членом стрілецького клубу, мав дозвіл на носіння зброї. Будучи оточеним поліцією в одному з приміщень будинку школи, Штайнхойзер застрелився. Після обшуку школи поліцією було знайдено принесені ним ще 500 патронів [228, с. 13]. У зв'язку з цим у Німеччині на підставі "Закону про нове регулювання сукупності норм, що регулюють торгівлю, придбання, зберігання, носіння та застосування зброї від 11 жовтня 2002 року з 1 квітня 2003 року набрав чинності новий Закон про зберігання зброї [267].

Згідно вказаного закону віковий ценз для власників зброї був підвищений з 18 до 21 року. Крім того, до числа неодмінних умов належать відсутність судимості і зв'язків з екстремістськими організаціями. Зберігати зброю у будинку можна тільки в спеціальних сейфах, причому окремо від патронів. Навіть для придбання газового пістолета або «пугача» необхідна ліцензія. Різко обмежений продаж холодної зброї. Під заборону також потрапили електрошокери. Зброю, яка має вигляд справжньої, не можна виносити на вулицю. Навіть для пістолетів і гвинтівок, перероблених із вогнепальних у пневматичні, тепер потрібно одержати дозвіл. Порухення цього правила з жовтня 2008 р. вважається підсудною справою [12, с. 362].

Закон про зберігання зброї забороняє зберігання багатозарядних гвинтівок для стрільби дробом, оскільки подібні види зброї особливо небезпечні у зв'язку з руйнівною дією на близькій відстані, а для полювання та спорту багатозарядні гвинтівки не використовуються. Заборонено носити

певні видів зброї та боєприпасів, а дозвіл у порядку виключення входить до компетенцію Федерального управління карної поліції. Прийняття закону про нове регулювання сукупності норм, що регулюють торгівлю, придбання, зберігання, носіння та застосування зброї від 11 жовтня 2002 року також зумовило внесення змін та доповнень до 15 різних законів [285].

КК ФРН немає кримінальноправової заборони щодо незаконного обігу зброї без конкретної мети. Але використання зброї з протиправною метою призводить до збільшення межі покарання за вчинений злочин [100, с. 193].

Стратегічно важливим партнером з моменту набуття незалежності України є **КНР**. Китай - країна, яка першою в грудні 1994 р. надала Україні гарантії ядерної безпеки у зв'язку з відмовою нашої країни від ядерної зброї. Визначальними для розвитку договірно-правової бази відносин є Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНР, Спільна (Київська) декларація між Україною і КНР 1994 р., а також Спільна (Пекінська) декларація про розвиток та поглиблення відносин дружби і співробітництва між Україною та КНР 1995 р., що фактично виконує міжнародно-правову функцію міждержавного політичного договору [226].

Законодавство Китайської Народної Республіки відрізняється найбільшою суворістю. Уряд КНР контролює виробництво зброї. Виробництво регулюється розд. 7 Закону «Про контроль над вогнепальною зброєю». Підвищені санкції встановлені за незаконне виробництво, продаж, придбання, зберігання та контрабанду вогнепальної зброї. Так, незаконне володіння зброєю та її незаконне перевезення карається позбавленням волі терміном від одного до 10 років. Вищеназаний закон регулює виробництво і торгівлю стрілецькою зброєю і встановлює політику суворого контролю за експортом стрілецької зброї з метою запобігання його перенапрямку по незаконних каналах. Приватним особам заборонено володіти зброєю, в цивільному обігу дозволяється використання тільки мисливські та спортивні види вогнепальної зброї, придбання яких можливе за наявності особливих ліцензій для місцевих органів громадської безпеки (Розд. 2 Закону про контроль над вогнепальною зброєю) [100, с. 193].

Використання зброї як засоби самооборони не передбачено. Зброю самооборони можуть мати лише службовці, наділені цим правом законом. Вчинення інших злочинів з використанням зброї є кваліфікованим складом. У районах південно-західних кордонів Китаю найбільшого поширення набула контрабанда вогнепальної зброї. Незаконне виробництво, торгівля, перевезення, пересилання поштою, зберігання стрілецької зброї, бойових припасів, вибухових речовин - караються позбавленням волі на строк від 3 до 10 років, а за наявності обтяжуючих обставин - 10 і більше років, довічним позбавленням волі або навіть смертною карою (ч. 1 ст. 125 КК КНР) [253].

Злочини з використанням вогнепальної зброї визначено найтяжчими, які передбачають покарання смертною карою поза залежності від мотивів скоєння. З 2012 року посилилось законодавство щодо володіння та використання ножів, з цього часу потрібно проходити непросту реєстрацію навіть для столових ножів, обов'язковим є пред'явлення документів, які посвідчують особу, заповнити інформацію щодо мети купівлі, дані про місце проживання, контакти та іншу інформацію, яка згодом надається в поліцію для обробки [265, с. 113].

Менш суворе покарання встановлено за незаконне зберігання стрілецької зброї з порушенням правил контролю за нею, володіння ним, незаконні здача в оренду або передача стрілецької зброї, вчинені власниками службової зброї на законній підставі (ст. 128 КК КНР), (ст. 129 КК КНР). За кримінальним кодексом КНР злочини, вчинені з використанням вогнепальної зброї, належать до категорії тяжких. Контроль за обігом службової та цивільної зброї здійснює Міністерство громадської безпеки. Відповідно до законодавства Китаю навіть поява в громадському місці або в громадському транспорті зі стрілецькою зброєю, яка створює загрозу громадській безпеці, карається позбавленням волі до 3 років (ст. 130 КК КНР) [220].

КК Китайської народної республіки передбачає кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки (ст. 114-139), де на законодавчому рівні закріплюється відповідальність за незаконне виготовлення, купівлю-продаж, поштову пересилку, зберігання вогнепальної

зброї, боєприпасів, вибухових речовин; поява в громадському місці або транспорті з вогнепальною зброєю, боєприпасами, холодною зброєю, вибуховими, легкозаймистими, токсичними речовинами. Крім того, окремі статті розміщені в інших розділах КК, зокрема ст. 297 КК у главі 6 «Злочини проти порядку громадського управління» передбачається відповідальність за наявність у громадян зброї, носіння якого при собі заборонено, або вибухових речовин при участі в мітингах чи масових заходах, що являє собою спеціальну норму порівняно з вищевказаними[226].

Досвід КНР з регулювання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами доводить, що чіткий контроль за обігом зброї, встановлена сувора та навіть жорстка відповідальність за вчинення злочинів, які пов'язані з використанням зброї, здатні забезпечити порядок та стабільність у суспільстві та зменшення коефіцієнту злочинності в державі.

Політика **Японії** спрямована на повне вилучення вогнепальної зброї з цивільного обігу. Основним нормативно-правовим актом, що регулює оборот зброї, є Закон «Про контроль над вогнепальною зброєю та мечами» 1958 року [220, с. 73]. Японським законодавством повністю заборонені придбання і володіння фізичними і юридичними особами ручною стрілецькою зброєю "для самооборони, колекціонування та інших цілей в силу смертоносних властивостей зброї і небезпеки заподіяння поранень, каліцтв і смерті". Також заборонений обіг імітаційного зброї, зовні схожої на справжню і конструктивно схожих зі справжньою зброєю модельних пістолетів і револьверів з урахуванням можливостей їх переробки в бойову зброю. Таким чином, в Японії не визнається право на володіння зброєю в цілях самооборони. Виняток зроблено лише для виконання запропонованих законом службових обов'язків в поліції, силах самооборони і при охороні імператорської сім'ї. Правове регулювання обігу мисливської зброї (гладкоствольної та нарізної) настільки ж жорстке, як і ручної стрілецької зброї, що робить його фактично недоступним для широкого кола японських громадян. Дозвіл на його придбання і носіння дають виключно комісії

громадської безпеки префектур для цілей спортивного полювання, відстрілу хворих і небезпечних птахів і хижих звірів або для спортивних стрільб по мішенях. При цьому комісія громадської безпеки проводить ретельну перевірку заявника. Громадянин, який одержує ліцензію, в обов'язковому порядку повинен пройти відповідну підготовку і здати іспит з поводження з вогнепальною мисливською зброєю. Застосування мисливської зброї з метою самооборони заборонено» [148 с. 13; 139, с. 138]. Для того, щоб придбати нарізну мисливську зброю, потрібно мати досвід володіння та використання гладкоствольною зброєю протягом 10 років. Травматична зброя доступна тільки поліцейським і військовим для тренування. Загальна кількість зброї у населення на рівні півмільйона одиниць, що складає близько 0,5% населення країни [265, с. 113].

Контроль за зброєю у Японії є найсуворішим у демократичному світі. Оскільки незаконне поводження зі зброєю має латентний характер, закон про зброю надав поліції Японії широке коло повноважень: поліцейським дозволено зупиняти й обшукувати кого-небудь, якщо є ґрунтовні підозри про наявність в особи вогнепальної чи холодної зброї. Злочинними є незаконне зберігання вогнепальної зброї (карається покаранням до п'ятнадцяти років позбавлення волі) та незаконне застосування зброї (від п'яти років позбавлення волі [55, с. 6].

Специфіка поглядів на кримінальну відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, залежить від правових звичаїв і традицій окремих країн світу залежно від стану розвитку їх громадянського суспільства, рівня правової культури, розвитку філософії та ідеології, а також галузевих наукових розробок та рівня розвитку науки [56, с. 46].

Вчені, розглядаючи зарубіжний досвід легалізації зброї, доходять висновку, що легалізація вогнепальної зброї економічно дуже вигідна, оскільки приносить значний дохід від продажу зброї та комплектуючих, її технічного обслуговування; ліцензій і курсів з користування; податку на зброю. Крім того, держава отримує колосальну економію від скорочення

працівників силових структур. Рішення про легалізацію зброї не пов'язане з економічною, соціальною чи криміногенною ситуацією – воно лежить лише у політичній площині. Наявність зброї у цивільного населення створює психологічний дискомфорт у владній еліті, змушує її рахуватися з думкою громадян, нести соціальну відповідальність за прийняті рішення. У разі істотного обмеження прав виборців їх уже не вдасться розігнати гумовими кулями, водометами і сльозогінним газом, а розпочинати громадянську війну заради захисту інтересів олігархічного клану ніхто не наважиться. Не потрібно застосовувати зброю, лише сама її наявність у населення тримає у страху і змушує дотримуватися закону всіх без винятку [86, с. 117-118].

Порівнявши ситуацію зі зброєю, що склалась у вищезазначених та й в багатьох інших Європейських країнах, можна зауважити, що для того, щоб вогнепальна зброя вільно продавалась в державі, потрібна розвинута економіка, високий рівень життя, значний рівень моральної відповідальності, досконалий закон та юридична база, які повинні гарантувати безпеку життя та здоров'я людей в суспільстві та державі [97, с. 48].

Аналіз зарубіжного досвіду легалізації вогнепальної зброї, оцінка його соціально-економічних наслідків у разі запровадження на території України не дають можливості точно встановити, чи існує залежність між дозволом вільного володіння зброєю та рівнем злочинності. Проте з високим рівнем достовірності можна говорити, що узаконення права володіння зброєю дисциплінує суспільство, владу та полегшує систему контролю за її обігом; єдиного правового закріплення обігу зброї на міжнародному рівні не існує; єдності поглядів серед міжнародної спільноти та і в самій Україні не спостерігається через наявність впливових професійних «збройових лобі», які не зацікавлені в остаточному й принциповому розв'язанні проблеми [21].

1.3. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, як суспільно-небезпечного та протиправного явища

Зростання кількості випадків використання незаконної зброї, вибухових речовин та боєприпасів, поза сумнівом, виявляє зв'язок із поширенням соціальних викликів, що наскрізь проходять через усе суспільство: насильницькі злочини, суїциди з використанням зброї, нещасні випадки, розбої, теракти із летальним результатом та інші суспільно небезпечні явища. У період трансформації різних сфер життєдіяльності держави суспільство загалом і кожен громадянин держави окремо, переживають скрутне економічне та фінансове становище. Через це більшість людей, які не схильні швидко адаптуватися до глобальних трансформацій держави в політичній, міжнародній, економічній та інших сферах життєдіяльності, які іноді безпосередньо впливають на стан життя громадянина, стають на шлях учинення протиправних дій. Інакше кажучи, людина стає на бік зла, тобто на усвідомлене порушення закону. Слід акцентувати на тому, що органи державної влади повинні створювати такі умови адаптації усіх людей до змін в житті країни, які суттєво не вплинуть на життя останніх. Такі дії державних інстанцій повинні передбачати інформування та надалі із засвоєння правової культури в суспільстві, а на цій підставі – формування правослухняної та правомірної поведінки, яка відповідає його вимогам. Таким чином, задля викорінення суттєвих порушень законів виникає потреба в процесі взаємодії особи та суспільства, тобто в процесі правової соціалізації [24, с. 80], [31, с. 99].

Відома вчена О. Ф. Скакун вказує, що правова соціалізація (від лат. - суспільний) - це двосторонній процес взаємодії особи і суспільства, в якому особа оволодіває системою настанов і оцінювальних орієнтацій як стандартів правомірної поведінки, умінням визначати своє місце в суспільстві та зворотно впливати на формування правових цінностей суспільства. Вона вказує, що з одного боку, відбувається "входження" особи в соціальну

систему, її мотиваційне і поведінкове пристосування до існуючих нормативних правових стандартів, з другого - широка свобода особи у виборі цінностей, напрацьованих суспільством, відповідно до власних переконань. Однак не завжди соціалізація особи супроводжується її законослухняною поведінкою. Існують і інші форми соціалізації, що призводять до делінквентної (вчинення проступку) і кримінальної (вчинення злочину) поведінки. В цих випадках негативну роль відіграють неповноцінні сім'ї з деформованими стосунками або кримінальне середовище, в яке потрапляє ще несформована особа. Певною перешкодою для правової соціалізації особи є правовий нігілізм і правовий догматизм [223].

Якщо говорити про правову соціалізацію особистості, то це єдність процесу освоєння правових норм поведінки і механізму формування правових якостей особистості. Результатом успішної правової соціалізації є адекватне функціонування людини в правовому полі. Слід зазначити, що правова реальність постійно змінюється і, як наслідок, тягне за собою той факт, що правова соціалізація особистості відбувається практично протягом усього життя людини [65, с. 81].

Інакше кажучи, правова соціалізація - це процес включення індивіда в систему правовідносин суспільства на основі засвоєння всієї правової культури цього суспільства. Професорка О. Ф. Скакун у своєму підручнику вказує, що правова культура суспільства, це різновид і невід'ємна частина загальної культури, що становить систему духовних і матеріальних цінностей у правовій сфері, збережених, накопичених та розвинених суспільством завдяки постійному вдосконаленню заходів інформаційного, просвітницько-освітнього характеру з урахуванням загальнолюдських правових цінностей. На думку вченої правова культура особи це зумовлений правовою культурою суспільства ступінь правової розвиненості, ціннісної інформаційно-правової освіченості особи, що дає їй змогу адекватно орієнтуватися у різних правових ситуаціях, дотримуватися правомірної поведінки [223].

Важливим елементом правової культури та особливою сферою свідомості особистості є правова свідомість. Правосвідомість — це форма

суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб'єктів правовідносин до чинного права та похідних від нього правових явищ. Вона є складним утворенням і включає в себе когнітивний, психологічний і поведінковий аспекти. З структурної точки зору правосвідомість існує у формі правосвідомості особистості, соціальних груп і суспільства в цілому. Найглибше своє коріння правосвідомість має в так званій повсякденній (буденній) правосвідомості, під якою розуміється така правосвідомість, де онтологічний зміст правового і безпосереднє буття права не співпадають і яка відповідно з цим виявляє себе як уявлення, почуття і волевиявлення осіб на засадах їх суб'єктивного ставлення до чинного права та їх знання про існуючі закони як оцінка, переконання у правомірності чи неправомірності дій різних ланок правової системи у справедливості чи несправедливості самих законів. Буденна свідомість сучасного українського суспільства характеризується двоїстим ставленням до закону, відсутністю чітких імперативів до їх виконання; існуванням позаправового світу неписаних правил та настанов, які є вищими за закон та пов'язані з загальносуспільними уявленнями про справедливість, порядок, добро, свободу, порядність; низьким рівнем ксенофобії та наявністю толерантного ставлення до інших цивілізаційних систем; схильністю до «виправдання» антиправових учинків в залежності від ситуації; індивідуальними пошуками справедливості, емоційність оцінок правових явищ. Суспільна правосвідомість містить у собі прийнятні та не прийнятні форми людської поведінки, які спрямовані на певну стандартизацію проявів соціальної активності. Основоположним концептом, на якому базується право, правова свідомість і який є сутнісною характеристикою менталітету, є концепт закону. Якщо звернутися до історичних джерел буденної правосвідомості слов'янських народів, то, наприклад, у Остромировому Євангелії (1056–1057) міститься розуміння «закону», відмінного від грецького «Номас», оскільки наші пращури трактували закон у двох значеннях — в юридичному і побутовому, як звичний спосіб життя, звичай. У Руській правді також зустрічаються два

поняття — «закон» і «покон» (початок, звичай, переказ). Таким чином концепція закон і звичай з'єднані в єдине ціле [223].

З розвитком та вдосконаленням суспільства існує ще й такий процес, як деформація правової культури та правової свідомості. А все через те, що не кожний громадянин зацікавлений у правовому розвитку суспільства чи у власному правовому розвитку, дехто з них просто не встигає за змінами у сучасному правовому полі, а дехто зовсім ігнорує правову культуру та правову свідомість суспільства загалом.

Чітке розуміння поняття деформації правосвідомості, її сутності та видам дає О. Ф. Скакун. Вона вказує, що деформація правосвідомості це спотворене уявлення про сутність права, не усвідомлення його цінності. Різновидами деформації правосвідомості, тобто антиподами правової культури на думку вченої є: правовий нігілізм, правовий ідеалізм, правовий догматизм, правовий інфантилізм, правовий дилетантизм, правова демагогія. Правовий нігілізм (від лат. nihil - ніщо, нічого) - вид деформації правосвідомості особи, суспільства, соціальної групи, що характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, запереченням значущості норм і принципів права або зневажливим до них ставленням, однак виключає злочинний намір. Нерідко закон в індивідуальній правосвідомості з'являється у вигляді державного обмежника, якому не слід підкорятися, а необхідно протистояти. Такий психічний стан робить суб'єкта потенційно небезпечним для суспільства тому, що протиправна установка, яка сформувалася в нього, здатна породити правопорушення, включаючи злочин. Тому правовий нігілізм розглядається як найбільш істотний прояв деформації правосвідомості. Правовий нігілізм є породженням системи суб'єктивних і об'єктивних чинників:

1) наступність нігілістичних традицій - протягом багатьох століть формувалася нігілістичне ставлення до правових норм, які приймалися в угоду владі і втілювалися в життя з порушенням принципів справедливості, свободи і рівності. Нігілістичне ставлення до права особливо розвинулося в радянський період, коли на державному рівні обґрунтовувалися ідеї про

відмирання права і держави при соціалізмі, про перевагу всесвітньої пролетарської революції над правами людини, постанов комуністичної партії над законами, коли порушення законності прикривалися виправдувальними поясненнями на зразок "в інтересах народу", "для виконання плану", а правоохоронні органи діяли відповідно до принципу пріоритету доцільності перед правом і законом;

2) кризовий стан в суспільстві (економічний і політичний), що поєднує економічну кризу і кризу влади та виражається в економічній нестабільності, інфляції, боротьбі за владу, корупції посадових осіб, відсутності професіоналізму органів державної влади і місцевого самоврядування. Все це призводить до правової незахищеності значної частини населення та підриває її довіру до влади та її правових актів;

3) недосконалість законодавства - його неупорядкованість, нестабільність і суперечливість, звідси - невіра у справедливість і об'єктивність законів, у їх відповідність праву, правам людини;

4) неефективність правозастосовної діяльності - недосконалість механізму приведення в дію ухвалених законів породжує невіру в законність дій посадових осіб різних рівнів, в діяльність правозастосовних, судових, правоохоронних органів; прагнення уникнути юридичної відповідальності, обійти закон;

5) низький рівень правосвідомості та правової культури - виявляється у незнанні чи слабкому знанні законодавства; психологічному прагненні звільнитися з-під контролю права, сили і примусу; сприйнятті масовою культурою (через її низький рівень) елементів кримінальної культури, характерних для ув'язнених колоній, тюрем (спосіб мислення і поведінка; жаргон; способи комунікації і вирішення конфліктів; настанови, що виправдовують правопорушення) тощо [223].

Протилежним до правового нігілізму явищем є правовий ідеалізм (правовий романтизм). Правовий ідеалізм - вид деформації правосвідомості особи, суспільства, групи, що характеризується переоцінкою (фетишизацією) можливостей права, уявленням про нього як про вищу цінність, яка підкоряє

собі всі інші цінності. Правовий ідеалізм сприймає право як чудодійний засіб, здатний змінити світ, ошчасливити людей, створити досконале суспільство і державу. Покладаючи на право надмірні надії, правовий ідеалізм є не меншою загрозою для суспільства, ніж правовий нігілізм. Наївна віра у можливість законів вирішити усі проблеми призводить до розчарування, коли закон виявляється не правовим або недосконалим з точки зору юридичної техніки, коли норми права "не працюють" через відсутність необхідних механізмів їх реалізації [223].

Правовий інфантилізм - вид несформованої правової свідомості особи як результату відсутності не тільки глибоких правових знань, але й потреби в юридичній поінформованості, неготовності діяти відповідно до чітких правових приписань. Образ права в інфантильній свідомості з'являється як якийсь безформний утвір з неясними контурами й призначенням. Будучи учасником правовідносин, суб'єкт із такою свідомістю не вникає в права та обов'язки сторін, урегульованих правом, ставиться до права байдуже. Правовий інфантилізм, на жаль, можливий і при наявності документа про юридичну освіту [223].

Правовий дилетантизм - суміжний з правовим інфантилізмом вид деформації правосвідомості особи, яка ознайомена з правом, але легковажно до нього ставиться, що виражається у поверховому судженні про закон або юридичну ситуацію, довільному тлумаченні правових норм і принципів, частому ігноруванню принципу презумпції невинуватості та ін. [223].

Правова демагогія - вид деформації правосвідомості особи, що виявляється в системі обману всілякими привабливими, але брехливими обіцянками правового характеру; особливо поширена під час виборів, коли використовуються усі засоби "обробки" виборців, включаючи і "чорний піар", а також у періоди обговорень конституції, законів, коли приймаються нормативно-правові акти декларативного характеру, звучить неконструктивна критика змісту щойно прийнятого закону, вносяться пропозиції його скасувати, протиставляються один одному законодавчі акти та ін. [223].

Вищеописані чинники деформації правосвідомості, правової культури суспільства та особистості, складний період незалежності України, недосконалість правової регламентації та інші фактори, зумовлюють високий рівень злочинності, яка пов'язана із незаконним поведінням зі зброєю і в результаті, якій потрібно протидіяти. Для переборення деформації правосвідомості на думку О. Ф. Скакун необхідно:

1) подолати кризовий (економічний і політичний) стан в суспільстві: усунути негативні явища у сфері державної влади та в економічній сфері; подолати інфляцію; звести нанівець корупцію тощо;

2) забезпечити належну якість законів та підзаконних актів, що приймаються (у тому числі зменшити кількість заборонених норм); підвищити авторитет закону; вдосконалити нормотворчий процес; установити стабільність і однаковість у правовому регулюванні суспільних відносин;

3) удосконалити систему правозастосовної і насамперед судової діяльності, створити високоякісні системи правового обслуговування, зміцнити правову законність, врахувати кожен юридичну ситуацію; забезпечити незалежність суду;

4) домогтися ефективності в діяльності правоохоронних органів щодо запобігання правопорушенням, підвищити культурно-професійний рівень усіх суб'єктів правоохоронної системи; перебороти недовіру населення до роботи правоохоронних органів. Усунути такі недоліки в роботі правоохоронних органів, як спізніле реагування на повідомлення про правопорушення; безініціативність; непрофесіоналізм; пасивність роботи "за гарячими слідами" і у процесі здійснення наступних слідчих заходів; поліпшити взаємодію оперативних працівників, слідчих, експертів. Поставити заслін сваволі, розбещеності, ввести в межі правопорядку діяльність громадян та їх законних об'єднань;

5) підвищити рівень правосвідомості та правової культури населення, що дало б змогу закону працювати. Формувати позитивну суспільну думку про право, спрямовану проти впровадження елементів злочинної

субкультури. Забезпечити дієвість юридичної загальної освіти, здатної поліпшити професійну компетентність посадових осіб. Сформуванню нового типу правового мислення особи відповідно до принципу верховенства права як необхідної умови її життєдіяльності в суспільстві, державі, світі. Поліпшити інформаційно-правову культуру громадян;

б) спеціалізовано навчати і виховувати юристів, конкурентоспроможних на європейському ринку праці. Від цілеспрямованого і якісного навчання в системі середньої і вищої освіти, перепідготовки кадрів залежить інтеграція України в європейський простір вищої освіти. З цією метою у вищих навчальних закладах України кваліфіковано проводити навчання за модульною системою (відповідно до нормативних актів України) [223].

Розбудова демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною із розвитком правової свідомості і правової культури українських громадян. Саме правосвідомість і правова культура населення є соціальною гарантією дії верховенства правового закону в суспільстві, єдиним чинником, здатним утворювати державу і правопорядок, приводячи в дію Конституцію України і законодавство. Тому правосвідомість і правова культура українських громадян потребують постійного раціонального формування, вдосконалення, позитивного соціального розвитку [177, с. 307].

Здійснюючи аналіз деформації правосвідомості та ігнорування вимог нормативно-правових актів особами у відношенні до зброї, ми виявили низку соціально-психологічних детермінантів незаконного поводження з нею. Так, внаслідок збройного конфлікту Україна має недостатні можливості для здійснення ефективного контролю над обігом зброї, в частині тимчасово окупованої Російською Федерацією території Автономної Республіки Крим і частково Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областей. Численну кількість зброї нелегально переміщують з сусідньої держави на нашу територію, здебільшого для вчинення противоправних та суспільно-небезпечних діянь. Вказаний факт підтверджує звіт Міжнародної неурядової організації Conflict Armament Research ("Дослідники зброї конфліктів"), від 4

листопада 2021 року під назвою "Зброя війни в Україні. Трирічне дослідження постачань озброєння у Донецькій та Луганській областях", у якому містяться докази поставок Росією зброї бойовикам на Донбасі [135].

Багаточисленними проблемами досліджуваного злочину є не тільки незаконна зброя, а і людина, яка застосовує її з відповідними дозволами не за призначення. Так, усім відомий вчинок п'ятдесяти восьмирічного чоловіка, який на березі ставка неподалік села Новоселиця Попільнянського району, що на Житомирщині застрелив сімох людей з мисливської рушниці марки «ИЖ». На своїй офіційній сторінці в мережі Фейсбук заступник міністра внутрішніх справ Антон Геращенко зазначив: *«Около 1 часа ночи, арендатор ставка, профессиональный охотник З., на почве внезапно возникших резких неприязненных отношений, начал расстреливать гостей из принадлежащего ему гладкоствольного охотничьего ружья марки «ИЖ». Сначала он убил двоих, что оставались рядом с ним. Затем начал расстреливать 6-х спящих. Всего он успел расстрелять семерых человек. Лишь один, услышав выстрелы, успел убежать в лес, выйти в село и вызвать полицию»* [50]. Вказаний випадок став відомим на всю країну своєю жорстокістю у діях злочинця. На сьогодні можна отримати гладкоствольну мисливську рушницю шляхом отримання дозволу у відповідних органах, які керуються Інструкцією про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів. Згідно пункту 12.1. правом придбання мисливської гладкоствольної зброї та основних частин до неї користуються громадяни України, які досягли 21-річного віку [184].

Зазначені дії професійного мисливця та ситуація яка склалась дає нам зрозуміти, що система отримання дозволів не зовсім досконала та не дотриманий чіткий та суворий відбір осіб, які можуть отримати дозвіл на

зброю. Найбільше це стосується проведення якісного медичного огляду та видачі достовірних довідок про стан здоров'я особи, яка забажала отримати дозвіл на зброю. В сучасному суспільстві не складно шляхом корупційних схем отримати медичну довідку за певну ціну, про що свідчить велика кількість форумів в мережі Інтернет та корупційна складова в закладах охорони здоров'я [247]. Якщо ж іти шляхом законності, що і кричуще потрібно в нашій країні, то найбільше має бути на контролі у вказаній сфері необхідність проходження важливих медичних процедур, які повинні включати в себе проходження таких лікарів як нарколога та психіатра. Медичні огляди зазначених лікарів є дуже важливими, оскільки психіатр видає медичний документ у вигляді сертифікату, який підтверджує психічне здоров'я людини, її врівноваженість, стресостійкість та профпридатність для роботи в емоційно складних умовах. Крім того, кожен придатний громадянин для отримання дозволу на зброю, повинен проходити високоякісне професійне навчання, яке повинно базуватись на вивченні тактико-технічної характеристики зброї, вміння нею володіти, правильно та чітко виконувати вправи зі стрільби тощо.

Очевидними факторами такого суспільно-небезпечного та протиправного явища, як незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є: емоційна нестійкість і відсутність контролю імпульсивності, спалахи жорстокості та загрозової поведінки, збудливість, вибуховість, дратівливість, злостивість. Зазначені індивідуально-психологічні особливості особистості можуть бути обумовлені впливом низки соціально-психологічних детермінант. Вказані індивідуально-психологічні особливості особистості є ознаками суб'єктивної сторони складу злочину, а тому до більш детального їх розгляду ми повернемося пізніше.

Питання чинників, які впливають на свідоме використання та застосування незаконної зброї та бойових припасів не втрачає своєї актуальності, оскільки дослідження соціально-психологічних детермінантів

вчинення злочину, який безпосередньо пов'язаний зі зброєю, проявить чітке розуміння проблеми та виявить основні заходи з протидії вказаному злочину.

Численні повідомлення засобів масової інформації про незаконне використання зброї, вчинення терористичних актів та інших небезпечних злочинів досить яскраво свідчать про те, до чого може призвести безконтрольне володіння вогнепальною зброєю. Функціонування чинної системи запобігання залежить від урахування дії всього комплексу детермінант вчинення злочинів з використанням зброї, серед яких слід виділити незаконний обіг зброї, який впливає на її розповсюдження. Виділяють самостійні криміногенні чинники цього явища: соціально-економічні, соціально-культурні, виховні, політичні, правові, організаційно-управлінські та технічні; культ насильства та жорстокості у засобах масової інформації, художніх та телевізійних фільмах, який становить масовий інтерес, що накладає відбиток на психічно невірноважених людей, а особливо на ще не сформовану психіку неповнолітніх, оскільки вчинення злочинів зі зброєю в руках, навіть без її застосування, є проявом насильства, демонстрацією сили, доказом її; наявність корупційних тенденцій у державному апараті. Можливість обійти закон за допомогою хабара або протекціонізму дозволяє певним представникам кримінальних структур як здійснювати незаконний обіг зброї, так і уникати відповідальності за цю діяльність; лібералізація державної політики щодо обігу зброї. Як позитивний приклад позиції держави щодо придбання зброї часто наводять ситуацію в США. Друга поправка до Американської Конституції, прийнята ще у 1789 р., гарантує кожному громадянину США право на володіння і носіння вогнепальної зброї. Проте слід нагадати про факти застосування зброї у навчальних закладах та інших громадських місцях США, які викликали широкий резонанс у світовій спільноті. Крім того, на думку психологів, факт наявності у людини ножа викликає бажання куди-небудь його встромити. У багатьох з тих, хто починає носити вогнепальну зброю, протягом перших 2-3 місяців поступово з'являється нав'язливе бажання її застосувати [119, с. 180], [268, с. 477].

Вищезазначені чинники вчинення злочинів є проявом девіантної, а більш детально - делінквентної поведінки. Предметом вивчення психології девіантної поведінки є відхилення від різноманітних норм ситуаційних реакцій, психічних станів, а також форм розвитку особистості, що призводять до дезадаптації людини в суспільстві, або порушення самоактуалізації та прийняття себе в силу вироблених неадекватних патернів поведінки. У науковій літературі існують різні способи визначення норми. Норма – це явище групової свідомості у вигляді розділених групою уявлень із вимогами членів групи до загальної поведінки із врахуванням їх соціальних ролей, які створюють оптимальні умови побуту, з якими ці норми взаємодіють, і відтворюючи формують його (К. К. Платонов, 1986). Поведінка девіантна (лат. *deviatio* – відхилення) – дії людини (девіанта), які порушують офіційно встановлені в суспільстві чи неофіційні в певній соціальній групі моральні та правові норми, що призводять до її покарання, ізоляції, виправлення або лікування (Психологічна енциклопедія, 2006) [264 с. 7].

Делінквентна поведінка – це поведінка, яка полягає у вчиненні особистістю дрібних правопорушень, за які її не притягують до відповідальності. Може виявлятися у формі бешкетування, хуліганства, коли, наприклад, особистість бажає розважитися, але обирає для цього неприйнятні форми насамперед унаслідок недоліків у своєму вихованні [264, с. 22].

Існують декілька груп чинників, що зумовлюють девіантну поведінку особистості - це насамперед соціальні, соціально-психологічні та індивідуально-психологічні. До соціальних відносяться несприятливі соціальні, економічні, політичні та інші умови існування суспільства. Соціально-психологічними чинниками визнаються ті, які пов'язані з несприятливими особливостями взаємодії особистості зі своїм найближчим оточенням, з негативним впливом останнього на розвиток особистості. Індивідуально-психологічні – це ті, які пов'язані з наявністю певних характеристик індивіда, що ускладнюють процес його соціалізації.

До соціально-психологічних детермінантів злочинності у світовому просторі, що впливають на процес незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ми відносимо:

1. підвищення агресивності серед населення (мобінг, харасмент, аб'юзмент тощо);
2. трансформація злочинності у зв'язку з поширенням Covid-19;
3. проблеми урбанізаційних процесів;
4. поширення зразків жорстокої поведінки;
5. демонстрація антисупільної поведінки серед підлітків (булінг, кібербулінг тощо).

Аналіз наведених чинників зумовлює необхідність їх деталізованого розгляду. Вивчаючи та аргументуючи перший чинник у світовому просторі, який впливає на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а саме: підвищення агресивності серед населення, варто довідатись в першу чергу, що ж таке агресія.

У психологічному словнику поняття агресії (від латинського «aggredi» – «нападати») визначається як індивідуальна або колективна дія, спрямована на нанесення фізичної або психологічної шкоди, матеріальної шкоди або на знищення іншої людини чи групи людей [59, с. 438; 77, с. 446].

У своєму дослідженні під назвою «Проблема агресії як соціальний феномен в юридико-психологічному дискурсі», Л. І. Казміренко та Н. М. Тужеляк вказують, що: «По-перше, сучасний соціальний лад та рівень розвитку і техногенності суспільства стимулює прояви агресії. По-друге, в науці юридичної психології недостатньо повно вивчені чинники та механізми формування агресії як поведінкової реакції особистості. Ряд дослідників (З. Фрейд, К. Лоренц, В. Ємельянов) віддавали перевагу внутрішнім біологічним факторам, в той час як інші (А. Бандура, Л. Берковіц, Д. Доллард, Н. Міллер, А. Макаренко) – зовнішнім соціальним. На нашу думку, агресію не можна трактувати як суто біологічний феномен, хоча такий підхід, на перший погляд, дуже привабливий. Зрештою, є й альтернативна точка зору – в тваринному світі агресія як така взагалі відсутня. Хижак

позбавляє життя іншу живу істоту не через свою агресію, а для тамування голоду. Вбиває не заради виживання лише одна з живих істот – людина. Саме під таким кутом зору більш доцільно розглядати агресію – як соціальне (набуте в процесі життя) утворення. І лише агресія як соціальний феномен може бути визнана як детермінанта насильницької злочинності» [77, с. 445].

Вибір того чи іншого варіанта злочинної поведінки залежить, переважно, від специфіки взаємовідносин особи з оточуючим середовищем та особливостей самого середовища. Не існує вродженої агресивності, навіть якщо злочинець учинив мало мотивовану чи зовсім немотивовану, на перший погляд, агресивну дію. Дослідження Ю. М. Антоняна підтвердили, що 76 % осіб, що вчинили «немотивовані» насильницькі злочини, з дитинства потерпали від принижень, зневаги, психічного та фізичного насильства. Поступово психотравмуючі ситуації призвели до формування певних рис особистості, які й спровокували агресію [275, с. 81-82; 77, с. 450-451].

Згідно з теорією А. Бандури, повсякденне життя демонструє нам моделі агресивної поведінки на кожному кроці – у родині, у засобах масової інформації, у субкультурах тощо; всі вони переповнені агресією. Наприклад, діти, спостерігаючи за агресивною поведінкою, яка завершується успіхом і сприяє досягненню бажаної мети, наслідують її. Надлишок таких вражень у житті дитини може створити у неї тверде враження про те, що гарантом досягнення успіху у міжособистісних стосунках є агресивність. Таким чином у людини може сформуватися відповідне переконання, й агресія може перетворитися на стратегію досягнення цілі. «Дійсно, було доведено, що у людей закріплюються різні форми агресивної поведінки завдяки процесу інструментального обумовлення» [14, с. 32; 138].

Закріпленню моделі агресивної поведінки сприяє також життєвий досвід, особливо, якщо така поведінка була заохоченою ззовні. Крім того, у процесі соціального збільшення агресії особливе місце посідають засоби масової інформації. Зокрема агресивні сцени, демонстровані телебаченням, створюють сприятливі психологічні умови для стимуляції агресивних дій у глядача і взагалі спотворюють реальний стан речей. Такого роду вплив

робить людину холоднокривною перед фактами жорстокості та насильства. Насамперед телевізійні сцени агресії стимулюють у глядача бажання самому вчинити такі ж дії. Цей психологічний ефект більш потужний, якщо не демонструються наслідки агресивних дій, якщо за кадром лишаються страждання жертви, її переживання, біль та скорбота. У цьому випадку психологічний образ суб'єкта агресії легше стає моделлю для ідентифікації, а його дії – об'єктом для наслідування. Поведінка телеглядача стає ще агресивнішою у тому випадку, якщо він слідкує за агресивними сценами на екрані, перебуваючи у стані емоційної напруженості, нервового роздратування, фрустрації, гніву тощо. У цих умовах у глядача різко знижується рівень критичності щодо жорстоких сцен на екрані [138].

Дійсно, складно не погодитись із думкою про те, що в стані емоційної напруженості поведінка телеглядача стає більш агресивнішою. Постійні негативні новини та телепередачі, які транслюються на телебаченні згубно діють на різні категорії осіб. Так, наразі відомо багато випадків підліткової злочинності, жорстокості та агресії. Звісно, ми не стверджуємо, що всі ці події відбуваються тільки через відтворення негативних новин чи програм, однак ми вважаємо, що цей фактор також є одним із детермінантів вчинення підліткової злочинності. Все через те, що більшість вчинків які роблять підлітки вони демонструють на власних сторінках соціальних мереж в Інтернеті. В свою чергу інші підлітки також наслідують таку поведінку, задля того, щоб «здаватись крутим». Найголовнішою проблемою є те, що такі випадки не закінчуються, а лише накопичуються. Підлітки знаходять найцікавіший та дієвий на їхню думку спосіб проявити себе, це здебільшого дії з використанням зброї.

Ми проаналізували декілька випадків вчинення підліткових злочинів із застосуванням зброї. До прикладу, випадок який стався у грудні 2021 року у Мелітополі Запорізької області. Так, підліток 2007 року народження приніс до гімназії пневматичну зброю і вирішив постріляти, а найжахливіше те, що мішенню він обрав свого однокласника. Учень, який вчинив стрілянину пояснив, що зробив це "заради приколу" [174]. Інший випадок ще цинічний

за попередній. За даними СБУ у грудні 2021 року співробітники кіберпідрозділу та слідчі СБУ у Черкаській області запобігли вчиненню терористичного акту в одному з коледжів у Черкаській області. У ході слідчо-оперативних дій викрито двох студентів, які погрожували здійснити масовий розстріл одногрупників. У зловмисників під час обшуку вилучено пістолети та комп'ютерну техніку через яку вони розповсюджували у забороненій в Україні соціальній мережі «ВКонтакте» інформацію щодо підготовки до теракту. Також зловмисники закликали через соцмережі приєднуватись до їх злочинної групи для фізичної розправи над однолітками [215]. Зарубіжний досвід вчинення агресивних дій із застосуванням зброї підлітками не менш зухвалий. Так, відомий на увесь світ вчинок 19 річного хлопця, який відкрив вогонь в школі міста Казань в Російській республіці Татарстан у травні 2021 року. За офіційними даними, загинуло щонайменше дев'ять людей: семеро дітей, вчителька та робітниця. У нападника була офіційно зареєстрована зброя [233].

Ще один випадок відомий своєю жорстокістю та агресією - це масове вбивство в 2013 році у школі у Коннектикуті, де було застрелено 26 людей, більшість з яких учні. Відомо, що злочинець був "одержимий" стріляниною у школі "Колумбайн" 1999 року, про це повідомляли у офіційному звіті поліцейських. За словами поліцейських, у них були свідчення, що 20-річний Адам Ланца планував стрілянину, яка тривала менше 11 хвилин. Але правоохоронцям не вдалося встановити, чому він відкрив вогонь у початковій школі "Сенді-Хук" у Ньютауні 14 грудня 2012, перш ніж застрелити себе. Автор звіту про Адама Ланцу вказували: "Він був обізнаний і мав доступ до вогнепальної зброї та боєприпасів і був одержимим масовими вбивствами, зокрема стріляниною, яку вчинили у квітні 1999 року у середній школі "Колумбайн" у Колорадо" [150].

Детермінант який стосується трансформації злочинності у зв'язку з поширенням «COVID-19», є відомим для всього світу, адже вказана інфекційна хвороба вразила більшу частину населення планети. Практично всі держави, зокрема, європейські, в тому числі й Україна, вводили і далі

вводять карантини з метою протидії та профілактики коронавірусної хвороби «COVID-19». Багато людей залишаються у безвихідних ситуаціях, які в подальшому діють на збільшення злочинності в суспільстві, одними з таких є втрата місця роботи та заробітної плати. За даними платформи «Opendatabot», з березня 2020 року по березень 2021 року в Україні закрилося 215,3 тис фізичних осіб підприємців (ФОП). Це майже на 50 тис закритих бізнесів більше, ніж в аналогічні місяці 2019-2020 років. Найбільше підприємств закрилося у сферах складського господарства і транспорту (майже 11 тис), оптової торгівлі (5,6 тис), телерадіомовлення (2,69 тис) [203].

У період карантинних заходів особи, які здійснюють кримінально-протиправну діяльність відразу почали використовувати ті складнощі та зміни, які відбуваються в сучасному суспільному житті в своїх інтересах. Пандемія COVID-19 змінила увесь світ та зупинила світову економіку, в той же час безпрецедентні карантинні заходи залишають тисячі людей без роботи. Згідно з даними міністерства фінансів України рівень безробіття у нашій державі у 2019 році становив 8,6 %, у 2020 9,9 %, а станом на I квартал 2021 року рівень безробіття досягнув до 10,9 %, на II квартал до 10,3 % від усього населення України [201].

Безробіття через пандемію не залишилось осторонь усього світу, так у 2020 році у Великобританії різко зросло безробіття у зв'язку з введенням через коронавірус карантином і кризою. Лише за квітень кількість людей, які претендували на допомогу по безробіттю, зросла до 2,1 мільйона в квітні [278].

Коронавірусна пандемія торкнулася практично всіх країн світу. Загальна кількість підтверджених випадків інфікування коронавірусом станом на 3 січня 2021 року в світі сягнула понад 84,6 мільйона людей. Очікуване падіння глобального ВВП може скласти 4,5%, за оцінкою Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Листопадова доповідь Конференції ООН із торгівлі і розвитку попереджає, що криза може виштовхнути за межу бідності ще 130 мільйонів людей і погіршить ситуацію із нерівністю і соціальною захищеністю [93].

Крім того, є незворотний і глобальний процес у світі, який впливає на стрімкі темпи розвитку злочинності. Цей процес має назву - урбанізація. Визначення вказаного терміну дає словник іншомовних слів, згідно якого урбанізація (*фр., від лат., міський*) - процес швидкого зростання старих і появи нових міст та підвищення їхньої ролі в економічному й культурному житті суспільства. Виявляється у зростанні міських поселень, концентрації населення в них, поширенні міського способу життя на всю мережу поселень [224].

За загальною тенденцією урбанізація відіграє провідну роль в економічному, культурному та політичному житті. З одного боку процеси урбанізації мають позитивний вплив на різні сфери життєдіяльності, а з іншого негативні. За рахунок концентрації підприємств, установ і організацій у великих містах, та зниження їх у сільських місцевостях чи містечках, з'являється низка зубожілих людей, а бідність в свою чергу породжує злочинність [24, с. 83].

Дослідник Д. С. Бірюков зазначає, що значна кількість інфраструктурних об'єктів, які сконцентровані у великих містах, їх тісний взаємозв'язок та щільність населення утворюють безпрецедентну небезпеку, яка повинна розглядатися як безпековий виклик сталому розвитку країни (загроза національній безпеці) [18].

Кожне місто є складною формуючою системою та результатом вступу в єдиний комплекс ресурсів, обмежень і параметрів розвитку. Розглядаючи місто як складну систему, вирішуючи глобальні проблеми, які стосуються зубожілого життя населення та вартості життя, якості середовища проживання, змоги забезпечити власні потреби, географічного розташування, виявлено, що з процесом урбанізації без підняття рівня життя населення посилюється зростання злочинів [24, с. 83]. Незважаючи на те, що урбанізаційні процеси сприяють багатьом позитивним факторам, таким як: удосконалення інфраструктури міст; можливість користуватись багатьма благами цивілізації; розширенням та концентрацією великих капіталів в одному місці; користуванням новітніми технологіями та інноваціями, ці

процеси також розвивають соціальну нерівності та бідність серед населення, унеможливають користуватись усіма необхідними благами, такими як: вода, продукти харчування, лікарські препарати, достатня кількість житла на всіх осіб, наявність достатньої кількості громадського транспорту, паркувальних місць для транспортних засобів. Також, як показує практика сьогодення в Україні – наявність укриттів та бомбосховищ у містах, у зимовий період наявність пунктів обігріву для незахищеного населення, тощо. Викладене свідчить про те, що ці процеси впливають також на розвиток злочинності, адже доведено, що у містах рівень злочинності вразі більший ніж у сільській місцевості.

Так, науковець І. П. Рущенко активно досліджуючи соціологію злочинності вказує, що «Урбанізація, як всесвітньо-історичний процес розвитку міст, має свої тіньові сторони, головною з яких є злочинність. Власне, злочинність, як, до речі, і політика (у первинному значенні – «управління містом»), є суто міським продуктом. Історично зростання показників злочинності відбувається паралельно з темпами урбанізації. Саме у містах стає можливою професійна злочинність, довготривале існування злочинних зграй, співтовариств, зароджується злочинна субкультура» [206, с. 143].

Останнім часом у світі розвиваються негативні процеси в духовній сфері, деформуються моральні засади суспільства. Надзвичайно актуальною для України, як і для решти країн світу, є проблема розповсюдження інформації щодо пропагування насильства, жорстокості та розбещеності. Показники її поширення в українському суспільстві є досить високими. Саме так у своєму дослідженні «Адміністративно-правові заходи щодо протидії пропагуванню жорстокості, насильства та розбещеності у засобах масової інформації», вказує О. І. Безпалова на актуальність цього феномену [11, с. 221].

Дійсно, ми погоджаємось з думкою автора, адже з кожним роком насильницькі, агресивні та жорстокі дії людей масово проявляються своєю зухвалістю. Якщо ж звернутись до статистики, то можемо побачити, що за

останні роки злочини які безпосередньо або опосередковано пов'язані з агресивними та жорстокими діями людей зменшується. Так за 2019 рік з усіх зареєстрованих 444 130 злочинів, проти життя та здоров'я особи вчинено - 41 101, проти волі, честі та гідності особи – 981, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи – 7 219, проти громадської безпеки – 10 313, проти громадського порядку та моральності – 6 576. За 2020 рік, з усіх 360 622 злочинів вчинено проти життя та здоров'я особи – 37 328, проти волі, честі та гідності особи – 712, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи – 740, проти громадської безпеки – 7 901 проти громадського порядку та моральності – 5 756. За 2021 з усіх 220 736 злочинів, проти життя та здоров'я особи – 12 497, проти волі, честі та гідності особи – 782, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи – 924, проти громадської безпеки – 6 487 проти громадського порядку та моральності – 4 990 [182].

Насильство – умисний фізичний чи психологічний вплив однієї особи на іншу, проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду, або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою. Такий вплив на особу здійснюється вчиненням певних умисних діянь. Особа, яка вчиняє насильницькі діяння, усвідомлює їх характер, передбачає наслідки цих діянь і бажає або свідомо допускає їх настання [145].

Дослідниця О. І. Безпалова вказує на низький соціально-економічний рівень життя в Україні, і те, що він згубно позначився на морально-правових якостях значної частини населення. З її слів останнім часом спостерігається занепад моральності молоді, пропагування прагматичного та споживацького способу життя, тому слід звернути увагу, що проблема поширення інформації, яка пропагує насильство, жорстокість та розбещеність, ускладнюється цілою низкою факторів, зокрема: розширенням інформаційного простору та інформаційного обміну з іншими державами; поява супутникового телебачення; розвитком комп'ютерних інформаційних систем, що супроводжується не тільки зростанням культурно-комунікативних можливостей, а й поширенням через ці засоби масової

інформації серед населення ідей та явищ, які негативно впливають на свідомість людей, а інколи безпосередньо викликають вчинення злочинів. Авторка зазначає, що у зв'язку з тенденціями до поширення пропаганди асоціальної поведінки через засоби масової інформації та мережу Інтернет, що призводить до негативного впливу на суспільство, особливої актуальності набула проблема обмеження поширення інформації, яка пропагує жорстокість, насильство та розбещеність [11]. Досить цікаву думку щодо поширення інформації про насильство та жорстокість ми виявили у «Спільний акт узгодження № 4 Висвітлення засобами масової інформації випадків насильства і жорстокості» підписаним деякими телеканалами українського телебачення та головного редактора ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України» Юрія Макарова, в якому зазначено, що: «Висвітлення теми, а також – окремих випадків насильства та проявів жорстокості необхідне з метою надання суспільству повної, об'єктивної та достовірної інформації про наявність важливої суспільної проблеми, окреслення напрямів та стан її вирішення, ризики, які ця проблема створює безпосередньо для аудиторії відповідного ЗМІ, а також із наміром переконати людей, схильних до насильства та жорстокості, утримуватися від них» [227]. У вказаному акті узгодження наявний перелік підходів до зменшення негативних ефектів, під час створення аудіовізуальної продукції і висвітлення теми насильства та жорстокості в передачах, які на нашу думку є досить непоганими та дієвими, однак не для всіх категорій осіб.

Прояви жорстокої поведінки дають змогу зрозуміти суспільству, що це явище потрібно викорінювати та пропагувати морально-етичну та культурну поведінку. Яскравим прикладом жорстокості та агресивності є подія яка трапилась 2021 року у Запоріжжі, де банда підлітків улаштувала розправу над трьома школярками. Як відомо, дівчат близько півтори години катували підлітки та знімали увесь процес на відео. Найактивнішу участь у побитті брали четверо дівчат. Відео із побиття дівчат виклали в мережу Інтернет [249].

Одним із джерел поширення насильства фахівці називають необмежений доступ дітей та молоді до мережі Інтернет та телебачення. Багато психологів вважають, що близько 60% школярів копіюють негативну поведінку телегероїв. Соціально-психологічними факторами вчинення підліткової злочинності є негативний вплив: сім'ї, однолітків, близьких людей, оточуючих та незнайомих людей, ЗМІ та комп'ютерів, віртуальних жорстоких ігор та новостворених соціальних мереж, які продукують насильство, жорстокість, булінг та багато інших чинників, які впливають на психо-емоційний стан особи. На теперішній час, підліткова злочинність є одним із надважливих питань, які потрібно досліджувати та забезпечувати викорінення такого явища. Поширеність жорстокості та злочинності серед підлітків збільшується вразі. Згідно із статистичними даними Офісу Генерального прокурора України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення [189] та судової статистики про склад засуджених [194], у 2019 році зі всіх 119 229 осіб яким було повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, дітям у віці до 14 років повідомлено про підозру 175 особам, у віці від 14-15 – 1 121 особі, у віці 16-17 років – 2 199 особам, з них за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами повідомлено про підозру 23 особам у віці 16-17 років, засуджено за вказаний злочин 13 із 2 530 осіб у віці від 16-18 років. У 2020 році зі всіх 111 420 осіб яким було повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, дітям у віці до 14 років повідомлено про підозру 193 особам, у віці від 14-15 років – 899 особам, у віці від 16-17 років – 1 921 особі, з них за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами повідомлено про підозру 3 особам у віці 14-15 років та 17 особам у віці 16-17 років, засуджено за вказаний злочин 11 із 2 017 осіб у віці від 16-18 років. За період 2021 року зі всіх 106 929 осіб, яким було повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, дітям у віці до 14 років повідомлено про підозру 157 особам, у віці від 14-15 років – 773 особам, у віці від 16-17 років – 1 719 особам, з них за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами

повідомлено про підозру 1 особі у віці 14-15 років та 20 особам у віці 16-17 років, засуджено за вказаний злочин 10 із 1 645 осіб у віці від 16-18 років.

Нанесення ножових поранень серед підлітків стало частим явищем. Прикладом таких протиправних дій є смертельний випадок який стався у Закарпатській області, де підліток умисно вбив свого однолітка шляхом нанесення йому ножових поранень. Останнього засуджено вироком Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 24 травня 2019 року за ст. 116 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки 6 місяців, а саме – в умисному вбивстві, вчиненому в стані сильного душевного хвилювання. *«Згідно з вироком районного суду ОСОБА_2 визнано винуватим і засуджено за те, що він 14 березня 2018 року, близько 18:00, знаходячись за місцем свого проживання у будинку АДРЕСА_1, в ході раптово виниклої сварки зі своїм знайомим ОСОБА_6, перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, зумовленого непристойною поведінкою потерпілого, яка принизила його честь і гідність, діючи умисно, з метою заподіяння смерті, взяв ніж та підійшовши ззаду, наніс ним удари в область шиї і спини ОСОБА_6, заподіявши йому множинні колото-різані рани шиї, тулуба та кінцівок (загальна кількість ножових поранень 24), від яких той помер на місці події»* [171]. вказаний факт, свідчить про жорстоку поведінку серед неповнолітніх, як збоку потерпілого - цькування та глузування, так і збоку засудженого - вбивство знаряддям вчинення якого, є ніж.

До соціально-психологічних детермінантів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами в Україні, можливо включити:

- виражена соціальна нерівність верств населення;
- економічна нестабільність у державі;
- воєнні дії на території України;
- безкарність криміналітету, не ефективна діяльність державних органів, що відповідають за обіг та контроль незаконної зброї, бойових припасів та вибухових речовин;
- пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України;

- поширення засобами масової викривленої чи недостовірної інформації, відсутність продукування інформації превентивного характеру.

Проведеним емпіричним дослідженням встановлено, що 100 % опитаних респондентів вважають найактуальнішим детермінантом виникнення незаконного обігу зброї - воєнні дії на території України; 86 % - економічну нестабільність у державі; 61,2 % - виражену соціальну нерівність верств населення; 58 % - пропаганду Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України; 54,8 % - безкарність криміналітету та неефективну діяльність державних органів на яких покладено функції протидії та запобіганню злочинам проти громадської безпеки; 50,3 % - відсутність ефективної взаємодії між органами, на які покладено функції протидії та запобігання злочинам у цій сфері; 46 % - поширення засобами масової інформації викривленої чи недостовірної інформації, відсутність продукування інформації превентивного характеру;

Отже, враховуючи вищевикладені чинники, слід розібратись у їх сутності. Соціальна нерівність верств населення представляє поділ людей на різні категорії у суспільстві, яка безпосередньо пов'язана з їх фінансовим та іншим становищем. В інтерв'ю виданню «Українська правда» Людмила Черенко розповіла, що за розрахунками Національної академії наук України, у 2020 році рівень бідності українців різко зріс, досягнувши показників 2015 року. При цьому зростання бідності, зазначають науковці, відбулося б незалежно від того, були б пандемія та карантин чи ні. Більше того, вона зауважує: «Різке зростання рівня бідності ми зафіксували ще у першому кварталі 2020 року. За підсумками першого півріччя рівень бідності населення зріс до 51%. У першому півріччі 2019 року бідними були 41% українців. У другому півріччі 2020 року ситуація вирівнюється, однак ми очікуємо, що рівень бідності за підсумками 2020 року становитиме 45-50%». За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, у першому півріччі 2020 року за межею бідності жили близько 19,4 млн осіб. У 2019 році таких людей було на 4 млн менше [16].

За рахунок того, що у нашій державі переважна кількість населення – бідні люди, та майже відсутній середній клас, наявний великий прошарок багатих людей та олігархів, досягнення достойного та рівнозначного рівня життя для усіх груп, стають ще більш проблематичними. Така ситуація завжди створювала і далі утворює велике соціальне напруження. Тому суперечності між благами, які є стандартними у суспільстві, і можливостями їх досягнення виступають корінними чинниками правопорушень. Адже для збалансованого розвитку усіх людей однаково, або хоча б наближено, потрібно забезпечити рівні можливості для усіх у сфері освіти, охорони здоров'я, економіки та інших важливих для життя сферах. За результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), проведеного 27 травня – 1 червня 2021 року, серед економічних труднощів, з якими стикаються сім'ї опитаних, 91,5% назвали підвищення тарифів, зростання цін на основні продукти харчування (90,6%), зниження зарплат або пенсій назвали 35,4% респондентів, а повну або часткову втрату місця роботи - 31,9%. Також респондентів запитували про те, що на їхню думку, є головною причиною економічної кризи в Україні та пропонувалося вибрати з 4 варіантів. Найбільше респондентів (42,9%) вважають основною причиною високий рівень корупції. З опитаних, 33,8% пояснюють кризу некомпетентністю влади. Значно менше респондентів причинами вважають війну на Сході України (10,6%) і пандемії коронавірусу (8,3%) [178].

За рахунок постійних змін державної політики, у період трансформаційних процесів у суспільстві та перерозподілі суспільного майна, питання нерівності та несправедливості стає особливо актуальним. На сьогодні є безліч проявів нерівності серед населення, тому чим більш обмеженими є ресурси у суспільстві, тим більше проявів нерівності ми можемо спостерігати. Прикладом може бути нерівність статусних та географічних характеристик, коли соціальні групи, які опинилися на нижчих щаблях соціальної ієрархії, мають нерівні шанси на задоволення матеріальних та духовних потреб, що є рушієм невдоволеності та напруженості у суспільстві.

З точки зору економічних чинників ми виявили деякі з тих, які безпосередньо впливають на виключення людини з нормальної життєдіяльності - це довготривале безробіття, низька заробітна плата, некваліфікована та ненормована праця, погані житлові умови, відсутність забезпечення зручного громадського транспорту у сільських місцевостях, та інших.

Найбільш важливими чинниками вчинення злочинів, які пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, яким потрібно негайно протидіяти усіма законними способами, є воєнні дії на території України та стрімке погіршення криміногенної ситуації в державі. Саме ці два фактори впливають на психоемоційний стан людей, на їх нормальну життєдіяльність та безпеку. З початком війни в Україні збільшився обіг незаконної зброї та бойових припасів, причиною цього є зростання контрабандних потоків, необлікована зброя, так званий «чорний ринок зброї» та інші.

21 січня 2020 року в Києві відбулось засідання Координаційної ради програми ОБСЄ «Посилення можливостей державних органів України у запобіганні та боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин у всіх аспектах», на якому перший заступник Голови ДПСУ Володимир Нікіфоренко заявив, що: «Обстановка на державному кордоні є своєрідним індикатором прикордонної безпеки. Основними факторами, що впливають на контрабанду засобів терору є масштабні незаконні постачання зброї до окупованих районів Донецької та Луганської областей та неконтрольований її обіг, складна соціально-політична та криміногенна ситуація в східних та південних регіонах України, високий рівень криміналізації протиправної діяльності і водночас низький рівень економічного розвитку прикордонних регіонів» [90].

Щорічно в нашій державі погіршується криміногенна обстановка, що підтверджує зниження результативності протидії злочинності, про що свідчать об'єктивні дані про зростання кількості злочинів у деяких областях нашої держави, в тому числі й найбільш зухвалих, таких як обстріл автобуса

у Харківській області [143], стрілянина між перевізниками в Броварах [164], події в Українці [232], та інші.

У зв'язку із загостренням на території нашої держави криміногенної обстановки пов'язаної з вчиненням тяжких кримінальних злочинів, в тому числі із застосуванням вогнепальної зброї, і які викликали в суспільстві великий резонанс, з метою проведення профілактичних заходів для її стабілізації працівники слідчих та оперативних органів часто переходять на посилений режим несення служби, в якому часто проводять спеціальні операції під назвою «зброя» та «вибухівка». Так, наглядним прикладом є вирок Хортицького районного суду міста Запоріжжя від 22.02.2021 у справі № 337/5203/17 відносно злочинця який: *«незаконно придбав з метою подальшого збуту, вогнепальну зброю, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, а саме: обріз автомату АКС-74(зразка 1974 року, калібру 5,45x39 мм., виробництва Іжевського механічного заводу, СРСР 1990 рік, заводський номер НОМЕР_1), тридцять патронів калібру 5,45x39 мм.(зразка 1974 року); РПГ-26(маркувальне позначення РПГ 26 254-22-87); РПГ 26 у кількості 3 одиниць(маркувальне позначення РПГ 26 254-22-87; РПГ26 254-19-91; РПГ 254-22-87); РПГ 18 у кількості 2 одиниць(маркувальне позначення ВП-18 533-6-78 РПГ-18254-1-79Л; ВП-18 533-5-76 РПГ-18 254-4-77Л); снаряди до РПГ у металевому цинку(маркувальне позначення «7 П 24 ГП-25 ВОГ-25П49-91»); артилерійський 30 мм., постріл(маркувальне позначення «70-88 А-670 М.ИЦ», «ЛГИ», «223-88»); 400 грамову тротилову шашку; фрагмент 200 грамової тротилової шашки вагою приблизно 100 грамів; чотири спеціальні сигнальні засоби(маркувальне позначення «254-13-58»); корпус гранати РГН(маркувальне позначення РГН254-33-88); 2 гранати РГО (маркувальне позначеннями «11»); 13 гранат Ф-1,5 (маркувальне позначення «6-78Т», «107-72-79Т», «69-5-38ТН», «386- 14-68Т», «30-4-93Т», «107-36-8...Т», «386-177-82Т», «107-102-79Т»); 16 корпусів гранат РГД 5 (маркувальне позначення 36-90Т1111; 4188Т, 30-87Т111111111,85-77Т, 169-79Т); 14 підричників до ручних гранат типу УЗРГМ-1 (маркувальне позначення 170-89 УЗРГМ -2583-3 одиниці; 18186УЗРГМ-2-583; 131-86УЗРГМ-2583 - 9 одиниць; 14-88 УЗРГМ-2 583); 7 запалів до ручних гранат типу УЗРГМ - 3 одиниці; УЗРГМ-2, 4 одиниці(маркувальне позначення «16-79УЗРГМ-2349-2», «386-139-79», «32-86УЗРГМ-2 583», «40-66УЗРГМ583», «98-66», «292-74УЗРГМ-2583», «169-76УЗРГМ583»); 880 набоїв калібру 7,62 мм., у дерев'яному ящику (маркування «7,62 ЛПСгжА24-73-60 ВТ 6/73С 880 шт.», у двох металевих цинках(маркування 7,62ЛПСгж, Л24-73-60, ВТ6/73С 440 шт.); 880 набоїв калібр 7,62 мм., у дерев'яному ящику(маркування «7,62 ЛПСгжА41-73-60 ВТ 9/73С 880 шт.»); 880 набоїв калібру 7,62 мм., у дерев'яному*

ящику(маркування «7,62 ЛПСгжА40-73-60 ВТ 9/73С 880 шт.»); 880 набоїв калібру 7,62 мм., у дерев'яному ящику(з маркування «7,62 ЛПСгжВ90-87-188 ВТ 25/87С 880 шт.»); набої калібру 7,62 розсіпом у кількості 560 шт.; набої калібру 7,62 розсіпом у кількості 84 шт.; набої калібру 7362ЛПС у кількості 40 шт.; набої калібру 7,62ЛПС у кількості 80 шт.; набої калібру 5,45 - 277 шт.; набої ЛПС у лінті 18 шт.; кулемет НОМЕР_3 чорного кольору, які зберігав без передбаченого законом дозволу у приміщенні орендованого гаражу розташованого на території автомобільної стоянки ТОВ «Авто-Світ», за адресою: м. Запоріжжя, вул. Випробувачів. 29.09.2017 року, о 16 годині 00 хвилин ОСОБА_1, реалізуючи свій намір на збут вогнепальної зброї, знаходячись біля гаражу без передбаченого законом дозволу, збув під час оперативної закупівлі ОСОБА_2, за грошову винагороду в сумі 12000 гривень автомат АКС-74(зразок 1974 року, калібр 5,45x39 мм., виробництво Іжевського механічного заводу, СРСР 1990 рік, заводський номер НОМЕР_1) та тридцять патронів калібру 5,45x39 мм.(зразок 1974 року). 02.10.2017 року, о 19 годині 00 хвилин ОСОБА_1, продовжуючи реалізацію свого наміру спрямованого на збут вибухового пристрою, знаходячись біля гаражу без передбаченого законом дозволу, збув під час оперативної закупівлі ОСОБА_2 за грошову винагороду в сумі 8000 гривень, бойову реактивну протитанкову гранату РПГ-26» [41]. Вилучена кількість зброї, бойових припасів та вибухових речовин у злочинця вражає.

Динаміка росту криміногенної обстановки в Україні стрімко змінюється, однак, досліджуючи статистичні дані, висвітлені у щорічних звітах Офісу Генерального прокурора ми виявили, що у період з 2016 по 2020 рік [182], злочинність в Україні зменшується кожного року. Наприклад у 2017 році зареєстровано майже на 70 тисяч кримінальних правопорушень менше ніж у 2016 році. Якщо прирівнювати 2019 та 2016 роки, то можемо побачити, що зменшується кількість майже на 150 тисяч вчинених злочинів. Якщо ж аналізувати та порівнювати 2020 рік та минулі роки до 2016 року, то ми можемо побачити по офіційних статистичних даних значне зменшення вчинення злочинів, наприклад у 2020 році на понад 230 тисяч зменшилась кількість вчинених кримінальних правопорушень в порівнянні з 2016 роком [Додаток Є, табл. 5].

Однак, вказані дані потребують детального пояснення, у зв'язку з тим, що з 1 липня 2020 року кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки та злочини. До 2020 року такого поняття як

«кримінальний проступок» в Кримінальному кодексі України не було, а злочини згідно ст. 12 КК України поділялись тільки в залежності від ступеня тяжкості на злочини невеликої тяжкості, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі. Отже, більшість кримінальних правопорушень, які зараз є кримінальними проступками відносились до злочинів невеликої тяжкості, а це близько 100 окремих статей КК України. Тому дуже важко сказати, що криміногенна обстановка в Україні хоч якось викорінюється чи зазнає значної протидії від органів Національної поліції чи інших органів на які покладені обов'язок захищати права і свободи громадян, їх безпеку та життєдіяльність.

Враховуючи сукупність вчинених станом на 2020 рік злочинів та кримінальних проступків маємо показники у кількості 360 622 вчинених кримінальних правопорушень, з яких тільки у 167 098 провадженнях особам повідомлено про підозру у вчиненні злочину, більше того, на кінець звітнього року у 204 754 провадженнях рішення не прийнято про закінчення чи зупинення досудового розслідування.

Не менш актуальним чинником є пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України, а також поширення засобами масової інформації значної кількості негативних новин.

Сьогодні український політикум хибно звужує питання інформаційної політики до медіа сфери. Основні рішення, які парламент та уряд приймають задля протидії інформаційній російській агресії, обмежуються полем ЗМІ. Інформаційний простір України залишається обмеженим у питаннях як зовнішнього, так і внутрішнього вектору держави. За словами журналіста, юриста-міжнародника О. Ярощука потрібно, щоб про нашу країну знали і хотіли знати більше. Наша інформаційна політика не має бути агресивною, як російська, а інформативною, цікавою, повчальною, потрібна більша медійна присутність України за кордоном [276].

Російська дезінформаційна кампанія проти України має різноманітні методи, вона адаптує свої новини під різні аудиторії, будь то Схід України чи Західна Європа. Росія готова повністю фабрикувати історії, з використанням

фото - і відеоматеріалів для своїх потреб. Її пропаганда дедалі більше поширює переконання про неспроможність України бути незалежною державою; про нездатність українських еліт керувати країною; про незворотність повернення назад до складу Росії [94].

Крім того, в українських ЗМІ масово спостерігається інформатизація суспільства у більшості негативними новинами, що призводить в деякій мірі до дезінформації населення про надважливі питання, таким чином породжується популяризація агресії серед населення, депресивної поведінки та незацікавленості у розвитку держави. Невеликі верстви населення мають змогу та бажання фільтрувати та тверезо оцінювати інформацію яку вони отримують через телевізійні новини, радіомовлення та інші засоби масової інформації. Негативні новини впливають на людську психіку, якщо на телеекранах домінують теми крадіжок, вбивств, насильства, то новини подібного характеру можуть викликати не лише стурбованість, роздратування і втому, а власне, провокувати злочини [5].

Висновки до розділу 1

1. Ретроспективний аналіз генези та сучасного стану правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами обумовив виокремлення основних етапів, що ґрунтується на: історичній складовій появи перших зразків зброї та подальшого удосконалення їх видів; створенні відповідних законів під час різних історичних періодів; розробці та здійсненні відповідного алгоритму притягнення до відповідальності осіб, які вчиняли та вчиняють незаконні та протиправні дії зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами. Наведено обґрунтовує визначення наступних історичних етапів:

1 - зародження зброї як елемента суспільних відносин (від найдавніших часів до початку X ст.);

2 - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаного з питаннями зброї (від X до початку XX ст.);

3 - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.);

4 - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

Аргументовано, що кожний виділений етап має свої особливості правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами, а також у його протидії.

2. Доведено, що сучасне законодавство не в повному обсязі регулює відносини у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. В Україні станом на другий квартал 2023 року не прийняті закони, які б регулювали питання, що пов'язані з незаконним обігом усіх видів зброї, бойових припасів; отримання необхідних дозволів на зброю шляхом проходження суворого медичного обстеження, контролюючої підготовки зі знань та вмінь поводження зі зброєю та боєприпасами, проходженням курсів чи навчань із вивчення матеріальної складової та тактико-технічної характеристики зброї; створення чіткої бази даних про осіб, які володіють зброєю, створення банку даних зброї та частин до неї, бойових припасів, що перебувають у громадян тощо.

3. Встановлено, що відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами передбачається зарубіжними кримінальними законодавствами, але нормативно-правова база таких дій різна. Здійснений порівняльно-правовий аналіз виявив, що у всіх висвітлених нами законодавствах зарубіжних країн питання, які стосуються зброї регулюються окремими законами: в Японії - закон «Про контроль над вогнепальною зброєю та мечами» 1958 р.; в Китаї - закон «Про контроль над вогнепальною зброєю»; в Німеччині Закон «Про зброю» 1891 р., закон «Про зброю» від 6 березня 1976 р. (Steindorf, 1995), закон «Про нове регулювання сукупності норм, що регулюють торгівлю, придбання, зберігання, носіння та застосування зброї» від 11 жовтня 2002 року, закон «Про зберігання зброї» 2003 року; у Великобританії - закон «Про вогнепальну зброю 1968 року» (Firearms Act 1968), «Про кримінальну юстицію» (Criminal Justice Act 1972),

«Про наступальну зброю» (Offensive Weapons Act 1996), закон «Про стрілецьку зброю» 1997 року, закон «Про вибухові речовини» (Explosive Substances Act 1883; у США - Конституція США, Національний закон «Про вогнепальну зброю» (National Firearms Act - NFA (1934)), закон «Про контроль над злочинністю і забезпечення безпеки на вулицях» (1968), закон «Про контроль над вогнепальною зброєю» (Gun Control Act - GCA (1968), закон «Про захист прав власників вогнепальної зброї» (1986), закон «Про попередження злочинів, пов'язаних з ручною вогнепальною зброєю» (1994), закон «Про заборону наступальної зброї» (1994–2004), Федеральний кримінальний кодекс США (Звод законів США) та інші закони; у Бразилії - закон «Про Статус зброї Федеративної республіки Бразилія» 2003 рок а також внесені поправки до декретів № 9845, 9846, 9847 та 10030 від 2019 року, які регулюють Закон № 10826 від 22 грудня 2003 року тощо.

4. Проведена аналогія законодавства зарубіжних країн та України свідчить, що наша держава відстає від інших країн світу у питанні прозорого та дієвого законодавчого регулювання обігу зброї. Що стосується відповідальності за злочини пов'язані зі зброєю, то найсуворішим є законодавство КНР. Незаконне виробництво, торгівля, перевезення, пересилання поштою, зберігання стрілецької зброї, бойових припасів, вибухових речовин – караються в цій країні позбавленням волі на строк від 3 до 10 років, а за наявності обтяжуючих обставин - 10 і більше років, довічним позбавленням волі або, навіть смертною карою (ст. 125 КК КНР). Другою країною за суворістю відповідальності за злочини, які пов'язані зі зброєю, є Великобританія. В ній правопорушення, які пов'язані із володінням вогнепальної зброї з наміром загрози життю караються позбавленням волі на довічне ув'язнення.

5. Вогнепальна зброя для самооборони дозволена в таких країнах як: США, Бразилія, Китай – для службовців, а заборонена в таких країнах як: Великобританія; Японія - громадянам заборонено придбання та використання вогнепальної, нарізної мисливської та іншої зброї для самооборони; Китай – заборонена будь яка зброя для громадян окрім

мисливських та спортивних видів вогнепальної зброї; Німеччина – вогнепальна зброя дозволена вичерпній групі населення, для самозахисту дозволено мати газову зброю на підставі ліцензії, тільки тим особам, які доведуть необхідність зброї у самозахисті.

6. Аналіз зарубіжного досвіду щодо правового регулювання у сфері обігу зброї, свідчить про доцільність імплементації її в законодавство України, оскільки сучасне регулювання сфери обігу зброї в нашій державі має недопрацювання. Ми вважаємо, що перейняття досвіду зарубіжних країн може спростити час та сили для розроблення власної наближеної до досконалої правової системи регулювання питань, які пов'язані зі зброєю. Однак, при перейнятті зарубіжного досвіду регулювання обігу зброї, потрібно не забувати про національні особливості правової системи нашої держави.

7. Виявлено низку соціально-психологічних детермінант незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Виокремлено три групи детермінант, які впливають на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: перша – зумовлена актуальними світовими проблемами розповсюдження злочинності (макрівимір); друга – пов'язана з національними особливостями поширювання злочинності в Україні (мезовимір); третя – обумовлена негативним впливом певних атрибутів правової культури, зразків правової поведінки, елементів кримінально зараженої субкультури референтного для особистості оточення (мікрівимір). До першої групи детермінант ми відносимо: підвищення агресивності серед населення (мобінг, харасмент, аб'юзмент тощо); трансформацію злочинності у зв'язку з поширенням Covid-19; проблеми урбанізаційних процесів; поширення зразків жорстокої поведінки; демонстрація антисуспільної поведінки серед підлітків (булінг, кібербулінг тощо). До соціально-психологічних детермінантів незаконного поводження зі зброєю в Україні, можливо включити: виражену соціальну нерівність верств населення; економічну нестабільність у державі; воєнні дії на території України; безкарність криміналітету, не ефективна діяльність

державних органів, що відповідають за обіг та контроль незаконної зброї, бойових припасів та вибухових речовин; пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України; поширення засобами масової викривленої чи недостовірної інформації, відсутність продукування інформації превентивного характеру. До соціально-психологічних детермінант третьої групи можна віднести продукування безпосереднім оточенням особистості у колі родини, навчального закладу, друзів та найближчих знайомих зневажливого відношення до існуючих норм права та акцентування уваги на застосуванні зброї як засобу вирішення можливих проблем взаємодії з іншими людьми; негативний вплив в межах соціалізації криміналізованих зразків «успішної» та «впливової» людини.

РОЗДІЛ 2.

ЗАСТОСУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗНАТЬ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ У ВИДІ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

У структурі злочинності в Україні особливе місце займає незаконний обіг зброї, боєприпасів і вибухових речовин, що є одним із факторів, які суттєво ускладнюють сучасну криміногенну ситуацію. Суспільна небезпека незаконного обігу зброї полягає у створенні «сприятливих умов» для скоєння більш тяжких злочинів. Останні роки характеризуються високим рівнем злочинів, що вчинені із застосуванням зброї. В умовах сьогодення збільшення арсеналу зброї в країні призводить до її використання як знаряддя під час скоєння вбивств, розбоїв, грабежів, хуліганства, нанесення тілесних ушкоджень, масових заворушень, терористичних актів та інших тяжких і особливо тяжких злочинів [273, с. 7].

Вказані факти спонукають нас до повного та всебічного висвітлення юридико-психологічних особливостей всіх елементів складу злочину незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Ми вважаємо, що такі дії посприяють чіткому розумінню протиправності зазначеного виду злочину, а також небезпечних наслідків, які можуть виникнути після його скоєння.

2.1. Психологічні складові об'єкта та об'єктивної сторони злочину у виді незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

У науковій та навчальній літературі склад злочину визначається як сукупність встановлених у законі про кримінальну відповідальність ознак, що характеризують суспільно небезпечне діяння як злочинне. За своєю суттю

склад злочину – це наукова абстракція, законодавча модель злочинів певного виду, яка вміщує в себе всі найсуттєвіші, найнеобхідніші та типові ознаки конкретних діянь, визнаних злочинами. Тобто склад злочину охоплює всю сукупність ознак, котрі відповідно до кримінального закону є достатніми для притягнення особи до кримінальної відповідальності [68, с. 62].

Вчений В. Я. Тацій вказує, що склад злочину – це сукупність встановлених у законі про кримінальну відповідальність юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як злочинне. Із цього визначення випливає, що визнання того чи іншого суспільно небезпечного діяння злочином є виключним правом законодавця, тобто Верховної Ради України [105, с. 100].

Одним із найбільш важливих елементів складу кримінального правопорушення є його об'єкт, адже виявлення соціальної сутності і суспільної небезпеки діяння, його правильної кваліфікації та відмежування злочину від дотичних суспільно небезпечних діянь, дозволяють якомога повно розкрити його зміст та юридичні ознаки. Правильне встановлення об'єкту злочинного посягання має неабияке практичне значення, оскільки його застосування суб'єктами, які здійснюють юридичну оцінку кримінального правопорушення має вирішальну роль для з'ясування суспільно небезпечних наслідків такого діяння.

Кримінальне правопорушення завжди посягає на певний об'єкт, заподіює йому шкоду, або створює загрозу такого заподіяння. Будучи одним з чотирьох елементів складу кримінального правопорушення, об'єкт надає можливість визначити суспільно-політичну сутність кримінального правопорушення, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації вчиненого діяння, а також відмежуванню його від суміжних суспільно небезпечних посягань [110].

Загальні питання об'єкта злочину досліджували М. С. Белогриць-Котляревський, С. Б. Гавриш, В. К. Глістін, Ю. О. Демидов, М. І. Загородніков, Е. К. Каіржанов, М. Й. Коржанський, А. В. Наумов, Б. С. Нікіфоров, А. В. Пашковська, А. А. Піонтковський, А. В. Савченко,

М. Д. Сергеевський, М. С. Таганцев, В. Я. Тацій, А. Н. Трайнін та ін. [54, с. 71].

Питання про поняття «об'єкт злочину» залишається одним із найбільш дискусійних у теорії українського кримінального права, а тому донині не досягнуто єдності в позиціях науковців щодо значення цієї кримінально-правової категорії. Учені пропонують різноманітні концепції об'єкта злочину: юридична норма в її реальному бутті [235, с. 47], блага, що охороняються кримінальним правом [48, с. 65], цінності [259, с. 75], сфери життєдіяльності людини [66, с. 7], суспільні відносини [104, с. 90-92; 133, с. 109; 162, с. 130], охоронюваний кримінальним законом порядок відносин між людьми [95, с. 101], тощо [45, с. 167].

Варто розкрити деякі із позицій вчених для загального розуміння об'єкту злочину. Так, уперше думку про те, що об'єктом злочину є суспільні відносини, висловив А. А. Піонтковський зазначивши, що виходячи із загального вчення про злочин, об'єктом будь якого злочину слід вважати суспільні відносини, що охороняються усім апаратом кримінального примусу [163, с. 130].

Сучасний дослідник В. В. Голубош розуміє під об'єктом злочину визнане в конкретному суспільстві цінністю чи соціально корисним благом, на яке посягає суспільно небезпечне діяння і яке охороняється кримінальним законом [54, с. 73].

У своєму посібнику В. П. Ємельянов вказує, що об'єкт злочину – це те, на що злочинне діяння посягає та чому спричиняє істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди. При цьому кримінальну відповідальність тягне посягання лише на той об'єкт, який знаходиться під охороною кримінального закону [68, с. 89].

Варто зазначити, що ч. 1 ст. 1 КК України, визначено приблизний перелік об'єктів злочинів та вказується, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки,

довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства.

Науковці О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк зазначають, що об'єкт (від лат. *objektum* - те, на що спрямоване діяння людини та її пізнання) кримінального правопорушення – це те, що знаходиться під охороною кримінального закону, те, чому воно заподіює шкоду. Саме в об'єкт (і ні у що інше) як своєрідну мішень влучає особа, вчиняючи (намагаючись вчинити) кримінальне правопорушення, хоч це і заборонено під загрозою покарання [64, с. 146]. Іншими словами, об'єктом злочину визнають все те, що перебуває під охороною кримінального законодавства, береться під захист національним кримінальним правом шляхом створення необхідного законодавчого забезпечення для захисту соціальних цінностей [101].

Відомий дослідник проблематики визначення об'єкта злочину – В. Я. Тацій, зауважує, що переважна більшість запропонованих наукових позицій не вирізняється універсальністю, оскільки спрацьовує зазвичай лише на рівні конкретного складу злочину. Водночас у межах пошуку більш досконалої термінології для позначення об'єкта конкретного злочину зміст поняття об'єкта злочину нерідко звужують до певного елемента суспільних відносин. На тлі наведеного теорія суспільних відносин як об'єкта злочину виглядає більш переконливою [237].

Відштовхуючись від змісту окремих позицій вчених в сучасних підручниках Кримінального права пропонується взагалі не конкретизувати, не підкреслювати вказівку на суспільні відносини, а зазначати той факт, що об'єкт злочину – це те, що має найвищу соціальну значущість, знаходиться під охороною кримінального закону, те, чому злочин заподіює суттєву шкоду [113, с. 289].

Як ознаки об'єкта злочину, що вчиняється у реальному житті, можна визначити такі:

1) це конкретне явище реальної дійсності (життя чи здоров'я особи, права, свободи, інтереси, довкілля, громадська безпека, громадський

порядок, мир та безпека людства тощо), на яке здійснюється злочинне посягання;

2) цьому об'єкту злочинне посягання спричиняє істотну шкоду або створює загрозу заподіяння такої шкоди;

3) цей об'єкт знаходиться під охороною закону про кримінальну відповідальність [68, с. 89].

У вітчизняній науці кримінального права найбільш прийнятною вважають триступеневу класифікацію об'єктів за вертикаллю, згідно з якою вирізняють загальний, родовий і безпосередній об'єкти [104, с. 92].

Розглядаючи об'єкт незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами (ст. 263 КК), слід звернути увагу, що законодавець чітко відмежував вказаний злочин в окремий IX розділ Особливої частини КК України. Він має назву «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки». Зазначений злочин відрізняється великою суспільною небезпекою для громадськості, оскільки здатний стимулювати зростання інших видів тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. Обов'язковою ознакою цього злочину є смертоносні предмети, такі як зброя, боеприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, що становлять підвищену небезпеку для оточення. В нашому випадку громадська безпека є складовою загального об'єкта злочину і родовим об'єктом цього злочину.

Так, А. В. Савченко вказує, що родовим об'єктом досліджуваного нами злочину є громадська безпека, тобто стан захищеності громадян і громадянського суспільства, що характеризується відсутністю небезпеки для життя та здоров'я людей, їх спокою та майнових прав, для нормальної діяльності підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності, для цілісності й збереження матеріальних цінностей [214, с. 230].

Злочини проти громадської безпеки – це суспільно небезпечні та протиправні діяння, що посягають на відносини, які складаються з приводу забезпечення невизначеного кола осіб (усієї громади, всього суспільства та будь якого з його членів) і правоохоронюваних інтересів від спричинення

насильницької шкоди предметами та видами діяльності, що становлять підвищену суспільну небезпеку для довколишніх [209, с. 230].

Цінність громадської безпеки як об'єкта злочину пов'язана з його суспільною небезпекою. Не випадково в теорії панує твердження про те, що суспільна небезпека виявляється передусім в об'єкті посягання: чим цінніший об'єкт, тим вищий ступінь суспільної небезпеки злочину [57, с. 78].

Науковець В. П. Тихий вказує, що суспільна небезпечність злочинів проти громадської безпеки є дуже високою, оскільки ці злочини належать до загальнонебезпечних діянь, що спричиняють або створюють реальну загрозу заподіяння шкоди основним соціальним цінностям, порушують загальну (спільну) безпеку життя, здоров'я, власності широкого і невизначеного кола осіб та безпеку інших цінностей суспільства, створюють умови для настання тяжких наслідків, а нерідко їх спричиняють [242, с. 94].

Науковці, які досліджували проблематику злочинів проти громадської безпеки, пропонують здебільшого схожі між собою підходи до визначення родового об'єкта зазначеної групи кримінальних правопорушень.

Науковець В. Л. Соколовський зазначає, що під громадською безпекою як родовим об'єктом злочинів розділу IX слід розуміти суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поводження з джерелами підвищеної небезпеки: злочинних угруповань, терористичних загроз, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вогню [226, с. 88].

Вчений В. П. Тихий визначає, що громадська безпека як родовий об'єкт злочинів охоплює собою нормальне (безпечне) функціонування громад, стан захищеності суспільства – життя, здоров'я людей та інших його важливих цінностей від загроз, систему суспільних відносин, які забезпечують цю захищеність, гарантують безпечні умови життєдіяльності, запобігають загрозам, здатним заподіяти тяжку шкоду, знижують ризик їх настання, а також безпеку суспільства від загрози злочинних організацій, терористичних актів і актів терористичної спрямованості, незаконного і недбалого

поводження зі зброєю й предметами, що представляють підвищену небезпеку для оточення, небезпеку від пожеж і ін. [242, с. 94; 243, с. 29].

Вчений А. А. Вознюк громадську безпеку пропонує розглядати принаймні у двох значеннях – широкому та вузькому. У широкому значенні вона означає стан відсутності будь-яких загроз для суспільства або стан захищеності суспільства від них; у вузькому кримінально-правовому значенні це – стан, коли суспільству не загрожують визначені в КК України загрози, тобто різноманітні джерела небезпеки. На думку дослідника, громадська безпека – це конгломерат найбільш важливих цінностей, поставлених під кримінально-правову охорону. «Злочини проти громадської безпеки» – фактично чи не єдиний розділ Особливої частини КК України, де розміщено норми про окремі злочини, додатковим факультативним об'єктом яких може бути фактично будь-яка сфера суспільних відносин, що охороняється законом про кримінальну відповідальність, окрім громадської безпеки [45, с. 167]. Дійсно, ми погоджуємось з думкою вченого, з приводу того, що додатковим факультативним об'єктом злочинів проти громадської безпеки може бути будь-яка сфера суспільних відносин, адже незаконні дії, які пов'язані зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями несуть реальну загрозу для нормального життя людей, для їх здоров'я, безпеки, власності та інших важливих потреб людей.

Суспільна небезпека злочинів перебуває у прямій залежності від соціальної цінності тих суспільних відносин, на які вона реально посягає. Ця залежність виражається чіткою формулою: «за інших рівних умов суспільна небезпека діяння тим вища, чим важливіші і значиміші суспільні відносини, які вона порушила». Цінність об'єкта посилює або послаблює суспільну небезпеку діяння в цілому. Можна стверджувати, що характер суспільних відносин і їх важливість впливають на суспільну небезпеку злочину [126, с. 71].

Громадська безпека пов'язана з двома формами діяльності людей – дотриманням загальних правил безпеки і дотриманням спеціальних правил

безпеки. Загальними правилами безпеки у кримінальному праві називають не тільки правила поведінки із загальнонебезпечними предметами, а й інші правила, які є обов'язковими для всіх членів суспільства і якими вони повинні керуватись у всіх сферах життєдіяльності з метою попередження суспільно небезпечних наслідків. Спеціальні правила безпеки пов'язані з дотриманням правил безпеки виробництва та поводженням із загальнонебезпечними предметами [82, с. 189].

Проблема забезпечення громадської безпеки має як наукове, так і практичне значення, оскільки зміст громадської безпеки, забезпечення її стабільності створює значний вплив на належний рівень існування основних прав громадян, всебічне задоволення їх життєвих потреб. Громадська безпека забезпечує захист від насильницького руйнування, виступає однією з найважливіших гарантій охорони неминущих суспільних цінностей, є запорукою подальшого прогресу в усіх сферах людської діяльності [51; 100, с. 125].

В. П. Тихий зазначає, що відображаючись в суспільній психології, громадська безпека утворює такий стан суспільної свідомості, такий громадський настрій, який характеризується почуттям відсутності загрози життю і здоров'ю, свободі та недоторканості людей, власності та іншим цінностям, громадяни відчувають себе в безпеці, є вільними від страху; створює атмосферу громадського спокою, впевненості в надійності та ефективності захисту від ймовірних загально небезпечних злочинів, наявності для цього відповідних гарантій, викликає відчуття безпеки, на яку можна покластися, в якій впевнені, яка заспокоює; це єдність зовнішньої і внутрішньої безпеки суспільства, об'єктивного (зовнішнього) і суб'єктивного (внутрішнього) елементів – стану об'єктивної захищеності і суб'єктивного, психологічного відчуття захищеності. Інакше кажучи, громадська безпека – це об'єктивний стан і суб'єктивне відчуття суспільством захищеності від небезпек, а тим самим відчуття громадського спокою [241; 100, с. 125].

«Без забезпечення громадської безпеки, – підкреслює В. В. Сташис – неможливе забезпечення належного захисту особистих, фізичних і духовних

прав людини і громадянина, основи яких закріплені у ст. 3 Конституції України» [230].

Дослідник І. І. Радіонов стверджує, що потреба у безпеці належить до основних потреб людини нижчого рівня, забезпечення якої хоча б частково є необхідною умовою для мотивування потреб вищого рівня. І навпаки - психологічний стан невпевненості, незахищеності, жаху, заляканості є обставинами, які мотивують лише діяльність людини щодо забезпечення безпеки та фізіологічних потреб, виключаючи при цьому мотивування соціальних потреб, потреб у повазі та самоповазі, самореалізації та самоактуалізації. Тому громадська безпека - це самостійне благо, яке створює можливості для спокійного існування, розвитку, функціонування суспільства в цілому та окремих його громадян [199, с. 158].

На думку В. П. Тихого обов'язковими ознаками громадської безпеки як родового об'єкту злочинів можна визначити забезпечення стану захищеності інших об'єктів від суспільно небезпечних посягань та забезпечення вказаної захищеності не від будь-яких посягань, а лише від тих, які пов'язані з використанням загальнонебезпечних предметів заподіяння шкоди, що впливає з особливостей механізму заподіяння шкоди відносинам громадської безпеки. При такому розумінні відносини громадської безпеки є відносинами загальної безпеки, безпеки від загальнонебезпечних предметів заподіяння шкоди, що, як зазначається в кримінально-правовій літературі [245, с. 8; 58, с. 204-205; 72, с. 89], й дає можливість відрізнити ці відносини від суміжних (зокрема, транспортної, виробничої, екологічної безпеки тощо) [226, с. 89].

Беручи до уваги вищевикладене, об'єктом злочину ст. 263 КК України є громадська безпека в частині забезпечення правил обігу вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв. Зазначені предмети є загальнонебезпечними для суспільства та громадян, адже їх неконтрольоване поширення та незаконне поводження з ними становить підвищену загрозу для держави та суспільства. Тому

законодавством України встановлені спеціальні правила поведження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями.

Зазначений злочин має предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення – це зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Безпосереднім додатковим об'єктом виступають відносини власності, життя, здоров'я людей, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління в сфері поведження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами та ін. Зауважимо, що від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої виникають негативні соціальні наслідки.

Нерозривно пов'язані з об'єктом злочину його предмет та потерпілий. Через злочинний вплив на них порушується об'єкт злочину і, таким чином, вони перебувають в одній площині аналізу [122, с. 83].

Потерпілий (фізична особа) присутній далеко не у всіх злочинах, але у тих злочинах, де він передбачається нормами КК, можна вести мову про потерпілого як обов'язкову ознаку злочину. Тобто, у тих випадках, коли потерпілий прямо названий у тексті статті КК, він відіграє роль обов'язкової ознаки складу злочину. Встановлення загального потерпілого дозволяє чітко визначати родовий об'єкт злочинів, що містяться у розділі IX Особливої частини КК, відмежовувати злочини проти громадської безпеки від інших злочинів. У результаті вчинення злочинів проти громадської безпеки передбачається наявність потерпілих, якими можуть бути фізичні особи, тому що більшість посягань на громадську безпеку призводить чи може призвести до заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини, власності фізичних осіб та ін. Іноді на окремих потерпілих законодавець прямо вказує при визначенні того чи іншого злочину проти громадської безпеки. У цих випадках вони виступають як обов'язкова ознака складу таких злочинів [156, с. 63; 158, с. 20].

Однак, зауважимо, що злочин за ст. 263 КК України, відноситься до так званого кримінального правопорушення «без жертв», тобто вчинення таких

дій як: носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а також носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу не передбачає наявності конкретного потерпілого та заподіяння йому небезпечних наслідків у момент вчинення вказаних вище дій. Однак, зазначений злочин тягне за собою вторинні проблеми, які є складнішими та небезпечнішими, оскільки вони загрожують безпеці держави, суспільства та конкретних осіб. Вихід з-під контролю обігу зброї призводить до її неправомірного застосування. Як наслідок існує пряма залежність між зростанням незаконного обігу зброї і загальним числом скоєних збройних злочинів, таких як: умисне вбивство, спричинення тяжких тілесних ушкоджень, розбій, вимагання, бандитизм, хуліганство, злочинів терористичної та екстремістської спрямованості, та інших правопорушень, в яких передбачений потерпілий.

Велика кількість прикладних проблем не можуть бути вирішені без визначення кримінально-правової природи потерпілого. Так, з'ясування характеру і ступеня суспільної небезпечності вчиненого злочину, вирішення питання по криміналізацію та декриміналізацію діяння, диференціація кримінальної відповідальності, розмежування злочинів, їх кваліфікація, призначення покарання всі вказані питання неможливо з'ясувати без потерпілого [173, с. 35].

Один з перших дослідників поняття потерпілого в незалежній Україні М. В. Сенаторов. вказує, що потерпілий від злочину – це соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або ж суспільство в цілому), блага, праву чи інтересу якого, що знаходиться під охороною закону про кримінальну відповідальність, злочином заподіюється шкода або створюється загроза такої [221, с. 183].

Крім того, М. В. Сенаторов зазначає, що потерпілий від злочину та обставини, пов'язані з ним, мають значення для встановлення соціальної сутності злочину, з'ясування характеру та ступеня його суспільної

небезпечності, криміналізації та декриміналізації діянь, диференціації кримінальної відповідальності. Потерпілий та обставини, пов'язані з ним, дозволяють відмежувати один злочин від іншого; виступають ознаками складу значної частини злочинів; сприяють конкретизації інших ознак складу; враховуються при кваліфікації злочинів та призначенні покарання, а також при вирішенні питань чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, звільнення від кримінальної відповідальності та відбування покарання [221].

Варто зауважити, що злочини вчинені із застосуванням зброї, боєприпасів та вибухових речовин становлять значну небезпеку, адже вони посягають не тільки на певні матеріальні блага, а й на життя, здоров'я потенційного потерпілого. Наявність зазначених вище предметів зазвичай свідчить про заздалегідь сплановані дії злочинців. Характер ситуації, у якій перебуває потерпілий на момент скоєння збройного злочину, очевидний. Вона складається не на користь потерпілого, тому що злочинець озброєний і тим самим забезпечує собі захист від безпосереднього контакту з потерпілим. Наявність зброї багаторазово збільшує шанси злочинця для успішного завершення протиправного діяння, оскільки він має перевагу над потерпілим.

Досліджуючи потерпілого від кримінальних правопорушень, знаряддям вчинення якого є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, за родовим об'єктом протиправних дій ми пропонуємо розділити їх у таких категоріях кримінальних правопорушень: 1) проти основ національної безпеки України; 2) проти життя та здоров'я особи; 3) проти волі, честі та гідності особи; 3) проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 4) проти власності; 5) проти громадської безпеки; 6) проти громадського порядку та моральності; 7) проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та проти журналістів; 8) проти встановленого порядку несення військової служби; 9) проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Відповідно до запропонованого розподілу пропонуємо потерпілих від кримінальних правопорушень, знаряддям вчинення яких є вищевказані

небезпечні предмети, класифікувати на жертв від прямого умислу, непрямого та необережних дій правопорушника.

Досліджуючи специфіку віктимологічного підходу у вивченні злочинів пов'язаних із застосування зброї, бойових припасів та вибухових речовин, із непрямым умислом виявлено, що жертвам зазначених злочинів характерна переважно нейтральна поведінка, тому що їх роль у механізмі злочину практично мінімальна, тобто такі особи, заздалегідь не можуть передбачити та запобігти тій небезпеці яка їм загрожує. До прикладу, при стрілянині яка відбулась у 2020 році у м. Бровари Київської області [248], між двома угрупованнями, пересічні громадяни, власники квартир та автомобілів яким пошкоджено майно внаслідок застосування злочинцями зброї, є випадковими жертвами злочину. Зазначені громадяни стали жертвами злочину із непрямым умислом, адже в злочинців не було мети заподіяти шкоду власності вищевказаних громадян. Вони мали за мету вирішити питання хто із перевізників буде здійснювати свою діяльність на території Броварської громади. В цьому випадку були заінтересовані дві сторони (перевізники), які шляхом стрілянини в спальному районі міста попередньо найманими молодиками, між собою намагались вирішити свої питання.

Жертвами злочинів вчинених із прямим умислом із застосування зброї та інших небезпечних предметів є здебільшого особи, які знайомі з правопорушником. Як свідчить судово-слідча практика, у більшості відсотків жертва та правопорушник знають одне одного, або ж злочинцю чи замовнику добре відомий потерпілий. До прикладу це особи які стали жертвою умисного вбивства на замовлення із застосуванням зброї.

Також жертвами вчинення правопорушником злочину із прямим умислом, є особи, які зазнали ушкоджень під час вчинення терактів. Зазначена група осіб, які невимушено стають жертвами терактів є дуже вразливими, адже як показує практика, жертвами терактів стають у багатьох випадків діти, працівники закладів освіти, працівники критичної інфраструктури, особи які відвідують торгові центри, військовослужбовці та

посадовці (здебільшого які займають керівні посади), пасажери громадських транспортів, тощо.

До потерпілих від необережних дій правопорушника ми відносимо осіб, які за певних, можливо, навіть випадкових обставин стали жертвами злочину. Яскравим прикладом таких дій, є випадок який стався у Бориспільському ВП ГУНП в Київській області у 2019 році. Так за даними ухвали слідчого судді Голосіївського району м. Києва від 04.10.2019 у справі № 752/20123/19: *«Встановлено, що 25.09.2019 до Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Києві, засобами зв'язку надійшло повідомлення про те, що 25.09.2019 року близько 08:20 в м. Бориспіль по вул. Сергія Камінського, 4, в приміщенні Бориспільського ВП ГУНП у Київської області, під час здавання табельної вогнепальної зброї працівник поліції Бориспільського ВП ОСОБА_2, здійснив постріл, в результаті якого інший працівник ОСОБА_3 отримав вогнепальне поранення правої ноги, останнього було доставлено до Бориспільської ЦРЛ. Відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, внесли за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України» [258].*

Враховуючи характеристику потерпілих від злочинів знаряддям вчинення яких є зброя, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої ми вбачаємо необхідність у короткому аналізі конкретних правопорушень та кількості їх вчинень протягом певного періоду.

Найбільшу кількість злочинів із застосуванням зброї становлять злочини проти життя та здоров'я особи. За період 2021 року, за допомогою зброї та боєприпасів вчинено 720 злочинів, серед яких найбільшу кількість становлять умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження та розбої. Зазначене свідчить про необхідність визначення ступеня соціального зв'язку між жертвою та злочинцем, ми пропонуємо додатково потерпілих класифікувати на: 1) знайомі та сусіди; 2) родичі; 3) особи зі сфери послуг; 4) правоохоронці; 5) державні службовці та політичні діячі; 6) підприємці; 7) інкасатори; 8) інші особи.

Враховуючи дані, отримані в ході опитування слідчих, які здійснюють досудове розслідування у злочинах, знаряддям вчинення яких є зброя та боєприпаси встановлено, що 52,6 % потерпілих мали певний зв'язок із

правопорушником на момент скоєння злочину: з них 35,2 % - сусіди чи знайомі та 17,4 % - родичі. Якщо ми говоримо про відсутність будь-яких зв'язків між потерпілим та правопорушником то статистика говорить про те, що 47,4 % потерпілих були незнайомі зі злочинцем до скоєння кримінального правопорушення, згідно отриманих результатів: з них 9,3 % потерпілих – правоохоронці; 7,8 % - державні службовці та політичні діячі; 13,6 % - особи зі сфери послуг; 12,4 % потерпілих – підприємці; 1,7 % - інкасатори, 2,6 % - інші особи.

Вищевказане свідчить про те, що злочини які вчиняються за допомогою зброї чи бойових припасів мають місце під час вирішення особистих питань між знайомими чи родичами. Характерними ознаками потерпілих від зазначених злочинів є: тісний чи родинний зв'язок з правопорушником; довірливі відносини у більшості випадків; іноді схожі інтереси, які пов'язані із розпиттям спиртних напоїв чи вживання наркотичних засобів. Стосовно останнього, то слід зазначити, що представлені злочини у більшості випадків вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, про що свідчить офіційна статистика.

Результати аналізу кримінальних проваджень, судової статистики та опитування практичних працівників поліції свідчать, що значну віктимну соціальну групу становлять державні службовці, підприємці, правоохоронці та особи зі сфери послуг. Значну частку потерпілих від вчинення вимагання, розбою, замахів на вбивства із застосуванням зброї становлять підприємці. Аналіз вивчених кримінальних проваджень показує, що значними віктимними факторами потерпілих, є відсутність фізичної охорони, або ж низький рівень професійних якостей найманих осіб для забезпечення охорони. Варто також підмітити, що жертви озброєних злочинів, у більшості випадків мають середню або вищу освіту.

Значну кількість потерпілих від застосування правопорушниками зброї чи бойових припасів становлять правоохоронці. Так, під час виконання службових обов'язків нерідко вони стають жертвами злочинів. До прикладу випадок який стався у вересні 2022 року у Чернівцях, де на виклик про

розбещення неповнолітніх приїхав екіпаж поліції. Коли патрульні розшукали громадянина, виявилось, що той мав з собою зброю та раптово здійснив ряд пострілів по інспекторах. Поліцейська отримала смертельне вогнепальне поранення, її напарника госпіталізували [144].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що типового потерпілого від злочинів, що вчиняються із застосуванням зброї, бойових припасів або вибухових речовин немає. Все через те, що за допомогою зброї вчиняються різного роду злочини, від злочинів проти життя та здоров'я особи до злочинів проти основ національної безпеки. Сміливо можна сказати тільки те, що більшість потерпілих від зазначених злочинів є громадяни України, найбільшу кількість злочинів із застосування зброї, бойових припасів та вибухових речовин є умисні вбивства, умисні тяжкі тілесні ушкодження та розбої. Досліджено, що 52,6 % потерпілих від злочинів мали певний зв'язок із правопорушником на момент скоєння злочину, а незнайомими зі злочинцем до скоєння злочину були 47,4 %.

Визначивши потерпілих осіб від застосування зброї, бойових припасів та вибухових речовин, варто визначити предмет досліджуваного нами злочину.

Кримінально-правове поняття зброї складається з сукупності певних ознак: зброя – це предмет, призначений (виготовлений) для ураження певної цілі; можливість використання зазначених предметів у побутових чи господарських цілях не є головною ознакою використання чи застосування таких предметів. Кримінально-правове значення предмету злочину має прояв у таких аспектах: 1) включення предмета злочину в комплекс ознак конкретного злочину забезпечує повноту його конструювання, що сприяє успішному вирішенню завдань кваліфікації; 2) предмет злочину може виступати критерієм розмежування суміжних злочинних діянь; 3) предмет посягання може бути також одним з критеріїв розмежування злочинного і незлочинного діяння; 4) ті чи інші ознаки предмету посягання може бути обтяжуючими чи пом'якшуючими обставинами злочину [111, с. 104-105; 100, с. 134].

В межах предметного поля нашого дослідження актуальним постає питання розмежування змістовного наповнення таких понять як: зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої. Так як ці поняття складають предмет нашого дослідження, ми вбачаємо необхідність у їх розкритті та деталізації по видах, які безпосередньо зазначені в ст. 263 КК України. Це вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини і вибухові пристрої, холодна зброя (кинджали, фінські ножі, кастети).

Вбачається слушним відмітити, що до предметів, які використовуються в якості зброї, можуть бути віднесені будь-які засоби, за допомогою яких можна завдати шкоди життю чи здоров'ю або спричинена смерть особі, що не підпадають під нормативне визначення зброї: це може бути перероблений стартовий чи сигнальний пістолет, ніж, не придатна для пострілу рушниця та багато інших речей. В даному випадку важливо буде те, що нанесено значної шкоди особі. Проблема виникає саме в тому, що для з'ясування питання щодо приналежності предмета чи знаряддя вчинення злочину необхідно проведення відповідної експертизи і надання висновку експерта. Мова йде про те, що необхідно розділяти предмет, знаряддя вчинення злочину і предмет, що може бути використаний в якості зброї [100, с. 134].

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26.04.2002 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» [195], дає визначення наступних понять:

- **вогнепальна зброя** відповідно до абзацу 1 п. 4 вказаної постанови – це усі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей); до холодної зброї належать знаряддя та пристрої, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що мають

колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, нунчаку, кастет тощо) і призначені для ураження живої цілі (п. 8 ППВСУ № 3); до **вибухових речовин** належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухнути без доступу кисню (п. 6 ППВСУ № 3); під **вибуховими пристроями** слід розуміти саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені і за певних обставин спроможні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори – спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду – шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин (п. 7 ППВСУ № 3).; **бойовими припасами** визнаються патрони нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху (п. 5 ППВСУ № 3) [195; 100].

Більш розгалужене визначення бойових припасів надає Закон “Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спецхімії” від 21 вересня 2000 р. [181], згідно з яким **бойові припаси** - це вид озброєння, призначений для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд, виконання інших завдань (освітлення місцевості, розкидання агітаційної літератури тощо).

Базовим нормативно-правовим актом, який регулює правила поводження зі зброєю, є наказ МВС України від 21.08.1998 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями

метальними снарядами несмертельної дії та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» [184].

Вказана інструкція дає визначення основних понять, які зазначені у досліджуваній тематиці. Так, згідно з пунктом 8.2. **вогнепальна зброя** - це зброя, яка призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння метального заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані; пункт 8.9. Інструкції дає визначення **боєприпасам** - спеціально виготовлені вироби одноразового використання, які призначені забезпечити ураження цілей в умовах збройної боротьби, самооборони, полювання, спорту.

Згідно з положеннями, викладеними в п. «а» ст. 3 Протоколу «Проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» від 31 травня 2001 р., **вогнепальна зброя** – це будь-яка переносна ствольна зброя, яка спричиняє постріл, призначена або може бути легко пристосована для спричинення пострілу чи прискорення кулі або снаряду за рахунок енергії вибухової речовини, за винятком старовинної вогнепальної зброї [197].

Думки науковців які досліджували тему незаконного обігу зброї різняться стосовно понять зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв:

Так, у своєму дисертаційному дослідженні на тему «Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України)» науковець В. В. Голубош представив власне визначення вогнепальної зброї. Так на його думку вогнепальна зброя - це вид зброї, призначений для оборони чи нападу або подачі звукових сигналів, що приводиться в рух за рахунок енергії згоряння порохового газу [55, с. 85].

Дещо ширше поняття зброї та вогнепальної зброї мають науковці А. В. Кофанов та О. Л. Кобилянський. Вони вважають, що зброя – це предмети й пристрої, конструктивно призначені та придатні для неодноразового ураження (знищення, ушкодження) живих чи інших цілей при активному нападі чи обороні, а також ураження аналогічними способами навчальних (спортивних) цілей при практичному відпрацьовуванні цих дій і проведенні спортивних змагань, тренувань (далі – «для ураження цілей»), і не мають прямого господарсько-побутового, виробничого, спеціального призначення. Вогнепальна зброя – пристрої, конструктивно призначені для ураження цілі на відстані снарядом, що одержує направлений рух у стволі за рахунок енергії згоряння метального заряду і відповідає критеріям зброярності, надійності, вогнестрільності [96, с. 6].

Науковець В. І. Рибачук під вогнепальною зброєю розуміє зброю, яка конструктивно призначена для механічного ураження цілі на відстані кулею (снарядом), що одержує спрямований рух за рахунок енергії порохового чи іншого заряду [200].

Окремо варто зупинитись на предметах вилучених правоохоронними органами у осіб, які займаються кримінально-протиправною діяльністю, за період з 2016 по 2022 роки.

Проаналізувавши статистичні дані офісу Генерального прокурора України стосовно вилучених предметів незаконної діяльності, ми виявили динаміку росту та зменшення кількості вилучених предметів за звітні роки (2016-2022) [Додаток В, табл. 1]. Так, досліджуючи статистичні дані наведені у таблиці № 1, ми прослідковуємо незначне зменшення кількості вилученої зброї та боєприпасів у період 2019 року, однак у цей час, майже у два рази збільшився обіг вилучених мін, та майже на 2 тисячі кілограм збільшився обіг вилучених вибухових речовин. Такі дані свідчать про зміну основних цілей злочинців, оскільки за допомогою вибухових пристроїв вони мають змогу здійснювати більш зухвалі та корисливі злочини - підірвати приміщення банківських установ та банкоматів для суттєвого незаконного збагачення та ін.

Прикладом таких зухвалих дій злочинців є вирок Черкаського районного суду Черкаської області від 07.09.2017, яким засуджено особу за вчинення злочинів, передбачених ч. 3 ст. 15 ч. 5 ст. 185, ч. 1 ст. 263 КК України та призначено йому покарання у вигляді 9 (дев'яти) років позбавлення волі з конфіскацією майна. Відповідно до вищевказаного вироку «05.07.2016, близько 02 год. 47 хв., ОСОБА_1 перебуваючи біля приміщення магазину "РІЧ" ТОВ "Аркадія", що розташований за адресою Черкаська область, м. Сміла, вул. Юрія Пасхаліна (Репіна), буд. 51-В, з метою заволодіння грошовими коштами в особливо великих розмірах, умисно, таємно, з корисливих мотивів, застосувавши вибухову речовину - тротил, повністю пошкодив, вмонтований в фасадну стіну вказаного магазину, банкомат № 35948 типу NCR Personas 5887, що належить ПАТ "Райфайзен Банк Аваль" вартістю 76176,17 гривень, але грошовими коштами в сумі 432677 гривень не заволодів з причин, що не залежали від його волі, оскільки сейф банкомату не відчинився. Він же, 07.07.2016 в період часу з 15 год. по 17 год., зберігаючи при собі придбану у нестановлений слідством день та час, в червні 2016 року, в м. Сміла у нестановленої слідством особи на ім'я ОСОБА_2, вибухову речовину "тротил", переніс її до станції "Сміла", що по вул. Севастопольській в м. Сміла, Черкаської області, де з 17 год. 50 хв. по 18 год. 39 хв., поблизу вказаної станції працівниками поліції, під час проведення огляду місця події, у ОСОБА_1 було виявлено та вилучено тверду речовину жовтого кольору, проби якої згідно висновку експерта № 2/883 від 08.07.2016 є бризантною вибуховою речовиною, а саме тротилом (ТНТ, 2,4,6-тринітролуолом)» [42].

Також ми виявили, що за період 2020 року значно збільшилось виготовлення саморобних вибухових пристроїв, згідно з отриманими даними кількість вилучених пристроїв більша ніж за період 2018 та 2019 років разом взятих. Цей факт вказує на підвищення професійності злочинців у своїй діяльності, змін тактики вчинення злочину та засобів для них.

Провівши аналіз винесених вироків за вчинення кримінальних правопорушень, які були скоєні з використанням зброї, бойових припасів, вибухових пристроїв і вибухових речовин хочеться зауважити, що вже на етапі досудового розслідування потрібно розділяти злочинців за ступенем володіння навичками вибухової (підривної) справи та за вмінням вправно володіти зброєю та бойовими припасами до неї. Особи, які займаються незаконною діяльністю, яка пов'язана з використанням зброї,

удосконалюють свої навички чи не щоденно, про що свідчать зміни у використанні засобів вчинення злочину. Саме ці особи, несуть найбільшу загрозу, адже вони чітко розуміються у характеристиках та методах створення вибухонебезпечних предметів, які несуть загрозу суспільству.

Визначивши об'єкт і предмет злочину передбаченого ст. 263 КК України, а також імовірних потерпілих від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, бойові припаси або вибухові речовини, варто дослідити зовнішнє вираження злочину, тобто його об'єктивну сторону.

Об'єктивна сторона – є одним з основних елементів складу злочину та формується з низки підсистем, які взаємодіють і у своїй сукупності утворюють процес зовнішнього посягання на об'єкт кримінально-правової охорони. Дослідження впливу на суспільну небезпечність діяння ознак об'єктивної сторони складу злочину дасть змогу з'ясувати їхню роль під час криміналізації діяння на стадії правотворення, вплив цих ознак на кваліфікацію діяння, а також на призначення покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання та його виконання – на стадії правозастосування [205].

Об'єктивна сторона складу злочину – це сукупність передбачених законом про кримінальну відповідальність ознак, які характеризують зовнішній прояв злочину [44, с. 71].

Науковці О. О. Дудоров та М. І. Хавронюк вважають, що об'єктивна сторона будучи зовнішнім проявом суспільно небезпечного діяння, що посягає на об'єкт кримінально-правової охорони, визначає, у чому полягає кримінальне правопорушення та які наслідки воно спричиняє, за яких умов місця, часу та обстановки це діяння має місце, а також в який спосіб і за допомогою яких засобів чи знарядь воно вчиняється. Вони вказують, що на практиці при здійсненні кримінального переслідування, як правило, встановлюється саме об'єктивна (найбільш інформативна) сторона кримінального правопорушення, на підставі чого надалі з'ясовується зміст його інших ознак [64, с. 163].

Об'єктивна сторона є одним із елементів складу будь-якого злочину. Вона охоплює лише ті ознаки, які характеризують злочин з точки зору його зовнішнього прояву. До таких ознак відносяться: суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), суспільно небезпечний наслідок, причинний зв'язок між діянням та наслідком, спосіб, знаряддя, засоби, місце, час, обстановка вчинення злочину. На відміну від інших структурних елементів складу злочину об'єктивна сторона містить найбільше інформації, необхідної для кваліфікації діяння. Саме об'єктивна сторона відображається у більшості описових диспозицій статей Особливої частини КК [212, с. 42].

Ознаки об'єктивної сторони визначаються в диспозиції, як правило, шляхом встановлення основних, загальних рис, притаманних конкретному злочину. Їх відсутність в діянні свідчить про відсутність складу злочину [107, с. 130].

Кожен з елементів й ознак складу злочину, що утворюють його зміст, в реальній дійсності не існує сам по собі, а, згідно з основним постулатом теорії соціальних систем, перебуває в тісному взаємозв'язку, взаємодії й взаємообумовленості з іншими системними елементами та ознаками соціально-правової системи, якою є для кримінального права склад злочину. Випадіння з системи будь-якого системоутворюючого елемента знищує або повністю видозмінює її, про це стверджує Ю. Ляпунов [127, с. 48].

Усі ознаки об'єктивної сторони злочину з погляду їх описування (закріплення) у диспозиціях статей Особливої частини КК можна поділити на дві групи: обов'язкові (необхідні) та факультативні. До обов'язкових ознак належить діяння у формі дії або бездіяльності. До факультативних ознак об'єктивної сторони складу злочину належать: суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, обстановка, спосіб і засоби вчинення злочину. Ці ознаки, фактично притаманні злочину як явищу реальної дійсності, далеко не завжди вказуються в законі як ознаки конкретного складу злочину [103, с. 116-117; 112]. До прикладу, в диспозиції досліджуваного нами злочину не містяться вказівки на конкретні суспільно небезпечні наслідки, які необхідно

встановлювати при вирішенні питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності. Однак, в злочинах, знаряддям вчинення яких можуть бути зброя, бойові припаси чи вибухові речовини, в диспозиції статті зазвичай вказуються суспільно-небезпечні наслідки. Це може бути смерть особи, знищення чи пошкодження майна тощо.

У чинному Кримінальному кодексі України термін «діяння» використовується у двох варіантах: як синонім терміну «злочин» (напр., ст. 11 КК); в контексті характеристики об'єктивної сторони складу злочину. Діяння - це синтетичний термін, який охоплює два види людської поведінки: активну поведінку - дію і пасивну поведінку - бездіяльність. Злочинна дія. Абсолютна більшість злочинів, передбачених чинним КК України, вчиняється шляхом активних дій, під якими розуміється порушення припису норми, який зобов'язує утримуватись від визначеного виду поведінки [107, с. 131].

Статтею 11 КК України закріплено дві форми суспільно небезпечного діяння, що проявляються в активній або пасивній поведінці особи: а) дія, якою варто визнавати протиправну, свідому, вольову активну поведінку будь-якої фізичної особи, котра завдає чи може завдати шкоду суспільним відносинам, що охороняються КК; б) бездіяльність - обов'язок діяти певним чином і наявність можливості виконати цей обов'язок є невіддільними умовами кримінальної відповідальності за злочинну бездіяльність [54, с. 127].

Діяння (дія або бездіяльність), притаманні характеристиці будь-якого злочину, оскільки є єдино можливими формами його вчинення. За відсутності діяння питання про наявність злочину виключається [107, с. 131]. Якщо дія - це активна людська поведінка щодо забороняючого припису кримінально правової норми, то бездіяльність, навпаки, є пасивним видом поведінки, пов'язаним з невиконанням законодавчого припису діяти активно у визначеній ситуації. Таким чином, бездіяльність - це пасивна людська поведінка, пов'язана з невиконанням визначених законом дій, які винний міг і повинен був вчинити в конкретній ситуації [107, с. 133].

Зі змісту диспозицій ст. 263 КК України випливає, що формами об'єктивної сторони вказаного злочину є наступні діяння:

1. за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї;
2. за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв;
3. за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв;
4. за ч. 1 ст. 263 КК - незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв;
5. за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї;
6. за ч. 2 ст. 263 КК - незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї;
7. за ч. 2 ст. 263 КК - незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї.

Варто зазначити, що вищевказані діяння, поділяються на два види: дію та бездіяльність. Із зазначеного випливає, що всі процеси, такі як: носіння, придбання, передача, збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а також носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу - є злочинною дією, тобто протиправною, свідомою, вольовою та активною поведінкою, в нашому випадку осудною

фізичною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності за вчинюваний злочин та котра завдає чи може завдати шкоду суспільним відносинам, що охороняються, тобто суспільним відносинам у сфері громадської безпеки.

Незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого дозволу - є бездіяльністю, тобто протиправною, свідомою, вольовою пасивною поведінкою осудної фізичної особи, яка досягла віку кримінальної відповідальності за вчинюваний злочин, що завдає чи може завдати шкоду охоронюваним КК суспільним відносинам.

Враховуючи викладене вважаємо за необхідність коротко проаналізувати форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 263 КК України та виявити їх психологічні складові на прикладах винесених вироків судами, за вчинення зазначених діянь.

Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадання, та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами» [195], в п. 11, роз'яснює, що *під незаконним зберіганням* вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв розуміються дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості у часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь яким із зазначених предметів, що знаходиться не при собі, а в обраному нею місці.

Вироком Рівненського районного суду Рівненської області від 26 листопада 2020 року у справі № 570/4224/20, ОСОБУ_1 визнано винуватим у вчиненні злочину передбаченого ч.1 [ст.263 КК України](#) та призначено йому покарання у виді позбавлення волі строком на три роки. На підставі [ст. 75 КК України](#) ОСОБУ_1 звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком на один рік. Так, зазначена особа, як ідеться в тесті вироку не маючи відповідного передбаченого законом дозволу на придбання та зберігання боєприпасів та вогнепальної зброї, за невстановлених досудовим розслідуванням обставин та в невстановленому місці, в невстановлений час, маючи умисел на незаконне придбання та зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів, незаконно придбав, шляхом привласнення знайдених:

вогнепальну зброю - однозарядну гвинтівку, виготовлену шляхом переробки саморобним способом гвинтівки моделі «НОМЕР_1», № НОМЕР_2, калібру 5,6 мм, та боєприпаси вогнепальної стрілецької зброї, калібру 5,6 мм, в кількості 15 штук. Після цього, ОСОБА_1 незаконно зберігав, без передбаченого законом дозволу, вказану вогнепальну зброю - однозарядну гвинтівку, виготовлену шляхом переробки саморобним способом гвинтівки моделі «НОМЕР_1», № НОМЕР_2, калібру 5,6 мм, та боєприпаси вогнепальної стрілецької зброї, калібру 5,6 мм, в кількості 15 штук, за місцем власного проживання, а саме за адресою: АДРЕСА_1, з моменту придбання, до 12 год. 14 хв. 23.09.2020, а саме до моменту їх вилучення працівниками поліції в ході обшуку.

Допитаний у судовому засіданні ОСОБА_1 винуватиме в придбанні та зберіганні вогнепальної зброї та бойових припасів без передбаченого законом дозволу визнав повністю і суду пояснив, що знайшов та привласнив їх. В подальшому вказану вогнепальну зброю та боєприпаси незаконно переніс до свого місця проживання, де зберігав без передбаченого законом дозволу до моменту вилучення працівниками поліції під час обшуку [39].

Одразу хочеться сказати, що досудовим слідством здійснено правильну кваліфікацію діяння, адже незаконне придбання визначається не лише у купівлі чи обміні предметів злочинної діяльності, а і в привласненні знайденого. Щодо дій засудженого, то можемо сміливо сказати, що особа заздалегідь передбачала наслідки скоєного діяння, розуміла, що в неї була протиправна поведінка та свідомо керувала нею. Більше того, особа свідомо привласнила знайдену вогнепальну зброю та бойові припаси до неї, віднесла додому та зберігала їх, знаючи, що в неї немає відповідного дозволу на зазначені предмети. Можна зробити висновок, що особа діяла виключно з прямим умислом на незаконне придбання та зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, адже вона не запобігла вчиненню злочину, тобто не звернулась до правоохоронних органів для припинення незаконного обігу зброї та вилучення вказаних небезпечних предметів.

Незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв згідно Постанови є умисними, вчиненими без передбаченого законом дозволу діями по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо).

Під незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв відповідно до пункту 12 Постанови слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем) всупереч передбаченого законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласненні знайденого, одержаного як подарунок, на відшкодування боргу тощо.

Беручи до уваги застосування ч. 1 та ч. 2 ст. 263 КК в частині кваліфікації діяння як носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), холодної зброї, а також бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, у практичній діяльності органів Національної поліції України спостерігається їх правильне застосування. Адже слід чітко розрізняти незаконне зберігання та незаконне носіння вогнепальної, холодної зброї, бойових припасів та вибухових речовин. На практиці, наявність зброї в особистому багажі визнається її носінням, а перебування предметів озброєння в багажних контейнерах повинно вважатись незаконним зберіганням, як приклад наявність вказаних предметів в автомобілі поруч із особою (не безпосередньо при ній) слід вважати також незаконним зберіганням.

Прикладом вірної кваліфікації дій злочинця є вирок Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 14.07.2022 у справі № 1-кп/205/786/22, в якому ОСОБУ_1 визнали винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК України та призначили йому покарання у вигляді штрафу в розмірі однієї тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що складає 17000 (сімнадцять тисяч) гривень. Так, *«Обвинувачений ОСОБА_1 у невстановлений час та місці, придбав кастет, та в цей час у нього, не маючого законного дозволу на придбання та носіння холодної зброї, передбаченої п. 2.1, 2.8, 9.1 «Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодно зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових*

матеріалів», виник умисел, спрямований на носіння кастету без передбаченого законом дозволу. Реалізуючи даний умисел, ОСОБА_1 у невстановлений час усвідомлюючи протиправність своїх дій, діючи умисно, поклав вищевказаний кастет, що є холодною зброєю ударно-дробильної дії у сумку чорного кольору та почав пересуватися вулицями міста Дніпра, тим самим носити без передбаченого законодавством дозволу холодну зброю [38].

З показань обвинуваченого вбачається, що він «у невідомої особи через торговельну інтернет-платформу «Пром» придбав металевий кастет, призначений для посилення нанесення ударів рукою, з метою носіння з собою для самооборони. Після чого поклав цей кастет у свою сумку та носив з собою з метою його можливого застосування в порядку самооборони». Тобто, ця особа свідомо через мережу інтернет купила предмет для посилення ударів руками (кастет), усвідомлюючи незаконність власних дій, як бачимо правопорушника не хвилювали наслідки протиправних дій. Громадянин свідомо вчинив усі дії задля задоволення своїх потреб, які полягали у придбанні та носінні при собі кастету.

Згідно з п. 13 Постанови під незаконним виготовленням холодної (ч. 2 ст. 263 КК), вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263-1 КК) потрібно розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню чи переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей. Такими діями, зокрема, є перероблення ракетниці, стартового, будівельного, газового пістолета, інших пристроїв пристосованих для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, у зброю, придатну до стрільби, або мисливської (у тому числі гладкоствольної) рушниці – в обріз, виготовлення вибухових речовин, вибухових пристроїв чи боєприпасів з використанням будь-яких компонентів, які самі по собі не є вибухівкою, але внаслідок цих дій набувають здатності до вибуху тощо (п. 13 ППВСУ № 3). Вказане діяння вимагає окремої кваліфікації за сукупності злочинів. Вироком Іршавського районного суду, Закарпатської області від 13.08.2018 по справі № 301/388/18, ОСОБУ_1 визнано винним у скоєнні злочину, передбаченого ч. 2 [ст. 263 КК України](#), та призначено за ч.2 [ст. 263 КК України](#) покарання у вигляді 30 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (510 гривень). Обвинувачений ОСОБА_1, що

в період часу з 2010 року по 2016 року, ОСОБА_1, діючи умисно, без передбаченого законом дозволу купив у м. Київ, два ножі, які згідно висновку експерта №1/434 від 09.02.2017 є - ножем виготовлений за типом мисливських ножів загального призначення, колюче-ріжучої дії, який відноситься до категорії клинкове: холодної зброї, виготовленим у промисловий спосіб та бойовий (військовий) ніж по типу кинджала колюче-ріжучої дії, з серійним номером В933, під назвою «Антитерор», розроблений і виготовлений для силових підрозділів ФСБ Росії фірмою ЗАТ «Меліта-К» виготовлений промисловим способом, після чого приніс вказані ножі додому. Також, в період часу з 2010 року по 2016 року, ОСОБА_1, діючи умисно, без передбаченого законом дозволу, знаходячись за місце проживання за адресою ІНФОРМАЦІЯ_3 самостійно виготовив чотири ножі, які згідно висновку експерта №1/434 від 09.02.2017 є - ножем виготовленим за типом «Кукри», колюче-ріжучої, рублячої дії, який відноситься до категорії клинкової холодної зброї, виготовлений у саморобний спосіб; ніж виготовлений за типом мисливських ножів загального призначення, колюче-ріжучої дії, який відноситься до категорії клинкової холодної зброї, виготовлений у саморобний спосіб; ніж виготовлений за типом мисливських ножів загального призначення, колюче-ріжучої дії, який відноситься до категорії клинкової холодної зброї, виготовлений у саморобний спосіб, та ніж який згідно висновку експерта №1/433 від 06.01.2017 є - ножем виготовлений за типом мисливських ножів загального призначення, колюче-ріжучої дії, який відноситься до категорії клинкової холодної зброї, виготовлений у саморобний спосіб [37].

Дії особи злочинця, передбачають виключно умисні дії щодо придбання та виготовлення саморобним способом холодної зброї, в цьому випадку правопорушник діючи умисно, передбачаючи настання негативних наслідків у вигляді кримінальної відповідальності для себе, не здійснив жодних дій аби не вчинити кримінально каране діяння.

У 14 пункті Постанови зазначено, що ремонт холодної зброї, вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом зміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, внаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням. Однак слід зауважити, що ремонт холодної зброї передбачений ч. 2 ст. 263 КК, а діяння яке стосується ремонту вогнепальної

зброї виділено в окрему статтю та передбачено ч. 1 ст. 263-1 КК. Як виявилось, законодавець у Кримінальному кодексі не передбачив кримінальної відповідальності за ремонт бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв, а отже, вказане діяння не є злочинним. Втім ППВСУ дає роз'яснення вказаним діянням.

Під *незаконною передачею* вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв слід розуміти надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання за цільовим призначенням без передбаченого законом.

Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо.

Досліджуючи диспозицію статті 263 і порівнюючи її з іншими статтями злочинів проти громадської безпеки КК України, враховуючи загальноновизнані теоретичні положення ми виявили такі ознаки діяння в складі незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами: 1) дію або бездіяльність вчиняє особа, без передбаченого законом дозволу; 2) всі проаналізовані форми об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 263 КК мають обов'язковою ознакою активну дію, за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (окрім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263 КК), яке вчиняється шляхом бездіяльності; 3) діяння які передбачені в ст. 263 КК стають злочинними лише за наявності незаконного характеру їх здійснення (якщо особа в якій є дозвіл на зброю, здійснює її носіння, незаконного змісту у діянні немає (наприклад носіння зброї працівником правоохоронних органів)); 4) частина 3 ст. 263 КК виключає кримінальну відповідальність особи за ч. 1 та ч. 2 ст. 263 КК у разі добровільної здачі органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв.

2.2. Психологічна характеристика суб'єкта та суб'єктивної сторони злочину у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Третім обов'язковим елементом кожного складу злочину є його суб'єкт. Якщо відштовхуватись від поняття “злочин”, яке закріплене статтею 11 КК України, то виявляємо законодавчо закріплений обов'язковий елемент складу злочину - його суб'єкт. З цього випливає поняття «злочин» - передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.

Положення про суб'єкта злочину викладено також в ч. 2 ст. 61 Конституції України, де регламентовано, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер [89]. Це означає, що кожне суспільно небезпечне діяння має низку ознак, які є обов'язковими до врахування при вирішенні питання про відповідальність особи. Вказані твердження закріплені в ч. 1 ст. 2 КК, адже підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення. Зазначена стаття Кримінального кодексу є реалізацією вищевказаного Конституційного припису зазначено в ч. 2 ст. 61 Конституції України. Будь який злочин, навіть якщо він учинений групою осіб, ґрунтується на конкретному індивідуальному акті поведінки певної особи.

Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК суб'єктом злочину є «фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може наставати кримінальна відповідальність» [115]. Як елемент складу злочину суб'єкт злочину наділений певними ознаками, які поділяють на обов'язкові й додаткові. До обов'язкових ознак суб'єкта злочину належать: фізична особа; загальний вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність; осудність особи. Відсутність будь-якої із цих обов'язкових ознак прямо вказує на відсутність суб'єкта злочину взагалі, а без суб'єкта немає і злочину. Тобто навіть якщо вчинюються відповідні суспільно

небезпечні діяння особою, що не досягла віку з якого настає кримінальна відповідальність, або неосудною особою, то такі діяння не визнаються злочинами, адже відсутня обов'язкова ознака злочину - суб'єкт злочину. З цього випливає, що суб'єкт злочину - це суттєва та необхідна ознака злочину.

Перш ніж розпочати наше дослідження звертаємо увагу на те, що існує неоднозначне формулювання й розуміння таких понять як: «особа», «особистість», «суб'єкт».

Слід пам'ятати, що поняття «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця» не є тотожними, вони навіть мають різний обсяг. Поняття «суб'єкт злочину» більш вузьке, ніж поняття «особистість злочинця», воно відображає лише передбачені в кримінальному законі ознаки особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не зачіпаючи всі її характеристики. Це термін кримінально-правовий, він акумулює юридичну характеристику особи, яка вчинила злочин. «Особистість злочинця» як більш об'ємне поняття розкривається через визначення соціальної сутності особи, а також через складний комплекс ознак, зв'язків, відносин, які її характеризують, моральний і духовний світ, взяті у взаємодії з індивідуальними особливостями людини та обставинами навколишнього середовища, що лежать в основі злочинної поведінки [238]. Слушною є думка В. Г. Павлова, що уникнути методологічних і теоретичних помилок у процесі розмежування понять «суб'єкт злочину» та «особистість злочинця» допоможуть початкові передумови, які полягають у тому, що суб'єкт злочину – правове поняття, а особистість злочинця – кримінологічне [157, с. 269, 280].

Як стверджує С. Ф. Денисов. терміни, що характеризують особу, яка вчинила злочин («суб'єкт злочину», «особа злочинця», «особистість злочинця»), поряд зі своїм загальноживаним, універсальним значенням мають певні відмінності та специфічні галузеві значення, зумовлені предметною сферою пізнання відповідної науки, незважаючи на те, що родовим поняттям виступає поняття «особа» [62, с. 152].

Науковець С. В. Чорней зазначає, що суб'єкт злочину - це не абстрактне юридичне поняття, яке є поза часом і простором, а людина, що

живе в суспільстві й учиняє суспільно небезпечні протиправні дії [266, с. 125]. З визначення випливає, що відповідати за вчинене суспільно небезпечне діяння може тільки фізична особа, людина (громадянин України, особа без громадянства, іноземець), яка має свідомість і контролює свої вчинки.

Особу, яка вчинила злочин, характеризує велика кількість ознак і властивостей, однак законом закріплено лише ті з них, що обумовлюють здатність особи усвідомлювати свої суспільно небезпечні дії (бездіяльність) і керувати ними, а отже - нести кримінальну відповідальність за вчинений злочин [102, с. 118]. В етимологічному розумінні особа - це конкретна людина, представник певних соціальних верств, що займається певними видами діяльності й усвідомлює своє ставлення до навколишнього середовища, має індивідуальні особливості [91, с. 64], феномен суспільного розвитку, жива людина, що має свідомість і самосвідомість [92, с. 161]. Свідомість - це функція головного мозку людини, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього середовища, процесів, що відбуваються у ньому, своїх дій, у передбаченні та прогнозуванні їх наслідків, а також у регулюванні взаємозв'язків людини із природою і соціальною дійсністю. Свідомість людини є найвищим рівнем психіки, її виникнення обумовлене трудовою діяльністю в умовах колективного спілкування [132, с. 12].

Дослідники І. М. Даньшин та А. П. Закалюк вказують, що особа злочинця – це сукупність суттєвих та усталених соціальних властивостей та ознак, соціально значущих біопсихічних особливостей індивіду, які об'єктивно реалізуючись у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характер суспільної небезпеки, а винному – властивість суспільної небезпечності, у зв'язку з чим особа притягається до кримінальної відповідальності, передбаченої кримінальним законом [60; 71]. При цьому В. В. Голіна доповнює: «Разом із тим, виходячи із загальних уявлень про особу, будь-яка людина, яка усвідомлює свої дії і свідомо поводить, є особистістю. Особистістю визнається і злочинець – осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності і визнана винною у вчиненні суспільно

небезпечного діяння. Незважаючи на свої негативні якості, він залишається учасником суспільних відносин, продовжує взаємодіяти з іншими людьми і суспільством взагалі» [116, с. 37].

Поняття особистості злочинця І. М. Даньшиним осмислюється як: а) особистість індивіда, котрий вчинив конкретний злочин; б) особистість окремих категорій (видів) злочинців (наприклад, убивць, хабарників та ін.); в) особистість злочинця взагалі [61].

Дослідник Р. С. Кацавець вказує, що особистість злочинця – поняття про людину, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене законом; виражає її соціальну сутність, зв'язки, відносини, моральне і духовне світобачення у взаємодії із соціальними умовами та психологічними особливостями, що вплинули на вчинення злочину. У літературних джерелах із кримінального права особистість злочинця коментується: це осудна особа, яка досягла на момент вчинення злочину відповідного віку. Тож про особистість злочинця можна говорити лише тоді, коли особа вчинила діяння і це підтверджено вироком суду, що набрав чинності. Поняття особистості злочинця являє комплекс соціально-демографічних, соціально-рольових (функціональних), психологічних ознак. Вони у певній мірі пов'язані з діяннями, що характеризують суспільну небезпеку і пояснюють причини вчинення злочину [80, с. 89].

Кримінолог Н. Ф. Кузнецова вважає, що особистість злочинця являє собою систему соціальних та психічних якостей, які утворюють її суспільну небезпеку, яка, у свою чергу, детермінує вчинення злочину. Суспільна небезпека особистості злочинця відрізняє його від особистості не злочинця. Характер та ступінь особистісної суспільної небезпеки адекватні характеру та ступеню суспільної небезпеки вчиненого особою злочину, попереднім судимостям, елементам випадковості, або, навпаки, злісності вчиненого [98, с. 45].

Щодо суб'єкта злочину, слід погодитись із думкою С. В. Чорней, яка стверджує, що суб'єкт злочину - це не абстрактне юридичне поняття, яке є поза часом і простором, а людина, що живе в суспільстві й учиняє суспільно

небезпечні протиправні дії [266, с. 125]. З визначення випливає, що відповідати за вчинене суспільно небезпечне діяння може тільки фізична особа, людина (громадянин України, особа без громадянства, іноземець), яка має свідомість і контролює свої вчинки. Свідомість, як зауважує Т. В. Матієнко, це функція головного мозку людини, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього середовища, процесів, що відбуваються у ньому, своїх дій, у передбаченні та прогнозуванні їх наслідків, а також у регулюванні взаємозв'язків людини із природою і соціальною дійсністю. Свідомість людини є найвищим рівнем психіки, її виникнення обумовлене трудовою діяльністю в умовах колективного спілкування [132, с. 12].

Вчений П. С. Матишевський вважає, що суб'єктом злочину є фізична особа, яка вчинила заборонене кримінальним законодавством діяння у віці, з якого може настати кримінальна відповідальність, і яка усвідомлювала суспільну небезпечність такого діяння і керувала ним [131, с. 123]. Зауважимо, що В. Г. Павлов визначав, що особистість злочинця розкривається через сукупність соціально-демографічних, психологічних, моральних і правових властивостей особи, тобто через її соціальну сутність [157, с. 270].

Вчений Ю. М. Антонян вважає, що «структура особи злочинця повинна включати в себе такі елементи: 1) соціально-демографічні ознаки, 2) рівень розумового розвитку, культурно-освітнянський рівень, 3) моральні якості, ціннісні орієнтації і прагнення особи, її соціальні позиції та інтереси, нахили, звички, 4) психічні процеси, властивості і стани особи, 5) біологічні ознаки, що мають соціальний зміст і прояв (стать, вік, стан здоров'я, особливості фізичної конституції та ін.)» [3, с. 89-90].

Переважає більшість науковців у структурі особи злочинця як структурні компоненти виділяють соціально-демографічну, кримінально-правову і морально-психологічну групи ознак. Враховуючи викладене, в цьому дисертаційному дослідженні в структурі особистості злочинців, що

вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК України, ми проаналізуємо зазначені вище групи ознак [30, с. 76].

Однак, спершу ми розберемо властивості та ознаки суб'єкта злочину, які закріплені на законодавчому рівні, це вік, фізичність та осудність. Виявлено, що суб'єктом злочину незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК) є загальний суб'єкт, який характеризується такими обов'язковими ознаками: 1) фізичність, (як було зазначено вище кримінальній відповідальності підлягає фізична особа); 2) осудність, що характеризується здатністю особи під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними (ч. 1 ст. 19 КК України); 3) досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність, (в нашому випадку це загальний вік - 16 років). Із зазначеного випливає, що суб'єктом злочину може бути виключно фізична особа.

Розглядаючи детальніше осудність особи, яка вчиняє злочин, передбачений ст. 263 КК України, слід першочергово розглянути поняття осудності та її критеріїв, адже нести кримінальну відповідальність за скоєне діяння, може тільки особа, яка адекватно сприймає реальність – усвідомлює свої вчинки й керує своєю поведінкою. Така поведінка знаходить своє відображення в характеристиці її психічного стану, тобто осудності.

Осудність – характеристика психічного стану особи, що передбачає здатність особи під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. У контексті цього стану здатність під час учинення злочину усвідомлювати свої дії (бездіяльність) полягає у здатності усвідомлювати фактичну сторону (об'єкт, суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки, у загальному вигляді – розвиток причинного зв'язку, обстановку тощо) та суспільну небезпечність діяння (здатність діяння заподіяти шкоду). Здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) є нерозривно пов'язаною зі здатністю керувати ними – можливість у разі необхідності за своєю волею утриматися від вчинення дії чи навпаки, вчинити її [102, с. 121].

Осудність – це психічний стан особи, який полягає у її здатності за станом психічного здоров'я, за рівнем соціально-психологічного розвитку і соціалізації, а також за віком усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, керувати ними під час скоєння кримінального правопорушення і нести у зв'язку з цим кримінальну відповідальність [106, с. 145].

Осудність, є фактичною та логічною підставою для кримінальної відповідальності за вчинене суспільно небезпечне діяння, оскільки вона є правовою категорією, яка реалізується в нормах права. Вона відображає інтелектуальні, вольові та емоційні можливості людини як особистості, іншими словами соціально-психологічну сторону особи злочинця.

Осудність характеризується двома критеріями:

1) медичний (біологічний) – стан психіки, який дозволяє характеризувати особу як людину зі здоровою психікою, яка здатна правильно, адекватно оцінювати (усвідомлювати) різноманітні обставини та з різних варіантів за власним розсудом вільно обирати відповідний варіант поведінки;

2) юридичний (психологічний) – здатність особи повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) (їх фактичний зміст і суспільну небезпеку) та керувати ними під час вчинення кримінального правопорушення [64, с. 134].

Одним із критерієм осудності є обмежена осудність. У ст. 20 КК передбачено, що підлягає кримінальній відповідальності особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру [115].

Враховуючи викладене, ми виявили основні критерії осудності особи, яка вчиняє злочини, передбачені ст. 263 КК України: 1) особа із здоровою

психікою, яка не страждає на психічні хвороби та не має інших психічних розладів, що зумовлюють потребу в застосуванні примусових заходів медичного характеру чи примусового лікування; 2) усвідомлює та керує своїми діями, під час вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК; 3) розуміє, що за вчинення вказаного злочину настає кримінальна відповідальність; 4) усвідомлює, що вчинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, тягне за собою суспільно небезпечні наслідки (загроза життю і здоров'ю людей, майну та ін.);

Зауважимо, у 2016 році за вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України встановлено 2554 особи щодо яких здійснювалось правосуддя та судові рішення набрали законної сили у звітному періоді. З них засуджено 2076 осіб, до 12 осіб застосовано примусові заходи медичного характеру у зв'язку з неосудністю. У 2017 році встановлено 3653 особи, з них 2663 особи засуджено, 13 осіб неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру. У 2018 встановлено 3991 осіб, з них 2857 засуджено, до 12 застосовано примусові заходи медичного характеру. У 2019 році, судовими рішенням визнано 16 осіб неосудними, до яких застосовано заходи медичного характеру, у 2020 році таких осіб 7, у 2021 році – 10, у 2022 – 11.

Розглядаючи наведені цифри виявлено систематичне вчинення неосудними особами, які мають певні психічні захворювання злочинів, передбачених ст. 263 КК України. Така статистика свідчить про збільшення негативних факторів впливу на психіку людини. Одним із таких, які ми вважаємо найвпливовішими це війна яка триває з 2014 року на Сході України, окупація території АР Крим, повномасштабна збройна агресія РФ проти України та її людей з 24 лютого 2022 року.

У зв'язку з наведеними чинниками, міністр охорони здоров'я Віктор Ляшко зазначив, що через війну близько 15 млн українців потребуватимуть психологічної підтримки, а медикаментозного лікування психічних розладів потребуватимуть від трьох до чотирьох мільйонів [43].

Прикладом такого негативного впливу війни на психіку людини є поведінка особи, яку можна проаналізувати з вироку Славутицького міського суду Київської області у справі №377/279/15-к, в якому до військовослужбовця в/ч В0676, ухвалено застосувати примусові заходи медичного характеру у виді надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку за місцем перебування. У зв'язку з тим, що на початку лютого 2015 року обвинувачений отримав у своє розпорядження за невстановлених обставин корпус бойової наступальної осколкової гранати РГД-5 і чотири уніфіковані запали дистанційної дії типу УЗРГМ (УЗРГМ-2), не маючи дозволу на носіння і зберігання бойових припасів, стандартних бойових припасів, вибухових речовин і вибухових пристроїв, передбаченого п. 2.3. [Інструкції «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»](#), затвердженої [наказом МВС України № 622 від 21.08.1998 р.](#), носив їх та зберігав в своїх речах з метою перевезення до місця свого проживання в м. Славутич, що в подальшому він і зробив. Згідно висновку судово-психіатричних експертів № 157 від 18.03.2015 р. ОСОБА_2 страждає під час скоєння інкримінованих дій та страждає в даний час на постконтузійний розлад (з когнітивними розладами, вираженими церебрастенічними розладами, вираженими емоційно-вольовими розладами). Під час вчинення інкримінованих дій і в даний час він міг і може усвідомлювати свої дії та керувати ними не повною мірою і за своїм психічним станом потребує застосування примусових заходів медичного характеру - примусового амбулаторного лікування у психіатра за місцем перебування [40].

Ще одним прикладом є вирок Димитровського міського суду Донецької області у справі № 226/947/16-к, в якому до ОСОБА_2 застосовано примусовий захід медичного характеру у вигляді надання амбулаторної психіатричної допомоги у примусовому порядку за місцем його проживання. Оскільки за висновком судово-психіатричної експертизи № 438 від 21 квітня 2016 року ОСОБА_2 має органічний розлад особистості, обумовлене перенесеною у минулому ЧМТ, ускладнене психічними і поведінковими порушеннями внаслідок вживання алкоголю, синдром алкогольної залежності з наявністю рідких епіприпадків в абстинентному періоді. В момент скоєння інкримінованого йому діяння він не був здатний у повній мірі усвідомлювати свої дії і керувати ними. Підпадає під дію [статті 20 КК України](#) (обмежена осудність). ОСОБА_2 у порушення приписів

[постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року](#), якими заборонено мати громадянам без відповідного дозволу будь-яку зброю і боєприпаси, восени 2015 року у денний час доби, точної дати та часу не встановлено, перебуваючи поблизу будинку №1 провулку Львівський в м. Мирнограді Донецької області, у сміттєвому контейнері в поліетиленовому пакеті знайшов 140 проміжних патронів калібру 5,45x39 мм., які є штатними боєприпасами до нарізної вогнепальної зброї калібру 5,45 мм., таким чином незаконно, не маючи на те відповідного дозволу, придбав зазначені боєприпаси. У цей же день, ОСОБА_2, не маючи на те відповідного дозволу, переніс зазначені патрони у знайденій кількості до квартири за місцем свого мешкання за адресою: АДРЕСА_1, де став, не маючи на те відповідного дозволу, зберігати вказані боєприпаси [36].

Розглядаючи соціально-демографічні особливості суб'єкта досліджуваного злочину, в частині його обов'язкового елементу - віку, з якого настає кримінальна відповідальність, то як ми вже з'ясували, суб'єктом досліджуваного злочину є особа, яка досягла 16 річного віку, тобто загального віку в Кримінальному кодексі.

Під віком у широкому плані розуміють календарний період, який пройшов від народження до будь-якого іншого хронологічного періоду в житті людини. У вузькому розумінні слова - це такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким зв'язані біологічні, соціально-психологічні і правові наслідки для юридичного статусу особи. В залежності від названих критеріїв виділяють такі види віку: біологічний (медичний); календарний (паспортний хронологічний); соціально-правовий. Біологічний вік характеризується сукупністю показників стану організму індивідуума в порівнянні з відповідними показниками здорових людей цього ж віку (даної епохи), географічних і економічних умов існування. Календарний вік людини визначається кількістю часу (в роках, місяцях, днях, годинах), який пройшов від дня народження до іншого вікового моменту. Соціально-правовий вік характеризується соціально-психологічними змінами, рівнем соціалізації особи, обсягом і змістом прав і обов'язків особи, змістом і характером відповідальності. Слід відзначити, що діюче кримінальне законодавство визначає вік кримінальної відповідальності. Мінімальна вікова межа, з якої настає кримінальна відповідальність, встановлюється з урахуванням

сукупності біологічних (рівень психічного і фізичного розвитку, інтелектуальних, вольових властивостей особи), соціологічних (рівень соціалізації особи) критеріїв, а також кримінологічних показників (поширеність певного виду діяння серед осіб цього віку, їх тяжкість і т. ін.), принципів міжнародного і кримінального права. З техніко-юридичної точки зору мінімальний вік, з якого настає кримінальна відповідальність, може бути регламентований в законі дwoяко: в якості загальної норми до всіх видів кримінальних правопорушень (ч. 1 ст. 22 КК) або додаткової норми, яка передбачає вікові межі (ч. 2 ст. 22 КК). Логічно, що вік вчинення кримінального правопорушення як ознаку суб'єкта неможливо визначити без з'ясування часу скоєння кримінального правопорушення – факультативної ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення [106, с. 155-156].

Розглядаючи характеристику суб'єкта злочину, слід зазначити, що вікові особливості людини істотно впливають на формування її особи, адже вік значною мірою визначає фізичний стан індивіда його поведінку та інтереси. Також вік впливає на можливості та перспективи здобуття освіти, створення сім'ї, визначення основоположних пріоритетів у житті, визначення життєво важливих потреб та ін. Якщо не враховувати низку цих особливостей, то об'єктивно ми не зможемо оцінити багато вчинків людини.

Встановлено, що вік впливає на цілий комплекс питань кримінально-правового характеру, він є підставою для визнання особи суб'єктом злочину, а також є критерієм визначення виду і розміру покарання. Також відомості про вік злочинців необхідний для визначеності змін у динаміці злочинності та здійсненні її профілактики. Саме тому в нашому дослідженні, ми проаналізували динаміку змін у віковому складі злочинців, які вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК за період з 2016 по 2022 роки.

Відповідно до здійсненого аналізу статистичних даних офісу Генерального прокурора України «Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення» [189], за 2016–2022 роки, для правопорушників за ст. 263 КК України притаманне вчинення злочинних діянь у більш зрілому віці, переважно це особи віком від 30 років [Додаток Г, табл. 2].

Ймовірно тут відіграє роль два основних фактори: по-перше, особи старшого віку роблять, як правило, заздалегідь обмірковані, умисні злочини, по-друге, зброя або предмети, що використовуються в якості зброї, компенсують їх брак фізичної сили в єдиноборстві з молодими [147, с. 43].

Найбільшу питому вагу у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами становлять такі вікові категорії осіб: від 18 до 28 років – 18.3 %; від 29 до 39 років – 33.8 %; від 40 до 54 років – 34.4 %; Значно менші показники мають особи віком від 16 до 17 років – 0,5 %, від 55 до 59 років – 6.7 %, та віком від 60 і більше років – 6,2 % [Додаток Г, табл. 2].

Звертаємо увагу на тому, що у 2017 році виявлено одну особу віком до 14 років, яка вчинила злочин, передбачений ст. 263 КК, віком від 14 до 15 років у 2016 році було виявлено 5 таких осіб, у 2017 – 7, у 2018 – 2, у 2019 не було виявлено жодної особи віком менше 16 років, у 2020 - 3, у 2021 – 1, у 2022 – 2 особи. Вказані дані свідчать про невеликий відсоток вчинених кримінальних правопорушень неповнолітніми особами віком до 16 років, однак варто не знецінювати той факт, що цю категорію злочинів, які пов'язані із використанням небезпечних для оточуючих предметів вчиняють діти у такому віці.

За представлений у дослідженні період не відбувалося значних змін у віковому складі осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 263 КК України. Тому можна вважати, що зазначена нами вікова характеристика є сталою. Можна пов'язати це з тим, що в свідомості людей старшого віку, а це здебільшого особи які ще родились в 80-90 роках, вкоренилася думка про те, що наявність зброї незалежно якими способами вона придбана, є одним із чинників впевненості у собі, захищеності, всюдозволеності, престижності та заможності.

Встановлено, що незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вчиняють переважно громадяни України. Так, за досліджуваний нами період виявлено 26989 осіб з числа громадян України, що складають 98,3 % від загальної кількості виявлених

осіб за цей вид злочину. Частка громадян іноземних держав, що вчинили злочини, передбачені ст. 263 КК України становить 1,6 % - 435 осіб; без громадянства, в тому числі нелегальні мігранти та біженці становлять 37 осіб (0,1%) [Додаток Г, табл. 2].

Аналіз розподілу виявлених правоохоронними органами осіб, що вчинили незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами за статтю дає змогу констатувати, що цей вид злочину вчиняють переважно чоловіки, їх частка складає 97,5 %. Відповідно до зібраних даних за період з 2016 року по 2022 рік серед загальної кількості виявлених осіб, що вчинили злочин за ст. 263 КК України жінок лише 2,6 % [Додаток Г, табл. 2]. Важливо підмітити, що в динаміці показник вчинених жінками злочинів, є відносно сталим (2016 рік – 2,5 %; 2017 рік – 3,1 %; 2018 рік – 3,1 %, 2019 рік – 2,7 %, 2020 рік – 2,6 %, 2021 рік – 2,5 %, 2022 – 2 %). Очевидно невеликий відсоток вчинення жінками злочинів пов'язаних зі зброєю, можна пояснити тим, що для поводження з такими предметами, мають бути певні навички, вміння, а також фізичні зусилля, що притаманне більше чоловікам ніж жінкам.

При розгляді освітнього рівня слід зазначити, що значною мірою соціальна цінність людини визначається рівнем освіти, яка надає значний вплив на формування життєвих установок та інтересів. Переважна більшість осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, мають повну загальну середню та базову загальну середню освіту, загальна кількість виявлених осіб за досліджуваний період становить 63,8 %, особи які мають повну вищу і базову вищу освіту становлять 10 %, які мають професійно-технічну – 24,8 %, особи які мають початкову загальну освіту або без освіти – 1,3 % [Додаток Д, табл. 3].

Осіб з повною вищою чи базовою вищою освітою значно менше та складає всього 10 % від загальної кількості виявлених осіб, цей факт свідчить про те, що більше освічені люди, мають сприятливіші умови для адаптування у сучасному суспільстві, адже вони в рази культурно розвинені. Низький освітній рівень та недостатня культура зумовлюють примітивність поглядів,

вузький кругозір, спрощення інтересів і, зрештою, сприяють розвитку криміногенних тенденцій у розвиток характеру, що в подальшому призводить до вчинення суспільно небезпечних та кримінально караних діянь. Протиправна поведінка деяких людей у певній мірі залежить від їхнього освітнього рівня.

Отримані дані свідчать про відносно високий рівень освіти у осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Таких осіб не можна назвати в загальному слабо освіченими, адже вони здебільшого культурні з огляду обізнаності до вмінь та навичок поводження зі зброєю. Як показує практика, особи, які використовують зброю для своїх злочинних цілей переважно знають як нею користуватись та усвідомлюють настання суспільно небезпечних наслідків її незаконного застосування та використання. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами вимагає особливих вмінь та навичок поводження з ними, оскільки не кожна особа наділена знаннями в області зброезнавства.

Аналізуючи соціальне становище та рід занять осіб, які вчинюють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ми дійшли висновку, що найбільшу категорію таких становлять працездатні особи, які не працюють і не навчаються – 71,6 %. Досліджуючи судову статистику «Про склад засуджених» [194], у період з 2016 по 2022 роки, виявлено 15244 засуджених осіб, з них вищеописаних 10911 осіб, лише 8,9 % осіб робітники, 6,5 % - пенсіонери чи інваліди, 4,5 % - військовослужбовці, особи, які мали іншу сферу занять – 3,1 %, безробітні становлять – 1,3 %, приватні підприємці - 1.4 % [Додаток Е, табл. 4].

Варто також визначити морально-психологічні ознаки осіб, що вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Кожна людина є індивідуальною і неповторною. Особистість вирізняється індивідуальністю, має індивідуальні властивості. Водночас можна говорити про психологічну структуру особистості, яка охоплює: 1)

темперамент (психологічні властивості, що визначають динаміку її проявів у діяльності; система природних властивостей); 2) характер (психологічні властивості особистості, що визначають ставлення до соціального середовища; сукупність відносин і особливостей соціально набутої поведінки); 3) спрямованість (психологічні властивості особистості, що визначають активний характер відносин і дій людини; система потреб, інтересів та ідеалів); 4) здібності (психологічні властивості особистості, що є потенційними можливостями людини у виконанні діяльності; ступінь пристосованості до вимог певної діяльності) [88, с. 40].

Психологічні ознаки – одні з найбільш важливих факторів, що впливають на скоєння індивідом суспільно небезпечних дій тому, що вибір способу дії здійснюється з урахуванням психологічних особливостей і психічної специфіки злочинця. Це проявляється в рисах характеру, вольових і емоційних якостях, ціннісно-нормативних характеристиках свідомості, у потребнісно-мотиваційній сфері злочинної поведінки, стані злочинця в момент скоєння злочину і механізмі подальшої злочинної поведінки [123, с. 44–115].

У процесі роботи та спілкуванні з особами, які вчинили злочини проти громадської безпеки, спершу слід звернути увагу на такі індивідуальні властивості як: темперамент, характер, спрямованість та здібності особи.

Темперамент (від лат. *temperamentum* — належне співвідношення частин, домірність) — характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей: інтенсивності, швидкості, темпу, ритму психічних процесів і станів [88, с. 40].

Темперамент - характеристика індивіда щодо динамічних особливостей його психічної діяльності (темпу, ритму, інтенсивності психічних процесів і станів). Наукові дослідження засвідчили, що темперамент людини обумовлений її біологічними (фізіологічними) особливостями. Академік, лауреат Нобелівської премії І. Павлов експериментально встановив, що темперамент залежить від особливостей вищої нервової діяльності, основних процесів — збудження і гальмування — і від їх співвідношення. Він довів,

що процеси збудження і гальмування у різних людей можуть відрізнятися за силою, рухомістю, врівноваженістю [10, с. 44].

Розрізняють чотири типи темпераменту: холеричний, сангвінічний, флегматичний та меланхолійний.

Сангвінік — це живий, рухливий, гарячий, дуже продуктивний тип людини, але лише тоді, коли в неї багато цікавої справи, тобто постійне збудження. Вона швидко реагує на зовнішні подразники і прагне зміни вражень. Невдачі і неприємності переживає порівняно легко. Настрої сангвініка мінливі, але переважає серед них почуття душевної рівноваги, благополуччя. Товариський, володіє різноманітністю і багатством міміки, швидким темпом мови. *Холерик* — як правило, поривчастий, швидкий, нетерплячий. Відрізняється високою реактивністю і активністю. Швидкий психічний темп переживань. Реактивність переважає над активністю. Тому він винятково пристрасний в роботі, але нерідко неврівноважений, схильний до різкої зміни настроїв, емоційних спалахів, при недостатній вихованості — запальний і різкий. Дуже товариський; мова швидка, енергійна, супроводжується яскравою мімікою і жестами. *Флегматик* — це людина на вигляд спокійна і врівноважена, повільна і неповоротка, незворушна. Зовні почуття, настрої, як правило, стійкі, емоції свої виражає у виняткових випадках. Довго приймає рішення, але проявляє наполегливість в його виконанні. Взятись за будь-яку справу, доводить її до кінця. Важко змінює один вид діяльності на інший, відчуває складності в адаптації до нової обстановки. У спілкуванні вибірковий, мова зважена, емоції скупі. І. Павлов називав флегматиків «трудолюбивими жителями». *Меланхоліком* називають людину, схильну до глибоких переживань, болісно чутливу, з пониженою активністю, з нестійкою увагою. Меланхолік уразливий, недовірливий, болісно реагує на найменші образи, замкнутий. Як вважав І. Павлов, він чи не найнещасніший серед інших людей. Для меланхоліка кожне явище життя стає гальмівним його агентом, він ні в що не вірить, ні на що не сподівається, в усьому бачить і очікує погане, небезпечне. За неблагополучних обставин у меланхоліка

може розвинути відчуженість. У контакт із іншими людьми входить дуже вибірково. Мова в'яла, міміка і жести часто відсутні [10, с. 45].

Як показали вибіркові кримінологічні дослідження, такі риси, як імпульсивність, агресивність, відчуженість, асоціальність, висока чутливість найбільшою мірою властиві тим, хто чинить грабежі, розбійні напади, вбивства або завдає тяжких тілесних ушкоджень. Рідше їх можна виявити у тих, хто був визнаний винним у скоєнні крадіжок, а ще рідше - у розкрадачів майна, хабарників [8]. Зауважимо, що холерик, як особа яка відрізняється підвищеною збудливістю, дратівливістю, конфліктністю та імпульсивністю, частіше вчиняє розбої, тяжкі тілесні ушкодження та вбивства за допомогою зброї. Якщо ж брати до уваги особу злочинця який вчиняє виключно незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, беручи до увагу судово-слідчу практику, можна сказати, що зазначений злочин вчиняють здебільшого раціональні люди, а не імпульсивні. Можна таких людей назвати меланхоліками, в тій частині, коли особи зберігають зброю, просто для того, щоб вона була, от такий собі інтерес. Зазвичай особи, які незаконно здійснюють придбання, носіння, зберігання, вогнепальної зброї чи бойових припасів, а також виготовлення чи ремонт холодної зброї, вірять лише у власні сили, скептично ставляться до оточуючих, та мають на меті у випадку необхідності мати зброю про всяк випадок.

Людина є носієм різноманітних рис характеру, як позитивних, так і негативних. До таких можна віднести: цілеспрямованість, сміливість, наполегливість, жадібність, мстивість тощо. Переважання якогось із них визначає той чи інший тип поведінки людини. Людина яка незаконно поводиться зі зброєю, зазвичай цілеспрямована, смілива та рішуча, адже як показує слідча практика, особа із слабким характером до зброї відноситься боязко та зазвичай якщо вчиняє протиправні дії, то без її використання чи застосування.

Особа, яка вчиняє незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, має стійкий та рішучий характер,

вона свідомо стає на протиправний шлях. У більшості випадків, обвинувачені особи в судовому процесі визнають свої протиправні дії.

Досить важливе місце слід приділити аналізу системи потреб та інтересів осіб, які вчиняють злочин передбачений ст. 263 КК України. Зазвичай особи, які незаконно поводяться зі зброєю не працюють, тобто вони не мають конкретно визначеного напрямку діяльності. Як ми вже зазначали раніше, переважна більшість правопорушників є працездатними людьми, однак не працюючими. Можна припустити, що ці люди переважно негативно ставляться до праці, у них не розвинуті такі соціальні потреби як праця. Зазначене свідчить, що дії правопорушника, до прикладу незаконного носіння вогнепальної зброї (ч. 1 ст. 263 КК), може перерости у вчинення більш тяжких, наприклад, корисливо-насильницьких злочинів із застосуванням зброї чи бойових припасів.

Також, велика кількість правопорушників незаконно зберігає зброю у себе дома, просто для того, аби вона була, для «інтересу», або для самозахисту. Так, науковець Є. В. Кізіменко навів авторську типологію особи злочинця досліджуваного нами злочину, виділивши їх у відсотковому співвідношенні наступними ознаками: 1) кримінально-інструментальний тип (25%). Так автор стверджує, що особа вказаного типу здебільшого вчиняє агресивно-насильницькі злочини такі як: умисні вбивства, розбої, терористичні акти тощо; 2) корисливий тип (45%). Дослідник виділяє такі підтипи: комерційний (38%) та «чорні археологи» (7%). На думку автора особи представлених підтипів до зброї в більшості випадків ставляться як до джерела отримання матеріальної вигоди; 3) «колекціонери» (5%). Автор вважає, що у зазначеного типу особи злочинця інтерес до зброї, бажання володіти зброєю є основним мотивом вчинення злочину, а її придбання, зберігання – суттю та кінцевим етапом злочинної поведінки; 4) нігілістичний тип (15%). Автором представлено такі підтипи: «Сек'юриті» (13%). Основним мотивом вчинення злочину зазначеного типу зі слів автора, є бажання володіти зброєю як предметом, що дає почуття сили, впевненості, безпеки. До таких осіб він відносить військовослужбовців, що проходять або

завершили службу у зоні АТО, ООС; волонтерів, які за родом своєї діяльності перебувають на небезпечних територіях; «Хантери» (2%); осіб, що незаконно поводяться зі зброєю для реалізації потреб у полюванні, риболовлі, спортивного інтересу при стрільбі [83].

Ми погоджуємось із Є. В. Кізіменком стосовно інтересів правопорушників які вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК, адже для осіб які вміють поводитись із предметами, що несуть небезпеку, існує так званий «спортивний інтерес» мати у власності зазначені предмети. Особи, які вміло поводяться зі зброєю та знають її основні тактико-технічні характеристики, визначають своєю потребою мати її у своєму володінні, це не завжди означає, що метою буде обов'язкове застосування чи використання зброї.

Також хочеться зазначити, що згідно з п. 13 ст. 67 КК України, визначено таку обставину, яка обтяжує покарання: «вчинення кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів». Однак встановлено, що у переважній більшості осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 263 КК України, відсутня алкогольна чи наркотична залежність. В абсолютній більшості випадків, вчинення досліджуваного нами злочину не обтяжене станами вищевказаними сп'яніннями. Так згідно із статистичними даними судової влади за 2021 рік із 1645 засуджених - 36 (2.2%) з них вчинили злочин у стані алкогольного сп'яніння та 4 (0.2%) у стані наркотичного сп'яніння [194]. Такі дані є відносно сталими, адже середнє значення за період з 2016 по 2022 роки вчинення досліджуваних злочинів у стані алкогольного сп'яніння становить 3,2 % від кількості засуджених осіб за поданий період, у стані наркотичного сп'яніння 0,2 % [Додаток Ж, табл. 6].

Кримінально-правову характеристику особи злочинця, який вчиняє злочини, передбачені ст. 263 КК України визначають такі особливості як судимість, співучасть та призначене покарання.

Кримінально-правова характеристика особи злочинця - це дані про спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, а також одноосібний чи груповий характер вчинених дій, форму співучасті, наявність судимостей тощо. Цей вид характеристики властивий виключно особі злочинця. Кримінальним кодексом, а саме ч. 1 п. 3 ст. 65 зобов'язано при призначенні покарання враховувати ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Досліджуючи дані судової статистики «Про склад засуджених осіб» [194], за злочини передбачені ст. 263 КК за період з 2016 по 2022 роки виявлено, що цей злочин вчиняється переважно одноосібно. Однак є незначні випадки вчинення цього злочину у складі групи або у складі організованої групи. Встановлено, що з 2016 по 2022 роки за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засуджено 15244 особи, з них 197 вчинили злочин у складі групи та 23 особи у складі організованої групи.

На момент скоєння злочину засуджені особи мали не зняту та не погашену судимість: у 2016 – 19,7 %, 2017 – 18,4 %, 2018 – 19 %, 2019 – 19,6 %, 2020 – 17,5 %, 2021 – 16 %, 2022 -13,2% Ці обставини мають обтяжуючий характер, адже вчинення нового протиправного діяння особою, яка має судимість за умисний злочин, визнається рецидивом. Особа, яка має не зняту або не погашену судимість, вчиняючи новий злочин, свідомо вказує на свій антисупільний характер дій. Такі особи здебільшого мають антисоціальні настанови та є суспільно-небезпечними. Виявлено, що за період з 2016 по 2022 роки засуджено 2745 осіб, які мали обтяжуючий характер, так з них 199 осіб мали судимість за злочини проти життя чи здоров'я особи, 9 осіб - проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, 1697 осіб проти власності, 44 - проти безпеки руху та експлуатації транспорту, 79 - проти громадського порядку, моральності, 475 осіб - пов'язані з наркотиками, 242 особи мали судимість за вчинення інших злочинів. Крім того, є незначний відсоток осіб: які раніше вчинили злочин, але були звільнені від

кримінальної відповідальності – 0,4 %; які судилися, але визнані такими, що не мають судимості – 6,5 %; які судилися, але судимість погашена чи знята – 11,1 % [Додаток Ж, табл. 6].

Визначивши суб'єкт злочину за ст. 263 КК України, слід проаналізувати внутрішній зміст злочину, тобто суб'єктивну сторону.

Суб'єктивна сторона складу злочину – це внутрішній зміст злочину, ті психічні процеси, які відбуваються у свідомості особи, коли вона вчиняє злочин, це її психічне ставлення до вчиненого суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Суб'єктивна сторона злочину – це сукупність процесів, які відбуваються у свідомості та волі особи, її усвідомлення власного діяння й передбачення наслідків, його оцінка як суспільно небезпечного, мета, якої прагне досягти особа, і мотив, яким вона керується, емоції, що переживає в цей час [254, с. 265].

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення являє собою відбиття психічних процесів, що проходять у свідомості особи, характеризують її волю й детермінують поведінку. З точки зору більшості правників суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це психічна діяльність особи, що характеризує ставлення її свідомості й волі до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння та до його наслідків [106, с. 159].

Суб'єктивна сторона створює психологічний, тобто суб'єктивний зміст злочину, тому є його внутрішньою, порівняно з об'єктивною, стороною. Якщо об'єктивна сторона складу злочину становить його фактичний зміст і може бути безпосередньо сприйнята особами, які перебувають на місці злочину під час його вчинення, а наслідки злочину можуть сприймати й після його вчинення, то суб'єктивна сторона безпосередньо сприйнята людьми бути не може. Це процеси, які відбуваються у психіці винного, тож об'єктивне їх визначення можливе тільки завдяки дослідженню об'єктивної сторони складу злочину й інших ознак, які належать до складу злочину [149, с. 116].

Для того, щоб зрозуміти будь-який вчинок людини, зокрема злочинний, потрібно всебічно дослідити психічну діяльність суб'єкта і взаємозв'язок елементів, які до неї належать. Тому суб'єктивна сторона складу злочину встановлюється на підставі дослідження інтелектуальних, вольових та емоційних процесів [67, с. 205].

Зміст суб'єктивної сторони складу злочину передбачає певні юридичні ознаки, зокрема це: вина, мотив та мета злочину. Серед них обов'язковою ознакою є вина у формі умислу й необережності, факультативними ознаками є мотив кримінально-протиправної поведінки, мета кримінального правопорушення та емоційний стан.

На законодавчому рівні поняття вини визначено саме як психічне ставлення особи до вчинюваної нею дії чи бездіяльності та їх наслідків (ст. 23 КК). Без вини не може бути злочину як такого, винність особи за вчинення кримінального правопорушення є обов'язковою ознакою, яку потрібно доказати під час досудового розслідування та судового розгляду, адже ця норма є обов'язковою.

Елементами вини, як і всяких психічних відносин, є свідомість і воля, які у своїй сукупності і утворюють зміст вини. У зв'язку з цим вина характеризується двома моментами: інтелектуальним і вольовим. Інтелектуальний момент вини – це усвідомлення особою характеру здійснюваних дій, тобто заснована на мисленні здатність людини розуміти як фактичну сторону своїх дій і обставин, при яких вони відбуваються, так і їх соціальний зміст і значення. Найважливішою передумовою усвідомлення характеру своїх дій є здатність людини передбачати їх можливі наслідки (фактичну сторону і соціальний зміст), тобто сприймати причинний зв'язок між діями і наслідками. Вольовий момент вини – воля, представляючи собою практичну сторону свідомості, полягає в регулюванні людської діяльності шляхом прийняття в кожному конкретному випадку рішення вчинити певні дії або утриматися від них. Вольове регулювання – це свідоме спрямування розумових і фізичних зусиль на прийняття рішення, потім на досягнення поставлених цілей, усунення перешкод. Різні поєднання названих вище

моментів утворюють різні форми вини. Форму вини як правове поняття визначає законодавець, розкриваючи зміст відомих нашому кримінальному праву двох форм вини – умислу (ст. 24 КК України) і необережності (ст. 25 КК України), які різняться між собою залежно від ступеня усвідомленості особою характеру вчинених дій і передбачення шкідливих наслідків при врахуванні змісту і спрямованості волі винного [152, с. 146].

При вчиненні злочинів проти громадської безпеки, а саме незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК), особа бажає вчинити дії, які пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, придбанням, передачею чи збутом вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу. Вказані дії призводять до порушення встановлених нормами законодавства України правил порядку поводження з вищевказаними предметами, які у разі їх застосування можуть призвести до негативних наслідків.

Усвідомлення суспільно небезпечного характеру незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами визначає процеси, що впливають у свідомості людини. Згадані процеси становлять інтелектуальну ознаку прямого умислу, адже бажання вчинити хоча б одну дію, передбачену ст. 263 КК, чи то переробка зброї, чи то носіння або збут, без передбаченого законом дозволу, зумовлюють вольову сторону психічної діяльності прямого умислу злочинця. Особа у більшості випадків усвідомлює свої дії та суспільно небезпечний характер вчиненого діяння, а також настання негативних наслідків при прийнятті рішення у кожному конкретному випадку вчинити певні дії чи утриматись від них.

У разі відсутності усвідомлення винним суспільно небезпечного та протиправного характеру вчинення ним злочину за ст. 263 КК, свідчить про відсутність умислу на їх вчинення, адже вольовий момент прямого умислу

визначається в законі як бажання настання суспільно небезпечних наслідків (ч. 2 ст. 24 КК України).

Положеннями чинного КК закріплено дві форми вини – умисел (ст. 24 КК), який буває прямим та непрямим і необережність (ст. 25 КК), що може бути у формі злочинної самовпевненості та злочинної недбалості. Однак варто зауважити, що злочин, який передбачений ст. 263 КК України завжди вчиняється з прямим умислом і в нашому випадку не може бути вини з непрямим умислим чи необережністю.

Згідно з частиною першої статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [89]. Крім того, ця норма зазначена і в частині другій статті 2 КК України, в якій зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Суб'єктивна сторона злочину характеризуються внутрішнім ставленням особи до злочину, її виною у формі прямого умислу чи необережності. У злочинах, передбачених ст. 263 КК України прямої вказівки на форму вини в законі немає, тому необхідно її встановлювати на підставі аналізу ознак суб'єктивної сторони. Звернувшись до форм об'єктивної сторони ми визначили конкретні форми вини кожного діяння досліджуваного злочину, так: 1) ч. 1 і 2 ст. 263 КК - незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї - це умисні дії щодо їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі, про це нам вказує п. 11 ППВСУ № 3. Із зазначеного випливає, що ці дії вчиняються виключно з прямим умислом; 2) ч. 1 ст. 263 КК - незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв - це умисні дії, які полягають у володінні

(незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці (п. 11 ППВСУ № 3), таке діяння вчиняється лише з прямим умислом; 3) за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв - це умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку - у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу (п. 12 ППВСУ № 3). Наведені діяння передбачають лише прямий умисел; 4) за ч. 1 ст. 263 КК - незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв - надання вказаних предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу (п. 15 ППВСУ № 3). З вказаного випливає, що передача предметів злочину передбачає наявність лише прямого умислу; 5) за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї - це умисна передача предметів злочину іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу (п. 16 ППВСУ № 3), що вчиняється лише з прямим умислом; 6) за ч. 2 ст. 263 КК - незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї - це умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей (п. 13 ППВСУ № 3). Як визначають положення ППВСУ № 3, виготовлення можливе лише за умисної форми вини при наявності прямого умислу; 7) за ч. 2 ст. 263 КК - незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї - це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів

шляхом заміни або реставрації зношених або непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поламань чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням (п. 14 ППВСУ № 3). З тлумачення цієї форми об'єктивної сторони стає зрозумілим, що ремонт указаних предметів злочинів можливий лише за наявності прямого умислу;

Наведені дані свідчать про те, що злочинні діяння які передбачені ст. 263 КК України, вчиняється виключно з прямим умислом.

Прямий умисел — це таке психічне ставлення до діяння і його наслідків, за якого особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання (ч. 2 ст. 24 КК) [109, с. 156]. Тобто, як ми вже зазначали, правопорушник який вчиняє злочин, передбачений ст. 263 КК України усвідомлює суспільно небезпечний характер власних дій та передбачає наслідки.

Формулювання «передбачала його суспільно небезпечні наслідки» - це розумове уявлення особи про результати своєї дії або бездіяльності. До того ж передбачення тут має конкретний характер. Особа в цьому разі чітко усвідомлює, що саме від її конкретного діяння настануть або можуть настати суспільно небезпечні наслідки [108, с. 147].

Суб'єктивну сторону в повному обсязі дають змогу характеризувати її факультативні ознаки – мотив, мета, емоційний стан. Мотив і мета мають внутрішній взаємопов'язаний суб'єктивно-психологічний зв'язок. За своєю суттю мотив і мета – це корелятивні поняття, моменти психічної діяльності особи, що розглядаються з двох точок зору: мотив – як відправний момент діяльності, а мета – як положення, що має її завершити [34, с. 52]. Мотив кримінального правопорушення – усвідомлене спонукання особи, що викликало в неї рішучість вчинити кримінальне правопорушення; інтегральне психічне утворення, що спонукає особу до вчинення суспільно небезпечного діяння та є його підставою. Мета кримінального

правопорушення – уявлення про бажаний результат, досягнути якого прагне особа [106, с. 160].

Мотив визначає поведінку не саму по собі, а тільки у відповідності з метою, у зв'язку з тими результатами, до досягнення яких прагне особа, вчиняючи ту чи іншу дію. В основі мотиву лежать потреби, інтереси, які породжують внутрішні спонукальні сили. У кримінальному праві під мотивом розуміють внутрішні спонукання, що викликають у особи рішучість вчинити злочин, і якими вона керувалася при його вчиненні. Мета злочину – це уявна модель майбутнього результату, до досягнення якого прагне особа при вчиненні злочину, що визначає спрямованість діяння [103, с. 182; 112].

Складність встановлення суб'єктивної сторони злочину полягає в її сутності, адже вона недосяжна для емпіричного пізнання через свій внутрішній характер. Тому визначення окремих аспектів кримінальної поведінки людини надає можливість для всебічного вивчення суб'єктивної сторони складу злочину як психологічної конструкції, що безпосередньо відображає акт кримінальної поведінки [34, с. 51].

Для того, щоб зрозуміти будь-який вчинок людини, зокрема злочинний, потрібно всебічно дослідити психічну діяльність суб'єкта і взаємозв'язок елементів, які до неї належать. Тому суб'єктивна сторона складу злочину встановлюється на підставі дослідження інтелектуальних, вольових та емоційних процесів [67, с. 205].

Як вказує Р. В. Вереша суб'єктивну сторону злочину в цілому утворює психічна діяльність особи. Саме вона показує не лише внутрішній стан особи під час вчинення злочину, а й дієвість і взаємодію інтелектуальної та вольової складових психіки людини, що одночасно утворюють єдине ціле і мають самостійний зміст. Суб'єктивна сторона складу злочину прямо залежить від психологічних особливостей особи, яка вчинює злочин, а також пов'язана з визначенням поняття суб'єкта злочину. Свідомість – це категорія, яка характеризує загальний стан психіки особи, за якого вона здатна пізнавати навколишній світ і адекватно ставитися до нього, формувати нові образи і поняття, часову картину світу, свою власну мету і спрямовувати

діяльність на її досягнення, а також пізнавати себе. Завдяки свідомості у людини реалізується особлива діяльність психіки – вона усвідомлює власні діяння, їх характер і можливі наслідки [33, с. 13].

Мотив - досить складна психологічна структура (ідеально-розумова модель), що конструюється у певній взаємозумовленій послідовності, яка передбачає декілька стадій: усвідомлення мети і мотиву дії, боротьба мотивів, прийняття рішення, визначення форм і засобів його реалізації. На стадії підготовки злочинного діяння починається формування мотиву як спонукання, яке має перетворитися на вольову енергію людини, необхідну для реалізації поставленої мети. Як такий мотив є розумовою моделлю спонукання, котра переслідує досягнення певної мети. Мотив формується неоднозначно, спонукання визначається безліччю дій - моральних, корисливих, захисних, агресивних та ін. Тому під час обговорення мотивів будь-якої дії, в тому числі злочину, різні «за» і «проти» зважуються з усіх особистісних і суспільних позицій, і таке обговорення становить боротьбу мотивів, у якій перемагають мотиви, найбільш значущі для тієї чи іншої особи. В обговоренні мотивів, яке у психології називається мотивацією, велике значення мають вольові прояви, які впливають на швидкість прийняття рішення з вибору мотиву. Обрання мотиву, що суперечить праву і моральним принципам, є підставою для прийняття рішення про вчинення злочину, в якому відобразилися мотиви, що конкурують з доводами обов'язку і розуму. Тут найбільш примітним є те, що рішення приймається в різних ситуаціях, які визначають психічний стан особи і проміжок часу, необхідний для його остаточного формулювання. У цьому аспекті за типовими структурами прояви злочинної поведінки ситуації можуть бути звичайними та екстремальними. Залежно від них, а також від психічного стану особи рішення приймається в різні проміжки часу, а також з різним ступенем мотивації, а в окремих випадках — і безмотивно. Так, злочини такого характеру, як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, звичайно виключають екстремальні ситуації, які потребують високого психічного напруження.

Вони, як правило, вчиняються у стані достатньо обґрунтованого розрахунку, в тривалі проміжки часу, необхідні для обмірковування та прийняття рішення. Злочини, вчинені в екстремальних ситуаціях, де спонукання забарвлене емоційно-стресовими станами, зумовлені рішеннями, що приймаються в короткий час, у стані сильного збудження, де формування мотиву ґрунтується на імпульсивних проявах. Такі рішення характерні для вбивств у стані сильного душевного хвилювання, хуліганських проявів, зґвалтування, нанесення тяжких тілесних ушкоджень. Від названих чинників залежить і остання стадія формування мотиву — визначення форм і засобів його реалізації, які виявляються в обранні способів учинення злочину або пошуку засобів (знарядь), що сприяють його вчиненню. Якщо мотиваційний етап злочинної поведінки закінчується прийняттям рішення, то етап практичного здійснення є перетворенням рішення на дію. Тут психічна енергія індивіда спрямована на активну діяльність з виконання прийнятого рішення, досягнення поставленої мети. У процесі досягнення мети психічна активність може бути різною: досить високою і цілеспрямованою; характеризуватися нерішучістю, що викликається сумнівами у необхідності прийнятих дій; цілком угасати під впливом різного роду дій — зовнішніх і внутрішніх (усвідомлення непотрібності, протиправності вчинюваних дій). Психічний стан у процесі реалізації злочинного наміру включає елемент прогнозування його наслідків [88, с. 193-195].

Механізм вчинення злочину значною мірою визначається його «якістю» – формою та видом вини, має у кожному випадку свою специфіку і найбільш повно проявляється в злочинах, вчинюваних із прямим умислом, тобто таких, що свідомо та завчасно планувалися суб'єктом. Він складається з чотирьох основних ланок: 1) формування особистості з антисуспільною спрямованістю, включаючи наявність чи розвиток відповідних особистісних передумов; 2) актуалізація мотиву та усвідомлення мети; 3) прийняття рішення та вибір засобів його реалізації; 4) реалізація рішення та оцінка одержаного результату. Загалом така позиція поділяється (з певними варіаціями) всіма представниками юридичної психології. В правовій

літературі найчастіше йдеться про трьохланкову структуру механізму злочинної поведінки: мотивація злочину, його планування та виконання, включаючи настання суспільно небезпечних наслідків [274;70;117;130;161]. Така позиція пояснюється тим, що процес формування особистості цікавить правові науки лише опосередковано, він не є предметом їх вивчення. Слід зазначити, що механізми законослухняної та протиправної поведінки за формою тотожні, але їх зміст різниться. Тому й критична точка криміногенності особи може з'явитися на будь-якому етапі складноопосередкованого ланцюжка: потреби – мотив – мета – прийняття рішення – вибір засобів його реалізації. Сказане повною мірою стосується й поведінки та особливостей особистості осіб, які вчинюють розбійні напади, тому при розгляді мотивів і мети (цілей) цього різновиду злочинних діянь ми будемо опиратися на закономірності, вже описані в юридичній психології, та характеристику особистості злочинця-розбійника [75].

Висновки до розділу 2

1. Загальним та родовим об'єктом злочину ст. 263 КК України є громадська безпека в частині забезпечення правил обігу вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Основним безпосереднім об'єктом ст. 263 КК є безпека осіб від незаконного обігу вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Безпосереднім додатковим об'єктом виступають відносини власності, життя, здоров'я людей, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління в сфері поводження зі зброєю, боеприпасами і вибуховими речовинами тощо.

2. Злочини, передбачені ст. 263 КК України, відносяться до так званого кримінального правопорушення «без жертв», тобто вчинення таких дій як: носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або

вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а також носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу не передбачає наявності конкретного потерпілого та заподіяння йому небезпечних наслідків.

3. Аргументовано, що предмети досліджуваного злочину можуть бути знаряддями вчинення інших злочинів, тому визначено та охарактеризовано потерпілих від таких діянь. За родовим об'єктом протиправних дій запропоновано розділити потерпілих від злочинів із використання зброї, бойових припасів та вибухових речовин у таких категоріях кримінальних правопорушень: 1) проти основ національної безпеки України; 2) проти життя та здоров'я особи; 3) проти волі, честі та гідності особи; 3) проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; 4) проти власності; 5) проти громадської безпеки; 6) проти громадського порядку та моральності; 7) проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян та проти журналістів; 8) проти встановленого порядку несення військової служби; 9) проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Відповідно до вказаного розподілу запропоновано потерпілих від кримінальних правопорушень, знаряддям вчинення яких є вищевказані небезпечні предмети, класифікувати на жертв від прямого умислу, непрямого та необережних дій правопорушника.

4. Досліджуючи диспозицію статті 263 КК України і порівнюючи її з іншими статтями злочинів проти громадської безпеки встановлено такі ознаки діяння: 1) дію або бездіяльність вчиняє особа, без передбаченого законом дозволу; 2) всі проаналізовані форми об'єктивної сторони злочину за ст. 263 КК мають обов'язковою ознакою активну дію, за винятком незаконного зберігання вогнепальної зброї (окрім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ч. 1 ст. 263КК), яке вчиняється шляхом бездіяльності; 3) діяння які передбачені в статті стають злочинними лише за наявності незаконного характеру їх здійснення (якщо особа в якій є дозвіл на зброю, здійснює її носіння, незаконного змісту у діянні немає (наприклад носіння зброї

працівником правоохоронних органів)); 4) частина 3 ст. 263 КК виключає кримінальну відповідальність особи за ч. 1 та ч. 2 ст. 263 КК у разі добровільної здачі органам влади зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв.

5. Відповідно до здійсненого аналізу найбільшу питому вагу у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами становлять такі вікові категорії осіб: від 18 до 28 років – 18.3 %; від 29 до 39 років – 33.8 %; від 40 до 54 років – 34.4 %; Значно менші показники мають особи віком від 16 до 17 років – 0,5 %, від 55 до 59 років – 6.7 %, та віком від 60 і більше років – 6,2 %. Встановлено, що незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами вчиняють переважно громадяни України. Відповідно до зібраних даних за період з 2016 року по 2022 рік серед загальної кількості виявлених осіб, що вчинили злочин за ст. 263 КК України жінок лише 2,6 %. Отримані дані свідчать про відносно високий рівень освіти у осіб, які вчиняють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Таких осіб не можна назвати в загальному слабо освіченими, адже вони здебільшого культурні з огляду обізнаності до вмінь та навичок поводження зі зброєю. Особи, які використовують зброю для своїх злочинних цілей переважно знають як нею користуватись та усвідомлюють настання суспільно небезпечних наслідків її незаконного застосування та використання. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами вимагає особливих вмінь та навичок поводження з ними, оскільки не кожна особа наділена знаннями в області зброезнавства. Встановлено, що з 2016 по 2022 роки за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами засуджено 15244 особи, з них 197 вчинили злочин у складі групи та 23 - у складі організованої групи.

6. Проаналізовано суб'єктивну сторону незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами(ст. 263 КК) та виявлено, що прямої вказівки на форму вини в законі немає, тому нами встановлено її на підставі аналізу ознак об'єктивної сторони. Отже: ч. 1 і 2 ст.

263 КК - незаконне носіння вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, а також кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї, згідно з п. 11 ППВСУ № 3 - це умисні дії щодо їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі. З цього виходить, що зазначені дії вчиняються виключно з прямим умислом; ч. 1 ст. 263 КК - незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв - це умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці (п. 11 ППВСУ № 3), таке діяння вчиняється лише з прямим умислом; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв - це умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку; у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу (п. 12 ППВСУ № 3). Такі діяння передбачають лише прямий умисел; за ч. 1 ст. 263 КК - незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – надання вказаних предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу (п. 15 ППВСУ № 3). З вказаного випливає, що передача предметів злочину передбачає наявність лише прямого умислу; за ч. 1, 2 ст. 263 КК - незаконний збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї - це умисна передача предметів злочину іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу (п. 16 ППВСУ № 3), що вчиняється лише з прямим

умислом; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконне виготовлення кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї – це умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, унаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей (п. 13 ППВСУ № 3). Як визначають положення ППВСУ № 3, виготовлення можливе лише за умисної форми вини при наявності прямого умислу; за ч. 2 ст. 263 КК - незаконний ремонт кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених або непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поламань чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням (п. 14 ППВСУ № 3). З тлумачення цієї форми об'єктивної сторони стає зрозумілим, що ремонт указаних предметів злочинів можливий лише за наявності прямого умислу. Із вищевказаного випливає, що злочин, який передбачений ст. 263 КК України, вчиняється виключно з прямим умислом.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ПОВОДЖЕННЮ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

3.1 Організаційно-правові та психологічні основи превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Загальносоціальне запобігання будь-якому окремому виду кримінального правопорушення не може відокремитись від загальносоціального запобігання злочинності як такої. Превенція злочинності в Україні була і залишається однією з найважливіших функцій держави. Для розвитку усіх сфер життєдіяльності країни та правильного функціонування її основних інститутів, виникає необхідність у підтримці правопорядку. На цей час такому функціонуванню та реформуванню багатьох інститутів у державі загрожують кримінально-протиправні діяння.

Особливістю сучасного періоду розбудови правової та демократичної України є те, що все більшої небезпеки та поширеності набуває злочинність, яка спрямована проти національної безпеки держави, нормального функціонування інститутів країни, життя, здоров'я, особистої недоторканності людини. Найбільшу загрозу несе військова агресія Російської Федерації проти України, оскільки злочинність у часи воєнного стану переважно збільшується та стає менше контрольованою, особливо, якщо вона тісно пов'язана із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями та вибуховими речовинами [29, с. 132].

Для визначення основних організаційно-правових та психологічних основ превенції незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, необхідно для початку визначитися з поняттями, які використовуються для характеристики цієї діяльності.

Слово «превенція» має латинське походження. Praevenio – випереджати, передчасно приходити. Praeverto (prae + verdo) – запобігати, попереджати, випереджати, обганяти, перевершувати, заважати [121]. З викладеного випливає, що слово превенція має досить складне поняття, адже всі вище перелічені терміни мають дещо різні значення. На цей час виникають труднощі, які пов'язані із вживанням і співвідношенням термінопонять, пов'язаних із превенцією.

Передусім такі труднощі спричинені тим, що ці поняття мають походження з різних мов («превенція» – з латини, «запобігання» – зі староукраїнської, «попередження» з цим значенням – з російської, «профілактика» – з грецької) [7, с. 12].

У юридичній літературі й досі має місце дискусія з приводу вживання та використання кримінологічних термінів «попередження злочинності», «профілактика злочинності», «соціальна профілактика», «боротьба зі злочинністю», «війна зі злочинністю», «протидія злочинності», «протистояння злочинності», «контроль злочинності», «регулювання злочинності», «управління злочинністю», «запобігання злочинності», «превенція злочинності», «припинення злочинів» та інших [120, с. 126].

Відмітимо, що терміни «превенція», «попередження» і «запобігання» часто використовують як синоніми. Загальною для всіх понять є ознака своєчасного передування подіям, в нашому випадку які пов'язані зі злочинністю незаконного поведження зі зброєю.

Під превенцією (лат. praeventio – запобігання) слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на припинення можливого правопорушення, основною метою якої є недопущення вчинення кримінального правопорушення. Завданнями превенції є інформування суспільства та регулювання системи покарання. Це полягає у донесенні до суспільства тієї думки, що будь-яке протиправне діяння буде покарано [260, с. 512].

Вчений В. В. Голіна вважає, що у вузькому значенні поняття «превенція (запобігання) злочинності», означає діяльність, що перешкоджає вчиненню злочинів. Деякі вчені стверджують, що не можливо застосувати

термін «запобігання» до злочинності, яка вже існує, адже запобігти можна лише те чого ще немає [53, с. 7].

У широкому розумінні, як зазначає правознавець В. В. Голіна то запобігання злочинності - це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [52].

В науці виділяють загальну й спеціальну превенцію та превентивну діяльність. Загальна превенція спрямована не на особу, яка потенційно може вчинити правопорушення, а на попередження вчинення порушень іншими особами. Таким чином превенція відбувається наочно для інших осіб і стримує від здійснення такого роду діянь, не бажаючи настання наслідків. Другим видом є спеціальна превенція, котра спрямована на недопущення вчинення правопорушень тією ж особою в майбутньому для уникнення повторення несприятливих наслідків. Загальна превенція охоплює широке коло суб'єктів, схильних до протиправних вчинків, базується на психології та використанні, наприклад, страху перед покаранням, створення атмосфери невідворотності покарання, або, хоча б високої його ймовірності, формування ставлення суспільства до протиправних дій та порушників, тощо. Важливу роль при цьому відіграє інформованість суспільства про вчинені порушення і покарання, що за ним слідувало, формування негативного ставлення суспільства до порушників [20, с. 19-20].

Дослідник С. О. Сафронов вважає, що превенція порушень здійснюється на етапі формування наміру та мотивів протиправної діяльності. Здійснення превентивних заходів спрямоване на свідомість людини. Превенція злочинів на психологічному рівні змінює погляди, думки, мотиви, ціннісні орієнтири, настрої, психологічні установки особи [213]. Ми повністю погоджуємось із твердженням науковця, оскільки як ми вже зазначили, превенція повинна передувати злочинності шляхом змін поглядів та свідомості людей.

На думку Д. О. Булатіна превенція є одним із напрямків у боротьбі з правопорушеннями. Вона відмежовується від понять профілактика, попередження, запобігання, припинення тим, що вона спрямована на недопущення розвитку суб'єктивної сторони правопорушення на її початковому етапі. Вона спрямована на психологічну формацію людини і недопущення реалізації протиправних думок людини. Превенція має на меті усунення чи трансформацію протиправних думок, намірів і бажань та створення надійних стримуючих факторів. У порівнянні з попередженням, запобіганням та припиненням результат превенції є кращим, оскільки він не обтяжений наслідками дій і не потребує інших заходів [20, с. 18-19].

Превенція незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, несе в собі надважливу роль для держави, суспільства та конкретних осіб, адже пріоритетом є загальнонаціональний спокій у державі. Тобто, коли кожний громадянин відчувається у безпеці, його права та свободи захищені. На сьогодні, превентивна діяльність стрімко розвивається і охоплює різного роду сфери, але законодавчо поняття «превенція» не визначено. В окремих положеннях законів та підзаконних нормативно-правових актах можна зустріти окремі аспекти превенції або превентивної діяльності.

Поняття «превенція» досить широко застосовується в діяльності правоохоронних органів, хоч це поняття і є відносно новим. Проте превентивна діяльність вже давно здійснювалась правоохоронними органами, вона мала назву за часів діяльності міліції попереджувальною, тобто такою, що передує вчиненню правопорушень. Саме тому основним реалізатором функції запобігання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є органи Національної поліції України.

Так, закон України «Про Національну поліцію» містить норму (п. 1 ст. 23) де визначено, що поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень. Згідно із ст. 2 цього ж закону її одним

із основних завдань є надання поліцейських послуг у сфері протидії злочинності [186].

Поліція застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи, визначені п. 2 ст. 30 Законом України «Про Національну поліцію» задля охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення [186]. Згідно п. 1 ст. 29 цього ж закону, поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [186].

Правовою основою діяльності підрозділів Національної поліції, пов'язаної з протидією та запобіганням злочинам, у тому числі і незаконному обігу зброї є Конституція України, закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси України тощо. Основним суб'єктом діяльності із запобігання незаконного обігу зброї в структурі НП України є підрозділи із протидії незаконному обігу зброї та вибухівки і розкриття злочинів, учинених із їх застосуванням, які є у складі Департаменту карного розшуку.

Відповідно до п. 1 та п. 5 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані: 1) вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення й припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють учиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень; 2) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень [188].

Відомий вчений Я. Ю. Кондратьєв до запобігання злочинам оперативними підрозділами у широкому розумінні відніс комплексну

підсистему заходів запобіжного впливу в межах державної системи запобігання злочинності, яка здійснює загальну превенцію (завдяки впливу на свідомість значного кола осіб), а також індивідуальну превенцію (щодо конкретних суб'єктів). У вузькому розумінні, в аспекті оперативно-розшукової діяльності, запобігання злочинів розглядається автором як «...спеціальна, чітко урегульована законом та підзаконними актами діяльність оперативних підрозділів щодо протидії кримінальним явищам і процесам та подолання кримінальної активності з боку конкретних осіб (груп, середовищ)» [87, с. 16-17; 217, с. 254].

Важливим питанням залишається превенція незаконного обігу зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових матеріалів на державному та міждержавному рівнях. Україна шляхом прийняття Закону України № 159-VII від 02.04.2013 [192], приєдналась до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності який затверджено Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї від 31.05.2001.

В Преамбулі Протоколу вказано, що Держави-учасниці повинні усвідомлювати невідкладну необхідність недопущення й припинення незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї та боротьби із цими діяннями, оскільки такі дії завдають шкоди безпеці кожної держави, регіону та світу в цілому, створюючи загрозу для благополуччя народів, їхнього соціально-економічного розвитку та права на мирне життя.

В статті 11 зазначеного Протоколу, вказано що з метою виявлення, недопущення й припинення розкрадань, втрат або витоків, а також незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї кожна Держава-учасниця вживає відповідних заходів для: а) забезпечення цілості й безпеки вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї під час

виготовлення, імпорту, експорту й транзиту через її територію; б) підвищення ефективності контролю за імпортом, експортом і транзитом, у тому числі, у відповідних випадках, прикордонного контролю, а також ефективності транскордонного співробітництва між органами поліції та митними органами.

Стосовно запобігання спрямуванню зброї у незаконний обіг варто сказати наступне. Істотний позитивний вплив на ситуацію відбувся на початку 2020 року, коли ОБСЄ збільшила свою підтримку України в посиленні її реагування на незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових речовин, розпочавши впровадження одразу двох позабюджетних проєктів. Вони впроваджуються на запит органів державної влади України та базуються на результатах оцінки, проведеної ОБСЄ в 2018 році, яка підтвердила, що перед країною постають істотні ризики та виклики в сфері безпеки через поширення незаконних зброї, боєприпасів та вибухових речовин в межах країни та при перетині її державних кордонів. Ці ризики та проблеми особливо загострилися внаслідок конфлікту на Сході країни, проявами чого є незаконне володіння зброї, боєприпасів та вибухових речовин, їх незаконні використання й обіг. Ці проєкти впроваджуються в партнерстві з МВС, НП України, ДСНС України та Державною митною службою України. Програмна допомога, серед іншого, передбачає розвиток спроможності відповідних органів влади України шляхом підготовки персоналу, надання спеціалізованого обладнання, вдосконалення координації та правової бази, а також впровадження міжнародних стандартів і належних практик. Управління цими проєктами здійснює Секретаріат ОБСЄ спільно з Координатором проєктів ОБСЄ в Україні. Проєкти впроваджуються за рахунок позабюджетних внесків і нефінансової допомоги Європейського Союзу, Франції, Німеччини, Литви, Нідерландів, Норвегії, Польщі та Словаччини [151; 120, с. 145]. Це один із прикладів шляхів запобігання незаконному обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин на міждержавному рівні.

До основних профілактичних заходів щодо незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, на державному рівні відносять спеціальні операції під назвою «Зброя» та «Вибухівка», які щорічно проводяться підрозділами Національної поліції України та іншими органами виконавчої влади, так вважають 56,7 % опитаних респондентів. Зазначені спеціальні операції проводяться як профілактичні заходи, та мають здебільшого незначний вплив на загальний обіг незаконної зброї та боєприпасів в Україні. Однак, проведення таких заходів має на меті виявлення осіб, що незаконно поводяться зі зброєю та місць її збуту.

До прикладу, у період з 2020 по 2022 рр. в різних регіонах України виявлено значну кількість так званих «схронів» незаконної зброї, яка могла б бути знаряддями вчинення злочинів проти основ національної безпеки, життя та здоров'я особи, власності, громадського порядку та моральності, у сфері господарської діяльності та ін. злочинів.

Так, співробітники карного розшуку поліції Донецької області у квітні 2020 року виявили величезну схованку зі зброєю в колишньому дитячому таборі в селищі Ольгинка Волноваського району. Там знайшли вогнемет "Джміль", 34 артилерійські міни та підричники до них, 33 гранатомети, 45 гранат до гранатометів, 73 набойки до гранатометів, 8 протипіхотних мін, 6 протитанкових мін, 1682 великокаліберних снарядів калібром 14,5 і 30 мм, 367 гранат і 47 запалів до них, 14 173 патрони різних калібрів, снайперську гвинтівку і два автомати Калашникова. Щонайменше один з них був вкрадений з військової частини в Криму під час незаконної анексії [167].

Ще одна подія трапилась у лютому 2021 на Рівненщині, там Служба безпеки України виявила схрон з великою кількістю вибухівки та зброї. Неодноразово засуджений за вчинення тяжких злочинів мешканець регіону обладнав схрон на горіщі покинутого будинку в одному із селищ Острозького району. Зі схованки правоохоронці вилучили реактивну протитанкову гранату РПГ, майже 4 кг вибухової речовини амоналу, майже 200 г пластиду, 9 електродетонаторів, 7 капсульних детонаторів, револьвер з патронами калібру 9 мм, понад 1000 набоїв різного калібру [234]. Наприкінці

липня 2022 року СБУ затримала торговця зброєю та виявила схрон із засобами ураження на Запоріжжі. У результаті спецоперації затримано особу, яка намагалась нелегально збути партію вибухових речовин, зокрема, тротилу. За інформацією СБУ, бойові засоби ураження він приховано зберігав за місцем проживання у Запоріжжі. Своїх клієнтів підшукував через особисті зв'язки, у тому числі серед представників кримінальних кіл. Крім того, в ході проведення подальших слідчо-оперативних дій співробітники СБУ встановили місцезнаходження схрону зі зброєю, боєприпасами та вибухівкою. Серед вилученого – понад 5 кг тротилу і пластиду, а також реактивна протитанкова граната РПГ-22 [216].

Цілком очевидно, що наразі величезна кількість зброї знаходиться на руках у злочинців, адже обіг незаконної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв з тимчасово окупованих територій нашої держави стає дедалі більше безконтрольним. Враховуючи той факт, що чим більший незаконний обіг зазначених предметів, тим більше вчиняються злочини з їх використанням. В цьому і є найбільша суспільна небезпечність вказаних злочинів, адже вони мають високий рівень негативних наслідків. Саме тому, запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним погодженням зі зброєю має особливе значення для зміцнення державної влади, відновлення довіри населення до інститутів держави, а також забезпечення безпеки громадян [29, с. 134].

Належне якісне забезпечення протидії злочинності в Україні в сучасних умовах багато в чому залежить від своєчасного, повного і якісного розроблення відповідної стратегії, а у в подальшому – і від програмного забезпечення в цій сфері з урахуванням наявних внутрішніх та зовнішніх загроз. Враховуючи, що сьогодні проти України ведеться гібридна війна з боку Російської Федерації, є наявним факт окупації з 2014 року Автономної Республіки Крим, частини територій Донецької та Луганської областей, що невідмінно породжує негативні криміногенні процеси у країні та впливає на стан злочинності, існує необхідність у формуванні відповідної безпекової

стратегії та програмних документів (внесенні змін та доповнень в чинні) щодо протидії злочинності та окремим її проявам [240, с. 66].

Для сучасної України характерна украй складна кримінальна ситуація. Структуру і динаміку злочинності в сьгоднішніх умовах визначають як традиційні причини та умови, так й інші численні негативні процеси і явища, що витікають із сучасних кризових ситуацій в політичній, соціально-економічній та інших сферах. Особливо слід зазначити, що доступність предметів озброєння внаслідок військового конфлікту, що триває в країні з 2014 року, серйозно розширила діапазон тяжких і особливо тяжких злочинів, таких як розбій, вбивства на замовлення, бандитизм, тероризм та ін. Очевидно, що при професіоналізмі сучасних злочинців, котрі володіють відповідними навичками по застосуванню різних видів озброєння, стає майже безвідмовним засобом вчинення корисливих та інших видів злочинів [100, с. 59].

Стратегією національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки й оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», визначено поточні та прогнозовані загрози національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов, а також закладені основні напрями зовнішньополітичної та внутрішньополітичної діяльності держави для забезпечення її національних інтересів і безпеки. Так, п. 23 визначено, що низький рівень добробуту породжує зневіру і невпевненість у майбутньому, провокує насильство, що гальмує розвиток та консервує відсталість. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму. Злочинність загрожує правам і свободам, законним інтересам людей, суспільства та держави; п. 32. - Зовнішньополітична діяльність держави спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України; **п. 33.** - Україна,

прагнучи зміцнити заснований на демократичних нормах і цінностях міжнародний порядок, бере активну участь у протидії тероризму, розповсюдженню зброї масового ураження, міжнародній злочинності, наркоторгівлі, торгівлі людьми, політичному та релігійному екстремізму, нелегальній міграції, кіберзагрозам, негативним наслідкам зміни клімату, а також у попередженні та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; **п. 45** - Пріоритетними завданнями правоохоронних, спеціальних, розвідувальних та інших державних органів відповідно до їх компетенції є: 1. активна та ефективна протидія розвідувально-підривній діяльності, спеціальним інформаційним операціям та кібератакам, російській та іншій підривній пропаганді; 2. запобігання, виявлення та припинення проявів сепаратизму, тероризму, екстремізму, припинення діяльності незаконних збройних формувань, політично мотивованого насильства та інших зазіхань на конституційний лад; 3. отримання повної і достовірної упереджувальної інформації про ситуацію в Україні та світі, протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України, сприяння реалізації національних інтересів України [193].

Крім того, 16 вересня 2020 року розпорядженням № 1126-р, Кабінету Міністрів України схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю. Основними напрямками реалізації Стратегії є: 1. удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю; 2. формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю; 3. запровадження механізмів координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю; 4. запобігання організованій злочинності та боротьба із злочинними організаціями у сферах з високим ризиком її прояву; 5. інформаційно-аналітичне, наукове та кадрове забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю; 6. залучення громадськості до активної участі в боротьбі з організованою злочинністю; 7. міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю [196].

Досвід зарубіжних країн у реалізації стратегії впливу на злочинність є цінним не лише для теорії, а й передусім для практики запобігання злочинності в Україні. Наша держава на теперішній час перебуває у стані глибокої політичної, економічної та соціальної кризи. Є розбалансованою діяльність органів кримінальної юстиції. Судова система й правоохоронні органи знаходяться на стадії реформування та якісних організаційно-управлінських перетворень. Має місце створення низки нових органів. У зв'язку із цим вивчення сучасного прогресивного зарубіжного досвіду запобігання злочинності із залученням альтернативних державним інституціям суб'єктів заслуговує на увагу [85, с. 4].

Сучасна практика діяльності правоохоронних органів вказує на те, що для ефективного запобігання та протидії незаконному обігу зброї в умовах глобалізації, досить важливе значення має аналіз зарубіжного досвіду, який відображений в законах різних держав, що мають на меті пошук нових шляхів протидії зазначеному явищу.

Як зазначає Б. О. Кирись, знання зарубіжного кримінального законодавства, його наукове осмислення дозволяє використати позитивний досвід інших країн і одночасно уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві [81, с. 325].

Аналізуючи міжнародні та європейські документи, що стосуються діяльності правоохоронних органів, можна говорити, що європейські стандарти діяльності правоохоронних органів – це основоположні принципи їх функціонування, спрямовані на забезпечення європейських цінностей в їх діяльності: верховенство права; прозорість діяльності та підзвітність суспільству; дотримання балансу між інтересами суспільства та інтересами окремого громадянина; захист свобод і основоположних прав людини та громадянина. Враховуючи специфіку поліцейської діяльності, ці принципи стосуються в першу чергу застосування запобіжних заходів, які обмежують права громадян (затримання, арешт, обшук тощо), застосування сили та зброї; попередження тортур та іншого негуманного поводження; організації роботи з громадянами та підзвітності, оскільки поліція для населення є

органом державної влади з обов'язками надання правоохоронних послуг [246, с. 283].

У США для протидії організованій злочинності на федеральному рівні практикується створення ударних груп для боротьби з організованою злочинністю. Співробітників декількох правоохоронних органів об'єднують у команди під керівництвом призначеного аторнея США, щоб координувати зусилля, спрямовані проти конкретно намічених злочинних груп або осіб. Існують два види таких «ударних груп»: ті, що діють на постійній основі для вирішення завдань стратегічного плану (вивчення й відстеження злочинних зв'язків, накопичення інформації про злочинну діяльність усіх зафіксованих в конкретному штаті злочинних організацій, встановлення нових); тимчасові, що створюються для вирішення тактичних завдань, спрямованих на протидію злочинній діяльності конкретної злочинної організації, мафіозної сім'ї чи в окремій справі [263, с. 110].

Крім того, яскравим прикладом протидії в США проти незаконного обігу зброї є робота їхніх правоохоронних органів та бюро. Одним із них є Бюро контролю обігу алкоголю, тютюну, вогнепальної зброї та вибухових речовин (ATF - Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms, and Explosives) [277].

ATF — це правоохоронний орган Міністерства юстиції Сполучених Штатів, який захищає свої громади від насильницьких злочинців, злочинних організацій, незаконного використання та торгівлі вогнепальною зброєю, незаконного використання та зберігання вибухівки, актів підпалів і вибухів, актів тероризму, а також незаконного розповсюдження алкогольних та тютюнових виробів. Основним завданням якого є визначення ролі, яку вогнепальна зброя відіграє у насильницьких злочинах, а також проведення комплексної стратегії регулювання та правозастосування. ATF, щоб приборкати незаконне використання вогнепальної зброї та забезпечити виконання федеральних законів про вогнепальну зброю, видає ліцензії на вогнепальну зброю та проводить перевірки кваліфікації та відповідності ліцензіатам. Крім допомоги у забезпеченні виконання федеральних вимог щодо купівлі зброї, перевірки відповідності існуючих ліцензіатів

зосереджуються на допомозі правоохоронним органам у виявленні та затриманні злочинців, які незаконно купують вогнепальну зброю.

Досліджуючи злочинність в Німеччині, О.О. Титаренко у своїй монографії виклав основні способи її протидії: «1. У Німеччині, як і в інших країнах ЄС, все частіше здійснюється зміщення акценту з каральної політики (спеціальне запобігання) в бік соціальної і ситуативної профілактики. Останнім часом можна спостерігати певний симбіоз реалізації класичної моделі (первинна, вторинна та третинна профілактика) попередження злочинності та неокласичної моделі, яка включає в себе: профілактику через розвиток середовища (Development Prevention), профілактику злочинності із залученням громадськості (Community Prevention), ситуативну профілактику (Situative Prevention). 2. Специфіка програмування протидії злочинності обумовлена федеративним устроєм країни. Більшими повноваженнями у сфері протидії злочинності наділені федеральні землі. При формуванні програмних документів з протидії злочинності на різних рівнях та запровадження відповідних проектів й ініціатив реалізується підхід як «зверху-вниз» (з найбільш актуальних питань протидії злочинності), так і «знизу вверх». 3. У Німеччині попередження злочинності є обов'язком на всіх трьох рівнях уряду: федеральному, землі і муніципальному. Через конституційний принцип субсидіарності роль неурядових організацій та місцевих громад має пріоритет над діяльністю на федеральному рівні або на рівні федеральних земель. 4. У Німеччині, на відміну від інших країн ЄС, діє потужна, злагоджена мережа суб'єктів з формування та реалізації політики з протидії злочинності (урядові, неурядові організації, координаційні групи, ради з профілактики, наукові установи, громадянське суспільство тощо). Суттєвий вплив на формування федеральної стратегії у сфері протидії злочинності та відповідних програм має Національний центр з попередження злочинності (NZK), Німецький форум з попередження злочинності (DFK), Німецький конгрес щодо попередження злочинності (DPT), Ради з профілактики злочинності федеральних земель (CPC). 5. Основний акцент

при формуванні програм з протидії злочинності зроблено на їх реалізацію саме на місцевому рівні, залежно від наявних проблем» [239, с. 127-128].

Контроль за зброєю у Японії є найсуворішим у демократичному світі. Правова система держави повністю відповідає всемогутній та унітарній державі. Усіх співробітників правоохоронних органів призначає Національне поліцейське агентство (National Police Agency), яке саме себе фінансує, тим самим ізолює себе від тиску політиків та громадян [128, с. 59].

Діяльність Японії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, є досить успішною на нашу думку, оскільки поліція Японії має широкий спектр повноважень, які стосуються пошуку та вилучення незаконної зброї.

Так, в Японії закон про вогнепальну зброю дозволяє поліцейському зупиняти і обшукувати кого-небудь, якщо офіцер відчуває, що існує "достатня підозра, що людина носить вогнепальну зброю, меч або ніж", або якщо він відчуває, що хтось "може загрожувати життю або тілу інших осіб, які обґрунтовано оцінюють його ненормальну поведінку або будь-які інші навколишні обставини". Якщо зброя знайдена, поліцейський може конфіскувати її, і навіть якщо пізніше буде виявлено, що конфіскація помилкова, конфісковану вогнепальну зброю іноді не повертають. За іронією долі, закон, що дозволяє проводити спеціальні обшуки зброї, є майже зайвим, оскільки рутинні обшуки поліцією є звичним явищем. Вони можуть зупинити будь-кого, кого вважатимуть, щоб виглядати підозріло, і попросити показати вміст свого гаманця, футляра або сумки. Технічно громадяни не зобов'язані показувати поліцейському, що у них в сумці, але з огляду на японську культуру відкладання до влади, плюс той факт, що відмова може привести до того, що громадянина візьмуть на подальший допит, мало хто відмовляється. Навіть якщо обшук поліцейського все ж виявить пістолет або будь-яку іншу заборонену речовину, і згодом обшук буде визнаний незаконним, це не має ніякого значення для справи, оскільки японські суди дозволяють використовувати незаконно вилучені докази (переклад – авт.) [284].

Однією з найважливіших обов'язків, які виконує поліція, є так званий «візит додому». Двічі на рік «інформаційні картки проживання» заповнюються працівниками поліції під час відвідування кожного домогосподарства від дверей до дверей у межах своєї дільниці. Ці картки містять інформацію про те, хто проживає в будинку і до якого члена сім'ї звертатися в разі крайньої необхідності, про взаємини між різними мешканцями будинку, про їх заняття, графік роботи і навіть про марку автомобіля, яким вони володіють. Під час домашніх візитів усі ліцензіати на зброю перевіряються, щоб переконатися, що їхня зброя не була вкрадена або використана не за призначенням, що вона надійно зберігається відповідно до правил, і що ліцензіати емоційно стабільні. Однак поліцейський нагляд виходить за рамки відвідування будинків і перевірки власників ліцензій. Японська поліція має давню традицію стежити за місцевим населенням і стежити за кожним аспектом життя (факт, який з'явився з включенням такої статистики, як тривожні «Передумови та мотиви сексуальних проступків дівчат» в офіційний поліцейський звіт країни на кінець року. Практично кожен громадянин є суб'єктом поліцейського дос'є тієї чи іншої форми (переклад – авт.) [284].

Державна політика із запобігання злочинності, в тому числі із незаконним обігом зброї має за мету зниження кількісних показників злочинності в Україні. Ми не можемо стверджувати, що не існує позитивних зрушень щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, однак дослідивши статистичні дані Офісу Генерального прокурора України та судової статистики ми бачимо не зовсім потішну картину.

Зазначивши статистичні дані офісу Генерального прокурора України [182] ми маємо за мету показати, наскільки важливим аспектом залишається протидія незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Дані стосовно вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК, які наведені в таблиці № 5 [Додаток Є], вражають своїм відсотковим співвідношенням відносно кількості усіх вчинених злочинів які містить в собі КК України так і від загальної кількості злочинів проти

громадської безпеки. Проаналізовано дієвість органів досудового розслідування та карного розшуку стосовно виявлення правопорушників та в подальшому розслідування щодо них кримінальних проваджень які направлені до суду та набрали законної сили щодо обвинувачення злочинця.

Також попередньо зауважимо, що у зв'язку із прийняттям у 2018 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який вступив в дію 1 липня 2020 року в Кримінальному кодексі з'явилося вже не нове для правників поняття «кримінальні проступки». Статистичні дані, які ми вказуємо в нашому дослідженні зазначаються без урахування кримінальних проступків, оскільки стаття 263 КК України, яку ми безпосередньо досліджуємо відноситься до злочинів.

Проаналізувавши наведену інформацію ми виявили, що кримінальні правопорушення, передбачені ст. 263 КК України, а саме незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховим речовинами посідають значне місце у кількості загально вчинених кримінальних правопорушень за певний рік. З 2016 по 2022 рік кількість таких правопорушень сягає трохи більше 1,5 %. До того ж, проаналізувавши динаміку вчинення злочинів проти громадської безпеки ми виявили, що за останні 7 років кримінальні правопорушення, передбачені ст. 263 КК України займають в середньому більше 64% від усіх вчинених злочинів проти громадської безпеки.

Також варто зауважити динаміку засуджених осіб від зареєстрованих кримінальних проваджень за злочини, передбачені ст. 263 КК. Так, у 2016 році засуджено 2076 осіб, що становлять 32,9 % від кількості зареєстрованих злочинів передбачених цією статтею; у 2017 засуджено 2663 (33,3 %); у 2018-2857 (38,3 %); у 2019 – 2530 (40,8 %); у 2020 – 2017 (25,5 %); у 2021 - 1645 (40,4 %); у 2022 – 1456 (30,7 %). Цей показник є суттєвим, однак ефективність досудового розшування повинно бути вразі вищими.

Діяльність держави, яка пов'язана із запобіганням злочинності це насамперед довготривала, безперервна, складна та наполеглива протидія усіх

систем держави, відносно криміногенних чинників. Ми погоджуємось із думкою М. О. Свіріна який вказує, що у діяльності щодо запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним обігом вогнепальної зброї поліцією доцільно виділити напрями щодо: виявлення обставин, які можуть обумовлювати скоєння злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї. При цьому, у ситуації, яка склалася в Україні, особливої актуальності та гостроти набувають питання запобігання розкраданню й спрямування в незаконний обіг вогнепальної зброї; запобігання реально можливим (у т.ч. таких, що готуються) злочинам цієї категорії й переходу на злочинний шлях певних осіб; припинення таких злочинів та попередження рецидиву. До комплексу заходів із запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним обігом зброї, відповідно до визначених вище напрямів, автор відносить діяльність, спрямовану на: 1) усунення причин та умов, що сприяють скоєнню злочинів; 2) виявлення осіб з криміногенною поведінкою; 3) ужиття заходів, направлених на недопущення подальшого розвитку злочинної діяльності конкретних осіб; 4) припинення злочинів –заходи щодо негайної нейтралізації злочинної діяльності осіб, які безпосередньо розпочали протиправну діяльність, а також заходи з недопущення настання злочинних наслідків; 5) перешкоджання подальшій злочинній діяльності осіб, які скоїли злочини, шляхом повного та своєчасного їх розкриття та ізоляції винних [217, с. 256].

Значну увагу слід приділяти індивідуальній профілактичній роботі з особами, які підлягають контролю з боку правоохоронних органів. Традиційно до такої категорії відносять осіб, від яких, виходячи з їх минулої антигромадської поведінки, можна очікувати скоєння злочинів, а саме: 1) раніше судимих за скоєння насильницьких злочинів, у т.ч. з використанням вогнепальної зброї; 2) які знаходилися в місцях позбавлення волі та не стали на шлях виправлення після відбуття строку покарання; 3) з агресивною поведінкою, які зловживають спиртними напоями та наркотиками; 4) які не мають певного місця проживання, роду занять та деяких інших. Індивідуальної профілактичної роботи, яка цілком залежить від своєчасного

й очного встановлення особи, потребують військовослужбовці та демобілізовані особи, які брали участь у бойових діях у зоні АТО, мають бойовий досвід і навички поводження з вогнепальною зброєю, вибуховими речовинами тощо. Ураховуючи матеріальні та психологічні труднощі, які відчувають такі особи після повернення із зони бойових дій, існує ймовірність їх залучення до злочинної діяльності як у сфері злочинного обігу вогнепальної зброї, так і використання для скоєння тяжких злочинів [217, с. 256-257].

Основний тягар впливу на злочинність припадає на загальні заходи соціального запобігання, а спеціальні заходи, частину яких реалізують органи кримінальної юстиції, відіграють важливу, але ж все-таки не головну, а допоміжну роль. Беззаперечним фактом є те, що побороти злочинність не під силу одним спеціалізованим суб'єктам (правоохоронним і судовим органам), адже вирішення такого важливого завдання для людства лежить у площині докорінної перебудови суспільства, сфери економіки, соціального життя, ідеології виховання людини. Головним аспектом у проведенні загальносоціальних заходів запобігання є такий вплив на свідомість, особливо на свідомість нестійких у криміногенному відношенні громадян, яка спонукала б до правомірної поведінки і переконувала б у невідповідності вчиняти будь-які злочини [69, с. 43].

Профілактика девіантної поведінки нерозривно пов'язана з процесом соціалізації особистості та залежить від таких умов, як комплексність (проведення спільних заходів не тільки на соціально-психологічному, але й економічному, правовому, медико-санітарному, педагогічному рівнях), послідовність, диференційованість (залежно від індивідуально-психологічних особливостей людини й особливостей її оточення), своєчасність (надання допомоги на ранніх етапах виникнення схильності до девіантної поведінки), пріоритет превентивності соціальних проблем, прогностичність (спрямованість у майбутнє, насичене позитивними цінностями та цілями, планування життєвих планів без девіантної поведінки).
Форми первинної психопрофілактичної роботи (О. В. Змановська, 2010): 1)

організація соціального середовища, в межах якої передбачається соціальна реклама щодо формування настанов на здоровий спосіб життя; 2) створення негативної громадської думки щодо проявів девіантної поведінки насамперед через засоби масової інформації; 3) формування соціальних «зон підтримки», зокрема, через організацію та підтримку громадських організацій, молодіжних рухів та ін.; 4) інформування, що передбачає вплив на когнітивні процеси особистості для підвищення її здатності ухвалювати конструктивні рішення щодо власної поведінки; здійснюється через організацію лекцій, бесід, групових дискусій, поширення відео- і телефільмів тощо; 5) активне соціальне навчання соціально-корисним навичкам, активізація особистісних ресурсів, що реалізується через групові тренінги, зокрема, тренінги асертивності або тренінги резистентності до негативних соціальних впливів, участь у групах спілкування та особистісного зростання тощо; 6) організація діяльності, альтернативної девіантної поведінки, зокрема, через залучення особистості до пізнавальної діяльності, спорту, мистецтва, випробування себе у «позитивній» діяльності (подорожі, похід у гори, екстремальні види спорту тощо); 7) організація здорового способу життя, що передбачає, зокрема, розвиток екологічної культури особистості, дотримання режиму праці й відпочинку та виключає прояви надмірності; 8) мінімізація негативних наслідків девіантної поведінки, яка застосовується у разі сформованої схильності до девіантної поведінки і спрямована на профілактику рецидивів або їх негативних наслідків [264, с. 126-127].

Враховуючи те, що основна діяльність яка пов'язана з превенцією злочинів на цей час покладена на державу, тобто на органи влади та управління які розробляють закони, нормативні акти, накази, рекомендації, потрібно на державному рівні підвищувати рівень культури, економіки та загалом стан суспільних відносин. Під час вирішення соціальних та економічних завдань державні органи мають узгоджено здійснювати заходи, спрямовані на загальну та індивідуальну превенцію злочинності, а не лише реагувати на незаконні дії.

Профілактичну діяльність у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами варто поділити на два рівні: 1. Загальну профілактику - основним напрямом якої є заходи щодо усунення причин і умов, незаконного поводження зі зброєю бойовими припасами та вибуховими речовинами; 2. Індивідуальну профілактику щодо конкретних осіб, які здійснюють незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами.

Загальна профілактика на нашу думку полягає у виявленні специфічних криміногенних детермінант, що сприяють незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами та здійсненні заходів щодо припинення, усунення або нейтралізації цих детермінант. Таке усунення повинно здійснюватися за рахунок формування у населення стійкої суспільної позиції щодо негативного ставлення до незаконного поводження зі зброєю та переконання тих громадян, які вже на руках мають незареєстровану незаконну зброю відмовитись від неї шляхом добровільної здачі відповідним органам влади. Тим паче органами державної влади наразі зроблено та впроваджено ефективну як ми вважаємо протидію такому явищу шляхом внесення змін до ч. 3 ст. 263 КК України, у питанні що стосується кримінальної відповідальності за вчинені діяння, пов'язані з ч. 1 та ч. 2 ст. 263 КК. Так, наразі особа не підлягає кримінальній відповідальності за вчинення вищевказаних дій, у випадку добровільної здачі органам влади незаконної зброї, бойових припасів та вибухових речовин.

Проведеним емпіричним дослідженням встановлено, що кримінальна відповідальність за досліджувані злочини є не досить ефективним правовим засобом запобігання незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв в Україні, так вважають 68,8 % опитаних працівників слідчих підрозділів НПУ. Це вказує на те, що злочинці вчиняють злочини, передбачені ст. 263 КК не задумуючись про правові наслідки такого протиправного діяння. Крім того, громадяни які мають на руках незаконну зброю чи боєприпаси не поспішають здавати їх відповідним органам, навіть

після внесення змін та виключення кримінальної відповідальності за незаконні діяння.

Задля формування у суспільстві думки, що незаконне поводження зі зброєю несе в собі негативні наслідки, потрібно проводити системну широкомасштабну роз'яснювальну роботу органами державної влади, громадськими організаціями тощо. Слід доводити громадянам про правові наслідки незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, про небезпеку, яку незаконна зброя несе для держави, суспільства та окремих громадян, щодо важливості впливу кожного свідомого законослухняного громадянина на свідомість осіб, які мають схильність до вчинення злочинів, особливо якщо ці злочини пов'язані зі зброєю.

Виявлення причин і умов, що сприяють незаконному поводженню зі зброєю бойовими припасами та вибуховими речовинами досягається великою кількістю проробленої роботи державними інститутами влади.

Для індивідуальної профілактики необхідно переорієнтуватись на раннє виявлення осіб схильних до здійснення злочинів, які пов'язані із незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами для проведення превентивних заходів з такими особами. Це не означає, що всі обов'язки із профілактики злочинів повинні перекладатись виключно на правоохоронні органи. Ми вважаємо, що насамперед виховання у сім'ях та у соціумі повинне будуватись на правильних установках щодо негативного ставлення до вчинення злочинів. Державні органи, в тому числі громадські організації, установи та заклади, що здійснюють роботу у сфері обслуговування, захисту прав та законних інтересів громадян, повинні проводити профілактичні роботи, які пов'язані із попередженням злочинності.

Ще на початку свідомого життя людини повинна здійснюватися соціальна та індивідуальна превенція злочинності. Вона має формуватись ще на етапі отримання освіти, в ході чого зароджуються свідомі думки щодо негативного ставлення до вчинення злочинів та продукувати законослухняну

поведінку. Освіта має недостатній престиж серед суспільства, що породжує необізнаність у багатьох сферах життя і в подальшому девіантну поведінку. Слід пропагувати, що освіта має вагоме значення для створення достойного життя людей, адже вона має належний зв'язок між тим ким особа буде працювати та який в неї буде достаток. Достаток напряму залежить від добробуту життя кожної людини. Власне кажучи, якщо в людини недостатньо коштів на прожиття, вона починає думати яким чином швидко та легко заробити гроші, що в більшості випадків призводить до антигромадської та протиправної поведінки.

Індивідуальну профілактику необхідно спрямовувати на особу, поведінка якої якимось чином свідчить про наміри чи можливість вчинення правопорушення, шляхом зміни тих чи інших психологічних особливостей людини, з метою забезпечення у неї правомірної поведінки. Такі превентивні заходи вчиняються для коригування поведінки та усунення негативних внутрішніх ознак у особи.

Ми погоджуємось із думкою вченої Г. В. Мухіної, яка основним змістом загальної профілактики аргументує виявлення і визначення ступеня криміногенності причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, цілеспрямовану реалізацію заходів загальнопрофілактичного впливу, а також здійснення правової пропаганди серед населення. Основними напрямками загальнопрофілактичної діяльності вона визначає: 1) аналітичну роботу з диференціації причин і умов правопорушень, визначення рівня їх криміногенності; 2) прийняття рішень щодо здійснення заходів профілактичного впливу; 3) психолого-педагогічну діагностику особистісного й соціального чинників правопорушень, визначення їх криміногенності, складання прогнозу їхньої активності при здійсненні заходів загальної профілактики; 4) здійснення правового виховання населення за допомогою правової агітації та пропаганди, використання для цього засобів масової інформації; 5) здійснення правового виховання населення за допомогою правової агітації та пропаганди, використання для цього засобів масової інформації; 6) безпосередню реалізацію заходів загальнопрофілактичного впливу; 7) взаємодію з громадськими

організаціями, державними установами і трудовими колективами [140, с. 200].

Крім того, Г. В. Мухіна зазначає, що індивідуальна профілактика – це організований з урахуванням психолого-педагогічних вимог, цілеспрямований вплив на свідомість, почуття, волю профілактованих осіб для усунення, нейтралізації та блокування наявних у них негативних якостей і формування позитивних властивостей, стереотипів і навичок законослухняної поведінки. Функціонально-психологічний зміст індивідуальної профілактики складається з: 1) накопичення й аналізу інформації в ході пізнавальної діяльності; 2) здійснення психологічного впливу в рамках реалізації профілактичних заходів щодо осіб, які ведуть асоціальний спосіб життя; 3) ресоціалізації осіб, що повернулися з місць позбавлення волі тощо.

На думку авторки, психологічний зміст індивідуальної профілактики має свою специфіку. Вона виявляється вже на етапі інформаційного пошуку. Порівняння інформаційних потоків при здійсненні загальної й індивідуальної профілактики виявляє різну динаміку мислення. У рамках загальної профілактики домінує індуктивне мислення (від одиничного до типового). На рівні індивідуальної профілактики накопичення та аналіз інформації відбувається на основі дедуктивного мислення (від типового до індивідуального). Всі заходи індивідуальної профілактики можна умовно поділити на: інформаційні заходи; заходи впливу; заходи контролю. Заходи впливу спрямовані власне на профілактику злочинів, їх можна підрозділити на три групи: 1) заходи переконання; 2) заходи примусу; 3) заходи допомоги.

До заходів переконання відносяться: проведення профілактичних бесід; закріплення наставника за місцем проживання або роботи тощо. Примусові заходи застосовуються при здійсненні протиправних дій або для припинення їх приготування: нейтралізація злочинних зв'язків; вилучення вогнепальної чи холодної зброї тощо. Заходи допомоги орієнтовані на полегшення соціальної адаптації і на формування соціальної стійкості (толерантності) профілактованого. До їх числа відносяться: сприяння в трудовому і

побутовому устрої, нормалізація відносин у родині, побутовому й професійному оточенні тощо [140, с. 202-203].

Таким чином, превенція злочинів у сфері незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами — важлива складова у діяльності державних органів, структур та організацій, тому що дозволяє знизити рівень обігу незаконної зброї серед населення. Та вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів.

На сучасному етапі державотворення в Україні значну суспільну увагу приділяють питанням, пов'язаним із криміногенною ситуацією в державі, станом протидії кримінальним правопорушенням, запобігання криміналізації суспільства, нейтралізації негативних тенденцій цього процесу. Ідеться, зокрема, про проблеми екстраординарного плану, які прямо співвідносяться з питаннями національної безпеки України, громадською безпекою, захистом конституційних прав і свобод людини, законності та правопорядку в державі. У цьому контексті особливої гостроти набуває проблема запобіжної діяльності, яка сьогодні є складною й суперечливою за своїм змістом, неоднозначною за наслідками реформаційних процесів та докорінної зміни суспільних відносин. Тому забезпечення внутрішньої стабільності, правопорядку й законності в системі та механізмі її функціонування набуло важливого значення, оскільки на цьому й ґрунтується національна безпека [198, с. 130].

3.2 Психологічні особливості тактики розкриття та розслідування злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами

Висвітлена нами в попередніх розділах низка соціально-демографічних, кримінологічних і психолого-правових особливостей злочинів, передбачених ст. 263 КК України та характеристики осіб, які їх вчинили, дає можливість сформулювати певні рекомендації, що стосуються заходів із розкриття та розслідування цієї категорії кримінальних

проваджень. Зокрема, слід пам'ятати, що поведінка особи, яка вчиняє злочин визначається взаємодією із середовищем у якому вона знаходиться. А тому, при вчиненні дій із розкриття та розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами необхідно першочергово враховувати особливості злочинця який вчинив злочин, чи те, яку слідову картину він залишив на місці його вчинення.

Діяльність з розкриття злочинів належить до таких, що визначаються, насамперед, системою взаємозв'язків «людина – людина». І тому повинна базуватись на знаннях як психології окремої особистості, так і взаємодії в групах людей.

Поняття «розкриття злочинів» було закріплене у положенні «Про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості», однак із прийняттям КПК у 2012 році, воно втратило чинність. Проте, ми бачимо необхідність у висвітленні цього поняття, адже воно дає нам розуміння його. Розкриття злочинів — це визначена законодавством і нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України комплексна діяльність оперативних підрозділів, органів дізнання, досудового слідства, інших підрозділів органів внутрішніх справ, спрямована на визначення наявності або відсутності суспільно небезпечного винного діяння, збирання доказів вини особи, яка його вчинила, з метою притягнення її до кримінальної відповідальності та відшкодування збитків, завданих злочинною діяльністю, а також з'ясування й усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів. Розкриття злочинів передбачає визначення під час оперативно-розшукових заходів і слідчих дій обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі: події злочину; вини особи, яка його вчинила; мотивів злочину; фактичних даних, що впливають на ступінь і характер відповідальності та характеризують таку особу; характеру й розміру шкоди, завданої злочином; інших обставин, що мають значення для справедливого вирішення кримінальної справи [169].

Розкриття злочинів, як зазначають В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв – один з найбільш екстремальних видів правоохоронної діяльності з притаманними всім «критичним» видам діяльності особливостями: 1) дефіцитом часу; 2) впливом на особистість особливо сильних подразників; 3) підвищеною відповідальністю при прийнятті рішень та необхідністю невідкладного вжиття заходів. Має місце ряд особливостей, що визначаються специфікою взаємодії в системі «людина – право»: наявність правової регламентації діяльності та владних повноважень; наявність елементів небезпеки і ризику; різноманітність службових ситуацій, внаслідок чого – неможливість чіткого планування та прогнозування результатів; високі вимоги щодо умінь і навичок професійного спілкування. Поряд із зазначеними, існують і психологічні особливості, специфічні лише для діяльності по розкриттю злочинів: 1) Викликає засудження з позицій побутової моралі. Незважаючи на розуміння необхідності таємної діяльності як такої, конкретні випадки співробітництва з органами внутрішніх справ деякою частиною громадян оцінюється негативно. 2) Конспіративний характер діяльності, що призводить до необхідності рольової поведінки, причому в залежності від ситуації вона може бути різного рівня та різного ступеня змістовності (наприклад утаємничення своєї належності до органів внутрішніх справ взагалі чи лише до оперативної служби при проведенні опитування; особистий пошук чи впровадження в злочинну групу). В кожному із зазначених випадків вимоги до поведінки оперативного працівника визначаються її тривалістю та складністю. Але зміст роботи, що виконується, не може бути відкритий навіть найближчим людям; ця сторона життя закрита для всіх, окрім безпосереднього керівника. 3) Відсутність колективної праці та делегування повноважень — у будь якій «гласній» сфері діяльності фахівець має змогу обговорювати професійні проблеми з колегами, членами сім'ї та родичами, друзями, найближчим оточенням; керівник при визначенні завдання передає підлеглому частину своїх повноважень (владу й відповідальність, права й обов'язки). У процесі розкриття злочинів це неможливо; 4) Активна протидія злочинного

середовища - визначається необхідністю постійних і повсякденних контактів із злочинцями та їх найближчим оточенням і спробами останніх нейтралізувати дії оперативного працівника, здійснити на нього певний вплив (психологічний і фізичний). Саме тому протиборство при розкритті злочинів відрізняється від протиборства в інших видах юридичної праці (наприклад, слідчий при виконанні своїх професійних обов'язків завжди виступає як офіційна особа, представник правоохоронного органу, він вступає в контакт зі злочинцем після його затримання і в безпечних для себе умовах; оперативний працівник спілкується зі злочинцями в реальних життєвих ситуаціях, конспіруючи свою соціальну роль і мету, часто з безпосередньою загрозою для життя і здоров'я); 5) «усічений» характер діяльності - з позицій психології управління будь-яка діяльність вважається повною, коли наявні такі її етапи, як пошук і перевірка інформації, прийняття рішення, виконання рішення. Працівники оперативних апаратів, як правило, або ж не здійснюють самостійно пошук інформації та її перевірку, або ж не приймають рішення по конкретному факту, або ж не реалізують отриману інформацію - кожен виконавець діє на одному, максимум на двох зазначених етапах. Це може викликати стан невдоволеності своєю працею, який пізніше трансформується в негативне ставлення до діяльності в цілому. Подолання стану невизначеності досягається за рахунок інформування працівників про кінцеві результати реалізації конкретних матеріалів, що дозволяє хоча б частково компенсувати ті негативні емоції, що супроводжують діяльність по розкриттю злочинів та є її невід'ємною частиною [275, с. 248-253].

Розкриття злочинів залежить від ефективності розшукових дій слідчого та оперативно-розшукових заходів, що здійснюються органами карного розшуку за його дорученням, а також заходів, що проводяться вказаними органами під час виконання функціональних обов'язків відповідно до законів України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» тощо. Ефективність розкриття та розслідування злочинів залежить від багатьох факторів, наприклад, від функціональної та правової,

знань логіки та психологічної обізнаності працівників правоохоронних органів, які займаються діяльністю щодо розкриття та розслідування злочинів, до особистісних характеристик злочинця та залишених ним слідів на місці вчинення злочину.

Ми вважаємо, що особистість злочинця та його своєрідність є суттєвим чинником, який може сприяти якісному розслідуванню злочинів, які пов'язані із незаконним обігом зброї, бойових припасів та вибухових речовин. Розслідуючи злочини, передбачені ст. 263 КК України, слід виявляти та враховувати причини та умови за яких було здійснено злочин.

Спершу хочемо зазначити, що повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24.02.2022 на територію України, докорінно змінило причини вчинення досліджуваного нами злочину та хід його досудового розслідування. Тому ми вважаємо необхідність, першочергово розглянути методи виявлення та розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України, які вчиняються у період дії воєнного стану на території нашої держави.

Значить, якщо злочини, передбачені ст. 263 КК, вчинялися до цього часу переважно задля корисливих мотивів - для вчинення інших більш тяжких злочинів, або ж для особистих інтересів – колекціонування, «спортивний інтерес», «на всяк випадок», то зараз, не враховуючи видану органами державної влади зброю цивільним громадянам України, які в подальшому перейшли до лав Збройних сил України та Територіальної оборони разом з виданою зброєю для захисту життів людей, захисту територіальної цілісності держави, велика кількість осіб придбали злочинним шляхом зброю, як для самозахисту так і для вчинення злочинів. Ба більше, багато випадків є коли недобросовісні громадяни залишили видану вогнепальну зброю в себе та наразі не захищають територіальну цілісність нашої держави. Інші випадки, коли на руках громадян наявна велика кількість «трофейної» зброї, яку наразі органам влади добровільно не здають. Звісно, з людського факту ми це розуміємо, адже захист власного життя та оточуючих наразі важливіше, однак незаконна зброя навички поводження з

якою є мінімальними призведуть лише до неприємних та навіть смертельних випадків. Адже навіть абсолютно нормальна, психічно здорова та врівноважена особа, переживаючи стрес чи страх може здійснити випадковий чи умисний постріл в іншу людину тощо. Наявність зброї, завжди наводить охоту її застосувати.

Ще однією причиною чому потрібно здавати «трофейну» чи незаконну зброю є те, що українці з кожним місяцем військової агресії РФ проти нашої держави стають біднішими. Зазначене свідчить про те, що навіть людина яка мала змогу прокормити сім'ю може втратити цю функцію, в такі моменти, інколи люди через розпач змінюють свою діяльність на злочинну, втрачаючи надію на краще майбутнє та покращення власних можливостей.

Вторгнення РФ на територію України призвело до надзвичайно серйозних економічних, політичних і гуманітарних втрат. Це здебільшого фінансовий тиск; перебої та неможливість здійснення торгівлі на національному та міжнародному рівні; переміщення мільйонів українських громадян; знищення та катастрофічне пошкодження інфраструктури як критичної, так і цивільної; зменшення, а інколи і неможливість отримання якісної освіти, медицини тощо. А найгірше, це знищення українського народу. Безумовно, всі ці процеси матимуть тривалі негативні макроекономічні та соціальні наслідки.

Світовий банк прогнозує, що близько 70 % нашого населення вже до кінця 2022 року можуть опинитися за межею бідності, тобто заробітки людей будуть нижчими за фактичний прожитковий мінімум [218].

Ефективне виявлення, розкриття та розслідування злочинів напряду залежить від результативної роботи правоохоронних органів. З повномасштабним вторгненням РФ, на територіях нашої держави почали з'являтися блокпости [28]. Це наразі один з найвпливовіших методів розкриття злочинів, що пов'язані з незаконним обігом зброї, бойових припасів, вибухових речовин, та інших небезпечних та незаконних предметів, так вважають 94,3 % опитаних респондентів.

Кабінетом Міністрів України від 29 грудня 2021 року Постановою № 1455 затверджено «Порядок, встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» [185], яким встановлюється особливий режим, тобто комплекс заходів, які здійснюються в Україні або її окремих місцевостях, де введено воєнний стан з метою недопущення несанкціонованого переміщення громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів. Для забезпечення здійснення заходів особливого режиму створюється система пропускнуго режиму, на якому виконують завдання патрулі.

Згідно з пунктом 15 зазначеного Порядку патрулям на території, де встановлено особливий режим, в установленому законодавством порядку надано право: 1) затримувати і доставляти до органів або підрозділів Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення; 2) вилучати в осіб предмети, які є знаряддям, засобом або предметом правопорушення, і передавати їх органам або підрозділам Національної поліції; 3) перевіряти в осіб документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи, та перепустки, а в разі їх відсутності - затримувати відповідних осіб та доставляти до органів або підрозділів Національної поліції для встановлення особи; у разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які перевозяться зазначеними особами; 4) тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуйовувати транспортні засоби; 5) входити (проникати) на територію та у приміщення підприємств, установ та організацій, у житлові та

інші приміщення, на земельні ділянки, що належать особам, під час припинення кримінального правопорушення та в разі переслідування осіб, які підозрюються у скоєнні злочину, якщо зволікання може створити реальну загрозу життю чи здоров'ю осіб; б) використовувати із службовою метою засоби зв'язку і транспортні засоби, що належать особам (за їх згодою), підприємствам, установам та організаціям, крім транспортних засобів іноземних консульських установ чи представництв міжнародних організацій, для запобігання вчиненню кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, що підозрюються у скоєнні злочину, або для доставки до закладів охорони здоров'я осіб, які потребують медичної допомоги, проїзду до місця злочину; 7) застосовувати відповідно до законодавства заходи фізичного впливу (сили), спеціальні засоби і зброю[185].

Відповідно, патрулі несуть службу на блокпостах в межах своєї компетенції. Блокпост - посилений контрольний-пропускний пункт, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході/виході (в'їзді/виїзді) на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану[185].

Діяльність правоохоронних органів на блокпостах, найбільше протидіє злочинності в період військового стану запровадженого по всій території нашої держави 24 лютого 2022 року Указом президента № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [179], особливо, яка пов'язана зі злочинами проти: основ національної безпеки України, життя та здоров'я особи, громадської безпеки тощо.

Так, очільник Національної поліції України Ігор Клименко зауважив: «що поліцейські постійно приділяють увагу попередженню і

документуванню фактів нелегального обігу зброї. При цьому основне навантаження лежить на блокпостах, яких у державі функціонує понад 700. Також він зазначив, що: «Фактично половина вилученої зброї виявлена якраз під час перевірок на блокпостах. Наведу приклад: 630 одиниць зброї, 45 тисяч набоїв, 350 гранат – це те, що могло вийти в мирне життя і застосовуватися злочинцями. Ця робота проходить цілодобово, адже хтось відкладає цю зброю на «чорний день», хтось її передає злочинцям. Те, що зброя перебуває на руках – це вже небезпека для кожного громадянина» [146].

Зазначена кількість зброї вказує на необхідність ефективного розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зазначених предметів. Ми пропонуємо розглянути деякі випадки розкриття злочинів, передбачених ст. 263 КК України під час перевірки автомобілів та осіб на в'їздах та виїздах з блокпостів.

Так, у Павлограді Дніпропетровської області 30 липня 2022 року приблизно о 1:00 на блокпосту зупинили автомобіль Ford для перевірки. В салоні автомобіля у 27-річного пасажера правоохоронці виявили автомат Калашникова та два магазини до нього [1]. 21 травня, близько 7:45 до поліції Кобеляк надійшло повідомлення від військовослужбовців ЗСУ, що на одному з блок-постів затримали чоловіка зі зброєю. Як повідомив начальник відділення № 2 (Кобеляки) Полтавського райуправління поліції Володимир Кузьменко, попередньо встановлено, що 51-річний місцевий мешканець мав при собі обріз мисливської рушниці 12-го калібру з ознаками переробки та набої, без будь-яких дозвільних документів [142]. Так, 6 березня 2022 року на блокпості у Коломийському районі Івано-Франківської області поліцейські зупинили автомобіль Lexus для перевірки документів із 41-річним жителем Чернівців. Під час огляду салону автівки та багажного відділення поліцейські знайшли три одиниці вогнепальної зброї, понад 2 000 набоїв різного калібру, кілька вибухових речовин і пристроїв, а також комплектуючі частини до різних моделей зброї [141].

Таких подій можна висвітлити ще дуже багато. Саме тому ми вважаємо, що одним із найкращих на цей час заходів із протидії злочинам пов'язаним з незаконним обігом зброї, бойових припасів та вибухових речовин є діяльність уповноважених органів на блокпостах - так вважають 94,3 % опитаних працівників слідчих підрозділів НПУ та під час патрулювання територій – так вважають 74,5 % опитаних респондентів.

Слід зазначити, що працівники поліції та службові особи військових формувань повинні вдосконалювати психологічні навички щодо методів та способів спілкування з людьми, виявлення їх емоційних станів під час зупинки транспортного засобу, а також при перевірці їх документів тощо, задля унеможливлення та запобігання використанню зброї чи боєприпасів під час здійснення вказаних дій особами, яких перевіряють. Крім того, необхідно готувати себе до можливих провокацій з боку громадян під час їх перевірки, особливо в яких є зброя, боєприпаси тощо, та вони знаходяться в стані наркотичного чи алкогольного сп'яніння, для вчасного знешкодження правопорушника чи запобігання вчинення більш тяжкого злочину.

Загалом успішне розкриття злочинів і покарання винних залежить від своєчасного відкриття кримінального провадження, а також швидким, повним та неупередженим досудовим розслідуванням злочину із якісним проведенням слідчих-розшукових дій та оперативно-розшукових заходів.

Процесуальна діяльність розпочинається із стадії досудового розслідування, яка визначена п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України. Досудове розслідування - це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Так, ч. 1 ст. 214 КПК України визначено, що слідчий, дізнавач, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після

самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відкриття кримінального провадження щодо злочинів у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів має певні особливості. Переважна більшість злочинів за ст. 263 КК України вносяться до ЄРДР на підставі рапорту працівника правоохоронних органів про вчинення кримінального правопорушення. Звісно, є також випадки коли особи приходять до правоохоронних органів та добровільно, шляхом написання заяви здають наявну у них незаконну зброю. В таких випадках до прийняття у 2022 році правок до ч.3 ст. 263 КК, кримінальне провадження реєструвалося на підставі заяви.

Надалі слід акцентувати увагу на етапах досудового розслідування та спілкуванні слідчого з правопорушниками, адже ми маємо на меті висвітлити психологічну сторону розслідування злочинів, а не досліджувати криміналістичну тактику окремих слідчих дій. На сьогодні існує велика кількість досліджень щодо розслідування злочинів, тому ми не маємо на меті повторюватись.

Отже, слідчий згідно з ч. 2 ст. 40 КПК України уповноважений: починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом; проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам; 5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; 6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; 7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів

медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; 8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених статтею 284 цього Кодексу; 9) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

Тобто ми бачимо, що основна діяльність із розслідування злочинів покладена на органи досудового розслідування, а точніше на слідчого. Його робота досить складна та вимагає докладання великих зусиль для забезпечення об'єктивного та швидкого розслідування. Слідчий приймає рішення та висуває різноманітні версії, складає плани розкриття та розслідування злочинів, проводить процесуальні дії для швидкого, повного та неупередженого розслідування. Кожний новий злочин, характеризується новою слідчою ситуацією в залежності від цілої низки факторів що визначають її індивідуальність.

В нашому дослідженні ми проведемо аналіз найбільш ефективних та вагомих слідчих дій - це огляд місця події та допит підозрюваного. Зазначені слідчі дії характеризуються найбільшою користю для ефективного розслідування досліджуваного нами злочину. Адже переважно під час огляду місця події у осіб вилучається зброя, бойові припаси, вибухові речовини чи вибухові пристрої. Допит підозрюваного дає змогу при налагодженому контакті з підозрюваним дізнатись причини вчинення злочину, а також найважливіше - це місця купівлі чи продажу зазначених предметів.

Щодо огляду місця події. ОМП це першочергова та одна з найважливіших процесуальних дій, яка спрямована на виявлення й дослідження слідів та обстановки кримінального правопорушення. Ця слідча (розшукова) дія є найрозповсюдженішою, адже проводиться майже у кожному кримінальному провадженні, вона є складною, місткою та інформаційно-значимою.

Слушною є думка В. К. Весельського, який зазначає, що специфікою огляду місця події є те, що його неможливо замінити повною мірою іншими слідчими (розшуковими) діями, тактичні прийоми проведення яких

розраховані на інші способи отримання та фіксації доказової інформації [35, с. 152].

Ефективне розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами (ст. 263 КК), багато в чому залежить від зафіксованої інформації, яку здобуто в результаті проведення ОМП. Виявлення та фіксація залишених на місці учинення кримінального правопорушення таких предметів як: зброя, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристроїв дозволяють визначити напрями розслідування.

Окрім збирання матеріалізованої інформації, при проведенні ОМП слідчим відтворюється, на основі реконструктивної пізнавальної діяльності, психологічне тло події. Іншими словами, виконуючи огляд, слідчий поміщає себе не тільки в просторову, але й у психологічну атмосферу злочину [274, с. 211].

Тому слідчому до початку проведення ОМП необхідно чітко обдумувати послідовність власних дій та аналізувати місце злочину на якому розміщений будь який із досліджуваних нами предметів. До слідчого, як до відповідальної особи ставляться високі вимоги щодо його професійних якостей та досвідченості, адже перебуваючи на місці події, де можуть знаходитись зброя, боєприпаси чи вибухівка повинні контролюватись та координуватись дії усіх учасників слідчої дії.

У зв'язку з цим, для реалізації інформаційно-пошуково-пізнавальної та реконструктивної діяльності висуваються деякі вимоги до особистості слідчого: по-перше, велика кількість інформації, що надходить, вимагає не тільки ефективного сприйняття, але й вирішення багатьох розумових завдань, пов'язаних із визначенням причетності інформації до розслідуваної події; по друге, участь у огляді місця події спеціалістів, понятих, інших осіб вимагає від слідчого виявлення організаційних якостей, можливості встановлення міжособистісних контактів, підтримання взаємодії; по-третє, несприятливі об'єктивні (погодно-кліматичні, часові, соціальні, технічні та ін.) та суб'єктивні (особистісні) умови огляду надають діяльності екстремального, психологічно напруженого характеру, що вимагає значної

мобілізації інтелектуальних та волевих зусиль. Емоційний, напружений характер огляду місця події зумовлений, принаймні, п'ятьма причинами: 1) невизначеністю слідчої ситуації (дефіцит або ж безсистемна надмірність інформації); 2) дефіцитом часу плинність подій може призвести до втрати первинної інформації; 3) негативним емоційним тлом злочину як негативної соціально оцінюваної та індивідуально сприйманої події; 4) підвищеним почуттям відповідальності при прийнятті рішень; 5) можливою присутністю сторонніх на місці події [275, с. 270].

З психологічної точки зору, ОМП притаманні: 1) невизначеність слідчої інформації (на початку розслідування виникає багато запитань, на які у слідчого немає відповідей: що сталося, хто винен у вчиненому, чи є свідки і т. ін.); 2) публічність дій (ОМП проводиться в присутності інших осіб). Це вимагає певної психологічної підготовки, зокрема, уміння зосередитися, зберігати емоційну стійкість, сконцентрованість уваги і, в той же час, керувати діями учасників огляду, підтримувати необхідну дисципліну, атмосферу співпраці; 3) невідкладний характер (ОМП проводиться негайно, оскільки будь-яка відстрочка може призвести до зміни обстановки, втрати слідів і доказів та іншої важливої інформації); 4) узгодженість дій учасників огляду (чітке розмежування функцій між учасниками огляду, керівником яких є слідчий); 5) розподілення і переключення уваги слідчого (необхідність сприйняти обстановку місця події в цілому і, водночас, виділити найбільш значущі групи об'єктів); 6) перевантаження оперативної пам'яті слідчого і висока психологічна напруженість; 7) поєднання в діяльності слідчого пізнавального елемента (сприйняття обстановки, фактів, явищ; виявлення між ними причинного зв'язку; висунення версій), пошукового елемента (виявлення змін в обстановці, викликаних діями правопорушника, вилучення слідів та інших речових доказів), організаційного елемента (дії з приводу керування слідчо-оперативною групою) і посвідчувального елемента (закріплення, посвідчення і фіксація виявлених під час огляду слідів, встановлених фактів, речових доказів шляхом складання протоколу, схем, креслень, проведення фотозйомки та аудіо- і відеозапису) [9, с. 157].

Так, слідчий повинен враховувати наявну у нього інформаційну складову щодо злочину, після чого чітко розпланувати етапи огляду місця події, серед яких ми виділяємо: підготовчий (до виїзду на місце події та по приїзду); безпосередній (загальний, детальний), завершальний (фіксація результатів). Планування ОМП має свою специфіку, адже наявність зброї чи інших предметів зумовлюють підвищену небезпеку для оточуючих, тому існують великі ризики її застосуванням на місці події злочинцем.

Так, на підготовчому етапі до виїзду на місце події слідчому необхідно виконати організаційну складову своєї діяльності, вона повинна враховувати як технічну так і психологічну готовність до виїзду на місце події. Значної уваги слід приділити складу слідчо-оперативної групи, оскільки від оптимального поєднання психологічної сумісності членів групи, а також від вдалого розподілу їх ролей, залежить успішне та ефективне вирішення завдань на місці події під час здійснення огляду. При виїзді на місце скоєння злочинів, недосвідченого слідчого, спеціаліста чи оперативного працівника тощо, можуть неефективно здійснюватися вимоги покладені на СОГ, що в подальшому унеможливить або зробить малоефективним розслідування злочину. Крім того, слід вирішити питання про залучення відповідного спеціаліста. Якщо слідчому відомо, що на місці події є вибуховий пристрій, вибухові речовини чи боєприпаси, він повинен залучити до участі спеціаліста-вибухотехніка, адже у слідчих відсутній як досвід поводження з такими предметами, так і дозвіл на їх розрядження, руйнування чи знищення. Також, слідчому необхідно підготувати необхідні технічні засоби для проведення огляду, для необхідності залучити додаткові сили для затримання злочинця, а також для охорони місця події та збереження недоторканості його обстановки, та вилучення слідів вчинення кримінального правопорушення. За наявності потерпілих, надати їм першу необхідну допомогу.

По приїзду на місце події СОГ, необхідно провести також ряд підготовчих заходів, які повинні включати в себе: огороження місця злочину, установлення осіб присутніх на місці вчинення злочину,

роз'яснення прав учасникам ОМП, визначення об'єктів пошуку та багато інших заходів в залежності від слідчої ситуації.

Після підготовчих заходів, у слідчого розпочинається безпосередній огляд місця події, який має дослідницький характер.

Безпосередньо під час огляду місця події практично одночасно реалізується пошукові та реконструктивні компоненти діяльності, тобто одержання інформації за допомогою спостереження за конкретною обстановкою із подальшим аналізом наслідків цього спостереження. Іншими словами, інформація при огляді спочатку приймається на рівні конкретних образів (на рівні першої сигнальної системи), а потім асоціюється, спрямовано відбирається в розумові моделі (версії), які мають вербально-логічну форму. Пошукова діяльність забезпечує виділення криміналістично значимої інформації про динаміку події, особистість правопорушника, потерпілих, спосіб вчинення злочину, предмети злочинних посягань тощо. Головне навантаження при цьому припадає на сферу органів чуття співробітника, його увагу, спостережливість. Реконструктивна діяльність спрямована на відтворення події, розумову відбудову на основі сприйняття матеріальних змін як цілісної картини злочину, так і його окремих епізодів [275, с. 271-272].

Визначивши межі місця події слідчий невідкладно проводить його огляд для закріплення усіх важливих слідів вчинення кримінального правопорушення. Зібрані дані з кримінальних проваджень та опитування працівників правоохоронних органів слідчих підрозділів свідчать, що найбільш значущими місяцями злочину на яких проводились огляди були: місця виявлення зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв та вибухових речовин – 9,3 %; місця затримання правопорушників із об'єктами озброєння – 54,7 %; місця зберігання досліджуваних предметів (споруди, відкрита місцевість) – 7,3 %; місця збуту зазначених предметів – 4,8 %; транспортні засоби у яких знаходились предмети озброєння – 8,9 %; місця виготовлення чи переробки об'єктів озброєння – 5,3 %; інші місця, які зустрічались під час розслідування зазначеної категорії злочинів – 9,7 %.

Вчений, В. М. Шевчук вказує, що при виявленні вогнепальної зброї, боєприпасів та слідів пострілу на місці події у протоколі огляду фіксуються:

- 1) предмети, вилучені з місця події (зброя, кулі, гільзи, предмети зі слідами пострілу);
- 2) точне місцезнаходження виявленої зброї, куль, гільз, дроби, пижів, пробоїн та слідів пострілу на предметах обстановки (координати);
- 3) форма, розміри і взаємне розташування слідів, пробоїн та вищеназваних предметів;
- 4) ознаки близького пострілу, виявлені на предметах.

При зовнішньому огляді вогнепальної зброї необхідно встановити і зафіксувати у протоколі огляду:

- а) вид зброї: револьвер, пістолет, гвинтівка тощо;
- б) систему та калібр зброї; якщо їх встановлення ускладнене, то необхідно вказати лише форму і розміри;
- в) положення частин зброї - чи зведений ударник, чи поставлена зброя на запобіжник, чи є у каналі ствола патрон;
- г) наявність або відсутність на зброї відбитків пальців;
- ґ) інші сліди - забруднення, сліди змащення та ін.;
- д) наявність або відсутність специфічного запаху пороху, що згорів у каналі ствола;
- е) серію, номер та рік випуску зброї; заводські номери можуть бути на декількох деталях, у зв'язку з чим слід мати на увазі, що злочинець, знищивши номер на одній деталі, забуває інколи зробити це на інших; якщо зброя зібрана з різних деталей, то вказуються усі номери; якщо номери забиті, цей факт необхідно зафіксувати в протоколі, щоб надалі призначити експертизу зі встановлення номерів;
- є) зовнішній вигляд зброї, зокрема, грубо оброблена поверхня, свідчить про саморобний спосіб виготовлення, а заржавлена поверхня - про те, що зброя зберігалася в сирому місці та ін.;
- ж) індивідуальні особливості зброї; на ній можуть бути вигравіровані дарувальні написи, ініціали тощо. До них належать колір фарбування рукоятки або приклада, колір і якість ремня, подряпини, вм'ятини тощо;
- з) упаковка зброї, зокрема її характер, спосіб виготовлення, стан, характер матеріалу, можливість використання тільки для зберігання або ж і для носіння та ін.

При огляді зброї необхідно ретельно дотримуватися правила безпеки. Зі зброєю слід поводитися обережно, тримати її необхідно дулом вгору. При цьому не можна доторкатися до спускового гачка, оскільки зброя може бути заряджена і знаходитися на

бойовому зводі. Залежно від характеру об'єктів, що оглядаються, необхідно залучати спеціаліста-криміналіста, сапера або спеціаліста-вибухотехніка. Усі об'єкти, що вилучаються, у тому числі й ті, детальний огляд яких передбачається провести пізніше, необхідно упакувати й опечатати. Упакування повинне забезпечити збереження наявних на об'єктах слідів (відбитків пальців, слідів барвників тощо), а також безпечне транспортування, що виключає можливість мимовільного пострілу, руйнування (вибуху) боєприпасів і вибухових речовин [270, с. 265-266].

Ми не можемо повністю погодитись із дослідником у питанні зовнішнього огляду вогнепальної зброї, а саме в тому, що в протоколі необхідно зафіксувати дані про марку та модель зброї. Як свідчить практика, при зазначенні слідчим в протоколі огляду місця події даних щодо марки і моделі зброї, та і зовсім інформації, що виявлено зброю чи боєприпаси, а не «предмет схожий на» зброю чи боєприпаси можуть спотворити справжні дані про вилучений предмет, що в подальшому вплине на об'єктивне розслідування та як наслідок визнання доказів недопустимими. Оскільки під час проведення досудового розслідування, зокрема в ході призначення експертиз до експертних установ крім ухвали суду про необхідність проведення експертизи, надсилаються документи, які були складені на початку розслідування, а саме протокол огляду місця події з фототаблицею, в якій детально зображено предмет, який вилучається, наявне маркування на ньому, склад, колір тощо. Слідчим необхідно правильно вказувати дані про вилучені предмети, оскільки останні є одними з основних доказів під час розслідування цих видів злочинів [25, с. 103].

Ми рекомендуємо під час заповнення протоколу огляду місця події, підпису фототаблиць та під час використання засобів відеофіксації користуватись загальноприйнятою термінологією, або при необхідності звертатись до відповідних спеціалістів.

У випадку виявлення на місці події вибухових пристроїв та вибухових речовин до участі в ОМП в обов'язковому порядку залучаються спеціалісти-вибухотехніки НПУ відповідно до пункту 9 Інструкції про поведінку з

вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України [183].

На завершальному етапі огляду місця події здійснюється вилучення речових доказів в порядку, визначеному законодавством України, які забезпечуватимуть якість досудового розслідування, ознайомлення з протоколом ОМП складеним згідно з вимогами КПК (ст. 104-106, ст. 223, ст. 237) та вилученими речовими доказами усіх учасників цієї слідчої дії, в тому числі понятим, які на кожному аркуші протоколу повинні поставити свої підписи. Будь які речові докази вилучаються в присутності понять, запаковуються у відповідні пакувальні приладдя, опечатуються та підписуються учасниками.

Узагальнимо, що на завершальному етапі ОМП слідчий: 1) складає протокол огляду місця події з урахуванням усіх вимог КПК, складає необхідні плани, схеми, креслення. В заключній частині протоколу описує вилучені сліди, речові докази, в нашому випадку за допомогою спеціалістів, спеціалістів-вибухотехніків тощо; 2) упакує об'єкти, вилучені з місця події, за участю відповідних спеціалістів, адже при вилученні наприклад, вибухових речовин чи вибухових пристроїв необхідна допомога спеціалістів-вибухотехніків. Так, згідно з пунктом 15. Інструкції про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, вилучені з місця події вибухові матеріали в розрядженому стані та інші криміналістичні сліди упаковуються слідчим за участю спеціаліста-вибухотехніка НПУ та криміналіста (за потреби) відповідно до частини п'ятої статті 237 Кримінального процесуального кодексу України та передаються до підрозділів Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України з метою подальшого зберігання, перевезення, про що робиться відповідний запис у протоколі, який засвідчується підписами учасників слідчої дії. До кожного упакування з вибуховим матеріалом спеціаліста-вибухотехніка НПУ складають Довідку про категорію вибухонебезпечності.

Винятками (об'єкти, на які не потрібно складати Довідку про категорію вибухонебезпечності) є лише об'єкти, визначені в абзаці восьмому пункту 14 цього розділу (ті які знешкодили (зруйнували) на місці події). У разі розрядження вибухового пристрою (боєприпасу) у протоколі огляду зазначається, яким був початковий стан вибухового пристрою (боєприпасу) і як він змінився під час розрядження, приведення в безпечний стан [183]; 3) вживає заходи щодо збереження об'єктів, які мають доказове значення для розслідування кримінального провадження та визнання винних осіб, та які неможливо вилучити з місця події; 4) вживає відповідні заходи в порядку визначеному законодавством України щодо заяв, які надійшли від учасників огляду та інших осіб під час огляду місця події; 5) вживає заходів щодо збереження носія інформації, на якому знаходиться відеозапис проведеної слідчої дії, у випадку проведення огляду із застосуванням засобів відеофіксації.

Враховуючи проведене нами дослідження на основі аналізу слідчої практики, спробуємо надати ґрунтовні рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності проведення огляду місця події слідчими при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК України:

1. У разі повідомлення на лінію 102 про вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК слідчому необхідно дізнатись всі відомі деталі для власної активізації, роботи СОГ, а також для залучення до огляду відповідних спеціалістів, адже наявність на місці події вибухових матеріалів (вибухові пристрої промислового та саморобного виготовлення, вибухові речовини, засоби підризу, засоби ініціювання, інші вироби та пристрої, які містять вибухові речовини) вносить в огляд значні корективи.

2. Слідчий повинен бути досвідченим, обізнаним в діях щодо особливостей проведення ОМП в досліджуваному злочині, швидко, впевнено, розважливо та правильно керувати діями членів СОГ, систематизувати великий обсяг інформації, здобутої під час проведеної слідчої дії.

3. Вчинити дії щодо недопущення на місце події сторонніх осіб, для збереження слідів вчинення злочину, а також для безпеки останніх. Присутність осіб, які не входять в склад учасників огляду місця події можуть заважати проведенню слідчої дії, а також можуть відволікати слідчого від активізації власних зусиль та акцентуванні уваги на якісному та ефективному проведенню огляду.

4. Забезпечити збереження речових доказів на місці події до приїзду СОГ та під час безпосереднього огляду.

5. У разі затримання осіб на місці вчиненні злочину провести дії щодо унеможливлення застосування чи використання зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристрої тощо. Звертати увагу на дії правопорушника під час проведення огляду, враховувати особливості його поведінки, а також на спосіб вчинення правопорушення. Адже від способу його вчинення, чи то збут, чи то зберігання, чи то носіння вогнепальної зброї, чи ремонт холодної зброї залежать його можливі наміри щодо застосування вказаних предметів.

6. Залучати до участі в огляді місця події відповідальних осіб в якості понятих, адже вони є свідками вилучення речових доказів і в подальшому їхні показання є важливими доказами під час досудового розслідування та в ході судового розгляду.

7. При проведенні огляду в обов'язковому порядку складати схеми, плани, графічні зображення, здійснювати фотофіксацію, а у разі необхідності відеофіксацію проведення слідчої дії.

8. Заповнюючи протокол огляду місця події та вилучені предмети, необхідно використовувати загальноприйняту термінологію стосовно вилучених предметів, наприклад, «предмет схожий на» зброю. У окремих слідчих ситуаціях, в яких вилучаються вибухові речовини чи вибухові пристрої користуватись допомогою спеціалістів-вибухотехніків для правильного написання назв та характеристик вилучених предметів, безпечні вони для направлення на проведення експертизи чи ні, тощо. У разі потреби звертатись за консультацією до фахівців та інших учасників огляду.

Допит підозрюваного. Як ми вже згадували раніше в розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК важливе місце посідає особа злочинця, його особистість та предмет злочину. Під час розслідування кримінального правопорушення слідчому необхідно враховувати своєрідність особистості винного, ставитись до нього без упередженості впродовж всієї роботи, намагатись взаємодіяти з ним під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій.

Допит є найбільш інформативним і поширеним способом отримання доказів. Його проведення вимагає від слідчого високої загальної та професійної культури, знань психології людини, а іноді – спеціальних знань [202, с. 279]. Допит здійснюється при безпосередньому спілкуванні слідчого з конкретною особою, використовуючи при цьому власну пізнавальну та комунікативну функцію. Чим більше у слідчого будуть розвинені вказані вище функції, тим змістовніший може бути допит.

За своєю сутністю, це процесуальна дія, яка є регламентованим кримінальними процесуальними норми інформаційно-психологічним процесом спілкування осіб, котрі беруть у ньому участь, що спрямований на отримання інформації про відомі допитуваному факти, які мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні [272, с. 265].

Ефективність допиту залежить, по перше, від уважного вивчення особистості допитуваного. Слідчому необхідно одержати інформацію про життєвий шлях, професію, освіту, соціальний статус, умови роботи, спосіб життя, типові форми поведінки, зацікавлення та уподобання, психологічні властивості та якості, ставлення до злочину тощо. Безпосередньо при допитуванні пізнається зовнішність допитуваного, рівень його культури та розвитку, особливості мови, міміки та пантоміміки, психологічні стани та реакції, готовність до співробітництва або ж негативне ставлення до слідства і т. ін. Оскільки в процесі допиту відбувається не тільки збір інформації, а й психологічний вплив, є сенс одержати також відомості про динаміку зовнішності особи, схильність до навіюваності, комунікативність, загальну тривожність та агресивність допитуваного тощо. Головними методами

одержання зазначеної інформації є: 1) безпосереднє спостереження при проведенні допиту; 2) бесіда; 3) аналіз дій і поведінки при вчиненні злочину; 4) метод експертних оцінок, тобто аналіз свідчень, одержаних від осіб, які знали допитуваного раніше; 5) психологічний експеримент (спостереження за поведінкою допитуваного у спеціально створених умовах) [275, с. 284-285].

Ми вважаємо, що допит необхідно поділити на певні етапи для ефективності його проведення, а також отримання корисної та доказово значущої для досудового розслідування інформації.

Перший етап – підготовчий, на якому здійснюється дослідження та аналіз обставин кримінального правопорушення, а також особливостей його вчинення. Вивчається попередня доказова інформація, яка наявна у кримінальному провадженні до безпосереднього проведення допиту. Підготовчий етап здійснюється з метою вивчення особистості підозрюваного, його соціально-демографічні особливості, такі як: стать, вік, освіта, місце народження та проживання, громадянство, рід занять, стаж роботи, умови праці, сімейний стан, спосіб життя, належність до певної соціальної групи та інші відомості.

Другий етап – встановлення психологічного контакту з підозрюваним. Цей етап має важливе значення для повноти досудового розслідування та кінцевих результатів отриманих під час проведення допиту, адже його якість напряму залежить від встановлення довірливого контакту між слідчим та підозрюваним. Звісно, у присутності захисника підозрюваного в процесі проведення слідчої дії, налаштування такого контакту буде більш складним, адже захисник може контролювати дії підозрюваного та скерувати його свідчення у необхідне йому русло. Пунктом 5 ст. 46 КПК визначено, що захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним зустріч без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту - мати такі

зустрічі без обмеження в часі та кількості у робочі, вихідні, святкові, неробочі дні.

Дослідник В. В. Баранчук під психологічним контактом пропонує розуміти ситуційно зумовлений двосторонній (багатосторонній) взаємозв'язок між особами, що беруть участь у проведенні слідчої діяльності, даний взаємозв'язок утворений за допомогою психологічного керованого впливу на основі сприятливої психологічної атмосфери спілкування, яка має на меті досягнення взаєморозуміння, подолання негативного відношення та зміни соціальної позиції в сторону узгодженості [6].

Вчений-правознавець В. Г. Лукашевич вказує, що психологічний контакт - це образний вираз, що означає взаєморозуміння, довіру та бажання двох осіб спілкуватися один з одним. Це форма взаємовідносини осіб, які обмінюються інформацією діяльності. Психологічний контакт слідчого з підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим – це специфічна форма взаємин представника держави, якій доручено розслідування з названими особами. Психологічний контакт слідчого з учасниками кримінального процесу будується, з одного боку, на нормах кримінально-процесуального закону, а з іншого – на наукових положеннях криміналістики, судової психології, логіки та теорії управління діяльністю [125; 76].

Він виділяє найбільш загальні засоби встановлення психологічного контакту: 1) створення належної обстановки допиту; 2) допит наодинці; 3) коректна поведінка слідчого як представника держави, яка виконує важливі суспільні функції; 4) демонстрація неупередженого ставлення до допитуваного, що створює інтерес до слідчого як партнера зі спілкування; 5) демонстрація вміння вислухати до кінця, не підвищувати тон; 6) проведення попередньої розмови на абстрактну тему; 7) звернення до логічного мислення; 8) роз'яснення цілей та завдань допиту; 9) створення обстановки, що створює інтерес до наслідків допиту. На думку вченого під час встановлення психологічного контакту не можна допускати: 1) тривалого очікування допиту; 2) прояви зайвої зацікавленості, жалю; 3) обіцянок непоправного, використання брехні, закликів до дій, що суперечать нормам

моралі, тощо. Науковець зазначає, що діяльність слідчого щодо встановлення психологічного контакту можна поділити на три відносно самостійних етапи (стадії). 1. Попередня спілкуванню стадія, що складається з: а) прогнозування процесу встановлення психологічного контакту під час підготовки до допиту; б) створення обстановки, що полегшує встановлення контакту. 2. Початкова стадія спілкування, що складається із прийомів, спрямованих на: а) прояв зовнішніх комунікативних властивостей на початку невербального (немовного) спілкування; б) вивчення психічного стану, ставлення допитуваного до спілкування, що почалося. 3. Стадія подальшого спілкування, пов'язана з підтриманням психологічного контакту та подолання негативної позиції. Вона включає: а) дії з ліквідації перешкод у спілкуванні; б) тактичні прийоми, створені задля порушення інтересу до розвитку розпочатого спілкування та її продовження у майбутньому [125; 76].

Психологічний контакт завжди має двосторонній характер, його встановлення і підтримання залежить як від слідчого, так і від допитуваного, хоча ініціатива повинна належати слідчому [99, с. 268].

Третій етап включає в себе отримання від підозрюваного необхідної інформації, яка стосується вчинення злочину, у разі необхідності її уточнення. У випадку розбіжностей під час досудового розслідування з'ясування причин суперечностей. Четвертий етап має заключний характер, адже на ньому здійснюється фіксація ходу та результатів проведеної слідчої дії. П'ятий етап має суто аналітичний та оціночний характер, в процесі якого слідчий проводить вивчення наданих свідчень, їх правдивість та достовірність.

Ми вважаємо за потрібне зупинитись на деяких аспектах проведення допиту підозрюваного у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 263 КК.

По перше, у випадку затримання особи, яку застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення у порядку ст. 208 КПК України допит підозрюваного потрібно проводити одразу після проведеної слідчої дії. У

випадку коли особу не затримують у порядку ст. 208 КПК, необхідно особу, яка потенційно підозрюється у вчиненні досліджуваного злочину, опитати для формулювання ставлення підозрюваного до вчиненого діяння. Після підписання та вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, особу необхідно допитати в якості підозрюваного у найкоротший термін. Тактика допиту підозрюваного залежить від часу, який пройшов після вчинення злочину, наявності достатніх доказів про причетність його до вчинення злочину, а також зайнятої ним позиції щодо дачі показань.

Враховуючи вищевикладене та проведений аналіз протоколів допитів підозрюваних осіб, які вчинили досліджуваний злочин, ми склали невичерпний перелік запитань, які ставляться таким особам: 1) стандартний перелік питань, які передбачені бланком протоколу допиту підозрюваного, які використовують органи досудового розслідування (паспортні дані, місце проживання, роботи/навчання, засоби зв'язку, відомості про сімейний стан, освіту, стан здоров'я, наявність судимостей, тощо); 2) питання про причини та обставини затримання; 3) чи знає особа, які предмети у неї вилучені, їх тактико-технічні характеристики та чи є у нього навички з ними поводитись; 4) час, місце, спосіб, мету, кількість, ціну, у кого чи де було придбано зброю, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої; 5) де зберігались вилучені предмети; 6) чи використовувались раніше вилучені предмети; 7) чи є у особи спільники, їх кількість, зв'язки, тощо. Однак, низка питань залежить від конкретної слідчої ситуації та обставин, які необхідно встановити.

На жаль, на практиці низка зазначених нами питань, не з'ясовувались належним чином, а лише поверхнево. Ми вважаємо, що під час допиту особи в якості підозрюваного, або у випадку затримання особи в порядку ст. 208 КПК, в залежності від слідчої ситуації необхідно з'ясувати: 1) чи знає затримана особа, які предмети у неї вилучили; 2) чи є спеціальний дозвіл на вилучену зброю, боєприпаси тощо (зазвичай такого дозволу немає); 3) чи є у особи зброя, на яку у неї є спеціальний дозвіл; 4) у кого, де, коли, за яких

обставин, за якою ціною придбано зброю, боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, який арсенал, укомплектованість, справність, тощо; 5) з якою метою придбано вилучені предмети; 6) хто допоміг з пошуком зброї; 7) чи відомі йому особисто збувальники зброї чи місця їх збуту; 8) який період часу, в якому місці та яким чином зберігав вилучені незаконні предмети; 9) чи є на момент затримання, в особи ще десь захована зброя;

У випадку збуту зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв затриманим необхідно ставити наступні запитання: 1) чи знала осіб яким збувала зброю; 2) за яку ціну, яка кількість, у який спосіб, звідки, за допомогою кого йшли підозрюваному поставки небезпечних предметів; 3) яким чином організовано збут (особисто чи через певних осіб, арсеналом чи одиницями, кілограмами); 4) за якими цінами відбувався збут зброї, боєприпасів, вибухових речовини та вибухових пристроїв безпосередньо підозрюваним, хто встановлював ціни; 5) яким чином відбувався збут зброї замовникам, якими партіями, тощо.

У випадку вчинення злочину в складі злочинної групи необхідно ставити наступні запитання: 1) чи знайомі затриманому інші учасники злочинної групи, якщо так, то в чому полягала роль кожного з них; 2) як утворилася група, хто її очолює, способи конспірації, сповіщення, зв'язки; 3) як чи за допомогою кого він увійшов до складу злочинної групи; 4) які ролі виконували ті, кого він знає, чи кого може впізнати; 5) чи допомагав, агітував особисто комусь увійти до складу групи; 6) чи були спроби вийти з групи тощо.

У випадку затримання особи, яка здійснювала носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут переробленої чи виготовленої саморобним способом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, а також виготовлення чи ремонт кустарним способом холодної зброї необхідно ставити наступні запитання: 1) звідки з'явилась у особи перероблена чи виготовлена саморобним способом вогнепальна зброя, боєприпаси, вибухові пристрої; 2) чи знала особа, що вона носила, зберігала, придбала, передавала чи збувала перероблену чи виготовлену саморобним способом вогнепальну

зброю, боєприпаси, вибухові пристрої; 3) чи знає осіб, які виготовляють чи переробляють вогнепальну зброю, боєприпаси, вибухові пристрої; 4) звідки у особи навички виготовлення чи ремонту холодної зброї; 5) з якого джерела, від кого, за яку ціну та у який спосіб було отримано комплектуючі чи інші матеріали для ремонту або виготовлення холодної зброї; 6) хто конкретно займався, чи допомагав у виготовленні чи ремонті вилученої холодної зброї; 7) яку кількість одиниць холодної зброї було виготовлено чи відремонтовано; 8) кому збувалася виготовлена чи відремонтована холодна зброя, чи був посередник, яка ціна, у який спосіб здійснено незаконні дії; 9) чи відомі факти використання іншими особами виготовленої чи відремонтованої підозрюваним холодної зброї;

Окрім загальних відомостей про особу допитуваного, а також інших питань, які необхідні для з'ясування важливих питань для ефективного досудового розслідування, у підозрюваного необхідно з'ясувати чи є у нього навички поводження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями, чи була колись робота пов'язана з такою діяльністю тощо. Також зауважимо, що перелік наданих нами питань для допиту підозрюваних у вчиненні злочинів, передбачених ст. 263 КК України не є вичерпними, адже кожна подія є унікальною та має свої характерні риси.

Підсумовуючи, зазначимо, що розкриття злочинів є необхідною діяльністю правоохоронних органів, яка забезпечує нормальну життєдіяльність держави, суспільства та людей. Розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї забезпечує порядок серед населення, адже вилучення незаконних предметів озброєння з цивільного обігу є пріоритетним напрямком діяльності органів державної влади, особливо актуально під час дії воєнного стану в Україні у зв'язку з російською агресією.

Під час розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України необхідно враховувати особливості правопорушника та способи вчинення злочину. У нашому дослідженні ми здійснили психолого-правовий аналіз тих слідчих дій, які є інформативно наповненими, за допомогою яких

визначаються напрями подальшого досудового розслідування. Зауважимо, що представлені слідчі (розшукові) дії є психологічно напруженими, тому під час їх проведення слідчому необхідно докладати багато зусиль для досягнення ефективних результатів.

Висновки до розділу 3

1. Злочинність є комплексним соціально-правовим явищем, тому важливе значення у її запобіганні є удосконалення нормативно-правової складової превенції, що обумовлює наявність чіткості, логічності та правильності відповідних понять та категорій, їх основних ознак, дотримання системності та узгодженості у формулюванні правових положень та порядку їх реалізації. Превенція злочинів - це діяльність визначених законодавством суб'єктів, яка заснована на приписах нормативно-правових актів щодо виявлення та усунення умислу на вчинення протиправного діяння у особи, за допомогою здійснення на неї психологічного впливу, шляхом вказування невідворотного покарання за вчинене діяння.

2. На сьогоднішній день актуалізується необхідність у створенні окремої спільної для відомств, що забезпечують права та свободи громадян, стратегії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими. Вказана діяльність повинна здійснюватися на основі спільної інформаційно-аналітичної роботи, на прогнозуванні, розвитку та оцінці результатів діяльності. Необхідна скоординована політика дій у розробці та проведенні спільних операцій щодо протидії злочинності у сфері незаконного обігу зброї, її контрабанді тощо. Підвищення взаємодії між органами, розробка та проведення робочих зустрічей з метою обміну інформації та попереднього досвіду запобігання незаконному обігу зброї. Розробка методичних рекомендацій для освітніх програм із протидії злочинності серед неповнолітніх та молоді. Для ефективного вирішення питання незаконного обігу зброї в Україні, вважаємо за доцільне в основу вказаної вище стратегії, покласти виконання наступних заходів:

- прийняття спеціального закону про зброю, який регулюватиме діяльність пов'язану з обігом зброї;
- прийняття закону про заходи запобігання та протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами;
- забезпечення функціонування єдиного державного реєстру зброї, із внесенням усіх даних щодо зброї та її власників. Це інформація стосовно: навчання осіб, які мають дозвіл на зброю; взяття на облік; логістичні дані (зберігання, колекціонування, експонування, перевезення тощо); зміна власників у разі придбання, передачі, спадкування, дарування тощо; дані щодо ремонту та сертифікації, взяття та зняття з обліку, інформацію щодо видачі дозволів; ліцензування щодо видачі ліцензій, їх переоформлення тощо; ведення інформації щодо будь яких дій зі зброєю: застосування, носіння, вилучення тощо);
- розширення співпраці між органами, що здійснюють протидію у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин (Національна поліція, СБУ, Міністерство оборони, Прикордонна служба) з метою виявлення правопорушень та їх ефективного та якісного розслідування;
- використання зарубіжного досвіду із протидії незаконному обігу зброї, а також запровадження ефективних дій у власну систему протидії із зазначеним явищем;
- розширення співпраці України з іншими державами щодо протидії злочинності загалом та протидії незаконному обігу зброї.

3. Прийняття закону про зброю є одним із ефективних елементів протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Наявна інструкція «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та

вибухових матеріалів», яку затверджено Наказом МВС України від 21.08.1998 р. № 622, не здійснює належну протидію незаконного обігу зброї. Протидія злочинам, пов'язаним з незаконним обігом зброї потребує наявної стійкої законодавчої бази, з конкретними вимогами до володіння, користування та інших дій щодо зброї.

4. Боротьба зі злочинами, пов'язаними з незаконним обігом зброї, вимагає постійного вивчення та подальшого застосування різних підходів та впровадження нових стратегій, механізмів та інструментів, які дійсно будуть мати вплив на злочинність пов'язану з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Важливим спектром протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є імплементація дієвого законодавства зарубіжних країн в національне. Досвід іноземних країн із протидії вказаному явищу дозволить ефективно сприяти зменшенню злочинності пов'язаної з незаконним обігом зброї. Одним із найкращих заходів по протидії та розкриття злочинів, які пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є діяльність уповноважених органів на блокпостах та під час патрулювання. Встановлено зміну мотивів вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України характерну для сучасного періоду розвитку нашої держави - до початку широкомасштабного вторгнення РФ на територію України, це були в багатьох випадках корисливі мотиви, або ж спортивний інтерес; після нього - збільшилась кількість «трофейної» зброї, а також зброї для самооборони.

5. Успішне розкриття злочинів і покарання винних залежить від своєчасного відкриття кримінального провадження, а також швидким, повним та неупередженим досудовим розслідуванням злочину із якісним проведенням слідчих-розшукових дій та оперативно-розшукових заходів. Запропоновані рекомендації у формі покрокового алгоритму спрямовані на підвищення ефективності проведення огляду місця події слідчими при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК України, а також при допиті підозрюваного. Створений орієнтований перелік питань, що може бути

застосований в процесі проведення допиту передбачає диференціацію в залежності від слідчої ситуації: у випадку збуту зброї, боєприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, у випадку вчинення злочину в складі злочинної групи, у випадку затримання особи, яка здійснювала носіння, зберігання, придбання, передачу чи збут переробленої чи виготовленої саморобним способом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв, а також виготовлення чи ремонт кустарним способом холодної зброї тощо.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дисертаційного дослідження здійснено теоретичний аналіз літературних джерел, інтерпретовано результати емпіричного дослідження незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами з позиції юридичної психології, визначено психологічну сутність детермінант вказаного протиправного діяння, що дало змогу сформулювати такі висновки:

Результат проведеного історико-правового аналізу генези та сучасного стану правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами свідчить, що його становлення й розвиток пройшло низку основних історичних етапів: 1 - зародження зброї як елементу суспільних відносин (від найдавніших часів до початку Х ст.); 2 - формування, розвиток та становлення законодавства, пов'язаних з питаннями зброї (від Х до початку ХХ ст.); 3 - кодифікація кримінального законодавства УРСР, що регулює питання обігу та використання зброї (1922, 1927, 1960 рр.); 4 - сучасний період правового тлумачення та кваліфікації злочинів пов'язаних зі зброєю (2001 р.- теп. час).

1. Становлення і розвиток правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами обумовлюються історичними детермінантами, що мають своє відображення в сучасній суспільній практиці. У найдавніші часи зброя використовувалась для забезпечення власної життєдіяльності, яка полягала у добуванні для себе та своїх близьких їжі, одягу, тощо. З часом зброя ставала знаряддям вчинення злочинів, що і посприяло розвитку та появі перших законів та, в подальшому, їх кодифікацію, які були пов'язані із відповідальністю за незаконне поводження зі зброєю. Сучасний період характеризується незаконним поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами, що обумовлюються низкою соціально-психологічних детермінантів, а також недосконалістю законодавства яке регулює відповідальність за вказане діяння.

2. Законодавством України питання кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами регулюється Кримінальним кодексом України (ст. 263 КК), Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами № 3 від 26.04.2002 р. та Інструкцією «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» від 21.08.1998 р. Водночас, правове регулювання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами в Україні має ознаки недосконалості, оскільки станом на 2023 рік наша держава залишається чи не єдиною державою у Європі, яка немає відповідного закону про зброю. На основі дослідження досвіду зарубіжних країн (Японія, Китай, Німеччина, Великобританія, США, Бразилія тощо) доведено, що відповідальність за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами регламентується окремими законами. Наведене обґрунтовує необхідність на законотворчому рівні опрацювання наявної законодавчої практики зарубіжних країн.

3. Відсутність належного рівня соціально-побутового життя; невміння знайти вихід із ситуації, що склалася; тяжкі особисті чи сімейні обставини; бідність, безпомічний стан потерпілого; бажання найшвидше досягти цілі; задоволення потреби першим, що «спав на думку» способом; сприятливі для вчинення злочину обставини об'єктивної ситуації; бажання особистості в умовах сьогодення будь-яким чином забезпечити своє право на самозахист – найпоширеніші чинники та умови, що породжують вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами. Узагальнення соціально-психологічних чинників та

умов, які впливають на незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами обумовлює виокремлення наступних груп детермінант, а саме: перша – зумовлена актуальними світовими проблемами розповсюдження злочинності (макрівимір); друга – пов'язана з національними особливостями поширювання злочинності в Україні (мезовимір); третя – обумовлена негативним впливом певних атрибутів правової культури, зразків правової поведінки, елементів кримінально зараженої субкультури референтного для особистості оточення (мікрівимір).

Водночас, глобальною причиною незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами є саме психологічне ставлення особи, її внутрішні переживання й відчуття влади над іншими.

4. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК) в структурі злочинів проти громадської безпеки є найпоширенішим злочином. Так, у 2016 році досліджуваний злочин складав 57,9 % від загальної кількості вчинених злочинів проти громадської безпеки, у 2017 – 68%, у 2018 – 69,7%, у 2019 – 60,2 %, у 2020 – 64,8 %, у 2021 – 62,7 %, у 2022 – 64,6 %. Загальним та родовим об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 263 КК України, є громадська безпека в частині забезпечення правил обігу вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Основним безпосереднім об'єктом є безпека осіб від незаконного обігу вогнепальної і холодної зброї, бойових припасів або вибухових речовин. Безпосереднім додатковим об'єктом виступають відносини власності, життя, здоров'я людей, довкілля, безпека виробництва, нормальне функціонування правоохоронних органів, порядок управління в сфері поводження зі зброєю, боєприпасами і вибуховими речовинами тощо. Злочин, передбачений ст. 263 КК України, відноситься до так званого кримінального правопорушення «без жертв», тобто вчинення таких дій як: носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а також носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів,

кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу не передбачає наявність конкретного потерпілого та заподіяння йому небезпечних наслідків.

Предмети досліджуваного злочину можуть бути знаряддями вчинення інших злочинів, що актуалізує характеристику потерпілих від таких діянь. Емпірично доведено, що: 52,6 % потерпілих мали певний зв'язок із правопорушником на момент скоєння злочину (з них 35,2 % - сусіди чи знайомі та 17,4 % - родичі); відсутність до скоєння злочину будь-яких зв'язків між потерпілим та правопорушником мали 47,4 % (з них 9,3 % потерпілих – правоохоронці; 7,8 % - державні службовці та політичні діячі; 13,6 % - особи зі сфери послуг; 12,4 % потерпілих – підприємці; 1,7 % - інкасатори, 2,6 % - інші особи).

5. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 263 КК України, є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Переважно, це чоловіки (97,5 %) віком від 30 до 54 років (68,2 %), громадяни України (98,3 %), які мають достатньо високий рівень освіти (повна загальна середня або базова загальна середня (63,8 %)). Суб'єкти злочину - працездатні особи, які не працюють і не навчаються (71,6 %), не мають схильності до вживання алкогольних чи наркотичних засобів (мають 3,2 % алкогольної та 0,2 % наркотичної залежності); мають незняту або непогашену судимість (18 %) переважно за вчинення злочинів проти власності (61,8 %). Ці особи чітко усвідомлюють факт учинення злочину та ступінь його суспільної небезпеки, вчиняють його з прямим умислом та переважно одноосібно (у складі групи вчиняють 1,3 %, організованої групи – 0,2 %). З психологічної точки зору такій особі притаманний доволі високий рівень інтелекту, цілеспрямованість, сміливість і рішучість, у неї домінують індивідуально-егоїстичні переконання та матеріально-утилітарні потреби, а також зневажливе ставлення до законів. Це переважно раціональні а не імпульсивні особи, що вірять лише у власні сили, скептично ставляться до оточуючих і мають на меті тримати зброю «про всяк випадок». Зазначеним особам притаманний специфічний інтерес до зброї як

до особливого предмету матеріального світу та притаманні різні мотиви діянь, серед яких основними є корисливий, побутовий і нігілістичний.

6. Узагальнення статистичних даних за період 2016-2022 рр., дозволяє констатувати недостатню ефективність розкриття та розслідування відповідними органами злочинів, пов'язаних з незаконним поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Про це свідчить невеликий відсоток (18,6 %) засуджених осіб за вчинення злочинів у порівнянні з їх зареєстрованою кількістю. Середній показник засуджених осіб за вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК від зареєстрованих кримінальних правопорушень за цей злочин становить - 34,6 %. Зазначене зумовлює необхідність у: створенні належної та діючої нормативно-правової бази, яка повинна регулювати обіг зброї в Україні; створенні окремої спільної для відомств, які забезпечують права та свободи громадян, стратегії щодо протидії незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами; забезпеченні функціонування єдиного державного реєстру зброї із внесенням усіх даних щодо зброї та її власників, тощо; розширенні співпраці між органами, які здійснюють протидію у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів та вибухових речовин; доцільність використання зарубіжного досвіду із протидії незаконному обігу зброї, а також запровадження ефективних дій у власну систему превенції; розширенні співпраці України з іншими державами щодо протидії злочинності загалом та протидії незаконному обігу зброї; розробці методичних рекомендацій для освітніх програм із протидії злочинності серед неповнолітніх та молоді.

Аналіз результатів емпіричних досліджень дозволяє стверджувати, що в умовах військового часу найкращими заходами по протидії та розкриттю злочинів, які пов'язані з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами є діяльність уповноважених органів на блокпостах (94,3 % опитуваних), під час патрулювання (74,5 % респондентів), ефективні заходи під час дії спецоперацій «Зброя» та «Вибухівка» (56,7 % опитаних).

7. Ефективне розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами (ст. 263 КК), багато в чому залежить від зафіксованої інформації, яку здобуто в результаті проведення огляду місця події. Виявлення та фіксація залишених на місці учинення кримінального правопорушення таких предметів як зброя, боєприпаси, вибухові речовини та вибухові пристрої дозволяють визначити напрями розслідування. Особливості її реалізації обумовлюються безпосередніми характеристиками місця злочину. Відповідно до одержаних нами результатами досліджень серед місць злочинів найбільш значущим є місце затримання правопорушників із об'єктами озброєння – 54.7 %. Наведене спричинює необхідність вдосконалення психологічних навичок правоохоронців щодо методів та способів спілкування з людьми, виявлення їх емоційних станів під час затримання правопорушників та зупинки транспортного засобу, а також при перевірці їх документів, задля унеможливлення та запобігання використанню зброї чи боєприпасів під час здійснення вказаних дій особами, яких перевіряють чи затримують. Водночас, це передбачає важливість підготовки до можливих провокацій з боку громадян під час їх перевірки та затримання при наявності у них ознак наркотичного чи алкогольного сп'яніння. Ефективному проведенню огляду місця події сприятиме реалізація наведеного у дослідженні алгоритму дій слідчими при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 263 КК України. Допит підозрюваного дає змогу при налагодженому контакті з підозрюваним дізнатись причини та мотиви вчинення злочину, а також найважливіше - це виявити місце купівлі чи продажу зазначених предметів. Застосування в процесі проведення допиту створеного орієнтованого переліку питань, що передбачає диференціацію в залежності від слідчої ситуації потенційно сприяє вирішенню зазначених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автомат Калашникова і набої: у Павлограді на блокпосту затримали чоловіка зі зброєю. *DNEPR.INFO* : [сайт]. URL: <https://dnepr.info/ru/news/avtomat-kalashnikova-i-naboyi-u-pavlogradi-na-blokpostu-zatrimali-cholovika-zi-zbroyeyu/>
2. Академічний тлумачний Словник української мови : [сайт]. URL: <http://sum.in.ua/s/nezakonnyj>
3. Антонян Ю. М. Системный поход к изучению личности преступника. *Сов. государство и право*. 1974. № 4. С. 88–93.
4. Археология : учеб. пособ. URL: http://www.coppertube.ru/?page_id=2208
5. Атака негативом: як телевізійні новини деморалізують українців. *УКРІНФОРМ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2463297-ataka-negativom-ak-televizijni-novini-demoralizuut-ukrainciv.html>
6. Баранчук В. В. Роль психологічного контакту під час спілкування в діяльності детектива. *Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ* : [сайт]. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/1649/1/МАТЕРІАЛИ%20ВСЕУКРАЇНСЬКОГО%20САММІТУ%20ПРИВАТНИХ%20ДЕТЕКТИВІВ.pdf#page=4>
7. Батан Ю. Д. Поняттєво-категорійний апарат превенції як призначення права. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2017. № 4. С. 11–19.
8. Батышев А. С., Дунаев А. Ф. Психология и педагогика в профессиональной подготовке сотрудников ОВД : пособие : в 5 ч. М., 1992. Ч. 1. 278 с.
9. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. [2-ге вид., допов. і переробл.]. Київ : МАУП, 2004. 436 с.
10. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2000 ; Київ : Каравела, 2002. 376 с.
11. Безпалова О. І. Адміністративно-правові заходи щодо протидії пропагуванню жорстокості, насильства та розбещеності у засобах масової

інформації. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія : Право. 2011. № 165. (1). С. 221–229. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1049/administrativno_pravovi_zahodi_schodo_pr.pdf?sequence=2&isAllowed=y

12. Белінський Ю. Є. Правове регулювання обігу зброї у країнах європейського союзу: деякі нотатки до наукової дискусії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 360–368.

13. Берзін П. С. Кримінальний кодекс УСРР 1927 р. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). URL: file:///D:/%D0%94%D0%98%D0%A1%D0%95%D0%A0%D0%A2%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF/23_Berzin.pdf.

14. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль. СПб. : Прайм-Еврознак ; Нева ; М. : Олма-Пресс, 2002. 510 с.

15. Берс Е. М. Археологические памятники Свердловска и его окрестностей. Екатеринбург : Ажур, 2012. 51 с.

16. Бідний кожен другий: наскільки потоншали гаманці українців за 2020 рік. *Українська правда*. : [сайт]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/01/5/669749/>

17. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ : монографія / за ред. проф. П. Д. Біленчука. Київ : Міжнародна агенція «ВеeZone», 2004. 464 с.

18. Бірюков Д. С. Сучасні проблеми урбанізації в контексті національної безпеки України. *Національний інститут стратегічних досліджен* : [сайт]. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/suchasni-problemi-urbanizacii-v-konteksti-nacionalnoi-bezpeki>

19. Борьба с преступностью в Украинской ССР : в 2 т. / [авт. очерка и сост. сб. док. проф. П. П. Михайленко]. Киев : ВШ МООП УССР, 1966. Т. 1. 1917–1925 г. 830 с.

20. Булатін Д. О. Поняття «превенція» і «превентивна діяльність» в адміністративно-правовому аспекті. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 1. С. 15–22.
21. Бусол О. Зарубіжний досвід легалізації вогнепальної зброї та можливість запровадження на території України. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ* : [сайт]. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2757:zarubizhnijdosvid-legalizatsiji-vognepalnoji-zbroji&catid=8&Itemid=350
22. Васильєв І. В. Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 267 с.
23. Васильєв І. В. Адміністративна відповідальність за порушення правил обігу зброї в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 18 с.
24. Величенко Л. О. Детермінанти виникнення незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 80–93. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1507/1501>
25. Величенко Л. О. Деякі особливості огляду місця події під час розслідування незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 101–104.
26. Величенко Л. О. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 263 КК України. *The 8th International scientific and practical conference "Modern research in world science"* (October 29–31, 2022). Lviv, Ukraine. 2022. С. 1482–1485.
27. Величенко Л. О. Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поведження зі зброєю,

бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 118 (1). С. 41–49. URL: <https://doi.org/10.33270/01211181.41>

28. Величенко Л. О. Окремі аспекти розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї під час дії воєнного стану в Україні. *Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану* : тези доп. Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25. листоп. 2022 р.) / МВС України ; Кривор. нац. ун-т ; Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг, 2022. С. 39–42.

29. Величенко Л. О. Поліція як суб'єкт запобігання незаконному поведженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2022. С. 132–135. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/22620/1/%d0%9a%d1%80%d0%b8%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f_24.11.2022_%d0%a0%d0%95%d0%94%201_%d0%92%d0%95%d0%a0%d0%a1%d0%a2%d0%9a%d0%90_p132-135.pdf

30. Величенко Л. О. Психологія особистості злочинця як суб'єкта незаконного обігу зброї та боєприпасів. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 74–84. URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1530/1524>

31. Величенко Л. О. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поведження зі зброєю, як суспільно-небезпечного та протиправного явища. *KELM*. 2021. № 5 (41) С. 99–103. (Республіка Польща). URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/7077>

32. Величенко Л. О. Сучасний стан психолого-правового розуміння незаконного поведження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами *Юридична психологія*. 2020. № 2 (27). С. 103–110. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/20099/1/document%20%2816%29.pdf>

33. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 38 с.
34. Вереша Р. В. Проблеми суб'єктивної сторони складу злочину : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 583 с.
35. Весельський В. К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчого огляду, допиту, призначення і проведення судових експертиз. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2 (28). С. 151–158.
36. Вирок Димитровського міського суду Донецької області від 30 листоп. 2016 р. по справі № 226/947/16-к, провадження № 1-кп/226/125/2016. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63068334>
37. Вирок Іршавського районного суду, Закарпатської області від 13 серп. 2018 р. по справі № 301/388/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72915167>
38. Вирок Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 14 лип. 2022 р. по справі № 1-кп/205/786/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105230408>
39. Вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 26 листоп. 2020 р. по справі № 570/4224/20, провадження 1-кп/570/316/2020. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93134156>
40. Вирок Славутицького міського суду Київської області від 17 квіт. 2015 р. по справі №377/279/15-к, провадження №1-кп/377/20/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43627672>
41. Вирок Хортицького районного суду м. Запоріжжя від 22 лют. 2021 р. по справі № 337/5203/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95086925>
42. Вирок Черкаського районного суду Черкаської області від 07 верес. 2017 р., по справі №703/3527/16-к, провадження 1-кп/707/46/17.

Єдиний державний реєстр судових рішень : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68715488>

43. Віктор Ляшко оцінив вплив війни на психіку українців. *ZAXID NET*. : [сайт]. URL: https://zaxid.net/lyashko_sprognozuvav_vpliv_viyni_na_psihiku_ukrayintsiv_n1544149

44. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / [вступ. слово д-ра юрид. наук, проф. О. О. Дудорова]. Київ : Нац. акад. внутр. справ ; Освіта України, 2016. 236 с.

45. Вознюк А. А. Теоретичні та практичні проблеми кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них як посягання на громадську безпеку : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 652 с.

46. Волобоев А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : дис. ... д-ра філософ. : 081. Кривий Ріг, 2020. 320 с.

47. Гаврилова К. Ю. Кримінальна відповідальність за порушення правил поводження з вибуховими легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2011. 221 с.

48. Гавриш С. Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства : монография. Харьков : Основа, 1994. 639 с.

49. Гамов В. Оружие как феномен культуры : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 24.00.01. Ростов-на-Дону, 1996. 22 с.

50. Геращенко А. Сегодня ночью в лесах Житомирщины разыгралась кровавая трагедия. *Фейсбук* : [сайт]. URL: <https://www.facebook.com/anton.gerashchenko.7/posts/2976943239059170>

51. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений). Л. : ЛГУ, 1979. 127 с.

52. Голіна В. В. Запобігання злочинності: проблеми оптимізації соціальної активності. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3 (46). С. 206–214.
53. Голіна В. В. Кримінологія України : навч. посіб. 2017 р. *Мега-Інфо - Юридичний портал № 1* : [сайт]. URL: <http://meگو.info/матеріал/кримінологія-України-навчальний-посібник-голіна-2011р>
54. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : монографія. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2020. 340 с.
55. Голубош В. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 272 с.
56. Голубош В. Зарубіжне регулювання відповідальності за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь 1 бер. 2018 р.). Ірпінь, 2018. С. 46.
57. Гришко Е. А. Организация преступного сообщества (преступной организации): уголовно-правовой и криминологический аспекты : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2000. 160 с.
58. Гуторова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть : конспект лекций. Харків : Одиссей, 2003. 320 с.
59. Давыдов В. В. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова, А. В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др. М. : Педагогика, 1983. 567 с.
60. Даньшин И. Н. Общетеоретические проблемы криминологии : монография. Харьков : Прапор, 2005. 224 с.

61. Даньшин И. Н. Преступность: понятие и общая характеристика, причины и условия : учеб. пособ. Киев : УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. 88 с.
62. Денисов С. Ф. Особа злочинця у кримінологічній теорії України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. № 1 (22). С. 152–159. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8292>
63. Діденко С. В. Адміністративно-правове забезпечення обігу та застосування зброї в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 432 с.
64. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
65. Дьячкова М. А. Правовая социализация как фактор адаптации личности к правовой жизни. URL: http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/31340/1/spo_2014_34.pdf
66. Емельянов В. П. Понятие объекта преступления в уголовно-правовой науке. *Право і безпека*. 2002. № 4. С. 7–11.
67. Емельянов В. П. Терроризм и преступления с признаками терроризирования: уголовно-правовое исследование : монография. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. 291 с.
68. Ємельянов В. П. Кримінальне право України: Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : наук.-практ. посіб. Харків : Право, 2018. 142 с.
69. Жалинский А. Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР. Вопросы теории. Львов : Вища школа, 1976. 194 с.
70. Жордания И. Психолого-правовая структура способа совершения преступления. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1976. № 24. С. 57–76.
71. Закалюк А. П. Курс сучасної кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Київ : Ін Юре, 2007. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
72. Зозуля І. В. Зміст безпеки у порівняльному аналізі коментарів до Кримінального кодексу України. *Право і безпека*. 2002. № 2. С. 87–92.

73. Исаев И. А. История государства и права России : учебник для юрид. вузов. [3-е изд., перераб. и доп.]. М. : Юристъ, 1996. 544 с.
74. История Европы с древнейших времен до наших дней : в 8 т. / [ред. кол. А. О. Чубарьян и др.]. М. : Наука, 1988. Т. 1. Древняя Европа. 1994. 135 с.
75. Казміренко В. О. Психологічний аналіз мотиву та мети розбою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 33. С. 100–104. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4917/1/%D0%9F%D0%A1%D0%98%D0%A5%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%86%D0%A7%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%20%D0%9C%D0%9E%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%A3%20%D0%A2%D0%90%20%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%98%20%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%91%D0%9E%D0%AE.pdf>
76. Казміренко Л. І., Кудерміна О. І. Юридична психологія : хрестоматія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4471/1/%D1%85%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D1%96%D1%8F-%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf>
77. Казміренко Л. І., Тужеляк Н. М. Проблема агресії як соціальний феномен в юридико-психологічному дискурсі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2011. № 4. С. 444–453.
78. Камянний вік. *Віртуальний музей міста Зв'язель* : [сайт]. URL: <https://www.zviahel.info/museum/room1/1>
79. Каримов В. Х. Влияние современных информационно-телекоммуникационных технологий на криминальный оборот огнестрельного оружия и боеприпасов. *Право и политика*. 2019. № 1. С. 40–45. URL: <https://doi.org/10.7256/2454-0706.2019.1.28693>

80. Кацавець Р. С. Психологічні особливості злочинної поведінки. Психологія особистості злочинця. *DICTUM FACTUM*. 2019. № 3 (5). С. 85–90. URL: <https://doi.org/000-0001-8762-7524>
81. Кириць Б. О. Обмеження по військовій службі як вид покарання за кримінальним законодавством зарубіжних держав. *Вісник Львівського університету*. Серія : Юридична. 2004. № 40. С. 325–333.
82. Кириченко О. В. Громадська безпека як об'єкт кримінально-правової охорони. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 185–190.
83. Кізіменко Є. В. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами: кримінологічна характеристика та запобігання (ст. 263 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 229 с.
84. Клименко О. С. Запобігання незаконному поводженню з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 19 с.
85. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / за ред. В. В. Голіна. Харків : Право, 2017. 252 с.
86. Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 11. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2013_11_18
87. Кондратьєв Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. 444 с.
88. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. [2-ге вид., перероб. і допов.]. Харків : Право, 2008. 240 с.
89. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
90. Контрабанда зброї - серйозний виклик для безпеки країни, особливо в умовах війни. *Державна податкова служба України* : [сайт].

URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/kontrabanda-zbroi-seryozniy-viklik-dlya-bezpeki-kraini-osoblivo-v-umovah-viyni>

91. Конюхов Н. И. Словарь–справочник по психологи. М. : Полиграфресурсы, 1996. 155 с.

92. Кордуэлл М. Психология. А-Я : словарь-справочник / [пер. с англ. К. С. Ткаченко]. М. : ФАИР-ПРЕСС, 1999. 448 с.

93. Коронавірус і світова економіка: криза чи піднесення чекає на фінансові системи, бізнес і ринок праці у 2021 році. *Радіо свобода* : [сайт].

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-svitova-ekonomika-kryza/31031731.html>

94. Кост І. Російська пропаганда в Україні як інформаційна складова конфлікту. *INTERNATIONALRELATIONS, PART "POLITICALSCIENCES"*. 2017. № 17. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3332

95. Костенко О. Поняття об'єкта злочину: дискусію варто продовжити. *Право України*. 2008. № 4. С. 101–105.

96. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л. Особливості криміналістичного дослідження вогнепальної зброї, її частин та механізмів : метод. рек. Київ: УкрДГРІ, 2013. 56 с. (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»). URL:

<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1707>

97. Кофанов А. В., Кофанова О. С. Правова регламентація обігу вогнестрільної зброї в країнах колишнього Варшавського договору та Радянського Союзу. *Інтернаука*. Серія : Юридичні науки. 2019. № 2 (16). С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2019-2-4852>

98. Криминология : учеб. пособ. для вузов / под ред. Н. Ф. Кузнецовой и Ю. Н. Аргуновой. М. : Зерцало-М, 2001. 45 с.

99. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / за ред. В. Ю. Шепітька. [2-ге вид., переробл. і допов.]. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с.

100. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї / [Ю. М. Береза, М. М. Єфімов, В. П. Кононець, А. С. Новосад та ін.] ; за заг. ред. канд.

юрид. наук, доцента С. А. Шалгунової. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 364 с. URL: https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/5160/1/Монографія_зброя_2020.pdf

101. Кримінальне право : підручник / [редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2017. 475 с.

102. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 428 с.

103. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. [2-е вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 480 с.

104. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. [5-те вид., переробл. та допов.] Київ : Атіка, 2009. 408 с.

105. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків : Право, 2015. 528 с.

106. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / підгот. кол. авт. ; за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.

107. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник для студ. вищ. навч. закл. [3-те вид., доп. і перероб.]. Одеса : Фенікс, 2017. 468 с.

108. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М. І. Бажанюва, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ ; Харків : Юрінком Інтер, 2001. 147 с.

109. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. [4-те вид., переробл. і допов.]. Харків : Право, 2010. 456 с.
110. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. [3 вид., перероб. та допов.]. Київ : Юридична думка, 2004. 352 с.
111. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. [2-е вид., перероб. та допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 480 с.
112. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація; Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. [4-е вид., переробл. і допов.]. Харків : Право, 2010. 608 с.
113. Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А. С. Беніцького, В. С. Гуславського, О. О. Дудорова, Б. Г. Розовського. Київ : Істина, 2011. 1112 с.
114. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ : Ін Юре, 2003. 1196 с.
115. Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
116. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська, О. В. Лисодед та ін.] ; за ред. В. В. Голіни і Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 513 с.
117. Кудрявцев В. Н. Механізм преступного поведіння. М. : Наука, 1981. 248 с.
118. Кулик Л. М. Боротьба зі злочинами, що вчиняються з використанням зброї : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2006. 211 с.

119. Кулик Л. М. Правові чинники незаконного обігу зброї в Україні. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 180–185.
120. Кучер В. М. Запобігання незаконному заволодінню вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2021. 207 с.
121. Латинско-русский словарь. *Академик* : [сайт]. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/latin_rus/34229/praevert
122. Ленська Л. В. Психолого-правова характеристика грабежу : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.06. Київ, 2019. 237 с.
123. Личность преступника / под ред. Н. Н. Кондрашкова, В. Н. Кудрявцева, Н. С. Лейкиной. М. : Юрид. лит., 1971. 356 с.
124. Лоренц К. Так называемое зло. К естественной теории агрессии. [электрон. изд.]. *Оборотная сторона зеркала*. М. : Республика, 1998. 242 с.
125. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий : учеб. пособ. Киев : НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1989. 88 с.
126. Ляпунов Ю. И. Общественная опасность деяния как универсальная категория советского уголовного права : учеб. пособ. М. : ВЮЗШ МВД СССР, 1989. 119 с.
127. Ляпунов Ю. И. Состав преступления: гносеологический и социальноправовой аспекты. *Уголовное право*. 2005. № 5. С. 44–48.
128. Майстренко М. М. Кримінологічна характеристика та попередження органами внутрішніх справ злочинів проти громадської безпеки, предметами яких є зброя, бойові припаси та вибухові речовини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2010. 285 с.
129. Малков В. Д. Хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 1969. 16 с.
130. Мальков В. П. Субъективные основания уголовной ответственности. *Государство и право*. 1995. № 1. С. 91–99.

131. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : А.С.К., 2001. 352 с.
132. Матієнко Т. В. Психіка та свідомість. URL: <http://oduvsv.edu.ua/wp-content/uploads/2016/09/lek-2.2018-jur-psyhologija.pdf>
133. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту : монографія. Дніпропетровськ : Юрид. акад. МВС, 2004. 380 с.
134. Мідний вік. *Віртуальний музей міста Зв'язель* : [сайт]. URL: <https://www.zviabel.info/museum/room1/1>
135. Міжнародні експерти оприлюднили докази збройної агресії РФ в Україні – СБУ. *Interfax-Україна. Інформаційне агентство* : [сайт]. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/777873.html>
136. Міняйло Н. Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2012. 20 с.
137. Мітрухов П. М. Історичний аспект незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 609–619. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49e2cf08-3e1b-483a-a04b-40b1f10e2842/content>
138. Мойсеєва О. Є. Історико-психологічний аналіз феномену агресії. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Психологічні науки. 2013. Т. 2, Вип. 10. С. 211–216.
139. Муркштис М. Й. Противодействие незаконному обороту оружия: уголовно-правовое и криминологическое исследование : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2019. 570 с.
140. Мухіна Г. В. Юридична психологія : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. М. Бесчастного. Київ : Дакор, 2019. 236 с.

141. На блокпості в Івано-Франківській області поліцейські затримали водія з боєприпасами. *Суспільне новини* : [сайт]. URL: <https://susplne.media/214789-na-blokposti-v-ivano-frankivskij-oblasti-policejski-zatrimali-vodia-z-boepripasami/>

142. На блокпосту у Кобеляках затримали чоловіка зі зброєю. *Інтернет видання Полтавщина* : [сайт]. URL: <https://poltava.to/news/66201/>

143. На трасі "Київ-Харків" розстріляли автобус – нардеп Кива (фото 18+) *УНІАН* : [сайт]. URL: https://www.unian.ua/incidents/na-trasse-kiev-harkov-rasstrelyali-avtobus-est-zhertvy-nardep-kiva-novini-ukrajina11126828.html?utm_source=unian&utm_medium=read_more_news&utm_campaign=read_more_news_in_post

144. Назвали ім'я вбитої в Чернівцях поліцейської. *УКРІНФОРМ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3585153-u-patrujni-policii-povidomili-ima-vbitoi-v-cernivcah-policejskoi.html>.

145. Насильство. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / [ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. Н – П. 720 с. URL: [http:// http://leksika.com.ua/13761106/legal/nasilstvo](http://leksika.com.ua/13761106/legal/nasilstvo)

146. Нацполіція проводить комплексну роботу для протидії незаконному обігу зброї – Ігор Клименко. *Портал МВС* : [сайт]. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/news/nacpoliciya-provodit-kompleksnu-robotu-dlya-protidiyi-nezakonnomu-obigu-zbroyi-igor-klimenko>.

147. Невский С. Л. Борьба с незаконным оборотом оружия. М. : Юрлитинформ, 2013. 200 с.

148. Невский С. А. Ограничение оборота оружия как средство предупреждения преступлений (зарубежный и международный опыт). *Международное уголовное право и международная юстиция*. 2009. № 2. С. 11–15.

149. Никифоров Б. С. Субъективная сторона в «формальных» преступлениях. *Сов. государство и право*. 1971. № 3. С. 115–120.

150. Ньютаунський вбивця був "одержимий" масовими вбивствами. *BBC NEWS Україна* : [сайт]. URL:

https://www.bbc.com/ukrainian/news/2013/11/131126_newton_gunman_columbin_e_rl

151. ОБСЄ збільшує підтримку України в протидії незаконному обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин. *ОБСЄ* : [сайт]. URL: <https://www.osce.org/uk/secretariat/444397>

152. Орел Ю. В. Суб'єктивна сторона злочинів спрямованих на функціонування органів і установ пенітенціарної служби України. *Інформація і право*. 2015. № 1. С. 145–151.

153. Ореховський М. Порухення законів логіки у позиції Верховного Суду щодо покарання за зброю. *Lex Inform юридичні новини України* : [сайт]. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/porushennya-zakoniv-logiky-u-pozytsiyi-verhovnogo-sudu-shhodo-pokarannya-za-zbroyu/>.

154. Оружие в законе. *EXPERT* : [сайт]. URL: <http://expert.ru/2012/01/20/oruzhie-v-zakon/>

155. Оружие. Советская Военная Энциклопедия : в 8т. / [пред. гл. ред. комиссии Н. В. Огарков]. М. : Воениздат, 1978. Т. 6. Объекты – Родиакомпас. С. 124–129.

156. Осипова Н. П. Відповідальність за злочини проти громадської безпеки у вимірі прав людини. *Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України* : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 жовт. 2003 р. Харків, 2003. С. 63–66.

157. Павлов В. Г. Субъект преступления. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. 318 с.

158. Панов Н. И. Способы совершения преступлений против общественной безопасности: типология и общая характеристика. *Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України* : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 жовт. 2002 р. Харків, 2003. С. 19–24.

159. Патриляк Б. К. Стрілецька зброя доби Українських визвольних змагань 1917–1921 рр. у зібрання Національного музею історії України. *Науковий вісник Національного музею історії України*. 2017. № 2. С. 166–172.

160. Пащенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки : соціальна обумовленість і склад злочину : дис... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2004. 220 с.

161. Петелин Б. Я. Психологический анализ преступного поведения. *Сов. государство и право*. 1973. № 5. С. 74–78.

162. Пионтковский А. А. Уголовное право РСФСР. Общая часть : учебник. М. : Госюриздат, 1924. 194 с.

163. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву : курс советского уголовного права. Общая часть. М. : Госюриздат, 1961. 666 с.

164. Під Києвом близько сотні осіб влаштували розбірки в стилі "90-х" зі стріляниною посеред житлових будинків (фото, відео). *УНІАН* : [сайт]. URL: <https://www.unian.ua/incidents/strilyanina-brovvari-shcho-trapilosya-v-brovarah-29-travnya-novini-kiyeva-11016170.html>

165. Пінчук М. Г. Предмет доказування і судовий розгляд справ про викрадення та інше незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами і вибуховими речовинами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 203 с.

166. Подшибякин А. С. Холодное оружие. Уголовно-правовое и криминалистическое исследование / под ред. В. В. Степанова. Саратов : Саратов. ун-т, 1980. 149 с.

167. Поліція знайшла величезну схованку зі зброєю в колишньому дитячому таборі біля Волновахи. *LB.ua дорослий погляд на світ* : [сайт]. URL: https://lb.ua/society/2020/04/24/456063_politsiya_nashla_ogromniy_taynik.html

168. Положення про дозвільну систему : постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовт. 1992 р. № 576. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-%D0%BF#Text>

169. Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості :

наказ МВС України від 30 квіт. 2004 р. № 458 (утратив чинність). *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0814-04>

170. Попельницька О. О. З досвіду побудови виставки «Зброя в колекції національного музею історії України: від давнини до сучасності». *Воєнно-історичний вісник*. 2020. № 4 (38) С. 45–53. URL: <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2020-38-4-45-53>

171. Постанова Верховного Суду колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 25 листоп. 2021 р., по справі № 307/2389/18, провадження № 51-226км19. *IPLEX* : [сайт]. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=101634603&red=1000035c257e3a67ac23f9f85dd62e6bf75803&d=5>

172. Постанова Верховного Суду України від 04 груд. 2018 р., по справі № 161/3885/16-к. *ZakonOnline* : [сайт]. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/78628039>

173. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Кроссруд, 2008. 364 с.

174. Поцілів у однокласника: у Мелітополі підліток у школі влаштував стрілянину "заради приколу". *TCH* : [сайт]. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/pociliv-u-odnoklasnika-u-melitopoli-pidlitok-u-shkoli-vlashtuvav-strilyaninu-zaradi-prikolu-1927927.html>

175. Права, по котрым судится малороссийский народ / [ред. А. О. Кистяковский]. Киев : Унив. тип. (И. И. Завадзского), 1879. 1065 с.

176. Правда Русская : в 3 т. / [Б. В. Александров, В. Г. Гейман, Г. Е. Кочин и др.] ; под ред. Б. Д. Грекова. М.-Л. : АН СССР, 1947. Т. 2. Комментарии. 864 с.

177. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / [Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.]. Харків : Право, 2009. 352 с.

178. Прес-релізи та звіти суспільно-політичні настрої населення України: результати телефонного опитування, проведеного 27 травня – 1 червня 2021 року. *Київський міжнародний інститут соціології* : [сайт]. URL:

http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1044&page=1&fbclid=IwAR3sy5OtRNMeqjW5qpP5JQCPVxY7MYVPsGED3EN9ftUeUvtzg_CP2X2Ync

179. Про введення воєнного стану в Україні: указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

180. Про внесення зміни до статті 263 Кримінального кодексу України щодо скасування відповідальності у випадках добровільної здачі зброї, бойових припасів, вибухових речовин або пристроїв : Закон України від 24 берез. 2022 р. № 2150-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2150-20#n5>

181. Про державну підтримку підприємств, науково-дослідних інститутів і організацій, які розробляють та виготовляють боєприпаси, їх елементи та вироби спец хімії : Закон України від 21 верес. 2000 р. № 1991-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1991-14#Text>

182. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування, статистична інформація (2016–2022 р.р.). *Офіс Генерального прокурора України* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>

183. Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 19 серп. 2019 р. № 691. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text>

184. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та

вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21 серп. 1998 р. № 622. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

185. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1455. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>

186. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

187. Про обіг цивільної вогнепальної зброї та бойових припасів до неї : проект Закону України. *Ліга:Закон* : [сайт]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI03606A?an=3>

188. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

189. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, статистична інформація (2016–2022 р.р.). *Офіс Генерального прокурора України* : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushehnyya-2>

190. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення : Закон України від 23 груд. 2004 р. № 2288-IV. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2288-15/conv>

191. Про право власності на окремі види майна : постанова Верховної Ради України від 17 черв.1992 р. № 2471-XII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>

192. Про приєднання України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації

Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Закон України від 02 квіт. 2013 № 159-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-18#Text>.

193. Про рішення Ради національної безпеки України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392/2020. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

194. Про склад засуджених, статистична інформація (2016–2022 р.р). *Судова влада України* : [сайт]. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/

195. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верховного Суду України № 3 від 26 квіт. 2002 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>

196. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 верес. 2020 р. № 1126-р/2020. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

197. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) : прийнятий від 31 трав. 2001 р. № 995_792. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_792#Text

198. Пузиревський Є. Б. Проблеми запобігання військовим злочинам. *Вісник ХНУВС*. 2010. № 4 (51). С. 128–134.

199. Радіонов І. І. Громадська безпека як родовий об'єкт злочинів. *Право і безпека*. 2003. № 2. С. 156–159.

200. Рибачук В. І. Кримінально-правові та кримінологічні проблеми боротьби з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами і

вибуховими речовинами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2001. 21 с.

201. Рівень безробіття в Україні. *Мінфін* : [сайт]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

202. Рівчаченко О. А. Особливості допиту підозрюваного в незаконних діях з обладнанням для виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин. *Юридичний часопис*. 2016. № 1 (11). С. 277–287.

203. Рік – плюс, ФОП – мінус: як малий бізнес пережив перший рік карантину. *Українська правда* : [сайт]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/03/24/672241/>

204. Романов О. Міжнародно-правове регулювання обігу зброї у світі та національний досвід України. *Юридичний журнал*. 2005. № 12 (42). С. 36–45.

205. Рудковська М. Р. Значення об'єктивної сторони складу злочину для характеристики суспільної небезпеки діяння. *Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2017. № 2. С. 334–342.

206. Рущенко І. П. Соціологія злочинності. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. 370 с.

207. Саблін Д. А. Оружие как особый феномен материальной культуры. *Ученые записки Комсомольского-на-Амуре государственного технического университета*. 2018. № 2 (33). С. 14–17. URL: [http://dx.doi.org/10.17084/ii-2\(33\).4](http://dx.doi.org/10.17084/ii-2(33).4)

208. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки : комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : КНТ, 2007. 596 с.

209. Савченко А. В., Шуляк Ю. Л. Кримінальне право України. Загальна та особлива частини (у схемах та діаграмах) : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 312 с.

210. Савчук М. В. Організаційно-тактичне забезпечення розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2019. 257 с.

211. Сарнавський О. М. Кримінально-правова характеристика викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 193 с.

212. Сарнавський О. М. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 262 КК України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. № 13. С. 42–48.

213. Сафронов С. О. Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями. *Ваша домашня електронна бібліотека* : [сайт]. URL: <http://elib.org.ua/theoryoflaw/uareadme.php?subaction=showfull&id=1329782013>

214. Сборник законов Украинской ССР и указов Президиума Верховного Совета Украинской ССР : 1938–1979 : в 2 т. / [сост. З. К. Калинин] ; под ред. Я. Я Колотухи и Ф. Г. Бурчака. Киев : Политиздат Украины, 1980. Т. 2. 648 с.

215. СБУ запобігла теракту у коледжі на Черкащині: зловмисники погрожували масовим розстрілом студентів. *Служба безпеки України* : [сайт]. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zapobihla-teraktu-u-koledzhi-na-cherkashchyni-zlovmysnyky-pohrozhuvaly-masovym-rozstrilom-studentiv>

216. СБУ затримала торговця зброєю та виявила схрон із засобами ураження на Запоріжжі. *LB.ua дорослий погляд на світ* : [сайт]. URL https://lb.ua/society/2022/07/30/524793_sbu_zatrimala_torgovtsya_zbroieyu.html

217. Свірін М. О. Запобігання підрозділами національної поліції злочинам, пов'язаним з незаконним обігом зброї. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2016. № 4. С. 251–260.

218. Світовий банк прогнозує, що рівень бідності українців збільшиться до 70%. *Мінфін* : [сайт]. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/04/11/83577622/>
219. Свод законов уголовных : по состоянию на 1885 год и по прод. 1906, 1908, 1909 и 1910 г.г. Северодонецк, 1910. Т. XV. С. 93–94.
220. Селезнева Н. А. Правовые основы оборота оружия в зарубежных странах. *Словацкий международный научный журнал*. 2017. № 7 (7). С. 72–77.
221. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочинів в кримінальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2005. 215 с.
222. Синило С. Краткий справочник истории Украины. URL: <http://www.dimukraine.com/istukr/index.html>
223. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2019. 520 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/69986-10-pravova-sotsalzatsya.html>
224. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%25F3%25F0%25E1%25E0%25ED%25B3%25E7%25E0%25F6%25B3%25FF>
225. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН Української РСР ; Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1970–1980.
226. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2017. 262 с.
227. Спільний акт узгодження № 4 Висвітлення засобами масової інформації випадків насильства і жорстокості. *Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення* : [сайт]. URL: https://www.nrada.gov.ua/spilnyj-akt-uzgodzhennya-4-vysvitlennya-zasobamy-masovoyi-informatsiyi-vypadkiv-nasyilstva-zhorstokosti/#_ftn6
228. Старчинков М. Зброя та суспільство: гарантія захисту чи джерело агресії. *Юридичний вісник України*. 2002. № 28. С. 13.

229. Статут Організації Об'єднаних Націй. *Організація Об'єднаних Націй* : [сайт]. URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>
230. Сташис В. В. Вступне слово. *Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України* : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, 1–2 жовт. 2002 р. Харків, 2003. С. 7–10.
231. Степанов С. А. Соборное уложение 1649 г. URL: http://stepanov01.narod.ru/history/lect06_8.htm
232. Стрелянина в Україні: поліція встановила 22 учасників, хоча вони замітали сліди. *Українська правда* : [сайт]. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/09/3/7265131/>
233. Стрелянина у школі в Казані у Росії: загинули мінімум 9 людей. *BBC NEWS Україна* : [сайт]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57068208>
234. Схрон з вибухівкою та зброєю знайшли на Рівненщині. *LB.ua дорослий погляд на світ* : [сайт]. URL: https://lb.ua/society/2021/02/08/477170_shron_z_vibuhivkoju_zbroieyu_znayshli.html
235. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Общая часть. СПб. : Королев и комп., 1902. Т. 1. 815 с.
236. Тарасенко О. С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною, що вчиняються злочинними об'єднаннями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 283 с.
237. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві : монографія. Харків : Право, 2016. 256 с.
238. Тимошенко В. І. Психологічна концепція особистості суб'єкта злочину. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 3 (161). С. 79–85. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5443>
239. Титаренко О. О. Зарубіжний досвід програмування протидії злочинності: можливості для України : монографія. Київ : Маслаков, 2019. 192 с.

240. Титаренко О. О. Стан стратегічного планування та програмного забезпечення у сфері протидії злочинності в сучасних умовах. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2019. № 1. С. 66–79.

241. Тихий В. П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї. *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2002. № 4. С. 94–95.

242. Тихий В. П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї. *Законодавство України. Науково-практичні коментарі*. 2004. № 4. С. 94–99.

243. Тихий В. П. Злочини проти громадської безпеки : наук.-практ. комент. / АПН України ; Ін-т вивчення проблем злочинності ; СБ України ; Ін-т дослідження проблем держ. безпеки. Київ, 2010. 71 с.

244. Тихий В. П. Квалификация хищений огнестрельного оружия. *Проблемы социалистической законности*. 1976. № 1. С. 103–110. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/4192>

245. Тихий В. П. Ответственность за хищение огнестрельного оружия, боевых припасов и взрывчатых веществ по советскому уголовному праву : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харьков, 1972. 20 с.

246. Тріпник О. М. Досвід європейських країн у реформування органів внутрішніх справ України. *Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України* : матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 12 берез. 2015 р.) Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2015. Ч. 1. С. 283–285.

247. Тропин А. 6 самых распространенных справок: как, где и за сколько их получить. *49000.com.ua Доставляем важную информацию* : [сайт]. URL: <https://49000.com.ua/6-samykh-rasprostranennykh-spravok-kak-g/>

248. У Броварах сталася стрілянина між підприємцями та нелегальними перевізниками. *УКРІНФОРМ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3035310-u-brovarah-stalasa-strilanina-miz-pidpriemcami-ta-nelegalnimi-pereviznikami.html>

249. У Запоріжжі підлітки півтори години гамселили ногами школярок: батькам потерпілих рекомендують забрати заяви. *ТСН* : [сайт]. URL: [https://tsn.ua/exclusive/u-zaporizhzhzi-pidlitki-pivtori-godini-gamselili-nogami-shkolyarok-batkam-poterpilih-napoleglivo-rekomenduyut-zabrati-zayavi-1927186.html](https://tsn.ua/exclusive/u-zaporizhzhzi-pidlitki-pivtori-godini-gamselili-nogami-shkolyarok-batkam-poterpilih-rekomenduyut-zabrati-zayavi-1927186.html)

250. У Німеччині виступають за вільне носіння зброї. *РБК – Україна* : [сайт]. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/germanii-vystupayut-svobodnoe-noshenie-oruzhiya-1471747121.html>

251. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : підписана 21 берез. 2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

252. Уголовное законодательство СССР и союзных республик / под ред. проф. С. Карева. М. : Госюриздат, 1957. 532 с.

253. Уголовный кодекс КНР / под ред. А. И. Коробеева, А. И. Чучаева ; [пер. с кит. Д. В. Вичикова]. СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. 303 с.

254. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юринком Інтер, 2013. 712 с.

255. Уложения о наказаниях уголовных и исправительных: по изданию 1866 / [сост. Таганцев Н. С.]. СПб., 1873. 462 с.

256. Устав о наказаниях, налагаемых мировыми Судьями / [сост. И. Чулков ; издал П. Мосолов]. М. : Тип. И. И. Смирнова, 1886. 309 с.

257. Устав о предупреждении и пресечении преступлений: по состоянию на 1876 г. СПб., 1876.

258. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 04 жовт. 2019 р. по справі № 752/20123/19, провадження № 1-кк/752/9597/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87724850>

259. Фесенко Є. В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75–77.

260. Фіскальна політика: теоретичні та практичні аспекти юридичної науки : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (24 листоп. 2017 р.) / Ун-т держ. фіскальної служби України ; Навч.-наук. ін.-т права. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 588 с.

261. Фролов О. С. Проблеми правового регулювання і практики застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу працівниками органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2000. 19 с.

262. Хавронюк М. Добровільно здав зброю — кримінальної відповідальності не буде. *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/dobrovilno-zdav-zbroyu-kryminalnoyi-vidpovidalnosti-ne-bude/>

263. Хараберюш О. І. Протидія контрабанді в Україні: оперативно-розшуковий аспект : монографія. Київ : Дакор, 2015. 416 с.

264. Христюк О. Л. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/380/1/%D0%A5%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BA%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%20%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8.pdf>

265. Цивільна зброя в Україні: міфи та реальність. Українська дійсність і міжнародний досвід легалізації та контролю. / Г. Ф. Гергега, О. О. Зарубінський, Б. М. Петренко, Р. В. Старовойтенко. Київ : АДЕФ-Україна, 2015. 152 с.

266. Чорней С. В. Поняття суб'єкта злочину. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. № 618. С. 125–128. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/23.pdf>

267. Шайдуллин М. Ш. Предупреждение преступлений, совершаемых с использованием оружия : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2014. 187 с.

268. Шакур В. І. Суспільство і злочинність. Київ : Атіка, 2003. 784 с.

269. Шевченко О. В. Зброя Другої світової війни в колекції національного музею історії України. *Науковий вісник Національного музею історії України* : зб. наук. пр. / відп. ред. Б. К. Патриляк. Київ, 2020. Вип. 6.
270. Шевчук В. М. Розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї. *Криміналістика* : підручник : у 2 т. / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, К82 В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право. 2019. Т. 2. 328 с.
271. Шелковникова Е. Оборот оружия в Бразилии: закон и реальность. *Калашников: оружие, боеприпасы, снаряжение*. 2007. № 5. С. 80–82.
272. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. Харків : Харків юридичний, 2007. 432 с.
273. Щербаковський М. Г., Андреев Д. В. Розслідування незаконного обігу зброї : монографія. Харків, 2021. 192 с.
274. Юридична психологія : підручник / [Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко та ін.] ; за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсеєва. Київ : КНТ, 2007. 352 с.
275. Юридична психологія : підручник для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / [В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.] ; за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : Ін Юре, 1999. 352 с.
276. Ярощук О. Інформаційний простір України за останні два роки пройшов перевірку на цілісність. URL: <http://iac.org.ua/oleksandr-yaroshhukinformatsiyniy-prostir-ukrayini-za-ostannidva-roki-proyshov-perevirku-na-tsilisnist/>
277. About the Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives. *ATF - Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms, and Explosives logo Bureau of Alcohol, Tobacco, Firearms and Explosives*. URL: <https://www.atf.gov/>
278. Coronavirus: No guarantee of quick economic bounceback, warns Sunak. *BBC NEWS* : [сайт]. URL: <https://www.bbc.com/news/business-52719230>
279. Criminal Justice Act 1972 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1972/71/contents>

280. Decree № 10.628 of february 12, 2021. Subcommand of legal affairs Presidency of the General Secretariat Republic of Brazil URL: http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/_ato2019-2022/2021/Decreto/D10628.htm#view

281. Explosive Substances Act 1883. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/46-47/3/england/enacted>

282. Firearms Act 1968 URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/27/contents>

283. Governo desburocratiza procedimentos sobre uso de armas. Governo do Brasil. URL: <https://www.gov.br/pt-br/noticias/justica-e-seguranca/2021/02/governo-desburocratiza-procedimentos-sobre-uso-de-armas>.

284. Gun Control in Japan. URL: https://www.conservapedia.com/Gun_Control_in_Japan

285. Weerth Carsten Das deutsche Waffenrecht wird geregelt. *Kriminalistik. BRD*. 2003. № 1. S. 39–43.

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА

опитування працівників органів досудового розслідування (слідчих) у рамках дисертаційного дослідження «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами»

Шановний респонденте! Просимо Вас відповісти на вказані нижче запитання. Результати тестування будуть враховані під час написання дисертаційного дослідження на тему: «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Анкетування є анонімним. Дякуємо за участь!

1. Чи відома Вам хоча б у загальних рисах історія розвитку злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої?

- а) так;
- б) ні;

2. Чи є встановлена кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 263 КК України, ефективним правовим засобом запобігання незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв в Україні?

- а) так;
- б) ні.;

3. Чи вважаєте Ви, вивчення міжнародного досвіду є корисним у практичному та теоретичному аспектах щодо удосконалення кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ?

- а) так;

- б) ні;
- в) більше так, ніж ні;
- г) більше ні, ніж так;

4. Чи вбачаєте Ви необхідність у вдосконаленні законодавчого регулювання питання, яке пов'язане з обігом зброї та боєприпасів?

- а) так;
- б) ні;

5. Які із запропонованих у відповіді заходів по протидії та розкритті злочинів, передбачених ст. 263 КК України ви вважаєте наразі найефективнішими (оберіть один або декілька варіантів)?

- а) діяльність відповідних органів на блокпостах;
- б) патрулювання територій;
- в) проведення спецоперацій «Зброя», «Вибухівка»;
- д) власна відповідь _____;

6. Враховуючи Ваш практичний досвід як ви вважаєте, хто найчастіше є потерпілими від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, боєприпаси?

- а) особи які раніше були знайомі зі злочинцем;
- б) особи, які до скоєння злочинцем правопорушення знайомими не були;

7. Враховуючи Ваш практичний досвід як ви вважаєте, яка категорія осіб є найчастішими потерпілими від злочинів, знаряддям вчинення яких є зброя, боєприпаси (оберіть один або декілька варіантів)?

- а) сусіди чи знайомі;
- б) родичі;
- в) правоохоронці;
- г) державні службовці та політичні діячі;
- г) особи зі сфери послуг;
- д) підприємці;
- е) інкасатори;

є) інші особи;

ж) власна відповідь _____

8. На Вашу думку, які є найбільш значущими для подальшого досудового розслідування місця скоєння злочину на яких проводились огляди місця події (оберіть один або декілька варіантів)?

а) виявлення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв;

б) затримання правопорушників із об'єктами озброєння;

в) зберігання досліджуваних предметів (споруди, відкрита місцевість);

г) місця збуту зазначених предметів;

ґ) транспортні засоби у яких знаходились предмети озброєння ;

д) місця виготовлення чи переробки об'єктів озброєння;

е) інші місця, які зустрічались під час розслідування зазначеної категорії злочинів;

9. Як ви вважаєте, які фактори зумовлюють вчинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (оберіть один або декілька варіантів)?

а) виражена соціальна нерівність верств населення;

б) економічна нестабільність у державі;

в) воєнні дії на території України;

г) безкарність криміналітету та неефективна діяльність державних органів на яких покладено функції протидії та запобігання злочинам проти громадської безпеки;

ґ) пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України;

д) поширення засобами масової інформації викривленої чи недостовірної інформації, відсутність продукування інформації превентивного характеру;

е) відсутність ефективної взаємодії між органами, на які покладено функції протидії та запобігання злочинам у цій сфер;

є) власна відповідь _____

Додаток Б

**Результати опитування
працівників Національної поліції України у рамках дисертаційного
дослідження «Юридико-психологічна характеристика незаконного
поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими
речовинами»**

всього опитано 157 працівників Національної поліції України
з числа слідчих м. Києва, Київської, Дніпропетровської, Полтавської та
Івано-Франківської областей).

№ з/п	Запитання	Варіант відповіді	Частка, %
1.	Чи відома Вам хоча б у загальних рисах історія розвитку злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої?	так	33,8%
		ні	66,2%
2.	Чи є встановлена кримінальна відповідальність за злочини, передбачені ст. 263 КК України, ефективним правовим засобом запобігання незаконного обігу зброї, боєприпасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв в Україні?	так	31,2 %
		ні	68,8 %
3.	Чи вважаєте Ви, вивчення міжнародного досвіду є корисним у практичному та теоретичному аспектах щодо удосконалення кримінальної відповідальності за	так	66,2 %
		ні	0 %
		більше так, ніж ні	33,8 %

	незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами ?	більше ні, ніж так	0 %
4.	Чи вбачаєте Ви необхідність у вдосконаленні законодавчого регулювання питання, яке пов'язане з обігом зброї та боєприпасів?	так	93,6 %
		ні	6,4 %
5.	Які із запропонованих у відповіді заходів по протидії та розкритті злочинів, передбачених ст. 263 КК України ви вважаєте наразі найефективнішими (оберіть один або декілька варіантів)?	діяльність відповідних органів на блокпостах	94,3 %
		патрулювання територій;	74,5 %
		проведення спецоперацій «Зброя», «Вибухівка»	56,7 %
		власна відповідь	0 %
6.	Враховуючи Ваш практичний досвід як ви вважаєте, хто найчастіше є потерпілими від злочинів, зняряддя вчинення яких є зброя, боєприпаси?	особи які раніше були знайомі зі злочинцем	52,6 %
		особи, які до скоєння злочинцем правопорушення знайомими не були	47,4 %
7.	Враховуючи Ваш практичний досвід як ви вважаєте, яка категорія осіб є найчастішими потерпілими від злочинів, зняряддя вчинення яких є зброя, боєприпаси (оберіть один або декілька варіантів)?	сусіди чи знайомі	35,2 %
		родичі	17,4 %
		правоохоронці	9,3 %
		державні службовці та політичні діячі	7,8 %
		особи зі сфери послуг	13,6 %
		підприємці	12,4 %
		інкасатори	1,7 %
		інші особи	2,6 %
		власна відповідь	0 %
8.	На Вашу думку, які є найбільш значущими для подальшого досудового розслідування місяця скоєння злочину на яких проводились огляди місця події (оберіть один	виявлення зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів та вибухових речовин	9,3 %
		затримання правопорушників із об'єктами озброєння	54,7 %
		зберігання досліджуваних предметів (споруди, відкрита	7,3 %

	або декілька варіантів)?	місцевість	
		місця збуту зазначених предметів	4,8 %
		транспортні засоби у яких знаходились предмети озброєння	8,9 %
		місця виготовлення чи переробки об'єктів озброєння	5,3 %
		інші місця, які зустрічались під час розслідування зазначеної категорії злочинів	9,7 %
		виявлення зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів та вибухових речовин	9,3 %
9. Як ви вважаєте, які фактори зумовлюють вчинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (оберіть один або декілька варіантів)?	виражена соціальна нерівність верств населення	61,2 %	
	економічну нестабільність у державі	86 %	
	воєнні дії на території України	100 %	
	безкарність криміналітету та неефективна діяльність державних органів на яких покладена функції протидії та запобіганню злочинам проти громадської безпеки	54,8 %	
	пропаганда Російської Федерації відносно внутрішньої та зовнішньої політики України	58 %	
	поширення засобами масової інформації викривленої чи недостовірної інформації, відсутність продукування інформації превентивного характеру	46 %	
	відсутність ефективної взаємодії між органами, на які покладено функції протидії та запобіганню злочинам у цій сфер	50,3 %	
	власна відповідь	0 %	

Додаток В
Таблиця 1.

Статистичні дані про вилучені предмети кримінально-протиправної діяльності за 2016-2022 рр. : зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої

№ п.п.	Вилучені предмети	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1.	Гладкоствольна	61	85	84	60	40	64	69
2.	Нарізна	764	1130	1100	854	941	895	1291
3.	Інша вогнепальна зброя	4067	995	978	920	643	613	588
4.	Гранатомети та реактивні системи	20	62	59	64	53	18	25
5.	Патрони	174954	278238	27114	204899	179186	134166	199850
6.	Гранати	2698	1935	1918	1889	1228	926	1110
7.	Міни	61	57	48	84	24	7	9
8.	Саморобні вибухові пристрої	44	46	60	46	124	53	21
9.	Холодна зброя	578	1020	764	732	655	729	868
10.	Газова та пневматична зброя	35	36	22	34	27	24	28
11.	Вибухові речовини	5803,61 кг.	4603,13 кг.	5730,1	7341,60 кг.	1282,19 кг.	637,22 кг.	1530,92 кг.

Додаток Г
Таблиця 2

Зведена таблиця даних щодо виявлених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 263 КК України у період 2016–2022 роках

№ п.п.	Роки	Усього виявлених осіб	З них				Вікова характеристика							
			Жінок	Громадяни України	Іноземні громадяни	Особи без громадянства	до 14 років	14-15 років	16-17 років	18-28 років	29-39 років	40-54 років	55-59 років	60 років і більше
А	Б	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1.	2016	3199	79	3 148	47	4	0	5	26	669	1 119	1 037	180	163
2.	2017	5587	173	5 491	87	9	1	7	31	1 041	1 893	1 911	391	312
3.	2018	5010	154	4 913	88	9	0	2	16	860	1 702	1 735	398	297
4.	2019	4219	116	4 141	69	9	0	0	23	760	1 425	1 440	292	279
5.	2020	3590	92	3 521	68	1	0	3	17	659	1 179	1 243	242	247
6.	2021	3012	75	2 972	37	3	0	1	20	518	966	1 091	192	224
7.	2022	2844	58	2803	39	2	0	2	12	510	993	998	141	188
кількість осіб		27461	747	26989	435	37	1	20	145	5017	9277	9455	1836	1710
% співвідношення			2.7 %	98.3%	1.6%	0.1%	0,004 %	0,007 %	0,5 %	18,3 %	33,8 %	34,4 %	6,7 %	6,2 %

Додаток Д
Таблиця 3

Освітня характеристика виявлених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 263 КК України у
2016–2022 роках

№ п.п.	Роки	За освітою на час вчинення кримінального правопорушення			
		<i>повна вища і базова вища</i>	<i>професійно- технічна</i>	<i>повна загальна середня та базова загальна середня</i>	<i>початкова загальна та без освіти</i>
А	Б	1	2	3	4
1.	2016	318	837	1 985	59
2.	2017	514	1 442	3 525	106
3.	2018	436	1 332	3 189	53
4.	2019	389	1 061	2 705	64
5.	2020	331	897	2 330	32
6.	2021	318	671	2 001	22
7.	2022	449	579	1796	20
<i>кількість осіб</i>		2755	6819	17531	356
<i>відсоткове співвідношення</i>		10 %	24,8 %	63,8 %	1,3 %

Додаток Е
Таблиця 4

Відомості про зайнятість осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 263 КК України

№ п.п	Роки	кількість засуджених осіб за рік	Заняття засуджених на момент вчинення злочину															
			робітники	державні службовці	інші службовці	військово-службовці	лікарі, фармацевти	вчителі, викладачі	працівники засобів масової інформації	приватні підприємці	працівники господарських товариств	учні шкіл, ліцеїв, коледжів, гімназій	студенти навчальних закладів	інші заняття	пенсіонери, у т.ч. інваліди	безробітні	працездатні, які не працювали і не навчалися	утримувалися в установі виконання покарань, під
1.	2016	<i>2076</i>	178	4	11	104	3	4	0	41	13	13	24	45	113	38	1482	3
2.	2017	<i>2663</i>	221	2	13	120	1	4	0	43	24	11	27	54	168	46	1927	2
3.	2018	<i>2857</i>	263	4	9	126	3	1	1	42	28	9	23	70	199	41	2036	2
4.	2019	<i>2530</i>	223	2	10	119	3	1	-	20	19	6	15	86	173	31	1819	3
5.	2020	<i>2017</i>	216	1	7	87	2	1		25	14	4	8	66	129	15	1437	5
6.	2021	<i>1645</i>	134	1	10	60	1	2		18	9	5	11	60	128	17	1185	4
7.	2022	<i>1456</i>	127	-	8	55	-	2	-	27	11	0	9	95	84	11	1025	2
	<i>кількість осіб</i>	15244	1362	14	68	671	13	15	1	216	118	48	117	476	994	199	10911	21
	<i>% співвідношення</i>		8,9 %	0,09 %	0,4 %	4,5 %	0,09 %	0,1 %	0,007 %	1,4 %	0,8 %	0,3 %	0,8 %	3,1 %	6,5 %	1,3 %	71,6 %	0,14 %

Додаток Є
Таблиця 5

Співвідношення кількості засуджених осіб за всі злочини, за злочини проти громадської безпеки та безпосередньо за вчинення злочинів, передбачених ст. 263 КК України до кількості зареєстрованих таких злочинів

№ п.п	Роки	Загальна кількість зареєстрованих злочинів за рік	Загальна кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 263 КК України	Загальна кількість зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки		Засуджено осіб у звітному періоді за всі злочини	Засуджено осіб за злочини проти громадської безпеки	Засуджено осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 263 КК України
		Співвідношення		Співвідношення до злочинів, передбачених ст. 263 КК		Співвідношення до всіх зареєстрованих злочинів	Співвідношення до зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Співвідношення до зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 263 КК
1.	2016	592604	6307	10903	57,9 %	76217	3707	2076
		1,06 %				12,9 %	34 %	32,9 %
2.	2017	523911	8002	11773	68 %	76804	3175	2663
		1,5 %				14,7 %	27 %	33,3 %
3.	2018	487133	7466	10711	69,7 %	76804	3326	2857
		1,5 %				15,1 %	31 %	38,3 %
4.	2019	444130	6204	10313	60,2 %	70375	2865	2530
		1,4 %				15,8 %	27,8 %	40,8 %
5.	2020	262339	5116	7901	64,8 %	67519	2347	2017
		2 %				25,7 %	29,7 %	25,5 %
6.	2021	220736	4067	6487	62,7 %	64080	1919	1645
		1,8 %				29 %	29,6 %	40,4 %
7.	2022	289093	4735	7333	64,6 %	49679	1729	1456
		1,6 %				17,1 %	23,6 %	30,7 %

Додаток Ж
Таблиця 6

Зведена таблиця даних щодо засуджених осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за ст. 263 КК України у період 2016–2022 роках

№ п.п	Роки	Усього засуджено осіб	Раніше вчинили злочин, але були звільнені від кримінальної відповідальності	Судилися, але визнані такими, що не мають судимості	Судилися, але судимість погашена чи знята	Вчинили злочин у складі			Вчинили злочин у стані		Кількість осіб, які мають судимість за злочини (з гр.45)			Кількість осіб, які мають судимість за злочини (з гр.45)							
						Групи	Організованої групи	Злочинної організації	Алкогольного сп'яніння	Наркотичного сп'яніння	усього	у тому числі			проти життя чи здоров'я особи	проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи	проти власності	проти безпеки руху та експлуатації транспорту	проти громадського порядку, моральності	пов'язані з наркотиками	інші злочини
												одну	дві	три і більше							
1.	2016	2076	11	147	238	49	10	-	129	0	409	181	75	153	33	0	235	4	19	78	40
2.	2017	2663	11	181	333	43	1	-	97	7	489	203	92	194	28	2	290	5	21	97	46
3.	2018	2857	8	201	356	21	9	-	71	4	544	227	83	234	41	3	332	7	14	107	40
4.	2019	2530	9	147	290	27	0	-	66	1	496	221	88	187	32	2	311	10	11	82	48
5.	2020	2017	8	127	194	32	2	-	53	6	352	151	47	154	32	2	233	6	5	43	31
6.	2021	1645	6	101	162	11	1	-	36	4	263	113	48	102	17		177	8	3	38	20
7.	2022	1456	7	92	121	14	-	-	36	6	192	86	35	71	16		119	4	6	30	17
загальна кількість		15244	60	996	1694	197	23	-	488	28	2745	1182	468	1095	199	9	1697	44	79	475	242
% співвідношення			0,4 %	6,5 %	11,1 %	1,3 %	0,2 %	-	3,2 %	0,2 %	18 %	43,1 %	17 %	39,9 %	7,2 %	0,3 %	61,8 %	1,6 %	2,9 %	17,3 %	8,8 %

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У МІСТІ КИСВІ
ДЕСНЯНСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ПОЛІЦІЇ

11.08.2023

м. Київ

№ 24472/12549-
2023

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЙНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ

Деснянським управлінням поліції ГУНП в місті Києві розглянуто результати дисертаційного дослідження ад'юнкта відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ, кафедри юридичної психології Величенко Лілії Олександрівни (зі спеціальності 081 – Право) на тему: «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами». Теоретичні та практичні здобутки наукового дослідження висвітлюють питання організаційно-правових та психологічних основ превенції злочинів у виді незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також психологічні особливості тактики розкриття та розслідування вказаних злочинів.

Пропозиції щодо розкриття та розслідування злочинів проти громадської безпеки, а саме незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, які наведені в дисертаційному дослідженні Величенко Л.О. розглянуто Деснянським управлінням поліції ГУНП в м. Києві.

На підставі вивчення обґрунтувань запропонованих автором практичних пропозицій вважаємо, що отримані за результатами проведеного дисертаційного дослідження пропозиції мають необхідний теоретичний, методологічний рівень та практичну значимість. При можливості будуть використані в практичній діяльності окремих підрозділів Національної поліції України.

Почальник
полковник поліції

Зураб МЕЛНІКІДЗЕ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. Президента Науково-дослідного інституту публічного права,
доктора юридичних наук, професор
Сергій КОРОЄД

А К Т

впровадження результатів дисертаційного дослідження Величенко Лілії Олексіївни на тему: «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» поданого на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Короседа Сергія Олексійовича (голова комісії), завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, доктора юридичних наук, професора Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації ад'юнкта відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ Величенко Лілії Олексіївни на тему «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», поданого на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», використовуються в науково-дослідній діяльності Науково-дослідного інституту публічного права, а саме в процесі наукового дослідження за науково-дослідною темою «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (№ державної реєстрації № 0120U105390).

Результати дисертації Величенко Л.О. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для здобувачів ступеня вищої освіти, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

- Величенко Л.О. Сучасний стан правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Юридична психологія. 2020. № 2 (27). С. 103-110.
- Величенко Л.О. Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 1 Том 118 С. 41-49.
- Величенко Л.О. Детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Юридична психологія. 2022. № 1 (30). С. 80-93.

– Величенко Л.О. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поводження зі зброєю, як суспільно-небезпечного та протиправного явища. KELM. 2021. № 5. С. 112-116 (Республіка Польща).

– Величенко Л.О. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 263 КК України. The 8th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (October 29-31, 2022) Lviv, Ukraine. 2022. С.1482-1485.

– Величенко Л.О. Деякі особливості огляду місця події під час розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 101-104

– Величенко Л.О. Окремі аспекти розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї під час дії воєнного стану в Україні. Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану: тези доп. Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25. листоп. 2022 р.) / МВС України, Кривор. Нац. ун-т, Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг, 2022. С.39-42

– Величенко Л.О. Поліція як суб'єкт запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С.132-135

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів та аспірантів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації Величенко Лілії Олексіївни на тему «Юридикопсихологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» поданого на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» вважати впровадженими в наукову діяльність Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки юридичної психології.

Голова комісії:

Члени комісії:

Сергій КОРОЄД

Лариса СОРОКА

Ксенія КУРКОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Перший проректор Національної
 академії внутрішніх справ,
 доктор юридичних наук, професор
Станіслав ГУСАРЕВ
 2023 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертації здобувача наукового ступеня
 доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
 Національної академії внутрішніх справ Величенко Лілії Олексіївни
 на тему «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження
 зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» в освітній
 процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія в складі: професора кафедри юридичної психології, доктора юридичних наук, професора, підполковника поліції Охріменка Івана Миколайовича (голова комісії); заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук, капітана поліції Бистрицького Богдана Юрійовича, старшого наукового співробітника відділу докторантури та ад'юнктури, кандидата юридичних наук, старшого дослідника, старшого лейтенанта поліції Панченко Ольги Іванівни, склала цей акт про те, що результати дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Величенко Лілії Олексіївни на тему «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» впроваджено в освітній процес академії, зокрема:

1. Матеріали дисертації здобувача застосовуються в освітньому процесі під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін: «Психологія девіантної поведінки», «Психодіагностика».

2. Результати дисертаційного дослідження Величенко Лілії Олексіївни відображені в наукових статтях і науково-практичних конференціях для здобувачів вищої освіти, де в якості джерел для підготовки навчальних матеріалів рекомендовано такі публікації:

– Величенко Л.О. Сучасний стан правового розуміння незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Юридична психологія. 2020. № 2 (27). С. 103-110.

– Величенко Л.О. Компаративістський аналіз законодавчих норм щодо кримінальної відповідальності за незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2021. № 1 Том 118 С. 41-49.

– Величенко Л.О. Детермінанти виникнення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Юридична психологія. 2022. № 1 (30). С. 80-93.

– Величенко Л.О. Соціально-психологічні детермінанти незаконного поводження зі зброєю, як суспільно-небезпечного та протиправного явища. KELM. 2021. № 5. С. 112-116 (Республіка Польща).

– Величенко Л.О. Деякі питання кримінальної відповідальності за злочини, передбачені ст. 263 КК України. The 8th International scientific and practical conference “Modern research in world science” (October 29-31, 2022) Lviv, Ukraine. 2022. С.1482-1485.

– Величенко Л.О. Деякі особливості огляду місця події під час розслідування незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану: тези доп. Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. С. 101-104

– Величенко Л.О. Окремі аспекти розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом зброї під час дії воєнного стану в Україні. Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного стану: тези доп. Всеукраїнської наук. практ. конф. (м. Кривий Ріг, 25. листоп. 2022 р.) / МВС України, Кривор. Нац. ун-т, Донец. держ. ун-т внутр. справ. Кривий Ріг, 2022. С.39-42

– Величенко Л.О. Поліція як суб'єкт запобігання незаконному поводженню зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами. Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2022 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С.132-135

3. Зазначені праці підтверджують належний навчально-методичний рівень, актуальність обраної тематики, фахову підготовку дисертації здобувача наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» Національної академії внутрішніх справ Величенко Лілії Олексіївни на тему «Юридико-психологічна характеристика незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами», а також практичну значущість роботи й можливість використання результатів дослідження під час викладання зазначених вище навчальних дисциплін.

Голова комісії:

Іван ОХРИМЕНКО

Члени комісії:

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Ольга ПАНЧЕНКО